Sevgi Soysal
BÜTÜN ESERLERİ (DÖRT)
Şafak

İletişim

040021
ABL
0040

Sevgi Soysal BÜTÜN ESERLERİ (DÖRT) Şafak
İLETİŞİM

SEVGİ SOYSAL • **Şafak**

Bilgi Yayınevi, 1975-1977-1980-1985-2002 (5 baskı)

İletişim Yayınları 904 • Sevgi Soysal Bütün Eserleri 4
ISBN-13: 978-975-05-0136-4
© 2003 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-6. BASKI 2003-2011, İstanbul
7. BASKI 2012, İstanbul

KAPAK Bülent Erkmen
KAPAK FOTOĞRAFI Adnan Kazmaoğlu
UYGULAMA Hasan Deniz
DÜZELTİ Mine Kazmaoğlu
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SEVGİ SOYSAL

Şafak

iletişim

SEVGİ SOYSAL 30 Eylül 1936'da İstanbul'da doğdu. Selânik doğumlu mimar-bürokrat bir babayla Alman bir annenin, altı çocuğundan üçüncüsü olarak büyüyen Sevgi Yenen, 1952'de Ankara Kız Lisesi'ni bitirdi. Bir süre Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde arkeoloji okudu. 1956 yılında şair ve çevirmen Özdemir Nutku ile evlendi, birlikte Almanya'ya gittiler. Göttingen Üniversitesi'nde arkeoloji ve tiyatro derslerini izledi (1956-57). 1958'de Türkiye'ye döndü ve Korkut adını verdikleri bir oğlu oldu. Ankara'da Alman Kültür Merkezi ve İrtibat Bürosu'nda ve Ankara Radyosu'nda çalıştı (1960-61). Bu dönemde, toplum karşısında bireyin tedirginliğini öne çıkaran "yeni gerçekçilik" akımından izler taşıyan öykü ve yazıları *Dost*, *Yelken*, *Ataç*, *Yeditepe* ve *Değişim* dergilerinde yayımlandı (1960-64).

1961'de Ankara Meydan Sahnesi'nde Haldun Dormen'in yönettiği "Zafer Madalyası" adlı oyunda tek kadın rolünü oynadı. İlk öykü kitabı *Tutkulu Perçem*, 1962 yılında yayımlandı. "Zafer Madalyası" oyununda tanıştığı Başar Sabuncu ile evlendi (1965). Aynı yıl TRT'de program uzmanı olarak çalışmaya başladı. 1965-69 yılları arasında *Papirüs* ve *Yeni Dergi*'de öyküleri yayımlandı. Bu arada tezini vererek arkeoloji diplomasını aldı. Teyzesi Rosel'in kişiliğinden yola çıkarak, birbirine bağlı öykülerden oluşan *Tante Rosa*'yı yazdı (1968). Kadın-erkek ilişkisi ve evlilik temasını işlediği ilk romanı *Yürümek*'le (1970) TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü'nü kazandı. 1972 yılında, Bertolt Brecht'in ünlü eseri *Dreigroschenroman*'ı *Beş Paralık Roman* adıyla Türkçeye kazandırdı.

12 Mart, Sevgi Soysal'ın hayatı ve yazarlığı üzerinde derin izler bırakan bir dönem oldu. *Yürümek*, müstehcenlik gerekçesiyle toplatıldı ve Sevgi Soysal, kısa bir tutukluluk ardından TRT'den ayrılmak zorunda kaldı. Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal'la, Soysal'ın komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklu kaldığı Mamak Cezaevi'nde evlendi. Siyasal nedenlerle tekrar tutuklandı ve sekiz ay Yıldırım Bölge'de, iki buçuk ay da sürgüne gönderildiği Adana'da kaldı. Cezaevinde yazdığı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* adlı romanıyla 1974 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. Kızları Defne Aralık 1973'te, Funda ise Mart 1975'te doğdu. Adana'da sürgünde bulunan bir kadının başından geçen olaylar etrafında 12 Mart'ı eleştirdiği romanı *Şafak*, 1975'te yayımlandı. Bu dönemde Anka Haber Ajansı ve Sosyalist Kültür Derneği'nin kuruluşunda rol aldı. *Politika* gazetesinde tefrika edilen cezaevi anıları *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* başlığıyla kitaplaştırıldı (1976).

Yakalandığı kanser hastalığı nedeniyle 1975 sonbaharında bir göğsü alındı. Hastalık izlenimlerini ve 12 Mart sonrası değişimi anlatan öykülerini topladığı *Barış Adlı Çocuk*, 1976'da yayımlandı. Eylül 1976'da bir ameliyat daha geçirdi ve tedavi için eşiyle birlikte Londra'ya gitti. Üzerinde çalıştığı son romanı *Hoşgeldin Ölüm*'ü tamamlayamadan, 22 Kasım 1976'da İstanbul'da öldüğünde kırk yaşındaydı. *Yeni Ortam* ve *Politika* gazetelerine yazdığı yazılar, *Bakmak* (1977) adlı kitapta toplandı.

İÇİNDEKİLER

Şafak ve Politik Bireyin Sancısı / SEMİH GÜMÜŞ 7

BASKIN 15

SORGU 71

ŞAFAK 167

Şafak ve Politik Bireyin Sancısı

Semih Gümüş

Sevgi Soysal'ın, politik tarihimizin bir dönemi içinden çıkan romanı Şafak'ın iki önemli yanı var: İlki, 12 Mart gibi sıcak bir dönemin, öncesi ve yaşanan anlarıyla edebiyata yoğunlaştırılmış biçimde nasıl yansıtılabileceğini, büyük bir başarıyla içselleştirebilmiş olması. İkincisi de, o dönemin içinden çıkan bireyleri kişilik ve kimlik sorunlarıyla birlikte yaratıcı biçimde yansıtabilmesi.

Politik tarihimizin üstünde en çok durulup tartışılan dönemlerinden birine romanın doğrudan müdahalesi gibi durmasına karşın, Şafak'ta 12 Mart'ın bir dönem olarak somut varlığı öne çıkmaz. Belki dışarda dönemin karanlık şiddetinin egemenliği, devletin politikleşmiş bireylerle arasında yaşanan sert çatışmalar, politik cinayetler, yapılan seçimlerin yarattığı düş kırıklıkları sürmektedir... ama Şafak bunlarla doğrudan değil de, dolaylı bir ilişki içinde kurulmuştur.

12 Mart, Şafak'ın mekân ve dış çevre betimlemelerinde bir koku gibi dolanır. "Sorgu" adlı ikinci bölümde roman kişilerinin Adana Emniyeti'nde geçirdikleri gecenin somut izlerini ayırabiliriz burada. "Baskın" bölümünde, Maraşlı Ali'nin ev sa-

hipliğini yaptığı akşam yemeğine sinen hava, dönemin ruhunu yansıtır. "Şafak" bölümündeyse, Adana'nın kent kimliğinde aynı ruhu alımlayacaktır okur. Ama daha da önemlisi, roman kişilerinin kişilikleri, aralarındaki ilişkiler, konuşmaları, daha da çok iç dünyaları, yaşanan baskı ortamının bütün sıkıntısıyla üstlerine boşaldığını gösterir.

Şafak'ın en önemli yanlarından biri, döneminin tipikleştirme, yalınkat söylemlere düşme yanlışlarından bütünüyle uzak kalmasıdır. Üstelik düpedüz tipik kişiler üretmiş bir dönemi tipik kişiler olmadan anlatmaya çalışması, Sevgi Soysal'ın olgunluğunu gösterir. 12 Mart dönemi, sözgelimi çok daha karmaşık bir dünyası olan 12 Eylül'den de apayrı biçimde, gerçek yaşamda bile tipik kişiler yaratmış bir dönemdir. Özellikle de devrimci gençler söz konusu olduğunda. Demek ki gerçekliğin düştüğü açmaz, gerçekçi bir romanda bile yazarının olgunluğuyla aşılabilmektedir. Somut gerçekliği yazınsal gerçeklikle özdeşleştirme eğiliminin gölgesinde duran edebiyatın Şafak gibi bir roman yaratmış olması, roman sanatımız için gerçek bir kazançtır.

Dönemin özellikle politikleşmiş bireyler üstündeki etkileri Şafak'ın birincil sorunudur. Romanın asıl kişileri Oya ve Mustafa'nın edindikleri kimlik ve kişilik, bu yıpratıcı etkilerden payını almıştır. Daha doğrusu, oluşmuş kişilik ve kimlikler romanda çözümlenip dışa vurulur.

* * *

Oya'da, Sevgi Soysal'ın roman kişilerini yaratma yetkinliğinin ilk ipuçları hemen görülür. "Baskın" bölümünde Oya'nın konuk olduğu eve yabancılığından hiç söz edilmez, ama onun o odada bulunan kişilere ne denli uzak olduğu sezdirilir. Bir sürekli gözlemcidir Oya. Oradaki konumunu sorgularken, niçin orada olduğu sorusuna vereceği yanıtı yok gibidir. Odanın kapısı tekmeyle açıldığı sırada aynı karmaşık düşünceler içindedir:

"... sanki Oya, aslında iğreti bir konuğu olduğu eviçinin tek kişisi, kapının tekmeyle açılıvermesiyle, gece boyunca dışarıya açmayı beceremediği kendi kapıları da kapanıverdiler. Tekmeyle açılan tahta kapı, içeri dolan sivil polisler, basılan ev, ev halkı, kendisini merkez yapmaya alışmış bir 'Ben'in çevresinde döne döne uzaklaştılar."

Oya'nın "ben" merkezli bir dünya kurmuş olmasının nedeni, "daha çok güzelliğe alıştırılmış" bir insan olarak yetişmesinin sonucudur. Baskına uğrayan odadakilerin hiçbiri Oya'nın yaşam kültürüyle yakınlık içinde değildir. Belki aralarında Oya'nın dünya görüşünün yanına konabilecek tek kişi olan Mustafa'nın kendini Oya'ninki gibi bir "ben" merkez çevresinde düşündüğü belirtilebilir.

Oya'nın çevresine karşı uzak duruşluluğunu roman boyunca nasıl davrandığına bakarak çıkarabilir okur. Hem kendini hiçbir yere ait görmeyen tutumu, hem insanlara yakınlık göstermemesi, hem de içinde bulunduğu olumsuz koşullara karşı hep tek başına karşı koyma çabası, Oya'nın kişiliğini anlatır. Hüseyin'in onun kişiliğiyle ilgili özlü saptaması da destekler Oya'nın kişiliğini. "Sen Oya'nın böyle kızıvermesine bakma," der Hüseyin, Mustafa'ya. "Aslında çok neşelidir. Ne var ki, kendisiyle alay etme hakkını sadece kendisine tanıyan sanatçılardan."

Bu özgüveni yüzünden midir, Oya'nın evli ve çocuklu olmasına karşın, ailesinden hiç söz etmeyişi. Sanki romanın –dolayısıyla Sevgi Soysal'ın– bıraktığı bir eksiklik gibi durur bu. Oya, kocasını bırakalım bir yana, çocuğunu da hiç aklına getirmiyorsa, bunu iki türlü okuyabiliriz: ya duyguları ve duyarlığı törpülenmiş bir politik kişiliktir ya da yazarının bıraktığı bir eksiklik yüzünden tamamlanamamış bir kişilik. Yazarının eksikliği yanında, Oya'nın çocuğunu bile aklına getirmeyen kişiliği mi gösterilmek istenmiştir? Sanırım, ustaca tasarlanmış Şafak'ta sonuncu olasılığın daha güçlü olduğu, ama bu-

radaki boşluğun okuma biçimlerince doldurulması gerektiği belirtilebilir.

"Sorgu" bölümü, yazarın, Oya'nın dirençli kişiliği yanında durduğunu gösterir. Gözaltında kaldığı gece boyunca Oya'nın baskı karşısındaki durumu sorgulanır. Asıl sorun işkencedir. "Cop" eğretilemesiyle anlatılır işkence. Oya'nın önceki hapishane günlerinde belleğini dolduran cop imgesi, şimdi o sorgu gecesinde polis Abdullah'ın copuyla yeniden canlanmıştır. Hep "çekilmiş bir silah gibi", işkence ve baskılarla iç içe yaşamış olsaydı, o copu başka türlü mü görecekti Oya?

"Kurşunla vurulmak soylu, güzel bir şey olabilir, ama copla dövülmek?" diye düşünür Oya. Dönemin tipik düşünme biçimlerinden biri. Şimdi yazılsaydı Şafak, Oya da sanırım başka türlü düşünecek, yazarı kahramanını işkence olgusu karşısına başka türlü çıkaracaktı. Bu da Şafak'ın bir "12 Mart romanı" olarak önemini gösteriyor. Anlattığı dönemin gerçekliğini roman kişilerinin iç dünyalarında, belli belirsiz davranışlarında, tepkilerinde tam da okura yol gösterecek biçimde anlatıyor Şafak.

Oya, sürekli sorgulayan kişiliğiyle roman sanatımızda yaratılmış en önemli, belleklerde en çok yer eden kişilerdendir. Şafak bir yanıyla da sürekli olarak Oya'nın birbirinden farklı düzeylerdeki sorgulama sürecinin romanıdır. Romanın üç bölümü boyunca, iç dünyasında hem kendini, hem çevresinde oluşan dünyayı tartışır Oya. "Baskın" bölümünde çevresindeki insanlar karşısında kendi "ben" merkezliliğini; "Sorgu" bölümünde devrimci kişiliğini ve "devrimci olma" sorununu; "Şafak" bölümünde dışardaki dünya içindeki yerini ve geleceğini sorgular.

Bir gecelik gözaltının şafağında birlikte olduğu insanlarla salıverilen Oya, Adana sokaklarında, "Eski Oya'yı, onun alışkanlıklarını unuttu, bıraktı mı gerçekten?" diye düşünmeye başlamıştır... "Şimdi, özgürlüğe yeni bir adım attığı bu sabahta, sevincini azaltan bu korku. Bundan sonraki Oya'dan korku."

Dışardaki dünya, kocaman bir boşluk bırakmıştır Oya'nın önünde. Onu nasıl dolduracağını bilmesini Oya'dan beklemek haksızlık olabilir. Şu düşünceleri, benzer durumdaki insanların düşüncelerinden sanırım farklı değildir :

"Bağımlılıklar, onu savaşa, direnmeye zorunlu kılan daha somut şeyler. Biliyor bunu, bu sorumluluk ve bağımlılık halkasına nasıl ve ne biçimde takılacağını kestiremiyor ama. Kafam artık karışık değil sanıyordum, ama asıl şimdi karışıkmış."

* * *

Mustafa, Oya ile aynı dünya görüşü içinde görünür. Ama birbirlerinden apayrı kişilikleri yüzünden bir arada bulunmalarının bile olanaksızlığını yaşarlar. Çünkü ayrı kültürler içinde yetişmiş, dolayısıyla devrimciliğe ve geleceğe bakışları da birbirlerinden apayrı biçimlerde oluşmuştur.

"Baskın" bölümünde Mustafa'nın asıl sorunu kendiyledir. Özellikle de karısı Güler ile arasında büyüyen uzaklık ve bunun nedenlerine dönük iç tartışması, romanın izleklerindendir. Karısıyla ilişkisi Mustafa'nın kişiliğiyle ilgili önemli ipuçları verir. Uzun zaman sonra içerden çıkmış, ama karısını aramak aklına bile gelmemiştir :

"Çıktığından beri nasıl olup da onu düşünmemiş olduğuna şaşmıştı. İçerdeyken o kadar sık düşündüğü karısını. Güler benim serbest olduğumu bilse. Evet, ne olacak bilse? Bu soru kötü yankılanmıştı içinde."

Kararlı bir devrimcinin edinmesi gereken sert kişiliği çoktan edinmiştir Mustafa; ama bu da yetmemiş, karısıyla ilişkisini bile doğru biçimde kuramamışken, zamanla devrimci harekete inancını da yitirmeye başlamıştır. Çözülmüştür içerde, ama çözülmesinde işkencenin payı kadar, "bilinç altına yerleşmiş bir suçluluk duygusunun yarattığı bozgunculuğun payı var." İtiraf edemese de, kendi sınırlarını görmüştür Mustafa.

Romanın özellikle "Sorgu" ve "Şafak" bölümlerinde onun ar-

tık tek başına bir devrimci olarak yaşamaya yazgılı olduğu anlaşılır. Devrimcilikten gelen uzlaşmazlığı, çevresiyle doğru dürüst ilişki kuramamasına da neden olmaktadır. Devrimcidir, ama çevresindeki insanlara karşı umursamazlığını değiştirmeye yanaşmaz. İyicil duyguları bir tek Maraşlı Ali'ye dönüktür ve gözaltında geçirdikleri gece boyunca önce onu, ona ettiği haksızlıkları düşünür. Hüseyin'in gözaltındaki zayıflığına ise, umulmadık ölçüde sert tepkiler gösterir. Oysa Hüseyin de onun için, "hep hızlı, hep köşeliydi Mustafa," diye düşünmektedir.

Mustafa'nın sertliğinin, neden sonra inançlarında yaşadığı çözülmenin bir nedeni devrimcilik anlayışıysa, öteki de feodal kültürüdür. Karısını uzaklaştıransa, ikincisi. "Sorgu" bölümünde polise karşı kararlı ve sert tutumunu yakınlarına karşı da sürdürmesiyle okura da yabancılaşır Mustafa. Oya'nın yorumlanmaya, yargılanmaya olanak tanımayan yalın kişiliği yanında, Mustafa olumsuz bir kişilik olarak görünmeye başlar. Hüseyin'e karşı abartılı ve aşırı eleştirilerinin anlamsızlığını kendi de fark eder, ama Mustafa odur işte. Dürüst, ama davranış kültüründeki eskil izleri aşmakta güçlük çeken, içinde yer almak istediği hayatla arasındaki çelişkiyi çözemeyen bir kişilik.

* * *

Şafak, yalnızca Sevgi Soysal'ın en önemli romanı değil, aynı zamanda 12 Mart dönemini anlatan da en önemli romandır. Bir zamanlar roman sanatımızın 12 Mart gibi sıcak bir dönemi anlatmakta yetersiz kaldığı tartışılmıştı. Bu tartışmanın bir yanı da, 12 Mart'ı anlatan romanların o dönemi ve dönemin tiplerini tanımadığı için doğru yaklaşımlar getirememesiydi. Gerçekten de 12 Mart döneminin acıları ve sorunlarından çıkan romanların sayısının azlığı yanı sıra, yazılan romanlardaki kişiler de gerçeklikten uzak düşmüştür. Bu nedenle Şafak, 12 Mart romanlarının unutulmazları arasında yer aldı.

Sevgi Soysal, aslında baştan beri izlediği yazarlık tutumunu daha da olgunlaştırarak sürdürür Şafak'ta. Kimilerinin politik roman olarak da nitelediği Şafak'ta, dolayımlı biçimlerde yarattığı yoğun bir dünya kurar.

"Baskın" bölümünde, sofranın başına toplanmış roman kişilerinin toplumsal, kültürel, bireysel konumları önemlidir, ama iç dünyalarındaki sorgulamalarla onları birbirinden ayırmaya çalışır. Özellikle tahta kapının tekmeyle açılması anında, sofradaki kişileri de kendi toplumsal, kültürel konumları içinde yakalar Sevgi Soysal. Tekmenin vurulduğu anda, konuşan bir fotoğraf karesi dondurmuştur yazar. Sözgelimi Maraşlı Ali'nin karısı Gülşah'ın kalakaldığı durum, ustalıkla anlatılır:

"Yemeği iştahla çiğneyen erkek avurtlarını seyretmek, görevini yapmışlık duygusu verir Gülşah'a. İşte tam bu seyre hazır olduğunda açılıverdi kapı. Şaşırdı Gülşah. Sanki köfteler iyi pişmemiş, sanki sofrayı erkeklerin önüne zamanında sürmemiş, sanki eline bakan mideleri aç komuşçasına suçlu suçlu bakakaldı kapıya."

Gülşah'ın, kapıyı tekmeyle açan sivil polislerin odaya doluşması sırasındaki şaşkınlığı ancak böyle olabilirdi. Gerçekte de böyle olur muydu? Sanırım önemli olan bu değil de, Gülşah kişiliğinin Şafak'ta göstermesi gereken tepkinin nasıl olabileceğidir ve Sevgi Soysal roman kişilerini yazınsal düzeyde, kendi özgün anlatım biçimi ve ironisi içinde vermekte usta bir yazardır. Sözgelimi yukardaki birkaç tümcede Gülşah'ın kimliği neredeyse tastamam ortaya konuverir. Kapının tekmeyle açılmasına Oya ya da Mustafa'nın gösterdiği tepkiler de elbette onların kimliklerine göredir.

* * *

Sevgi Soysal Şafak'ta Türkçe'nin yazınsal dil olarak en yalın biçimlerde bile ne denli olanaklı olabileceğini gösteriyor. Şafak'ın, imgelerin, eğretilemelerin dışında kalan, yalın, denebi-

lir ki düz anlatımlı bir dili olmasına karşın, kurduğu derinlikli roman dünyası çarpıcıdır. Bu yalın dilden kendine özgü bir güç alıyor Şafak. Hem hızlı bir okuma ritmi sağlıyor, hem de okunan metnin anlamını kaçırmamak için okurun ayrıca çaba göstermesini zorluyor. Yoğun göndermelerle dolu dilin ardındaki anlamları çözmek için Oya'nın, Mustafa'nın ve öteki roman kişilerinin iç dünyalarını birbirine bağlayarak okumak gerekiyor.

Dilin çok katmanlı yapısı, kurgunun çizgisel gelişimi içinde romanın birbirine eklenen katmanlarıyla güçlendiriliyor. Şimdi yaşanan anın kesildiği yerde geçmişe dönülüyor, roman kişilerinin birinden öbürüne geçiliyor. Özellikle Zekâi Bey ve polis Abdullah karşısındaki sorgu gecesinde Oya'nın sık sık araya giren geçmişteki hapishane günleri, bu kurgunun okurun belleğinde en çok iz bırakan bölümleri.

"Sorgu" bölümünde, Oya'nın sorgu gecesinde birbirinden farklı düzeyde yaşadıkları, iç konuşmaları, hapishane anılarıyla o gece arasında yaşadığı sorgulama; Mustafa'nın bir türlü kendiyle ve çevresiyle barışık olamama hali anlatılır. Romanın ağırlık noktası bu bölümde durur; roman sanki bu bölümün ağırlığını taşımak için yazılmıştır da, "Baskın" bölümü yapılmış bir hazırlığı, "Şafak" bölümü de romanın kahramanlarının yeni bir hayata nasıl başlayacaklarını gösteren sonu gibidir.

Hapishanede geçen yıllardaki aldatıcı şafaklar yerine, Oya da, Mustafa da romanın sonunda kendi şafaklarına uyanmışlardır. Yeni bir hayatın kurulacağı şafaktır bu. Yürünecek yolların kendilerine bağlı olduğunu anıştırır Sevgi Soysal. Yoksa bu yeni şafak da yeni hayatlar yaratmaya tek başına yetmeyecektir.

BASKIN

Soğumak bilmeyen Adana güneşi soğuğu başlatmıyor bir türlü. Sonbahar gecesi ılık, hatta boğucu. Ovaya yayılan bekleme sıkıntısı yağmurun yakınlığını sezdiriyor. Adana kentinin, villalar, cennet benzeri bahçeler, tam lüks ve tam konforlu apartmanlarla bezenmiş merkezinden Öte-Geçe'deki gecekondulara dek cömertçe paylaştığı tek şey parlak güneş ve mevsim yağmurları; berekete dönüşene kadar. Kenar mahallelerde bereketin yok izi; ne portakal, ne palmiye ağaçları, ne güneyin o güzelim çiçekleri, ne de kalın, etli yapraklı süs bitkileri. Yalnız boğucu hava, İstiklal Mahallesi'nin dar, kargacık burgacık sokaklarına, gecekondu asıllı ev içlerine yayılmış bol bol. Yağmur yakın.

Mahallenin tek bereketi olan kalabalık odalarda başladı gece; yer sofrasındaki tencereye ortaklaşa uzanan kaşıklar, büyük büyük koparılan ekmekler, bol kırmızı turp, yeşil biber, maydanoz ve soğanın lezzetlendirdiği büyük lokmalarla, yan yana serilen yer yataklarıyla, bekçi düdükleri, kahvelerden sokak aralarına taşan kavgalarla. Kavgalara, bekçi düdüklerine, usturayla parçalanan kötü kadın suratlarına, dos-

tun evinde rakıyla başlayıp erkek dayağıyla biten aşk gecelerine, gecelerin en canlı durağı olan karakola alışıktır mahalle. Belirli aralıklarla düzenlenen, esrar ve kaçak sigara falan için yapılan baskınlara da.

Yanıp sönen mavi lambasıyla evleri kollaya kollaya ilerleyen polis arabası şaşırtmıyor kimseyi. Karakolun, kendilerine gösterdiği ilgiden usanmış Arap uşakları kapadılar kapılarını, o kadar. Ev ev ilerliyor araba. Benzer evlerden belirli bir adresi çıkarmaya çalışarak, böyle bir mahallede mümkün olduğu kadar dikkat çekmemeye özen göstererek, sinsice.

Gecekondu asıllı evin kapısı, dışardan hoyratça vurulan tekmeyle açılıverdi. Basmadan yastıklar ve örtüyle divana benzetilmiş kerevetin ucuna ilişmiş olan Oya, gecenin başından beri sürüp giden tedirginliğine bir neden buldu. Ne Hüseyin, ne Mustafa, ne ev sahibi Maraşlı Ali, ne ötekiler, ne de daha az önce konuklarının önüne yemek sinisini sürmüş olan Gülşah var sanki; sanki Oya, asında iğreti bir konuğu olduğu ev içinin tek kişisi; kapının tekmeyle açılıvermesiyle, gece boyunca dışarıya açmayı beceremediği kendi kapıları da kapanıverdiler. Tekmeyle açılan tahta kapı, içeri dolan sivil polisler, basılan ev, ev halkı, kendisini merkez yapmaya alışmış bir "ben"in çevresinde döne döne uzaklaştılar.

Son yıllarda çok sık olduğu gibi, gerçeğin çirkin yüzü yeniden şaşırtıyor Oya'yı. Aslında gerçeğin çirkin ya da güzel olmasından değil bu, gerçeğe böyle sıfatlar verilemeyeceğini biliyor. Sadece, daha çok güzelliğe alıştırılmış, daha doğrusu tuhaf bir güzellik anlayışı içinde yetiştirilmiş bir insanın, çirkinli-güzelli bir bütünde bile, tek gözünü kapayarak güzeli ayırmaya kalkışmaktan kurtulamayışı. Ya da güzel, şık bulduğu şeyler için her türlü aulganlıktan çekinmeyen, cesareti güzel bulduğu için cesur olan, ama çirkinliğe, gereğinde çir-

kin olmaya, gerçeğin çirkin de olabilecek yüzünü karşılamaya hiç mi hiç cesareti olmayan kişiliğinin temeldeki korkaklığı onu şaşırtan. Geçtiği bunca deneyden sonra bile, kapının beklenmedik anda açılıvermesi karşısında duyduğu ürkküntüyü sonra böyle açıklayacak Oya.

Böyle ince ince zırvalamanın âlı değil aslında. Ansızın basılıverdi ev, şimdilerde Adana'da basılan bir yığın ev gibi. Oya ise, basılan evlerdeki korku, şaşkınlık, öfke ya da benzeri duygulardan herhangi birini duyan nice kişiden biri, istemese de kavramalı bunu. Bu baskını da başkalarıyla paylaşıyor, üstelik hiç de iyi tanımadığı başkalarıyla. Ne ev sahibini, ne Hüseyin'i, ne Mustafa'yı, ne Ekrem'i, ne Zekeriya'yı, ne Gülşah'la Ziynet'i doğru dürüst tanımadığı halde, işte şu anda birlikte basıldılar. Benzemek zorunda, benzer durumları paylaşmak.

Ev sahibi Maraşlı Ali, evinin basıldığını geç fark etti. Yoksa, yeğeni Mustafa'ya yönelttiği, "Peki ne olacak bu işler ha gözüm?" sorusunu yarıda keserdi. Öyle yapmadı, içeriye doluşup oda halkına kötü kötü bakan üç sivil polisi hiç görmemişçesine tamamladı sorusunu. Neyse ki bardağındaki rakıyı şaşkınlıkla şişeye geri boşaltmaya kalkışan Hüseyin'in bu saçma davranışı uyardı Ali'yi. Polisleri görür görmez ayağa kalktı.

Hüseyin'le Mustafa; Ali'nin yeğenleri. Maraş'tan kopup Çukurova bereketinden pay almak umuduyla Adana'ya yerleşmiş bir ırgatlar, işçiler sülalesinin, çemberi kırmış iki çocuğu. Avukat olan Hüseyin, öğretmen Mustafa'dan ve kendisinden böyle söz eder. Aslında Mustafa'yla kendisini için için ötekilerden ayırır. Eğer Mustafa bugün ansızın Adana'ya düşmüş olmasa, Hüseyin'in aklına dayısının evine gitmek gelmeyecekti belki. Çünkü yıllarca Yüreğir fabrikasında, uzun bir süredir de Akdeniz Sanayii Tekstil fabrikasın-

da işçilik yapmış olan Ali'nin Sosyal Sigortalar'da çıkmaza girmiş bir emeklilik işi var. Ali yeğeninin bu işi halletmesini bekliyor. Ona sürekli soru soran ve içinden çıkamadıkları her bir şeye çözüm bulmasını bekleyen akrabalarının umdukları sihirli değnek olamamaktan bezmişti Hüseyin. Yine de Ali'nin işini çözümleyememiş olmaktan tedirgin. Okumuşluğundan, avukatlığından önce Maraşlı çünkü... Bunun için de dayısının işini yapmak zorunda sayıyor kendini. Ama hem iş pek kolay değil, hem stajını yeni tamamlamış olan Hüseyin iki arkadaşıyla ortaklaşa açtıkları yazıhaneye çekidüzen veremedi henüz. Para getirecek bir-iki işin peşine düşmüş olan üç ortak yazıhaneye çay kahve içmeye gelen tanış ve akrabalardan başlarını alamıyorlar bir türlü. Özellikle Hüseyin'in akrabaları geliyor. Hepsinin de avukatlık bir derdi var. Hüseyin'le ortaklarının umdukları kazançlı işlerle yakın uzak ilgisi olmayan hatır gönül işleri. Çukurova'ya yayılıp ovanın bereketinden sadece sayılarını çoğaltan bu Maraşlılar için, avukattan beklenen yalnız ikide bir düşmek zorunda kaldıkları mahkeme kapısını ustalıkla açmak değil. Yeni doğan çocuklarını nüfusa kaydettirmekten evlenmeye, her türlü dilekçeden mektup yazdırmaya kadar sayısız angaryaları var Hüseyin'i bekleyen. Hiçbir zaman yalnız gelmezler, ya bir arkadaşlarını, ya konu komşularından birini de peşlerine takarlar, böylelikle okuyup avukat olmuş akrabalarıyla övünme fırsatı yaratırlar. Bütün bunlar Hüseyin için ne yeni, ne şaşırtıcı. O biraz da, hatta asıl bunun için okutulduğunu biliyor. Çocukluğundan beri kendisini sımsıkı sarmış olan akrabalık çemberini kırmaya da niyeti yok. Bu çemberin sorumlulukları kadar yararları da var aslında. Adana'da avukatlık yapmak yürekliliğini bu çemberden aldı. Öte-Geçe'deki çeşitli çırçır fabrikalarında çalışan Maraşlı akrabaların çevreleri geniş; hükümetle, patronlarıyla, sigortayla, sendikalarla, kısaca hayatla başları durmadan bela-

ya giren bu tanışlar, Maraşlı Hüseyin'e verecekler davalarını. Geleceğe ilişkin düşler bunlar. Şimdilik Hüseyin, üç ortağıyla birlikte yazıhane kirasını çıkaramıyor bile. Daha taksidi ödenmemiş halıyı, çamurlu lastikleriyle kirleten akrabalarının içtikleri çayın kahvenin parası da gözüne batmaya başladı. Bu arada, Ali'nin sigorta işinin peşine düşmedi yeterince. Zaman zaman akrabalarından ne kadar sıkılsa da, onlara güçlü bağlarla bağlı kalan Hüseyin, hele kendisine nice iyiliği dokunmuş olan dayısına karşı ezik. Bu gece Aliler'e yemeğe gelirken, bu konuyu nasıl geçiştireceğini düşündü sıkıntıyla. Ama Ali, Hüseyin'in canını sıkan sigorta konusunu sormaya kalmadan açıldı kapı.

Uyanık adamdır Ali Dayıları. Kendi kendine sökmüş okumayı. Günlük gazetesini mutlak okur, haberleri dinler. Sağsol meselelerine de pek yabancı sayılmaz. Kapı açıldığında da daha çok güven duyduğu Mustafa'ya bu konuları açmaya niyetliydi. Hüseyin'se ciddi bir şey sormadan önce dudaklarını ısırma alışkanlığı olan Ali'nin yine dudaklarını yemeye başladığını görünce, sigorta konusunu açacağını sandı. Bardağındaki rakıyı, evin basılması karşısında afalladığı için mi, yoksa Ali şimdi sigortayı soracak diye, bocaladığı için mi şişeye geri boşalttı. Burası karışık.

Şişedeki rakıya bir şey olmamasına dikkat etti Oya. Nedense, o her şeyin çarçabuk oluverdiği kısa zaman parçası içinde, böyle bir ayrıntıya dikkat etti. Hiç su koymadan, buzsuz içiyor Hüseyin rakısını. En iyi rakıcıların Güneydoğu'dan çıktığını savunur. "Rakı buzla içilir mi? Buzdolabı çıkalı şunun şurasında ne kadar oldu? Büyükbabamız da mı buz atıyordu içkisine? Ne sözü, ne de içkiyi sulandırmayı sevmezlerdi onlar." Böyle der hep Hüseyin. Ama bu gece midesi ağrıyor. Kapkara dilinin üstü; ülseri var. Mide ağrısına boş verip susuz içiyor rakıyı. Kapı tekmeyle açıldığın-

da, öyle geri boşaltıverdi rakısını. Şişedeki rakının bulanmaması bundan.

Mustafa tam o anda rakı şişesini Hüseyin'in elinden çekip almak, dünya kötüsü bir suratla paldır küldür içeri dalıveren polisin kafasına fırlatmak istedi. Sanki Hüseyin, Mustafa şişeyi adamların başına fırlatmasın diye, bardağındaki rakıyı şişeye boşaltıyormuş gibi geldi ona. Ali Dayımız'ın evi basılıyor, sen tut ordan oraya rakı boşaltmakla oyalan. Dün bir, bugün iki demeye kalmadan yine bir bela kokusu dolaşsın havada, kızılmaz mı?

Mustafa matematik öğretmeni. Urfa'da daha öğretmenliğinin ilk yılında, Diyarbakır Sıkıyönetimi'nce tutuklanıp İstanbul'a gönderilmişti. Tam on dört ay sürdü tutukluluğu Selimiye'de. Sonra iki gün önce işte, hiç beklemediği, kendisini yıllarca sürecek bir mahpusluğa hazırladığı sırada savcılıkça salınıverdi. Türk Ceza Kanunu'nun 296. maddesine muhalefetten, tutuksuz olarak yargılanacağını da o sırada öğrendi. Oysa tutuklu kaldığı bir yıldan fazla süre içinde, Anayasa'yı ihlalden gizli örgüt kurmaya kadar, artık canları nasıl isterse öyle bir suçtan yargılanabileceğini kurmuş, piyangodan 296 çıkmıştı sonunda. Mustafa buna üzülsün mü, sevinsin mi bilememişti. Aynı tutuklanışı gibi salıverilişi de beklemediği sırada olmuştu, vurmuştu ikisi de. Üstelik salıverildiği anda ne memleketine gidecek parası vardı, ne de yakınlarının bundan haberi. Ama sağolsunlar hapishane arkadaşları, her zaman yaptıkları gibi, derdini söyletmeden aralarında para toplamışlar, ilk gün İstanbul'da sefil olmasını önlemişlerdi. Çıkar çıkmaz, hemen Adana otobüsüne bilet almış, otobüs saatine kadar da İstanbul sokaklarını arşınlamış durmuştu. Yürürken, arkadaşlarıyla söyledikleri şarkıları mırıldandığını fark etmişti neden sonra. Aynı volta atar gibi. Düşünmemek, kısır bir döngü-

ye boyutlar kazandırabilmek, tekdüze geçen günlerin, yinelemelerin ortasında durakalmamak, horlanan, hiçe sayılan kabuğunun içindeki zenginliği kıskançça, büyük bir özenle koruyabilmek için, marşlar mırıldanarak volta attığı günler. Yüksek sesle şarkı söylemek yasaktı. Bu mırıldanış bir savunmaydı aslında. Her gün yıkanıp pudralanan bir beden gibi, eskimesi istenmeyen kişiliğe geçirilen zırhlardan biri. Şimdi? Şimdi, artık volta duvarları yoktu çevresinde. Şimdi açılabilir, yayılabilir, kendisine tam yol hız verebilir. Ama nasıl? On dört ay süresince hep korumaya, ezdirmemeye, ayakta tutmaya çalıştığı ne? "Hadi serbestsin," dendiğinde kendisini bocalatan ne?

Evet, on dört ay boyunca yeniden başlamaya, atılmaya hazır tutmuştu kendisini ya da öyle sanmıştı. Şimdi dışardaydı. Önce sıkı basmam gerek, diye düşündü. Zaten dağılmıştı bütün arkadaşlar. Toparlanmak gerekiyordu, toparlanmak, sonra? Düşünmeye çalışıyor, sonra yine şarkılar mırıldanıp yürüyerek, bir anlamda uyuşturuyordu kendisini. "Demiri toz ederler loy, kül serperler kör gözüne kör gözüne... Seviyi yoz ederler loy, kan akıyor..." Şarkının orta yerinde karısı gelmişti aklına. Çıktığından beri nasıl olup da onu düşünmemiş olduğuna şaşmıştı. İçerdeyken o kadar sık düşündüğü karısını. Güler benim serbest olduğumu bilse. Evet, ne olacak bilse? Bu soru kötü yankılanmıştı içinde. Karısının şu anda Urfa'da olup olmadığını bile bilmiyordu. Bir aydır mektuplaşamamışlardı. Hapishanedeki bir isyan olayından sonra Mustafalar'ın koğuşuna haberleşme ve görüşme cezası verilmişti. Ne mektuplaşabilmişler, ne de yakınlarıyla görüşebilmişlerdi. Şimdi serbest bırakılmanın zamanı mı? Bu düşüncesine kızdı, korkaklıktı bu. Dışarda karşılaşabileceği her şeye hazır olmalıydı, daha fazlasına, daha fazlasına hazır.

Sebil'de oturup kahve içmiş, geçen vapurları seyretmişti

bir süre. Hemen Adana'ya gidecek, oradaki akrabalarda bir, gerekirse iki gece kalacaktı. Güler'in durumunu öğrenip geçecekti Urfa'ya. Güler'in durumu? İçini kaplayan sıkıntıyı, karamsarlığı atamayışına bozuluyor, işkence günlerinde bile pırıl pırıl tutabildiği Güler düşüncesinin şimdi kuşkularla kararmasına engel olamıyordu yine de. Güler son mektubunda, Urfa'dan ayrılmayı düşündüğünü yazmıştı, Mustafa içerdeyken doğan kızıyla birlikte. Mustafa'nın Maraşlı akrabalarıyla pek iyi sayılmazdı Güler'in arası. Mustafa dışardayken, hele kavga, dayanış günlerinde pek önemli değildi bu. Özel sorunlar aşılabiliyordu o sıralar.

Güler'i, İstanbul'da, Fen Fakültesi'nde okurken tanımıştı. Hareketin içindeydi o da. En azından dışında değildi, öyle görünüyordu. Erkekçe tavırlı, öteki oğlanların saygı gösterip güvendikleri, arkadaş canlısı bir kızdı. O günlerden bir tek, iri kara gözlerini, kemikli ellerini hatırlıyor şimdi. Sonra? Sonra, Mustafa kadar olmamakla birlikte, yoksuldu ailesi. Annesi bankada küçük bir memurdu. Babası yoktu, küçükken ölmüş. Evet, Mustafa'nınkilerin çoğu işçi, ırgat falandı ama, çoktular. Yardımları çoktu birbirlerine, sonunda Hüseyin'i, Mustafa'yı okutacak kadar. Bu bakımdan, memur çocuğu olmakla birlikte, Mustafa'dan daha yalnız, güvencesiz büyümüş sayardı kendisini. Anası Güler'i bu yaşa kadar ne zorluklarla okutmuştu. Artık karşılığını görmek istiyordu.

Güler üniversiteyi bitiremedi. Mustafa'yla evlendi. Yüksek matematik diplomasıyla, zar zor Urfa'da bir lise öğretmenliği buldu Mustafa. Güler'in anası kızıyla birlikte Urfa'ya yerleşmek istemedi. Güler de Urfa'dan memnun kalmış sayılmaz. Mustafa'nın bitip tükenmek bilmeyen akrabalarından bazılarını daha İstanbul'dayken tanımıştı. O zamanlar severdi ya da sever görünürdü onları. Bunlar anam gibi değil, hadi geri ver, diye gözünün içine bakmıyorlar adamın. Sırt sır-

ta veriyorlar, ama faizini çıkarmak için değil, ayakta kalmak için. Gerçekten Mustafa'nın okutulmasına bulaşan yardım eli o kadar çoktu ki. Ama en çok Ali. Güler o zamanlar, böylesi bir özverinin göz yaşarttığını söylerdi. Mustafa'nın yaşarmazdı gözü. Kan bağının anlamını küçük yaştan öğrenmişti. Okuyana, asker olana, bir de damdakine yardım edilir. Yeri gelince tek bir uzuv gibi davranmayı bilmeli aile. Bedeninin bütün uzuvlarını kollayacaksın ki ölmeyesin. Yaşamak için, yaşayabilmek için kısaca.

Urfa'ya yerleştikten sonra, ardı ardına sökün eden, ne zaman gelip ne zaman gidecekleri hiç belli olmayan Maraşlılar'dan artık eskisi gibi hoşlandığı söylenemezdi Güler'in. Daha evlerini bile doğru dürüst döşemeye imkân bulamadan. Doğru dürüst tenceresi, çatalı, bıçağı -Maraşlılar'ı hiç ilgilendirmeyen şeylerdi bunlar- yokken. Sofra düzenine hiç aldırmayan Maraşlılar'ın önem verdiği Güler'in kocasına nasıl hizmet ettiği. Saçımı süpürge edeyim, senin kölen olayım istiyorlar. Çok kızdığı bir gün, sen onları kullanmışsın ya, beni de aynen öyle kullanasın, sömüresin istiyorlar, bile demişti. Evet, deyivermişti bunu.

Bu söz, bu kadar zaman sonra, tahliye olduğu sabah alev gibi yakıvermişti Mustafa'nın yüreğini. Nasıl böyle konuşabilmişti Güler? Kendisi sebep olmuştu aslında buna; Güler'in istediği, Mustafa'nın kendisini Maraşlılar'a karşı desteklemesiydi sadece. Daha doğrusu, eski Güler'i onlara rağmen korumak, sürdürebilmek için, Mustafa'nın yardımını beklemiş ve galiba bulamamıştı. Gerçi Güler, Maraşlılar'ın gelinden anladıklarına benzememişti, ama kabul de ettirememişti kendisini. Onu yok sayıyorlar, önemsemiyorlardı.

Güler, Urfa'daki bocalama devresinde içine kapanmış, Mustafa'dan da uzaklaşmıştı biraz. Gebeydi. Mustafa'nın o sı-

ralarda, bütün bu ayrıntıların üstünde duracak zamanı yoktu. Zamanını tümüyle verdiği, vermek istediği hareket vardı. Ah o dalga dalga gelişen hareket nasıl sarıp sarmalıyordu yüreği, düşünceleri! Gündelik ıvır zıvırı nasıl bir hiçe indirgeyiveriyordu. Mustafa o günlerde daha nice gündelik, kişisel sorunun da ne üstünde durmuş, ne durmak istemişti. Sonra çözümlenecek şeylerdi onlar. Güler? Güler sıkı basmalı, dayanak olmalıydı ona. Olmuştu da. Sessizce. Bir zamanlar sert sert düşüncelerini söyleyiveren açıklığını, atak tavrını tamamen bırakarak. O, şimdi hatırladığı tatsız sözleri söylediği günle, son gün dışında. Haksız da olsa kafasından geçenleri söylediğini hatırlamıyordu başkaca. Peki ne geçiyordu o zamanlar Güler'in kafasından? Bunu kesinlikle bilemediğini düşünüyor şimdi. Güler'i yemek yaparken, sessizce örgü örerken hatırlıyor, o kadar. O sıralar memnundu Güler'den. Arkadaşları da sayıyorlardı yengeyi. Peki yenge kendilerini sayıyor muydu? Bundan hiç kuşku duymamıştı. Şimdiyse, Sebil'de bir kahve içimi süresine sığmayacak kuşkularla doluydu. Beni seviyor, güveniyor muydu bana? İnanıyor muydu? Mutlu muydu? Nasıl bir mutluluksa o sıralar, Güler'in beklediği. O sıralar Güler'in kafasında kendine ait mutluluklar kuracağını aklına bile getirmezdi. Öyle ya, bilinçli kız değil miydi Güler? En azından evlendiklerinde.

Mustafa ağzının içini iyice acılaştıran kahve telvesini yutmaya çalışırken, o sıralar Güler'den sadece aldım, ama hiçbir şey katmadım ona, diye düşünmüştü. Güler de sormamıştı hiçbir şey. Sorsaydı da karşılık alamazdı. Niçin? Hareketin sağlığı için. Demek aslında güvenmemişti ona. Sebil'de, ardı ardına üç kahve içerken, bu hesaplaşmanın zamansız olduğunu biliyor, ama bundan kaçınamıyordu.

Elinde değildi, kocaman bir soru gibiydi Güler. Tutukluyken düşündüğü Güler'den bambaşka bir Güler. İçerdeyken,

sağlamlığı tartışılmaz bir destek olarak düşünmüştü karısını. En sevecen, en verici gülüşüyle. Oysa, sabahında götürüldüğü gece gülmüyordu Güler. O tartışmalı gecede. Güler o gece karşı çıkmıştı Mustafa'ya. "Yarın birilerini getireceğim, bir süre bizde kalacaklar, hazırlıklı ol," demişti Mustafa. Güler, "Bir çay daha ister misin?" dercesine, "Kimleri?" diye soruvermişti. Bu soruyu karşılıksız bırakmamak yeterdi belki, ama Mustafa öfkelenmiş, bağırıp çağırmıştı Güler'e. "Kocakarılığın sırası mı şimdi?" Güler dikleşivermiş, fakülte zamanındaki, o eski, sert tavrını takınıvermişti. "Burası benim de evim, kim olduğunu bilmediğim kişileri evimde barındırmam bilesin," demişti. O zaman Mustafa, oturduğu koltuktan fırlamış, Güler'in okuyup biriktirmiş olduğu foto-romanları, ah evet foto-roman okumaya başlamıştı Güler, işte Güler'in bilinci, evet hepsini parça parça etmiş, yüzüne fırlatmıştı. "Bu adi merakı bunlardan mı öğrendin?" Ağlamıştı Güler. "Ne yapayım yani? Budalalaşmaktan başka seçim bıraktın mı bana? Tek sığınağım budalalık!" Uzun uzun ağlamıştı yatakta. Mustafa onu okşayıp yatıştırmıştı. Sebil'de, üçüncü kahvesinin son yudumunda, belki de ertesi gün ona ihtiyacım olduğundan okşadım onu, diye geçirdi, aklından.

Gelip geçen vapurları boş gözlerle seyrederken, Güler'in, "Bulaşmak istiyorum, niçin bulaşmama izin vermiyorsun. Yakında senden, senin düşüncelerinden, davranışlarından, bulaşıcı bir hastalıktan, yabancı, ürkütücü bir hastalıktan kaçarcasına kaçacağım," diye sızlanışları yankılandı beyninde. "Böyle gözü yaşlı olduğunu bilseydim..." diye söylenmişti Mustafa. Ansızın Güler'in hıçkırıkları haykırışa dönüşmüş, "Sen de senin Maraşlılar'ın kadar geri kafalısın, bu kafayla hiçbir şey başaramazsın!" Evet, "başaramazsın" demişti. Bunu nasıl oldu da Selimiye'de hiç aklıma getirmedim? Peki, ben ne yaptım? Ya sövmüş, belki de tokat atmıştı Güler'e. Bunu da hatırlamak istemiyor.

Ama sabah olduğunda bambaşkaydı Güler. Evlilikte kazandığı uzlaşmacı tavrıyla, bir an önce çıkıp gitmek için çabuk çabuk çayını içen Mustafa'ya, "Bumbar pişireyim, ister misin bugün?" diye sormuştu. Güler, Mustafa'nın bumbarı çok sevdiğini biliyordu. Ama, bağırsak içine doldurulan bu et yemeğinden iğrenen Güler, bu yemeği pişirmeye o güne dek yanaşmamıştı hiç. Niye yapmıştı bu teklifi, kadınca bir sezgiyle o sabah bocaladığımı sezdiği için mi? Bu tavrı daha da kızdırmıştı Mustafa'yı. "İstemez... Bugünlerde yemeğin hiç önemi yok, yalnız bolca erzak alıver."

O an çalmıştı kapı. Hiç beklemediği bir anda. Yüzüm sararmış olmalı. Kendi, aslında şaşmaması, kapı ziline hiç şaşmaması gerekirken, kalakaldı. Karısı açtı kapıyı. Ve tam dört adet Tomson gebe karısının alnına dayandı: "Teslim ol!"

Gebe karımı bile bile kapıyı açmaya gönderdim. Kaçılası bir düşünce değildi bu. Böyle kasvetli düşüncelerle başlamıştı özgürlük sabahı!

O gece Adana otobüsüne bindi, sabah, Adana'ya iner inmez Hüseyin'in yazıhanesinde aldı soluğu. Yorgundu.

Ayağını hırsla yere vurdu Mustafa. Daha doğrusu Hüseyin'in ayağının üstüne. Birden sertçe ayağına basılan Hüseyin iyice afalladı, bir eliyle tuttuğu rakı şişesini masanın üstüne devirdi. Mustafa'nın öfkesi dönüp takılıyor Hüseyin'e. Bugün Hüseyin'in yazıhanesinde, onun saçmasapan sorularına karşılık verdim de bir türlü ağzım varıp Güler'i soramadım. Erkeklik var serde. Yarın Urfa'ya geçeceğini söylemekle yetinmişti. Hüseyin adam olsa, kendi açardı konuyu, karısı, kızı hakkında bilgi verirdi. Ama Hüseyin'in umurunda mı, gevezelik fırsatı bulmuşken konuşacak: Yok şunda yanılmışız, yok bunda yanılmışız, tuzu kuru köpek!

Bütün haberleşme araçlarından daha hızlı çalışan aile içi

haberleşme şebekesi hemen işlemiş, Mustafa'nın Adana'da olduğunu duyuveren Maraşlılar dolmuşlardı Hüseyin'in yazıhanesine. Evine çağıran çağırana. Onlara kalsa en azından bir ay tutarlar beni burada. Ne Güler, ne öğretmenlik umurlarında değil. Memurum diye bir şey olmaz sanıyorlar. Tutukluyken Öğretmenler Derneği karısına yardım etmişti. Mahkûm olunca, hatta daha önce atarlar beni öğretmenlikten. Maraşlılar'a sığınmak istemeyen Güler için iyi olmuştu Öğretmenler Derneği'nin bu yardımı. Hüseyin'e kızmam gereksiz, belki de bilmiyor Güler'in ne yaptığını.

Ali'nin çağrısını geri çevirmemişti Mustafa. Ali bir tanedir. Çok emeği geçti bana. Ortaokulu, Adana'da onun yanında okumuştu.

Kendi çocuklarından ayırmamıştı Mustafa'yı Ali. Çocuğu gibi değil, oğlu gibi tutmuştu, kızını okutamamıştı çünkü. Mustafa'nın düşüncesizce okulda yitirdiği kalemler, silgiler kimbilir ne pahasına satın alınmıştı? Bunu sonraları çok düşündü Mustafa. Ali hiçbir şeyi vurmamıştı yüzüne. Evde okuyan var diye, büyük kızını ortaokula göndermemişti. O zaman Mustafa doğal karşılamıştı bunu. Okutulacaksa erkekler okutulur. Oğul sahibi olanın gücü yetmezse, amcalar, dayılar, oğlanın okuması, evlenmesi ya da askerliği için yardım ederler. Güçler birleşecek, özellikle oğullar için. Oğullar umut, tek umut çünkü.

Mustafa da Adana'da okurken Ali'ye, "Büyüyüp adam olunca, senin ufak oğlanı, ben okutacağım," derdi. O zamanlar bebekti Hasan.

Selimiye'nin loş hücresinde, çok erken bastıran gecelerde en sevmediği düşüncelerden biriydi Ali. Ali'nin çoktan okul çağına girmiş oğlu. Hasan'ı Ali okutuyor, bin zahmet okutuyor ya hani Mustafa'nın sözü? Ödenmemiş borç, karabasanlaşır, ardı ardına içtiği sigaralarla tutmazdı uyku. Tu-

tuklanmadan önce böyle değildi bu. O sıralar, Ali'ye, hatta öteki Maraşlılar'a olan borçları bir yana koyabiliyordu. Buna bir yana koymak denirse. O umutlu, inançlı günlerde. O zamanlar Mustafa sadece Ali'ye, Maraşlılar'a karşı değil kalabalıklara borçlu olduğunu düşünüyordu. Yığınları kapsayan bir ödeşmeyi. Böylesine yaygınlaşmış bir sorumluluk, Ali'nin oğlunun okutulması gibi, kişisel bir çözümle sınırlanamazdı. Hasan'ın okuması neyi değiştirir ki tek başına? Ali'nin sırtındaki ağır taşlardan biri eksilir yalnızca. Ama sorun Ali'nin sırtına taş yükletilmemesiydi. Bütün sırtlara...

Selimiye'deki karabasan, işte bu düşüncelerin aslında bir kaçamak olup olmadığı kuşkusuydu. O dönemde ne yaptım? Neyin üstesinden geldim ki? Aliler'e adadığımı sanırken kendimi, aslında kaytarıyor muydum? Ufak sorumluluklardan kaçıp kendimi büyük davaların adamı sayarken vicdanımı mı oyalıyordum? Ne yaptım sonuç olarak? Maraşlılarım'a, sadece onlara bile? Hiç olmazsa inandırabildim mi? Davama onları bile katamadıktan, benim için bunca şey yapmış, benden bir şeyler bekleyenleri bile inandıramadıktan, sürükleyemedikten sonra. Nerde kaldı kalabalıklar, yığınlar? Sonuç olarak yaptığım, beş-on arkadaş, hadi diyelim elli arkadaş oturup konuşmaktan, bağlanmaktan ve belaya bulaşmaktan başka ne? Sorguda niçin bakamıyorduk yüzlerimize? Kendisine olan inancının, saygısının büyük sınavlar verdiği o sorgu günlerinde boğuşmuştu bu düşüncelerle. Sonra, koğuşta unutacak, aşacaktı bunları.

Urfa'da, alınıp götürüldüğü sabah, daha suç işlemeden yakalandığı için bir rahatlık duyduğunu hatırlıyor. Kimseyi bulamamışlardı evinde. Ama o an Mustafa'yı rahatlatan, arkadaşlarının evinde ele geçmemiş oluşları değil, suçüstü yakalanmamış olmaktı. İşte bu duygulardı, uzun gecelerde, Ali'ye olan kişisel borcunu aşmaya hak kazanmış bir da-

va adamı olduğu inancını sarsan. Sonra, bir an, evde kimseyi bulamadıklarına göre, kendisini de götürmeyeceklerini ummuştu. "Binbaşım, görüyorsunuz ki ihbar asılsızmış... İşime gidebilir miyim, binbaşım? Karım gebe, binbaşım..." Evet, hele o, "karım gebe" sözcüğünü niçin söylediğini düşünmek bile istemiyor. Güler şöyle bir bakmıştı Mustafa'ya. Sessizce. Binbaşıya hiçbir şey dememişti Güler. Ne "buyrun", ne başka bir söz. Hiçbir şey. Oysa kendi, gereksizce konuşmuştu işte. Baskına duyduğu nefreti gizleyerek... Hatta saygılı. Bırakılacağı umuduyla. Binbaşı karşılık vermemişti. Karıma kapı açtırdığıma bakıp küçük görmüştür beni. Ne düşünürse düşünsündü binbaşı, ama tehlikeli olabilecek olan o durumda, karısının kapıyı açmasını engellememiş olması affedilecek gibi değildi. Ve ardından "karım gebe" sözcüğü. Bütün bunlar, kötü, ucuz, öldürücü hastalıklar gibi yoklamışlardı Mustafa'yı o ilk gecelerde.

Şimdi, tekmeyle açılan kapı, polis Abdullah'ın pisbıyıklı suratı, Ali'nin, "Ne olacak bu işler gözüm?" sorusu, Hüseyin'in bardağındaki rakıyı aptalca şişeye geri boşaltışı, ardı ardına, aralarına bu tatsız anıları da katarak, delice bir hızla diziliyorlar. Sonra, Güler'in yüzü, tespihe dizilemeyen en son boncuk gibi ortada kalıyor, boğazına takılıyor. Askeri arabayla götürülmeden, "Merak etme", "Paran var mı?" diye gülümseyerek soran Güler. O sabah yamandı doğrusu. Mustafa aylarca Güler'i hep o sabahki tavrıyla düşünmüş, yüceltmişti. Yüceltmek gerekiyordu o sıralar, bir şeyleri mutlak yüceltmek.

Mustafa'nın ayağı Hüseyin'in ayağına değince, iğrenip çekiverdi. İğrenmek, uzun tırnaklarla duvar kazır gibi, ürpertici tatsızlıkları taktı peşine. Kim kimi ele vermişti? Herkes herkesi. Kaçınılmaz bir çabuklukla paylaşılan, paylaşılması iyi bir aşağılanmaydı bu. Sorgu aralarında, hep daha aşağı-

ya, ama birlikte düştükleri bir aşağılanma. Bunun için yüzleştiriyorlardı ya zaten. "Biliyorlar, nasıl olsa biliyorlar, söylediler, nasıl olsa söylediler, söyledim, nasıl olsa söyledim, söyledik." Çıplaklığın, elektriğin, patlayan tabanların ardından duyulan ve akıldan geçenlerin yanında hiç kalan can acıları. Kanlı, pis pijama. Ayağından zincirli yatışı. Ele verilecek ya da verilmeyecek hiçbir şey kalmadığı kuşkusu. Tam bir hiç oluşu. Korkuşu. Kurtulmak isteyişi. Bu pis pijamadan, zincir seslerinden, çığlıklı gecelerden, elektrik zırıltısından, çıplaklıktan, çirkin etten, kovalarla dökülen sudan. Ağlamaktan. Yine de çalışan bir metabolizmadan kurtulmak.

Hep kayısı ağaçlarıyla dolu bir bahçeydi kurtuluş. Bu bahçede, yeni çiçek açmış bir ağacın gölgesinde uyuyordu. Ne kendim, ne Güler, ne arkadaşlarım, ne konuşulmuş sözler, ne de sıkılmış yumruklar. Öyle, boş bir çuval gibi uyumak.

Sonra, artık boş bir çuval olduğuna ötekiler de inandığında, tutuklanarak Selimiye'ye gönderilmişti. Sevinmişti tutuklandığında. Tutuklanmaktan sevinç duyan bir devrimci? Hayır, o sıralarda gerçek bir devrimci değildim. Hiçtim hiç. Boşaltılması başarıyla gerçekleştirilmiş bir çuval.

Ölenler vardı. Ben ölmedim, ama ölenler oldu, ölmek öğrenilmişti yani. Ama işkence? Bunun öğrenilmemiş olduğunu düşünmüştü Mustafa. Böyle boş bir çuvala dönüşülebileceğini bilmek gerektiğini. Ölümü, her şeyi düşündük, işkenceyi gereğince düşünmedik, en boş verilmez şeyi. Boş verdik; sonuç boş bir çuval. Uykuyla uyanıklık arasında geçen sorgu günlerinde toparladığı tek düşünce kırıntısı. Öyle bir boşluktu ki bu, yaşamının öncesini koparıp atıyordu. Önceki Mustafa'yı hep birlikte ele vermişlerdi. İpi kopmuş bir tespih gibiydi öncesi. O tespihi yeniden dizmek zordu. Koruyamamıştı tespihini Mustafa. Tutuklandığında, bu

onun için kısaca işkencenin bitimi demekti, korkunç boşalmanın sonu, sorgudaki davranışlarını değerlendirmeye çalışmıştı. Beni ele verdiler. Yaptıklarım biliniyordu. Ben de söyledim. Fazlasını söyledim. Nerde başlayıp bitiyordu ihanet? Yanlışın nerde başlayıp nerde bittiğini, kendi açısından çözmeye çalışıyordu. Çözemiyordu. Başı sonu belli, anlaşılır ve kullanılır bir çözüm yolu bulamıyordu. Oysa çok gerekliydi bu. Sonrası için. Hiç olmazsa yeni bir tespihe dizebilmek için düşüncelerini. Sonra, tespihin sonunda, şimdi Güler'in kaldığı gibi, Ali kalıvermişti elinde. Ali'yi düşününce aydınlanmıştı kafası. Ali'ydi ele verdiği, Maraşlılar'dı. İlk defa onları, sonra onlardan yaygınlaştırdığı kalabalığı ele vermişti. Ali'yi kalabalıklaştırarak, ona olan sorumluluğumu aşarak daha büyük bir sorumluluğa adamamış mıydım kendimi? "Nasıl olsa biliyorlar," diye, kendimi ele verirken, asıl ele verdiğim onlardı, hepsiydi. İşte burdaydı suç, burdaydı yanlış. Hiçbirimizin, değil başkasını, kendimizi bile ele vermeye hakkı yoktu. Bunu bilemedik, daha doğrusu üstesinden gelemedik. Yaktığım, başını belaya soktuğum ben değildim yalnızca. Bu yargıya vardıktan sonra, yenilgisini boyutlandırabilenlerin çoğu gibi yeniden güçlenmişti Mustafa. Başlangıçlar ne güzeldir!

Güler'in yüzünü de, götürüldüğü sabahki görünümüyle başlatmıştı. Foto-roman okuyan Güler, canı sıkılan Güler, soğutula ısıtıla, sofraya konup kalkan sebze yemeklerine benzeyen Güler hiç yoktu anısında. Tutukluluk günleri, kendisiyle en barışık olduğu günler olmuştu. Korkmuyordu, dirençliydi. İlerlediğini, geliştiğini düşünüyordu. Koyvermiyordu kendisini. Okumayı, sabah ve akşam voltalarını, jimnastiği ihmal etmiyor, az yiyor, çok tartışıyordu. Sağlığa, iyileşmeye dönük günlerdi onlar.

Öyleydi de, serbest bırakılınca niçin bocalamıştı? Daha

uzun bir iyileşme dönemine mi gereksiniyordu? Hastaneden iyileşmeden taburcu edilen bir hasta gibi hissetmişti kendisini. Ve yeterince güçlenmemiş, iyileşmemiş olduğunu anladığı o özgürlük sabahında, Güler, yepyeni kuşkularla resimlenmişti düşüncesinde.

Güler'in Urfa'da olup olmadığını, öğretmenlik konusunu, yakın, çok yakın geleceğini düşünmek durumundayken, Ali'yle karşılaşmak zamansız olmuştu. Bütün olaylardan bilinç düzeyi yükselmiş olarak çıkmış bir Mustafa'yla karşılaşmalıydı Ali, yoksa yarın kuşkusuyla kafası bulanmış biriyle değil. Şimdi sıralama zamanıydı, oysa beceriksizce bozmuştu sırayı. Ali'nin sorusu öfkelendiriverdi Mustafa'yı. Haksızlar çabuk öfkelenirler.

"Diyeceğim şu ki, siz sahip çıkmadıkça hiçbir şey olacağı yok!" Bu biraz doğru, biraz yanlış cümleyle Ali'yi suçladığı yetmiyormuş gibi, "siz" dedi, "siz", kendisini ayırarak. Bunu düşünmeye kalmadan da odanın kapısı tekmeyle açıldı, basıldılar.

Ali'nin karısı Gülşah'la baldızı Ziynet, yer sofrasının bütün eksiklerini yeni tamamladılar daha. Yeni gelin Ziynet, kendisini büyütmüş olan ablasıyla eniştesinin evinde oturuyor hâlâ. Aslında ne konukların önüne sürülen yemekleri, ne de ablasının telaşını umursuyor Ziynet. Kuş gibi çarpıyor yüreği. Zekeriya, iş haberiyle bu sabah döndü İskenderun'dan. Motor tezgâhında çalışacakmış, ilk fırsatta İskenderun'a gidecekler. Ziynet, abla evine sığınmaktan kurtulacak. Ama bütün gün, akşama ağırlayacağı konuklar için koşuşturan ablasına bile yeterince açmadı sevincini. Zekeriya ise, sabah evdeki telaşı görünce, kendini bilen her erkek gibi, ayağının tozuyla dışarda aldı soluğu. Ziynet'in hasreti de onun umurunda değil. Şimdi bir an önce konukların gitmesini istiyor Ziynet, öteki erkekler konuşurken, ses etmeden

yemekleri atıştıran kocasına kaçamak göz atıyor, kızarıyor durup durup.

Gülşah sofraya dizdiği yemeklere son bir göz daha gezdirdi. Bamya, salata, iri iri turplar, maydanoz, ekmek, su, haşlanmış yumurtalar, bumbar, tamamdı her şey. Ziynet'le ikisi oturmadılar sofraya. Ziynet'in mangalda pişirdiği köfteleri erkeklerin önüne doldurdu. Hasan'a da ayırdı köfteyi. Kendisiyle Ziynet'e ayırmadı. Hele bir erkekler yesin. Yemeği iştahla çiğneyen erkek avurtlarını seyretmek, görevini yapmışlık duygusu verir Gülşah'a. İşte tam bu seyre hazır olduğunda açılıverdi kapı. Şaşırdı Gülşah. Sanki köfteler iyi pişmemiş, sanki sofrayı erkeklerin önüne zamanında sürmemiş, sanki eline bakan mideleri aç komuşçasına suçlu suçlu bakakaldı kapıya.

Kapının açılmasıyla içeri dolan yabancı adamlar sofranın tadını tuzunu bozup bozdular işini. Ezilmeye ve kabahat yüklenmeye alışmışlığıyla, sofraya tuzu, ekmeği, ya da suyu getirmeyi unutmuş gibi sağa sola koşuşturdu bir süre. Ev içinin dirliğiyle düzeninin kendi suçu olmadan bozulmuş olduğunu anlayana kadar.

Divanın ucuna ilişmiş oturan Oya, ev içi düzeninin bozuluvermesinden nerdeyse memnun. Kapı açılana dek öylesine rahatsız, ev içinin havasıyla öylesine uyumsuzdu ki, ansızın açılan kapı rahatlık getirici bir yenilik gibi göründü ona. Sofranın tek kadını olması, Gülşah'la Ziynet'in sofraya oturmayıp hizmet etmeleri sıkıyor, böylece somutlaşan ayrıcalıktan utanıyordu.

Hele Ziynet'le Gülşah'ın bunu doğal karşılamaları! Başka, kendilerine benzemeyen bir şey Oya. Hoş karşılıyorlar, bunun üstünde bile durmuyorlar.

Oya ne kadın, ne erkek, sadece hizmet ettikleri erkeklerin bir uzantısı onların gözünde. Her zaman bir erkek gibi davranmaktan çekinmeyen, hatta bundan hoşlanan Oya, bu akşam rakı içmekten belki de bu nedenden çekindi. Kapı açılana kadar da açmadı ağzını. Oysa buraya, değişik insanlarla konuşmak, tanışmak için gelmedi mi? Üstelik, yeni ve değişik insanlarla konuşmayı sever. Ama bu akşam, Ziynet'le Gülşah'tan tümüyle kopuk, onların dışında sürdürülen sofra sohbetine katılamıyor. Bu iki kadını yok saymak, onlara sırtını dönmek ayıp kaçacak. Sohbetin, sofranın havasında sıkışıp kalmış yarı kadın, yarı erkek bir yaratık gibi acı çekiyor. Bir an kalkıp Gülşah'la Ziynet'in yanına gitmek istedi, sonra onların da sofraya oturmalarını sağlamayı umdu, ama iki davranışın da sırıtacağı korkusuyla vazgeçti. Böyle, sıkıntı içindeyken açılıverdi kapı.

Baskın anında, Gülşah'ın suçlu şaşkınlığını tek sezen de Oya. Ama, Gülşah'la arasında bir yakınlık kurulması için bir başlangıç olamaz bu. Tam tersine, kötü yüzlü baskının kişisel nedenlerle ona güleç gelişi bir yana, bundan kendisini sorumlu sayması birbirlerinden uzaklaştırıyor onları.

Oya kendi yüzünden basıldığına inanıyor evin. Bu baskına sebep olan kendisi. Ev içinin dirliğini bozan, Gülşah'ın hamaratlığını boşa çıkartan. Gülşah'la barışık olması zor bundan sonra.

Adana'dan ayrılmasına az kaldı. Bitiyor sürgün. Burada geçirmek zorunda olduğu zamanı dikkatle tüketti. Akıllıca davranması gerekiyordu, öyle de yaptı. Başkalarının yağdırdığı bir afetten mümkün olduğu kadar az zararla çıkmak. Hem iyi, hem kötüdür böyle dönemler. Kendini içinde bulunulan sıkıntıdan sorumlu saymamak. Sadece dayanmak. Yalnızca bunu yapmak bile, bir şey yaptığı duygusunu verebilir kişiye. Bir vücudu bir hastalığa karşı korumak gibi. Tek görevi sağlığıymış gibi. Yeni mikroplara bulaşmamak gerek-

ti şimdi. Bütün bunlar, bir anlamda rahatlık, durallık vericiydi. Birkaç hastalığı birden yenemezdi vücut. O zaman? Tek durmalıydı.

Yapabileceği fazla bir şey yoktu. Sürekli izleniyordu. Üzerindeki baskı, kendisine yönelik iyileştirici bencilliğin güzel bir özürü oluyordu sonunda. Kaldığı otele günlerce kimseler uğramıyordu, onu sormak için. Adana yabancı bir kentti. Yeni tanışlar edinmekse zordu. Oya'yla ilgilenmeleri için kendilerine haber uçurulan bir iki kişi de görünmemişti. Bulaşıcı bir hastalıktan ölmek üzere olan, ölümü yalnız karşılaması gereken biri sayıyorlardı Oya'yı mutlak.

Böylesine tehlikeli bulunmaktan hoşlanmıyor değildi Oya. Aslında kendisinden çekinilmesini hoş bulmayan yoktur. Bunun dışında, Adana'da başka kafada insanlar olduğunu biliyor, ama bu kişileri aramaya girişmiyordu. Biraz da büyüttüğü tehlikeliliğiyle zarar vermek istemiyordu kimseye. Buradan çıkıp gidecekti kendisi. Ama bu baskı dönemini geçirmeye çalışanlar burada kalacaklardı. Onları aramak, kafa dengi bulmaktan çok, kendisini izleyenleri yeni avların üstüne sürmek olacaktı. Kendisine verilmiş bir-iki adresi de yırtıp attı bu nedenden.

Oya şimdi, baskının şaşkınlığıyla bardağındaki rakıyı şişeye geri boşaltmaya çalışan Hüseyin'in yanında ne işi olduğunu düşünüyor. Tam bir rastlantıydı tanışmaları. Ankara'da sürmekte olan bir dava için ifade vermeye çağırmışlardı Oya'yı. Adana Adliyesi'nin koridorunda dolaşırken, çok sıkkın bir anında, "Oya Ertem siz misiniz?" diye soruvermişti. Avukat cübbesinin içinde olduğundan daha kısa görünen, esmer, gaga burunlu, gençten bir adam. Aylarca kimselerle konuşmayıp da, bu adamla tanışıvermesini neye yormalı? Oya'yı bu akşam buraya getiren Hüseyin olduğuna göre, olsa olsa bu geceki baskınla sonuçlanan kötü bir rastlantıydı bu.

Hemen tanıtmıştı kendisini Hüseyin. Aslen Maraşlı oldu-

günu, İstanbul Hukuk'unu bitirdiğini, Adana'da stajını yeni tamamladığını, Oya'nın burda sürgünde olduğunu duyduğunu, ama otele gelmekten çekindiğini falan bir çırpıda anlatmıştı. Eski İşçi Partili'ymiş. Oya'ya zarar vermek istememiş! "Herkes birbirine zarar vermemek peşinde!" diye içinden gülmüştü Oya. İçten görünüyordu Hüseyin. Yalnızlıktan iyice bunalmış olan Oya'nınsa birilerine inanmaya ihtiyacı vardı. Böylesi tanışıklıklardan sakınması çok söylenmişti kendisine, yine de kuşkulanmamıştı Hüseyin'den. Aklıevvel dostların, "Aman dikkatli ol, seninle tanışıp ağzından laf almaya kalkışırlar, Adana'da polis kaynıyormuş, sakın oyuna gelme" uyarıları o an aklına bile gelmedi. Şimdi düşünüyor da aslında Hüseyin'e güvenmesi için hiçbir neden bulamıyor. Hatta favorileri ve özentili kravatıyla Hüseyin, eski bir partiliden çok bir taşra playboyuna benziyordu. O günden bu akşama da Hüseyin'i, onun kişiliğini tanımış sayılmaz. Bu rakıyı şişeye geri boşaltan şaşkın adam nasıl bir adam? Bu soruyu daha önce kendisine hiç sormamış olduğunu fark etti.

"Oya Ertem siz misiniz?", "Evet." Böylece azalan bir yalnızlık, o kadar. Adı konması gereken kötü bir zayıflıktı bu. Bu karşılaşmadan sonra, arada sırada Hüseyin aramıştı Oya'yı. Çoğu kez sadece telefonla. "Nasılsınız?", "İyiyim.", "Bir ihtiyacınız falan var mı?", "Yok, teşekkür ederim." Aralarında doğru dürüst bir dostluk bile kurulmamıştı aslında. Oya, kendisini arayan birinin olmasından hoşlanmıştı. Hüseyin de efendice yapmıştı bunu.

Bereketli toprağı, emekçi insanları ve parlak güneşinden başka güzelliği olmayan bir kentin Çukurova'daki günbatımını bile görmeyen bir otel odasında, günlerce ve günlerce, çirkinliği çoğaltan inşaatları seyretmişti Oya. Sonra, oda perdelerini sıkı sıkı kapayarak geçirdiği akşam saatleri. Bitip tükenmeyen. Kendisine acımamaya çalışmak.

Yine de çok acıyan yüreğini güçlü sanmak. Odasının tam karşısındaki inşaatta gece gündüz bekleyen iki sivil polis, perdeyi her açışında içeri bakıyorlardı. Onların bu anlaşılmaz görevleri, anlaşılmaz bir sabır isteyen görevleri, sonunda Oya'ya güç verir gibi olmuştu. Her gün, ayın otel odasının kapalı perdelerine gözlerini dikmek zorunda olan bu iki adamın durumu, günlerini, aylarını bu odada geçirmek zorunda olan Oya'nınkine yakın zorluktaydı doğrusu. Bu iki yabancı surattan önceleri çok tedirgin olan Oya, bir ay sonunda alışmıştı onlara. Zaman zaman perdeyi aralar, adamların görevlerini sürdürüp sürdüremediklerini bilmek isterdi. Sanki onların sürekli bekçiliği, kendi yalnızlığına bir destekti. Yine de çok saçmaydı bu iki polisin görevi. Hiç gereği yoktu bunun. Oya'nın odasında yalnız olup olmadığını anlamak için ise, resepsiyon bu konuda bir sürekli bilgi kaynağıydı. Oya, resepsiyondaki memurların, her giriş çıkışını saatiyle not aldıklarını, kendisini arayan, ziyaretine gelen herkesi adıyla saptadıklarını biliyordu. O kadar ki, Oya, her ay otele ödediği bir yığın paranın, kendi polislerini maaşa bağlamaya dönüştüğünü düşünmüş, otel müdürüne şikâyette bulunmayı geçirmişti aklından. Hapis masraflarını gördürüyorlardı kendisine. Yapacak bir şey yoktu. Otele tıkır tıkır borcunu ödeyecek, polislik yapmalarına engel olamayacaktı. Apar topar gönderildiği Adana'da bir ev bulamamıştı. Yıllık kiralanıyordu evler. Üstelik, eşyaydı, şuydu, buydu, bunlarla uğraşacak durumda değildi. Evinde kalabileceği tanıdığı yoktu. Sıkıyönetim Adana'sında kim isterdi ki onu evine? Kim kendi rızasıyla evinin çevresini kestanecisinden boyacısına kadar çeşit çeşit polislerin sarmasını isterdi? Parası kendi cebinden çıkan bu otel hapisliğine boyun eğmekten başka yolu yoktu. Otel müdürüne mırın kırın ederek bu otelden olmak da vardı ayrıca. Başka otel bulamayabilirdi. Polis gelip gidip oteli sıkıştırıyordu. Bundan

sıkılıp da, kusura bakmayın ama, diye kapıyı gösterebilirlerdi pekâlâ.

Bu yaban, kızgın betonlu şehirde açıkta kalmak korkusu ürperti veriyordu Oya'ya. Her akşam imzaya gittiği karakol da hoşlanmazdı yer değiştirmesinden.

Gecenin geç saatinde canı sıkılan nöbetçi polis oteli arayıveriyordu. Neymiş? Oya Ertem kaçmış mı, öğrenecek. Ve uykusundan telefon sesiyle uyandırılan Oya'yı sabahlara kadar uyku tutmuyordu. Oysa, hücre hapsine dönüşen otel yalnızlığında, telefon zili, kapı tıkırtısı, ayak sesi gibi sesler yeni, dost boyutlar kazanmışlardı. Çay ya da kahve getiren garson, seyrek de olsa mektup getiren ayak sesleri, yüreğini sıcaklıkla sarabiliyordu. İnsan sıcaklığına, dostluğuna karşı durmamacasına artan özlem ne hatalar yaptırabilir kişiye.

Bundan kaçınıyordu. Akşamları hiçbir yere çıkmıyordu. Dört sularında, karakola imza atıp döndükten sonra kapanıyordu odasına. Çaresi yoktu. Odasını usanmadan gözleyen iki çift gözün beklediği bir şey vardı. Bu şeyi yapmamalıydı Oya. O günlerde Adana'da, gece yarıları evlerin basılıp insanların bir yerlere götürülmesi belediye hizmeti gibi olağanlaşmıştı. Belayı daha da kolaylaştırmak istemiyordu. Ama fazla dikkat zararlıdır bazen. Yıllarca terli su içirtilmemiş, sırtına havlu konarak büyütülmüş bir çocuk günün birinde doğru dürüst oynama fırsatı bulursa zatürree olur. Bu akşamki davranışı da biraz öyle.

Odasındaki telefon çaldığında, Oya, dolabına gizlediği elektrik ocağında çay yapıyordu. Çayı beklemek, çay suyunun kaynaması, büyük mutluluklardı Oya için. Çayın hazır oluşu bitişi; büyük değişiklikler. Her gün çıkan sabah gazeteleri ve her akşam batan gün gibi. Hayatın bu aman-

sız tükenişine oyalayıcı tek değişiklik olarak sarılmış, bağlanmıştı. Telefon sesi büyük, sevindirici değişiklikti bu durumda.

"Oya Hanım, aşağıda sizi bekleyen bir bey var?"

"Kim bu bey?" diye bile sormadan kapatıvermişti telefonu. Bu akşam yanlışlığa hazırdı Oya. Patlamaya hazırdı demek. Ama Oya'nın patlamasına kalmadan patladı olay, basılıverdi ev.

Otelin dış kapısının önündeydi Hüseyin. Aslında Oya, Hüseyin'i görünce pek sevinmemişti. Başkasını mı bekliyordu? Kimbilir? Mustafa'yı ilk görüşüydü. Aslında Hüseyin'in, yanına bir de Oya'nın hiç tanımadığı Mustafa'yı takıp Oya'ya gelişi şaşırtıcıydı. Mahkemedeki tanışmadan sonra, Oya birkaç kez Hüseyin'lerin yazıhanesine uğramış, çay içmiş, hiç eksilmeyen Maraşlılar'ı seyretmişti. Pek fazla konuşulmamıştı. Bir-iki kez de Hüseyin otele uğrayarak hatırını sormuş, Oya'yla birlikte karakola yürümüştü. Yok, bir kez de Atatürk Caddesi'ndeki pastanelerden birinde çay içmişlerdi. Genel şeylerden konuşmuşlardı, sıkıyönetimden, Adana'dan. Aslında tanışılmamıştı. Adana'da değil de başka bir yerde olsaydı, bu kadar da dostlukları olur muydu? Onunla yürür, çay içer miydi? Saatlerce Hüseyin'in yazıhanesinde oturur muydu?

Ama o akşam, hava kararıktan sonra, Hüseyin'in, yanında yabancı biriyle otele gelişini yadırgamamış, tedirgin olmamıştı bundan. Hüseyin, Oya'nın akşamları hiçbir yere çıkmadığını biliyordu üstelik.

İşte Hüseyin, o her zamanki, pek de güven verici olmayan görünüşüyle karşısında. Yanındaki uzun boylu, kara bıyıklı adamı ise karanlıkta iyi seçemedi Oya.

"Mustafa... İşte yeni bir Maraşlı daha. Ama bu belalılardan. Daha dün tahliye olmuş Selimiye'den."

Evet, bir hapisten yeni çıkmış biri eksikti. Yine otel odasına dönmeyi düşünmedi.

"Yarın Urfa'ya gidecek. İçeri girmeden Urfa Lisesi'nde matematik öğretmeniydi. Ama biz komadık gitsin. Artık öğretmenlik kalır mı? Eh... otelcide de akıl bu kadar olur."

Yataklık suçuna verilen bir addı otelci. Aslında içerdekiler kullanırdı bunu. Hüseyin de Mustafa'dan işitmiş olmalı. Yine de hemen satması sevimsiz bir tavır. Oya, kızıp kızmadığını anlamak için Mustafa'ya baktı. Ama alacakaranlıkta, iyice kara görünen bıyıklardan başka bir şey seçemedi.

"Ben Oya."

"Adana'nın ünlü kadın sürgünü. Ayakkabı boyacıları bile tanıyor seni." Hüseyin eliyle otelin kapısındaki boyacıyı gösterdi. O saatte kim boyatırdı ki pabucunu? Canı sıkıldı Oya'nın. Hüseyin'in kendisini tanıştırışındaki laubaliliğe de bozuldu.

"Adanalılar sululuk yapana silik derlermiş, öyle mi?"

Bir sessizlik oldu. Oya da şaştı, ağzından kaçana. Aslında böyle konuşmakla Hüseyin'e fazla yüz vermiş oluyor. Hüseyin'in yeni alınmışa benzeyen maksi pardösüsüne baktı. Gülünç buldu onu. Yine de bu akşam ayrıntılar üstünde durmaya niyeti yok. Bir şey olsundu işte, ne olursa olsun. Yaşananan bunca şeye, deneye rağmen, kendisini olayların akışına bırakan bir küçük burjuvaydı, o kadar.

Hüseyin, sanki Oya'yı uzun bir süredir tanıyormuş gibisine açıklamalarını sürdürüyor Mustafa'ya.

"Sen Oya'nın böyle kızıvermesine bakma. Aslında çok neşelidir. Ne var ki, kendisiyle alay etme hakkını sadece kendisine tanıyan sanatçılardan."

Mustafa karşılık vermiyor. Oya ise, Mustafa'nın kendisi için ne düşünmüş olabileceğini merak ediyor.

Baştan başa kötü bir meraktı geceyi başlatan.

Susmuyor Hüseyin.

"Bir ev yemeğine ne dersin? Otelde aç acına yatmaktan iyidir."

Oya, Hüseyin'e, akşamları otelde aç kaldığını söylemişti. Otelde yemek yoktu. Bazen Oya, dışardan alıp getirdiği simidin yanına gizlice çay yapıyor, bazen yoğurt yiyordu. Dışarı çıkıp bir şeyler yemeye çekiniyordu. Yemek ya da sinema; nereye deseler gidecekti aslında Oya. Değişiklik olsun da. Münasebetsiz konuşmasını sürdürüyor Hüseyin:

"Bizim Kahramanmaraşlı proleter akrabalar, anarşistlikten de olsa, hapse düşmüş amca oğullarını bu gece ağırlayacaklar..."

Bir gün önce olsa, Hüseyin'in böyle konuşması canını sıkar, özür dileyerek dönerdi odasına. Ama bu akşam, her şeyi aldırmazlıkla karşılıyor. Ev kadınlarının bayıldığı "Arkası Yarın" programlarından "Kader Ağlarını Örüyor" adlı bir oyunun kadın kahramanıymışçasına!

Hüseyin'in münasebetsizliği Oya'ya da geçti. Ansızın Mustafa'ya dönüp, "Siz de Alevi misiniz?" diye soruverdi.

Karşılık vermedi Mustafa. Oya, hemen pişman oldu sorusuna. Sanki Mustafa'nın bir mezhep sorunu olabilirmiş gibi. "Siz PDA'cı mısınız?" ya da "siz Cephe'den misiniz?" gibisine, bin beter bir soru. Büsbütün kızdı Hüseyin'e. Durmadan Maraşlılık'tan söz etmese olmaz. Akrabalarının Alevilik'inden de söz ederdi boyuna.

"Aleviler horlananı daha da bağırlarına basarlar."

Oya'nın budala sorusuna da sahip çıkıverdi Hüseyin. Her şey budalaca başladı ve sürecek gibi öylece. Hüseyin susmuyor.

"Adana köftesi yapmışlardır. Geliyorsun değil mi? Böyle seyir bulamazsın kolay kolay."

Ne kötü bir çağrı bu. Ama Oya, akrabalarını damızlık boğa gibi arenaya çıkarmaya kalkan Hüseyin'e bozulmadığı gi-

bi, "Peki," dedi, "gelirim." Bir röntgenci, insanları anahtar deliğinden gözetleyen biriymiş gibi. Taksiye binildi, "İstiklal Mahallesi'ne."

Önde şoförün yanında oturuyor Mustafa. Alışkanlıkla dönüp arkasına bakan Oya, taksinin arka penceresinden eksilmeyen farları gördü, ses etmedi.

Takip edileceğini bile bile bir yere gitmek, sonra da, takip ediliyoruz diye sızlanmak gülünç çünkü. Hüseyin'le Mustafa konuştular arabada.

"Bizim Ali Halk Partili kesildi ki sorma."

"Birliğe kandıramadın demek?"

"Öyle, Ecevit diyor, başka şey demiyor."

"Adalet'e kaysa daha iyi."

Oya, Mustafa'nın niçin böyle düşündüğünü merak etmiş, ama takside sormamıştı. Hüseyin'se Aybar'cı olduğunu söylemişti Oya'ya.

"Sonunda kayacak taban."

"Parti olsanız hâkim olurdunuz."

"Bu zamanda kim hâkim olacak. Siz olsanıza?"

"Biz mümkünün peşindeydik!"

Oya, böylesi bir konuşmayı, Adana gibi bir yerde, hem de takside sürdüren iki adamdan kuşkulandı bir an. Gittikçe daha yakından izleyen farlar tedirginliğini artırıyor. Varalım hele, özür diler, dönerim otele, diye düşündü.

Mustafa ansızın Hüseyin'e sordu:

"Senin Birlik Partisi'ne girdiğin doğru mu?"

"Öyle, en sosyalist parti o."

"Bırak Allah'ını seversen, seni bilirim, ne kokusu aldın?"

"Müşteri. Biliyorsun Adana'daki müşteri adaylarının hepsi Alevi."

"Buraya onları yanıltmaya mı geldin?"

"Aman Mustafa yanılgılardan konuşacaksak..."

Sustu Mustafa. Konuşmalarını sevmiyor Oya. Önemi yok ama. Gidecekleri yere varır varmaz özür dileyerek gidecek nasıl olsa.

Ama yapmadı bunu. Eve vardıklarında çevrelerini alan çocuk kalabalığı arasında, tedirginliğini, kuşkularını unutuverdi.

Ali de çıkmış kapı önüne. Mustafa'ya sıkı sıkı sarıldı. Gözleri de yaşarmış. Ansızın içi ısındı Oya'nın. Hepsini seviverdi. Uzun boylu, avurtları çökük, göğüs kemiği içeri göçmüş, ihtiyarla genç karışımı bir adamdı Ali. Dili çalıyordu. Elleri, vücudu işçi, yüzü aydındı.

Evinin tahta kapısını açıp konuklarını içeri aldı Ali. Dışardan tekmeyle vurulup açılana kadar sevimli, dost kapısından içeri.

Oya önce Gülşah'la Ziynet'i ayırt etmedi bile. Kalabalıktı ev içi. Bir yığın çocuk, yabancı erkekler. Kerevete ilişip gözlerini duvardaki Yılmaz Güney fotoğrafına dikti. İlk Ziynet'i gördü. Mangala eğik yüzü pembeleşmiş. Kara kıvırcık saç telleri, terli alnına yapışmış. Bu yörenin kadınlarında sık rastlanan, iri, çok güzel, siyah gözleri var. Aslında çok güzel kadın diye düşündü, ama bunu ortaya çıkarmayı bilmiyor. Sanki Ziynet'in yaşadığı çevrede bu mümkünmüş gibi. Güzelliği ortaya çıkarmak öğrenilir bir şeydir.

Odanın kapısı durmadan açılıp kapanıyor. Kapatılması, kilitlenmesi hiç âdet olmamış, buna gereksinme duyulmamış bir kapı bu. İkide bir açılan kapıdan yeni çocuklar içeri giriyor, odadakiler dışarı çıkıyor. Hangi çocuğun ev içine, hangisinin mahalleye ait olduğunu çıkaramadı Oya. Kerevete yerleştikten sonra, bir süre durmadan değişen çocuklarla bir şeyler konuşup durdu. Ama bir süre sonra, yapmacık gözüktü bu tavır kendisine.

Sonra, Ziynet'le Gülşah sofrayı hazırlayana kadar sustu, çevresini bile seyretmedi yeterince. Hüseyin'in kendisine yakıştırdığı seyircilikten kaçındı belki de. Ayrıca ne konuşacağını, ne yapacağını da kestiremiyor. Maraşlılar arasında gelişen konuşmayı izlemeye çalışıyor.

"Tarihi geriye çevirmeye kalkışmaktan başka bir şey değil."

Halk Partisi'nden söz ediyor Mustafa.

"Bizim sendika öyle demiyor." Ali bu. Sonra uzun uzun sendikadan, Halk Partisi'ne bel bağlayanlardan söz ediyor.

Ama Mustafa Halk Partisi denince, içinde biriktirdiği şey parlamışçasına coşuyor. Oya, onun aslında başka şeylere öfkelenip bu konuyu boşalma fırsatı saydığını sezdi.

"Tarih... Sanayi... Kapitalizm... İleri gitmesi engellenemeyecek çarklar..." Sözcükler beyninde uğulduyor Oya'nın. "Halk Partisi, halkı bu çarklara kaptıracak..." diyor Mustafa. Bütün bunları dedikten sonra da, birdenbire sustu. Öfkeli tavrını bırakıverdi. "Verin oyunuzu canım. O başka iş."

Bir an sıkıntısını unutup dikkatle Mustafa'ya bakıyor Oya.

Kapkara çukur gözleri ilkel. Ama bu yüzde vahşi, hatta çekici bir şey var. Yüz çizgileri köşeli, burnuysa basık. "Ya çok atak, ya da çok korkak birinin yüzü bu," diye düşündü. Ne olursa olsun, "çok" sıfatını gerektiren bir yüz.

Mustafa, Oya'nın bakışını sezdi. Oya kendisini kınıyor gibi geldi ona. Oya'ysa, çelişkili, değişken biri, bir şeyler var bunda, ama ya çok olumlu ya da çok olumsuz, diye düşünüyor. Kesin olarak sezdiği; Mustafa'nın tedirginliği, kabuk değiştirecek bir hayvanın huzursuzluğu. Oya, Mustafa'nın kendisi hakkında ne düşündüğünü merak ediyor yeniden. Mustafa Oya'nın ilgisinden, bakışlarından tedirgin. Ali'ye yöneltiyor sıkıntısını.

"Hem niçin bize soruyorsun ki? İcazet mi alacaksın? Biz-

den size hayır yok. Hakkının nerde olduğunu bilmek de, aslan ağzından almak da senin işin. Kestirmesi bu."

Mustafa'nın böylesine öfkelenerek kestirip atması, Hüseyin'i bile şaşırtıyor. Eskiden, İstanbul'daki öğrencilik yıllarında, Mustafa'nın öfkesini yakından tanımıştı. Ama Ali'ye karşı saygılıydı her zaman. Ayrıca, Aliler'e, "saygılı, sabırlı" olmalıyız derdi hep. Kaldı ki Ali'ye ayrı bir sevgisi, bağlılığı vardı. Ali ise çok sever Mustafa'yı. Hüseyin'den üstün tutar. Hüseyin avukat oldu, Mustafa öğretmen. Maraşlı aile için avukat öğretmenden daha yararlı. Ama Ali, Mustafa'yı yine de Hüseyin'e yeğ tutar, ona güvenir. Hatta 69 seçimlerinde, Hüseyin'in ısrarlarına kulak tıkayıp, Mustafa "verme oyunu sakın" dediği için İşçi Partisi'ne vermedi oyunu. O zamanlar, öyle, "ne halin varsa gör!" demesine konuşmuyordu Mustafa. Anlattıklarıyla coşturuyordu Ali'nin yorgun gönlünü bile. Ama dedikleri çıkmadı işte. Hüseyin, Mustafa'nın terslenmesine bozuluyor, buna hakkı olmadığını düşünüyor. O kadar öttü durdu, şimdi sussa ya! Aslında Mustafa'yla Ali'nin konuşmaları, Hüseyin'in sigorta konusunda Ali'ye duyduğu suçluluğu azaltıyor. Mustafa'yla, paylaşmanın bazen zararlı olduğunu, suçluluğu paylaşmanın onun ağırlığını azalttığını konuşmayı düşündü. Öğleden sonra, yazıhanede tatsız bir hava esmişti aralarında. Hüseyin, Mustafa'ya eski tartışmalarını hatırlatmış, ben haklıydım, demeye getirmişti. Yersizdi böyle konuşması. Mustafa parlamıştı.

Belki de şimdiki tersliği benim öğleden sonraki davranışım yüzünden, diye aklından geçirdi. Ama hep hızlı, hep köşeliydi Mustafa. Öyle bulurdu Hüseyin. Hüseyin, İstanbul Hukuk'unda okurken, Kumkapı kahvehanelerinde, meyhanelerinde saatlerce tartışırlardı. Çoğu kez, Mustafa masaya bir yumruk vurur, "Zevzek herif, bu böyle, tamam mı?" di-

ye kesiverirdi tartışmayı. Hüseyin'i kuru gevezelikle suçlardı, sonunda da kahvelere, meyhanelere uğramaz olmuştu. Hüseyin'le karşılaştıklarında, "Nasılsın çalçene!" diye takılıyordu. O yıl Hüseyin'in bursu kesilmişti, sağa sola, "Sosyalist Gençlik Örgütü"nde olduğum için diyordu ya, aslında sınavlara girmeyip kaldığı içindi. İçki ve laklakla geçen geceler yüzünden. O yıl Mustafa, Hüseyin'e yardım etmişti. Nerden bulmuştu parayı. "Çalışıyorum, fakülteyi bıraktım," demişti bir ara, inanmamıştı Hüseyin. Sonra ansızın bitirme sınavlarını verdiğini duydu Mustafa'nın. Urfa'da öğretmenlik bulup gittiğini, evlendiğini de.

Mustafa'yla ilişkilerinde çözemediği, aşamadığı bir şeyler vardı.

Bir forumda, kendisini dövmeye kalkanlardan Mustafa kurtarmıştı onu. Oysa, Mustafa'yı bu işlere bulaştıran kendisi değil miydi? Ona kim kitaplar verip yol göstermişti? Boynuz kulağı geçmişti ama. Evet, Mustafa onu, dövenlerin elinden kurtarmıştı. Üstelik Mustafa'nın takımıydı Hüseyin'i dövmeye kalkanlar. Onu musluğa getirip burnundan akan kanları yıkamıştı. "Bırak bu oyunu, be Hüseyin," demişti. "Durağı çoktan geçtin sen artık, herkes son durağa kadar gitmez." Bu cümleler şimdi acı biber gibi içini yakıyor. Sen inmedin de ne oldu? O sırada Mustafa'ya, "Nereye gittiğini biliyor musun?" diye sorduğunda, "Biliyorum, Maraş'ı, Siverek'i bildiğim gibi," demişti Mustafa, sonra Hüseyin'i akıp duran musluğun başında bırakıp gitmişti.

Bu öğleden sonra, "Maraş'ı, Siverek'i biliyor muymuşsun?" diyerek öfkelendirdi Mustafa'yı.

"Tutuklanmam beni kınamak hakkı verir mi sana ha? Yanılmışsam bile fiyatını ödedim. Senin ne doğrun, ne yanlışın belli, köstebek gibi sığınmışsın bu şehre. Bu gidişle Meclis'e bile girersin. Bu neyi kanıtlar? Senin korkaklığını!"

Hüseyin, Mustafa'yla giriştiği bu zamansız ve tatsız tartış-

mayı kesmek için, Adana'nın öneminden, ikinci büyük sanayi kenti oluşundan, sanki Mustafa bunları bilmezmiş gibi, buradaki işçilerin, sendikaların durumundan, geniş çevresi olanın burada neler yapabileceğinden söz edip durmuştu. Mustafa öyle bakmıştı. "Ulan, boş gevezelikten vazgeçmemişsin daha," der gibi. Burada, daha yazıhaneyi bile yoluna koyamadığımı bilir gibi.

Bu hava içinde artardı elbet mide sancısı. Midesini, ayrı, yabancı, düşman bir şey gibi duydu içinde. Mustafa'nın tatsızlığını dağıtmak istedi.

"İş yok sizin sendikada. Ağa onlar, sarı serpuşlu ağa."

O da sıkışınca Ali'ye yükleniverdi. Üstelik sendika konusuna değinmenin sırası mı? Ya söz sigortaya gelirse? Ali ise suçlamıyor kimseyi, konuklarının, bardakları dolu mu, arkalarında yastık var mı diye bakıyor sadece, tek derdi bu sanki. Her fırsatta içinde coşuveren konukseverliğiyle. Küçük oğluna seslendi:

"Kop git Ekremgil Amca'na haber ver, o da gelsin."

Oya, bu Ekrem de Maraşlı olmalı, diye düşündü.

Daha odaya girdiği an, Ekrem'in bambaşka biri olduğunu anlıyor. Ne Maraşlı, ne Alevi, kumral saçları arkaya sıkı sıkı taranmış, favorili, pisbıyık biri. Oya onunla odadakiler arasında hiçbir bağlantı kuramadı. Ali, donattığı sofrayı, Almanya'dan yeni dönmüş olan komşusuna açmak istemiş olmalı. Konuşmalardan, Ekrem'in bir süre Almanya'da bir fabrikada çalıştığını, sonra bir yolunu bulup işi ufak ticarete döktüğünü anlıyor Oya. Ekrem, Almanya-Adana arası gidip geliyor, bir şeyler alıp satıyor anlaşılan. Daha yükseklerde gözü. Almanya'da dükkân açmayı tasarlıyor. Mustafa, Hüseyin ve Ali arasında sürdürülen sendika tartışmasına karışıyor Ekrem.

"Kim eteğine çoluk çocuk takarak kendini kurtarmış

hemşerim? İnsan kısmı, yangında, selde çocuğunu bile koyup canını kurtarır."

"Kendini" sözcüğünü, "geendini" diye, "e" harfini yaya şımarta söylüyor Ekrem.

"Öyle kurtulmanın canı çıksın," diyor Ali, gözü Hasan'da.

"Bir elin nesi var? İki elin sesi var," diyor Hüseyin.

"Zenginler göbek bağıylan mı zeeengin oldular? Geemisini kurtaran kaptan."

"İş hayatında, diyel işçi mişçi, Türklük bile takmam ben," diyor Ekrem, sırıtarak.

"Kapıda adamlar vaa!"

Kimse kulak asmıyor Hasan'ın lafına. Hava gergin.

Ali'ye küskün küskün bakıyor Mustafa. Ekrem'in çağrılmasına bozulmuş. Ali öfkelenmiyor Ekrem'e, konuğunu ağırlamaya çalışıyor sadece. Mustafa'yla Hüseyin konuğuna yüklenmesinler istiyor. Ama ikisi de saldırılacak birini bulmaktan memnun, yüklendikçe yükleniyorlar. Ekrem de sanki onları gıcık etmeye gelmiş. Azdıkça azıyor. Sendikaların işçi parası ütmeyi akıl eden kurnazların buluşu olduğunu ileri sürüyor. Hayatta kimseye kaptırmamış parasını; paralarını sendikacılara kaptıran işçiler enayi imişler, sefaleti hak ederlermiş... Adana sendikalarını ağalıkla suçlayan Hüseyin bile, bu kadarı karşısında bir numaralı sendika avukatı kesilecek nerdeyse. Mustafa saldırıya geçiyor.

"Boşuna eşeleyip durma ayağının altını, zengin mengin olamazsın," diyor Ekrem'e.

Taş gediğine oturuyor.

"Nah şuraya yazıyorum. Bir yıl daha dişimi sıkayım..."

"Sık sık! Ne sanıyorsun ulan! Adana zenginleri diş suyuyla mı palazlandılar? Gemisini kurtaran kaptanmış. O özlediğin zenginler birbirine nasıl arka olurlar bilir misin? Öyle bizler gibi, akrabaya, konu komşuya kelekçesine bağır açmazlar belki, ama güçlerini birleştirmeyi çok iyi bilirler işçi sınıfına karşı..."

Dar alnından arkaya doğru briyantinle yapıştırdığı saçlarını parmaklarıyla düzelten Ekrem soruyor Mustafa'ya.

"Ne iş yaparsın sen?"

Oya, Mustafa'nın bıyıklarıyla Ekrem'inkileri karşılaştırıyor o sırada. Ekrem'inkiler ince, dudaklarına yakın. Ekrem her tıraşta bıyıklarına özen gösteriyor olmalı. "Almanya'da her kadının kendine tutulduğunu anlatıp beşinci sınıf orospudan başkasına el değdirmeyenlerden bu," diye düşünüyor. Sıkıcı Ekrem'in varlığı, rahatsız edici. Oya'yı akşamın başından beri tedirgin eden havayı daha da boğuyor Ekrem. Oya'ya da kötü kötü bakıyor. "Bunca erkeğin arasında bu kadının ne işi var," dercesine, "Bundan iş çıkar mı," havasında.

Ziynet ve Gülşah'la Oya'nın ayrılığı daha da belirlendi Ekrem'in gelişiyle. Ziynet de, Gülşah da Oya'nın başkalığını baştan kabullenmişler, bilinçsizce onu kendilerinden ayrı, hatta üstün biri saymışlardı. Oya hoşlanmıyor bundan, ama bunun kolay değişmeyecek bir gerçek olduğunu biliyor. Ali ile Oya'yı, Hüseyin'in konuğu diye başının üstünde tutuyor. Ali için ne kadın, ne erkek, yalnızca Hüseyin'in uzantısı. Oya, bu kişiliksiz, cinsiyetsiz durumu doğal karşılıyor.

Hüseyin'in kendisini nasıl gördüğü üstünde hiç düşünmek istemiyor. İlgilendirmiyor bu onu. Bir dost gibi herhalde. Yoksa? Hiç önemi yok bunun. Sadece Mustafa'nın kendisi hakkında ne düşündüğünü merak ediyor, buradaki durumu açısından değil, genel olarak. Mustafa'yla aralarında ortak yönler seziyor, kendini beğenmemek, kendinden memnun olmamak, değişik nedenlerle de olsa.

Oysa Ekrem, her şeyi olduğu gibi, Oya'nın tedirginliğini de bambaşka, bayağı bir nedene oturtuyor. Odaya girdiğinden beri pis pis bakıyor Oya'ya. Pis, kaytan-bıyık bakışlarla. Oya'yı, hayatın ta kendisi olduğunu sandığı küçük fırsatlardan biri sayarak. İçki meclisinde bir kadın. Aranıyor demek

ki. Ortadaki fırsatı kaçırmamak Ekrem'in sözde ustalığı!

Yukardan atarak konuşan Ekrem'in Oya'ya bakışları ne Hüseyin'in, ne Mustafa'nın gözünden kaçmadı. Mustafa'nın öfkesi arttı. Oya durumundan daha da sıkıldı. Taksiden iner inmez geri dönmediğine bin pişman.

"Öğretmenim ne olacak?"

Kavga koptu kopacak.

"Ali sizin yeni hapisten çıktığınızı söyledi. Öğretmenler için mi hapse düştünüz?"

"Halkım için. Öğretmenler bir sınıf değil. Yine de tutuklu olduğum süre Öğretmenler Sendikası karıma yardım etti."

Güler. Ekrem'e duyduğu öfkeyi anlamsız kılan huzursuzluk. Burada bu tipsiz, sersem herifle, beş para etmez tartışmalara girişiyorum. Güler'in nerde, nasıl olduğunu bile bilmeden.

Gülşah'la Ziynet, yemek tepsisini ortaya sürerek havayı dağıttılar. Ali deminden beri kadınlara göz atarak, yemeğin bir an önce ortaya konmasını istiyordu. Evinde gelişen havadan memnun değildi.

Konuklarını ağırlamak istiyor, o kadar. Akşam ilerledikçe bu basit isteğinin bir türlü dileğince gerçekleşmemesi üzüyor onu. Sanki bundan karısıyla baldızı suçluymuş gibi ters ters bakıyor onlara.

Neyse hazırdı yemek. Konuklar, köfte, salata, bamya, ne varsa yemeye giriştiler. Ali'nin keyfi yerine geldi. Mustafa'yı, sigaya çekmeye girişmesi bundan.

"Ne olacak bu işler gözüm?"

Oysa Mustafa artık konuşmak istemiyor. Ama bastıramıyor öfkesini.

"Siz sahip çıkmadıkça bir şey olacağı yok."

Oya, sofranın ucunda sessizce yemeğini yiyen Zekeriya'ya ilk kez dikkat ediyor. O sıralarda açıldı kapı. Birkaç olayın birlikte oluştuğu bir anda. Zekeriya konusunda sonradan düşünecek.

Zekeriya, Ziynet'in kocası. Adana Motor Sanat'ı bitirmiş. Motor Sanat'ta okurken bozkurt rozeti taşırmış yakasında. Zekeriya kapı açıldığında pek tepki göstermiyor. İç güveyi terbiyesiyle eve gelen gidene karışmıyor belki. Akşam boyunca da hiç ağzını açmadı. Yok bir kez, bardağını Ziynet'e uzatıp, "Su!" dedi. Buğday tenli, açık renk gözlü, yakışıklı bir delikanlı. Oya, Ziynet'in kocasına vurgun olabileceğini düşünüyor. Kimbilir Ziynet'in çeyizi de, açık kamyonla Adana sokaklarında gezdirildi. Ziynet ona buna boş vererek, işlediği patiska yastık yüzlerinin, saten yorganların, pamuk şiltelerin arasında el çırparak oynadı kamyonda. Yüreğinin gümbürtüsü kamyondaki gençlerin ha bire vurdukları davulun sesini bastırdı. Oya, hemen her gün otelin önünden de geçen bu çeyiz kamyonlarını çok sever. Kamyonun arkasında, ayakta, davul sesine uyup göbek atan delikanlılar, kızlar, yoksulluğun bayram bilen şen yüzü gibi gelir ona.

Yanılıyor ama. Çeyiz kamyonlarının yoksullukla ilgisi yok. Kızlarının çeyizini mahalle mahalle gezdirenler, yine de varlıklılar. Çevre köylerinde toprağı olanlar, dükkân sahipleri, en azından ev tarla sahipleri. Adana'nın orta köylüleri. Bunlar Adana zenginleri yanında yoksul sayılırlarsa da, düğün, dernek, sünnet denince geleneklerin hakkını verecek kadar paraları var. Bu insanlar, gösterişsiz, sade bir hayat sürerler. Oya gibileri, uzaktan yoksul sanır onları. Oya, çok daha az varlıkla, çok daha gösterişli bir yaşam sürenlerin dünyasından, o dünyayı tanıyor.

İnsanlarını doyurmamış bereketsiz bölgelerden Adana'ya

akan emekçi halk, bu geleneklere uymaz. Ziynet'in çeyizi ne kamyona yüklendi, ne de caddelerde tur attı: Öyle kamyonlara yüklenecek çeyizi de yoktu. Abla kız kardeş, Gülşah'ın iki odalı evinin bir yerlerinde yıllarca sakladığı bir top patiskayla birkaç çarşaf, yastık yüzü, yorgan çarşafı falan biçmişlerdi. Birkaç da yatak girlandı. Tığla işlediği dantelleri geçirmişti kenarlarına Ziynet. Çeyizin bundan ötesi, Maraşlı akrabaların ısmarlama armağanlarıydı. Biri yorgan parası vermiş, öteki somya masraflarına katılmıştı. Böyle böyle, İskenderun'da ev açmayı göze aldılar.

Ziynet gerekli olanla yetinmek zorunda, ama yine de bütün düşlerine boş vermek niyetinde değil. Nelerde kalmadı ki aklı? Zekeriya'nın yakışıklılığı yetmiyor bunlardan vazgeçmesine. Kuruköprü Meydanı'ndaki yorgancının vitrininde gördüğü, sarı satenden, her baklavası üstüne ayrı boncuklar işlenmiş yorgan! Yapma çiçeklerle, incilerle süslü cibinlik! Naylon tülden! Ağır işlemeli, kapitone yatak örtüsü! Gönül verdi hepsine. En azından Zekeriya'ya verdiği kadar. Yeni gelin yatağını bunlarla süsleyebilmek için neler vermez Ziynet! Ama verecek bir şeyi yok işte. Sadece, ev işinden yorulup uzandığında bunların düşünü kuruyor. Zekeriya ile birleşmekten çok daha heyecan verici bir düş bu. Gülşah bu düşünü saçma buluyor. "Paçavrayı ne yapacaksın kız? Aklın varsa buzdolabı düşle," diye turp sıkıyor içine. Sıkmasın da ne yapsın? Kocamış karı. Kocamış Ali'siyle ne yapsın süslü yatağı?

Ali'yle Gülşah, şimdi konukların oturdukları divanda yatıyorlar birlikte. Yorgun olduklarında, çarşaf bile sermeden, divan örtüsünü bile kaldırmadan, yemeği yer yemez sobanın sıcaklığıyla içleri geçiveriyor kış gecelerinde.

Ziynet'le çocuklar yan odada yatıyorlar. Bu odanın ışığı çoğu kez yanmaz. Ziynet, iyice uykusu gelmeden yan odaya çekilmez bu yüzden. Ali'yle Gülşah uyurken, o örgüsü-

ne devam eder. Hasan da derslerini yapar. Onların hiç sevişmediklerini düşünüyor Ziynet. Ev içinde onların sevişmelerine yer ve gerek yok. Oysa Gülşah otuz sekizinde daha. Ali'nin kaç yaşında olduğunu bilemiyor Ziynet. Bu çökük omuzlu, zayıf adam, yaşlı onun gözünde. Gülşah'ın düşüne Kuruköprü Meydanı'ndaki yorgancının vitrini girmez elbet. Onun Zekeriya'sı yok ki. Onun gönlünde buzdolabı var. Doyurmak zorunda olduğu insanlara karşı görevini kolaylaştırmak için. Yaparsın birkaç günlük yemek, koyarsın tencereleri mis gibi buzdolabına. Sen sağ, ben selamet!

"Zekeriya'ya her gün taze yemek yapacağım" demişti Ziynet.

"Aman yap yap. Yap da daşşağı azsın, Hüt Dağı gibi her yıl şişirsin karnını!"

Bu sabah, daha Zekeriya İskenderun'dan dönmeden önce, bamyayı ayıklarken konuştular bunları. Yıllardır ayıkladığı soğanların, soyduğu patateslerin, yoğurduğu çifköftelerin, açtığı hamurların birikimiydi Gülşah'ı söyleten.

Dizleri ağrıyor yine. Ali akşam yemeğine Mustafa'nın geleceği haberini ilettiğinde, kıvrılıp yatıyordu divanda. O sırada geldi Zekeriya. Gülşah, Mustafa'nın sevinciyle Zekeriya'nın yüzüne bakmadı bile. Ziynet'le ev temizliğine girişti hemen. Zekeriya da ev içinde bir-iki dolanıp sokağa fırladı. Evden çıkmadan parlak saçlarını arkaya taradı. Ziynet'in gözlerinde umutlar, kafasındaki saten yorganlı düşler umurunda değildi. Ne de Ziynet'in adına takılan hasretliği.

Gülşah'ın da umurunda değil Ziynet'in hasreti. Saten yorganlar, yayma cibinlikler gibi. Gülşah belinden dizine, dizinden beynine, çektikçe uzayan sancısını bile umursayamıyor. Yer taşlarını inleye inleye bir güzel sildi, yaygıları silkti. Sözde yardım eden Ziynet'in her işi yarım yamalak yapmasına, aklını işe koymamasına bozuldu.

"Kız evinde de böyle yaparsan, herif atlas yorgan falan demez, döver seni be!"

Bir kulağından girip öbür kulağından çıktı bu sözler Ziynet'in. Zekeriya vurgundu ona. Her bir yanları sızılı, Gülşah gibi kocamış karı ne bilsin vurgunluğu, ne bilsin er dayağının tadını?

Gülşah, temizliği bitirip bamyayı ateşe koyduktan sonra, sızılarına dayanamayıp yıkıldığı divandan doğruluvermişti ansızın.

"Mis gibi bir bumbar yapayım Mustafa'ma!"

Az emeği geçmemişti Mustafa'ya. Kadın kısmı emeğini inkâr etmez. Kim olursa olsun, emek verdiğini sever.

"Mustafa anarşik olmuş."

Ziynet, Mustafa'yı Gülşah'tan kıskanıp söyledi bu sözü ta İskenderunlar'dan gelen Zekeriya varken, hem de yorgun yorgun Mustafa'ya bumbar pişirmeye kalktığı için.

"Kız sus. O ne biçim lakırdı öyle. Mustafa, Ali'nin has yiğeni, halis Maraşlı, bizden, niye anarşik oluyormuş?"

"Zekeriya diyor..."

"Maraşlılar'ı ne bilirmiş o?"

Büsbütün bozuldu Ziynet. Maraşlı değil diye Zekeriya'sını yaban sayıyor Gülşah. Konuklar gelene dek konuşmadılar gayri. Zekeriya'sını dünyalara değişmeyen Ziynet, kendisine angarya gibi gelen işlerin sıkıntısını İskenderun'da açacakları yuvanın hayaliyle unuttu. Zekeriya akşam geç döndü. Hırsından saten yorganları, İskenderun'daki aşk yuvasını da boşlayan Ziynet'in suratı asıktı. Gece nazlanacaktı Zekeriya'ya. Ev basılmayaydı.

Bumbarı getirdi Gülşah. Mustafa'yı tutsak eden suçluluk duygusunu artırmak için sanki. Götürüldüğü sabah, "Bumbar pişireyim mi?" diye soran Güler'i takmak için aklına. Gebe karnıyla, askerlere kapı açmadan önce. Urfa kocaman

bir soru kafasında; unutulmuş suçları büyüten bir soru. Karşılığını alamadığı, sormak yürekliliğini gösteremediği bir soru. Bunun üstüne Ali'nin aşırı sevgisi, ilgisi! Fazla bu kadarı. Vicdanlı biri için. Şimdi de bumbar geliyor sofraya. Mustafa gittikçe artan duygusallığını bastırayım derken, ağlamak üzere olduğunu sezip tersleniyor.

"Siz sahip çıkmadıkça hiçbir şey olacağı yok."

Peki niçin "siz?" Kendisine ne zaman izin verdi?

Bunları düşünecek. Basılan ev yalnız değil. Gizli suçlar, duygular, düşünceler, açılan kapıyla kötü, pis bağırsaklar gibi yayıldılar ortalığa. İç bulandırmak için bütün gece.

Hasan, babasının "Kop git Ekremgil Amca'na haber ver, o da gelsin" demesiyle fırladı dışarı. Yanmayan sokak lambasının altında duran dört adam gördü, koşarken bunlardan birine çarptı. Adamlar kendilerine çarpıp geçen çocuğa aldırmadılar. Oysa Hasan, bu gibi durumlarda kendisine sövülmesine, hatta ardından taş atılmasına alışık. Aslında suçlu; koşması için hiçbir neden yok. Ekremgil Amca kapı komşuları. Ama Hasan bir koşu Hüsrevler'e varacak önce. Mustafa Amca'sının geldiğini, yanında bir kadın olduğunu anlatacak.

Hüsrevler'in oraya vardıktan sonra bir süre tulumbanın yanında oyalandı. Kapıyı vurmaktan çekiniyor. Hüsrev'in babası eline taşı aldığı gibi savurabilir Hasan'a.

Hüsrev'in babası Ali'nin çalıştığı fabrikanın yazıcısı. Hasan yazıcının ne yaptığını bilmiyor. Bildiği, babasıyla Hüsrev'in babasının aralarının iyi olmadığı. Bir takışmışlık, çekemezlik var ortada, bildiği o kadar. "Dinini s..tiğimin Arap uşağı!" diye sövüyor babası. Hüsrevler Arap uşağı. Mahallede Maraşlılar'la Arap uşakları takışırlar sık sık. Karakolda biter dalaşmalar. Sonunda iki taraf da komiserden dayak yer. Olsun, yine de birbirlerini düşman bellerler.

Hasan ıslık çaldı, Hüsrev ıslığını tanır. Okulda sıra arkadaşılar. Onlar da dalaşırlar her gün. Ama çocuklar; oyunları, günleri bir.

Hasan, elinde Musfafa Amca'sının bu akşam getirdiği oyuncak tabanca, bekliyor. Mustafa bu tabancayı Aliler'e gelirken çarçabuk Amerikan çarşısından aldı. Sahiciye benziyor tabanca. Hasan bayıldı. Hüsrev gizlice evinden çıkarken ağacın arkasına saklanıyor Hasan. Ansızın fırlıyor Hüsrev'in önüne.

"Teslim ol!"

"Kimsin len!"

"Sıkıyönetim."

"Tabancayı nerden kopturdun?"

"Teslim ol len, anarşik!"

"Şuu baa virse bir!"

"Kıpırdama len! Hakkat tabanca bu!"

"Essah mı? Vursaa!"

"Essah vallaa. Amcam getirdi."

"Amcan pulis mi?"

"Yok len, anarşik... Deniz Gezmişgil'le Yılmaz Güneygil'in dostu. Bu tabancayı onlar vimiş."

"Yok deve."

"Yalan diyel lan! İnanmazsan gel de Mustafa Amca'ma sor."

Hüsrev, Hasan'la birlikte gidecekken kulağına yapışan anası onu eve sürükledi.

Evine dönen Hüsrev, deneyleriyle, büyüklerini şaşırtmanın dayaktan kaçma yollarından biri olduğunu bildiğinden, anasıyla babasına, "Hasanlar'da anarşikler varmış" dedi. Sonra, Aliler'in evi basıldıktan sonra, Hüsrevler'in evi kendilerinin bastırdıklarını sağa sola anlattıkları, hatta karakolda kendilerine para verildiğini iddia ettikleri biliniyor. Oysa, Hasan'ın daha Hüsrevler'e gitmeden kapıda gördüğü adamlar, Arap uşaklarının böbürlenmelerini yalancı çıkarıyor.

Kesin olan, Hasangiller'le Hüsrevgiller'in aralarındaki düşmanlığın artacağı. Hüsrev'in babası Bekir, o gece karakola gitmeyi düşündü gerçekten; ama hem Hüsrev'e inanmadığından, hem yorgun olduğundan, hem de ihbarı boş çıkarsa komiser Necib'in atacağı sunturlu dayak gözünü korkuttuğundan göze alamadı bu işi.

Hasan koşarak döndü eve. Komşuları Ekrem'e uğradı önce. Ekrem'le Hasan, eve girmeden önce, tahta kapının hemen dibine tünemiş adamları seçtiler karanlıkta. Hasan, adamlardan birinin kapıyı dinlediğini gördü yaklaşmadan önce. Kapıdakiler, Hasan'la Ekrem'i görünce bozuldular. Gider gibi yaptılar. Eve girdiklerinde, Hasan, Ekremgil Amca'nın olaydan söz edeceği sanısıyla ses etmedi, sonra da anasının doldurduğu tabağı yemeye koyuldu. Ama çocuklar çabuk unutup çabuk hatırlarlar. Yeni tabancasıyla oynarken, Hüsrev'i, derken kapıdakileri düşündü.

"Kapıda adamlar vaaa."

Kimse aldırmadı Hasan'a. Kapıdaki adamları Ekrem de görmüştü, ama ses etmedi. Sonra, Oya da, Mustafa da düşündüler bunun üstünde. O sırada sofraya getirilen bumbar karıştırmıştı Mustafa'nın kafasını. Hasan'ın sözlerine aldırmadı. Yazıhaneden telefonla arayabilirdi Urfa'yı. Komşularında telefon vardı. Öğrenebilirdi Güler'in durumunu. Yapmamıştı. Hayatında ilk kez canı bumbar çekmedi.

Oya, tabağındaki beyaz peyniri ufak ufak kesiyor, yine ufak ufak kestiği turpla yiyor. Bamya almadı tabağına. Nefret eder bamyadan. Mustafa'nın tabağındaki bumbarı didikleyip durduğunu görünce, bu da bumbarı sevmiyor herhalde, diye geçirdi aklından.

Yorgunluğuna ve ağrılarına rağmen özel olarak Mustafa için bumbar pişiren Gülşah, şimdi Mustafa'nın bumbara

el sürmeyişine dertleniyor. Kötü mü pişirdim ki? Mustafa'yı heveslendirmek istedi.

"Mis gibi, ellerimle yaptım oğlum, yesene."

Dalgın Mustafa. Gülşah'ı duymadı. Duysa, "Ellerine sağlık, pek güzel olmuş," der, hatır için yer. Ama kötü dalgınlığı yengeyi kırmasına yol açtı. Yanlışlar başladı. Sonraki yanlışlara kötü bir başlangıç gibi. Kendisine hep vermiş, karşılıksız vermiş olan yengeyle bile doğru dürüst alışveriş kuramamıştı. Hani, daha sağlam alışverişlerle oluşmuştu kişiliği?

Bumbarı, o an bütün bunları düşünemeden, eliyle iten ve yengenin ağlamaklı gözlerini görmeyen Mustafa, kafasında karabasanlaşan Güler, düşmanca bakıyor Ekrem'e. Gerekli düşmanlıkları Ekrem'e harcıyor.

Mustafa'nın almadığı bumbarı Zekeriya aldı. O da bayılır bu yemeğe. Ziynet de, ablasına inat, kocasının tabağını doldurdu bumbarla. İştahla yiyor Zekeriya. Ziynet hiç acımıyor ablasına. Oh olsun, Zekeriya gibi delikanlı damadı şımartacak yerde, yedi sülalesine kahır çektiren Mustafa'ya yağ yapar mı? Kahırlanıyor Gülşah, kırk yılın birinde, hem de mahpuslardan çıkıp gelen Mustafa'yı ağırlayamadım, diye.

Ziynet, kocasının arkasında ayakta duruyor, güçlü çenesinin oynayışını seyrediyor. Yerken adamın kulakları da oynuyor hafiften. Eşşekler gibi, diye geçirdi aklından, nedense bu düşünceden heyecanlanıp gülüverdi. Aslında, Zekeriya yemek yerken, karnında toplanan bir istek duyar genellikle. Neden karnında ve neden yemek yerken? Ziynet gerçekten, istemeyi bilen bir kadın gibi istemiyor elbet Zekeriya'yı. Bunun nasıl olduğunu da bilmiyor. Sadece, olduk olmadık yerde ve durumda, karnında sıcak sıcak bir şeyler kaynıyor, bir kanama gibi. İçindeki bu ısınma ve kaynama belki Zekeriya

olmasa da olacak? Bunu ne bilsin? İçinde kaynayan ne varsa Zekeriya hepsini yaratan. Öyle sanıyor. Şimdi oynayan çenesiyle, kıpıl kıpıl ediyor içini. Oysa yatakta, bir şey duyduğu yok pek. Tarık Akan filminden, kocasının kuvvetli çenelerine yayılan tutkular horlamaya dönüşüyor yatakta... Kavak pamuğu gibi savrulan istekleri, ağır yorganın, kocasının ağır soluğunun altında ezilip yitiyor. Ama farkında değil bunun, yanaklarına bası basıveren ateşin koru Zekeriya, başka nasıl olabilir?

Belediye nikâhından döndüklerinde, asıktı Zekeriya'nın suratı. Ablasıyla eniştesine suratlanıyordu. İmam nikâhı istemişti Zekeriya. Ali, "Eşeğin imamını evime sokmam," diye diretmişti. Maraşlı çoğu Alevi'nin, hocalara yönelen, adlandırılmamış düşmanlığıyla.

Ağırbaşlı bir adam olan Ali'nin çıkışı Zekeriya'yı yıldırmış, Ziynet ise, ne karışıyorlar kocamın göynüne, diye bozulmuştu; ablası, "Kocan göynünü başka evde yapsın," deyince kinlenmişti bir güzel. Ablasının haklılığını bir yerlerinde duyarak. Göynüne göre nikâh kıyacak bir damı bile yoktu Zekeriya'nın, evet. Nikâhtan sonra, bahşiş sırasına girenler, Ali eniştesinin eline bakmışlardı.

Zekeriya'yı, biçki-dikiş kurslarına giderken görmüştü Ziynet. Bir Cumhuriyet Bayramı'nda. Motor Sanatlılar'ın sağ başında. Boynunda yeşil fular, ayağında beyaz pantolon. Öyle, Ali Enişte'si gibi kavrulmuş adamların eline bakacak gibi görünmüyordu doğrusu. Bu bayram anısı unutulmaya yüz tutmuşken, bir akşamüstü, hızlı hızlı evine dönen Ziynet'in peşine biri takıldı. Peşindeki delikanlının yakışıklılığı yeşil fularlı bayram anısını tazeleyiverdi. Yüz veriverdi oğlana. Bir haftası oldu, olmadı, sözlü nişan yaptılar aralarında. Kimsesi yoktu Zekeriya'nın. İlkokuldayken yetim kalan Zekeriya'yı, o zamanki okul müdürü kollamış-

tı. Okulu bitirdikten sonra da arkaladı onu, ilişkilerini kullanarak, Adana "Milli Mücadele Derneği" aracılığıyla Motor Sanat'a yerleştirdi. Bütün masraflarını gördü dernek. Yakasındaki bozkurt rozeti ailesi, her şeyiydi. Hiç çıkarmadı onu yakasından, nikâhında da. Nikâha, dernekten gele gele, kahverengi kalpaklı, yakalarında İstiklal Madalyası taşıyan iki yaşlı adam gelmişti. "Malul Gaziler bunlar," demişti karısına övünerek. Sonra da, nikâh memurunun yadırgayan bakışlarına aldırmadan bir elini Kuran'a, bir elini tabancaya koyarak demişti "evet" sözünü. "Bu ne biçim mezheptir?" diye huysuzlanan Ali'yi de, "Bizim töremiz böyle," diye susturmuştu.

Nikâh şekerinden, baldızıyla damadın elbisesine kadar her türlü masrafın kendi cebinden çıkmış olduğunu düşünen Ali, "Bunların töresi de herhalde beleşçiliktir," diye fısıldadı karısına.

Kocasının yolsuzluğuna üzülen Ziynet, Zekeriya'nın çaresizliğiyle avutuyordu kendini. "Yok ki versin!" Gerçekten de yoktu, yakasındaki bozkurt rozetinden ve onu artık arkalamayan "Milli Mücadele Derneği"ndeki koruyucularından başka. Zekeriya Alevi kızı aldı, diye kızmışlar, evlenmesine yardımcı olmamışlardı. Aslında Zekeriya, kendisine yardım elinin niçin uzatılıp sonra çekilmiş olduğunu bilmiyor, düşünmüyor. Yakasındaki bozkurt rozetini düşünmediği gibi, mitinglerde gür sesiyle, bir "Nereden!", bir "Altaylar'dan!", bir "Nereye!", bir "Büyük Türkiye'ye," diye bağırırken düşünmediği gibi. Doğrusu onu kollamış, okutmuş olanlara karşı minnet duymakta haklı. Töreleri Türk gencine yardım olan bu adamlar sözlerini tuttular; kurban onlara, ne derlerse yapar. Ama Zekeriya'nın gizlenmesi güç kalın kafalılığı, kavrayışsızlığı onu gözden düşürdü, sonunda bezip koyverdiler yakasını.

İskenderun'daki işi buldular ama, yine Adana'da derne-

ğe yardım eden bir fabrika müdürü, İskenderun'a telefon açtı yarattı işi. "Ne demek efendim, bizim de bir vatan evladına yardımımız dokunsun," diyerek. Eh, artık gelsinler de Ziynet'e, kocasının iç güveysi olduğunu söylesinler, dikiliverecek.

Godamanı var Zekeriya'nın, Ali'nin nesi var, bir karakolda bile geçmez sözü. Anca, işi düştüğü yerde bir memleketlisini bulacak daaa. Herkese de, "Sen nirelisin gardeş?" diye sorulmaz, ayıptır. Yakında dolacaktır Zekeriya'nın cebi. Şimdicik, elini cebine atamıyordur, ama başvuracağı, medet umacağı önemli şahıslar vardır. İş bulmaktan önemlisi olabilir mi? Tahsili de var.

Bunları düşününce karnı yeniden sıcak sıcak oluveriyor Ziynet'in. Kocasının öğütücü çenelerine alevini zor bastırarak bakıyor arkadan.

İskenderun'da başka olacak. İlk gece Ziynet'i soymamıştı bile Zekeriya. Önce orasını kabaca çimdiklemiş, sonra, zorlamasıyla boşalması bir olmuştu. Ardından, "Az yana çekil, kız," diye Ziynet'i iteleyip çarşaftaki kanı incelemişti. Sevişme denen şeyin böylece başlayıp bitmiş olduğunu kavrayan Ziynet, apış arasının sızısıyla durmamıştı üstünde. Olayları öyle enine boyuna kurcalama alışkanlığı da yoktu. Yalnız, gece yarısı Zekeriya'nın horultusuyla uyandığında, erkek horultusuna alışmam gerek, diye düşünmüş, sanki ayıp bir şey düşünmüş gibi alev alev yanmıştı yanakları. Erkeğinin horultusu onda, yersiz ve zamansız istek uyandırmıştı. Şimdi, yemek yerken olduğu gibi.

Ya Urfa'da değilse Güler? Öğretmenlikten atılmışımdır herhalde. Mustafa, Hüseyin'in doldurduğu rakı bardağını bir yudumda boşalttı. Ekrem'e döndü.

"İşkembeni kurtarsan da uşaklıktan kurtulamayacaksın. Gâvura uşaklık edip memleketini kazıklıyorsun."

"Hepimiz uşağız," dedi Ekrem. "Sen Moskova uşağısın, Ali ise Akdeniz Sanayi'nin uşağı."

Ankara uçağında gördü kendini Oya. Sürgünüm bitince mutlak uçakla dönerim. Yıldırım tutukevindeyken özlemle bakardı uçaklara. Özgürlüktü uçak. Uçaktakilerin, aşağıda bir yerlerde, tomsonlar, dikenli teller arasında tutulanları düşünmediklerinden emindi.

Mustafa'nın Ekrem'i dövmek için ayağa kalktığını gördü.

"Ulan namussuz polis. Kim çağırdı bu polisi buraya?"

Mustafa, Ekrem'i dövemeden tekmeyle açıldı kapı. Polis oldukları her şeylerinden belli, üç kara ve kötü bakışlı adam daldılar odaya.

Oya'nın uçağı kalkamadan.

Ekrem, galiba Mustafa'dan dayak yiyeceğini anladığından, korunmak ya da bir şey deyip şaşırtmak için, "Ali, kapıda birileri var" deyiverdi. Tam kapının açıldığı anda.

Baskından hemen önce olanları sonra böyle hatırlıyor Oya. Hatırlanması ve düşünülmesi gereken nice şey arasında iyice bulanıklaşan kafası kendisini yanıltmıyorsa.

Baskın anından, odada bulunanların hepsinin mutlak olarak aklında kalan, Adana Emniyeti Birinci Şube memurlarından Abdullah'ın dünya kötüsü bakışları. Gözleri belki genellikle onca karanlık ve kötü bakışlı değil Abdullah'ın. Tahta kapıya kulağını dayayıp içeriyi dinlerken durumunun artık çakılmış olmasına bozulmuş olabilir. Görevini yerine getiremeden, yani içeriyi yeterince dinleyemeden evi basmak zorunda kalmış oluşuna müzmin mide hastalığı eklenirse, o akşam daha ağzına bir şey koyma fırsatı bulamamış olan Abdullah'ın gözlerindeki karanlığı açıklamak kolaylaşır. Ağzının iki yanındaki çizgiler iyice derinleşmiş, kara bıyıklarının ağırlığıyla bütün gülmeleri olanaksızlaştır-

mış. Neyse, görevi gereği, kötü bellediği kişilere kötü bakacak. Bakışlarının içerdekiler üstünde nasıl yıldırıcı ve unutulmaz bir etki bıraktığını bilse, haklı olarak sevinir, bizde iş varmış, diye düşünür.

Yalnız Oya, Abdullah'tan başka, odayı basan öteki iki sivil polisten birini de hatırlıyor. Her akşam, Hacıbayram Karakolu'nda imza atarken gördüğü suratlardan biri. Sarışınca, çakır gözlü, bütün vücut kemikleri çarpık bir adam bu: Sezai. Karakolda rastladığı onca polis, bekçi, sivil memur arasından Sezai'yi aklında tutmuş olması, belki de bu olağanüstü çarpıklıktan. Oya, onu başı sık sık karakolla derde giren zavallılardan sanmıştı. Hatta cesaret vermek umuduyla ona gülümsediğini hatırlıyor. Şimdiyse bu Sezai, kötü bakışlı Abdullah'ın arkasında, yeniden görünüyor Oya'ya.

Sivil polismiş, demek diye geçirdi aklından. İşin içinde Hacıbayram polisleri olduğuna göre, baskın benim için düzenlendi demek, diye düşündü. Sezai onu tanıyor, karakol Sezai'yi Oya'nın ardından göndermiş. Ama ufak bir kenar mahalle karakolunun böyle bir baskınla ne ilişkisi olabilir? Hem Abdullah başı çeken. Sezai, olsa olsa, beni tanıdığı için, ya da rastlantıyla takılmıştır peşine.

Gülşah'ın kapıya, bin emekle pişirdiği yemeği yanmışçasına baktığını gördü Oya. Bu belayı kadının başına kendisinin sardığını düşündü yine. "Öyle bakma, benim için geldiler; öyle bakma, sadece beni götürecekler," diyecek, "yemeklerin çok güzel olmuş, eline sağlık," diyecek, ama ağzını açamadan Abdullah,

"Sen, sen, sen, gelin!" dedi.

Abdullah'ın kötü bakışlarla işaret ettiği "sen"ler; Mustafa, Oya ve Hüseyin'di. Abdullah, Gülşah'ın konuklarını götürüyor işte. Bütün bir öğleden sonra, dayanılmaz sırt ağrı-

larına boş vererek kendisine bumbar pişirdiği Mustafa'yı götürüyor. Gülşah, soğan patates doğramaktan kararmış, buz gibi sulardan kızarmış, şişmiş ellerine bakıyor çaresiz. Oya, başka Gülşahlar'ı bilemem ama, bu Gülşah'la işim bitik, diye düşündü.

Mustafa, Abdullah'ın "sen" demesiyle doğruldu. İleri bir adım attı, durdu. "Nereye gidiyorum hemen?" Çağrıldığı yere gidivermeye hazır oluşuna şaştı. İlk baskını, ilk götürülüşünü hatırladı. O zaman da götürülmeye hazır davranmıştı. Demek bir suçlu gibi görüyor kendini. Suç işlemediği halde. Üstelik yapmak istediği "suç" kavramıyla bağdaşır mı? Göreve hazırlanmıştı o sıralar. Peki suçlu suçlu gitmek ne oluyordu? Girişilen eylemi benimsememek, inancının tam ve haklı sahibi olamamak, o kadar. Gerçek bir seçim yapan bir an bile suçlu sayamaz kendini. Ama Urfa'da kapısı çalındığında, nerdeyse karısının gebeliğine sığınması, hafifletici nedenlere sarılan bir "suçlu" davranışı değil miydi? Sonra, daha sonra, gözleri bağlı götürüldüğü yerde, kendisine insanlık dışı baskılar yapıldığında çözülüşünü daha iyi kavrıyor şimdi. Çözülmesinde, vücudun dayanma gücünün tükenişi kadar, bilinçaltına yerleşmiş bir suçluluk duygusunun yarattığı bozgunculuğun payı var. Ardından gelen inançsızlıktı, harekete inançsızlık. Yok ben ve benim gibiler, yıllarca kafamıza işlenmiş olan kavramları, dünya görüşünü aşamamışız. Aştığımızı sanıyoruz, düzlükteyken. Ama engebeler ortaya çıkıp aşılmazlaşınca çözülüyor, bizi suçlayanlarla birlik oluyoruz.

Abdullah "sen" der demez, kalkıp gitmeye hazır oluşunu böyle yorumladı Mustafa. Niçin gidiyormuşum? Şu anda ne yapıyorum? Bir akraba evinde yemek yiyorum sadece. Hiçbir suçum yok, kesinlikle. Asıl suç, bu dost, akraba yemeği basmak. Suç, suçsuzluk kavramları karışmış kafasın-

da. Haklı haksız suçlandırılmaya karşı hazır ve savunmasız. Güçlendiğini sandığı tutukluluk süresi gerçek değişimi sağlayamamış mıydı? "Şahlanmak ve direnmek! Bunlar sadece güzel sözcükler değildir" derdi Ahmet. "Sınıfsal tavırlardır. Ancak sınıfsal görevinin bilincinde olan kişi şahlanabilir, gerçek anlamda direnebilir, karşı durabilir. Bu sınıfsal bir kavgadır. Sosyalizm işçi sınıfının ideolojisidir, cümlesini benimsemek, güzel ve haklı bulmak, bunların gereklerini yerine getirmeye yetmez. Sıkıştığında kendi sınıfının ideolojisi ağır basar." Buna benzer, bilinen cümleler. Ama Mustafa, Maraşlı emekçi bir aileden gelmiyor mu? "Yalnız nüfus kâğıdına bakmaz bu iş," derdi Ahmet. "Örneğin siz öğretmenler, tipik küçük burjuvalarsınız. Bütün yaşantınız ve tavırlarınızla. Sen öğretmenliği, küçük burjuvalığı seçmişsin, ama bir yandan içinden geldiğin sınıfın ideolojisine sahip çıkmak istiyorsun. Olmaz, iki şey birden seçilmez."

Ahmet ise bir milletvekilinin oğluydu. Belki bu yüzden, Mustafa pek önemsemiyordu onun sözlerini. Şimdi Ahmet olsa direnir miydi? Zamanında teslim olmaya yanaşmamış, silah çekmemişti. Sonunda ölmemişti ama. Birlikte yatmışlardı bir süre. Ölenler vardı oysa. "Ölmek bir sonuçtur, başlangıç değil!" derdi Ahmet. "Direnmektir, kavgadır aslolan. Kavgada, ölmenin de yeri, zamanı vardır." Ölüm bir başlangıçtır belki de, diye düşündü Mustafa. Ölmekten sonra, daha sonra, ölenlerden sonra yani, daha doğru direnmeler öğrenilebilir. Önce göze almak. Ölmeyi, en sonu göze almakla başlamak.

Mustafa beynine üşüşüveren düşünceleri savdı. Sırası mı şimdi bunların? Hiçbir şeyi göze almadan, göze alacak pek bir şey de yokken işte, herkesten önce davranıverdi, götürülmek için.

Hışımla yerine oturdu yeniden. Abdullah'ı duymamış gibi yapmak istedi. Hüseyin, Mustafa'nın kafasından geçenle-

ri anlamaya çalışıyor, daha doğrusu, ne yapması gerektiğini Mustafa söylesin, istiyor. Mustafa kendisinden büyükmüş gibi, sanki bir ağabeyin güdümü altında olması gerekirmiş gibi. Mustafa kendisinden küçük üstelik. Bugün, yazıhanede, olgun, büyük pozlarındaydı ama. Hadi bakalım, sürdür büyüklüğünü.

"Ne bu kılık, oğlum?" demişti. "Bu favoriler, bu maksi pardösü ne de oluyor? Görmeyeli yeni özentiler mi edindin? Şu sehpalardaki biblolar da bitirim. Söyle, vazgeçtin mi yoksa?"

"Hayır," demişti Hüseyin.

"Eee, babadan burjuva doğmadan burjuvalığa özenmek ne oluyor? İşte bizleri zayıflatan bu. İçinden gelmediğimiz bir sınıfa, fark etmeden özenmek. Çünkü yıllarca tahsili falan hep sınıf atlamak için yapmışız. Yıllarca bunun için sıkıntı çekmişiz. Kendimize ait olması gereken bir idelolojiyi keşfettiğimizde daha doğrusu keşfettirildiğimizde bocalıyoruz. Çok yatırın yaptığımız bir şeyden zor mu vazgeçiyoruz, nedir? İçinde bulunduğumuz koşulları değiştirmeyi o kadar uzun bir süredir kafaya koymuşuz ki, bu olanaklar elimize geçmeye başladığında, istemesek de sarılıveriyoruz. Ancak, sınıf değiştirmeye özenmemiş bir işçi gerçek bir devrimci olabilir. Bir de, işçi sınıfı ideolojisi adına, kendi sınıflarını gerçekten değiştirebilenler."

"Hadi oradan, o burjuva piçleri mi?"

"Ahmet'i biliyorsun, benden dayanıklı çıktı. Onunla hep 'Beyoğlu bebesi' diye alay ederdik. Niye? O içinden geldiği koşulları iyi biliyor, iyi tanıyor. Sınıfının tükenişini, çöküşünü kavramış, işçi sınıfının geleceğini benimsemiş. Sınıfının yozluğunu bizden iyi bildiği, çürüklüğünü kavradığı için, daha sağlam olan tarafı seçmiş. Artık dış koşullarını değiştirmeye hazır. Bu yüzden kesin olarak senden daha devrimci. Hatta benden de. Biz, bizi gerçek devrimci kılabilecek olan dış

koşulları hafiften de olsa değiştirmeye, düzeltmeye çabalayarak, bizde zaten varolan iç koşulları zayıflatıyoruz. Sonunda yeni, güzel ve rahat gelen dış koşullardaki çürüklüğe, yozluğa göz kapayıp ihanetlere girişiyoruz."

Nereden çıkarmıştı bu ihanet sözcüğünü? Henüz Mustafa için bir ihanet sözcüğü erkendi. Hatta Hüseyin için bile. Ama ne zamana kadar?

Hüseyin, dilinin gittikçe karardığını, ağzının içinde kapkara kesildiğini duyuyor, sanki şu anda, hemen Abdullah'ın peşinden gidiverse, gittiği yerde dili iyileştirilecekmiş gibi, bir an önce alınıp götürülme olayının tamamlanmasını bekliyor.

Ama az daha uzayacak iş. Çünkü Ali, kapısının açılmasını ve konuklarının götürülmek istenmesini, ev sahipliğine yapılmış bir saldırı olarak görüyor.

"Nereye gidiyorlarmış? Bunlar benim misafirim hemşerim. Otur kardaş, siz de oturun. Mustafa, hadi. Hüseyin oğlum, oturun şuraya. Böyle sofranın ortasında gitmek var mıdır?"

Ali'ye bu cesareti veren, belki Abdullah'ı gözünün ısırması. Maraşlı'ydı Abdullah da. Şimdi polis olmuş, ne önemi var, aslolan Maraşlılık'tır.

Ama Abdullah, Ali'nin suratına falan bakmıyor. Ali, yanıldım mı yoksa, hemşerimi tanımamış mıyımdır, diye Abdullah'a daha dikkatli baktı. İşte o an, kötü bir hastalığın, soyunu sopunu söndürecek bir belanın karşısında olduğu sezgisiyle ürktü. Abdullah bunu sezmişçesine yüklendi.

"Bir de hesap soruyor. Hadi bakalım, hepinizi götürüyorum."

"Nereye hemşerim? Günahımız var mıdır?" diyecek oldu Ali.

"Ben polisim. İstediğimi, istediğim yere götürürüm," diye kestirip attı Abdullah. Bu cümle, o anın koşulları altında

odada bulunan herkese doğru ve karşı konulmaz geldi. Maraşlı değilmiş demek, diye düşündü Ali.

"Kadınlar, çocuklar kalsın; hadi yallah hepiniz arabaya!"

Biz kadından sayılmıyoruz tabii, diye geçirdi Oya aklından.

"Ben de geleyim mi ağbi, onlardan değilim biliyorsun," dediği duyuldu Ekrem'in. Ama Abdullah, Ekrem'i de bindirdi polis arabasına. Ayrım yapmıyor şimdilik. Mümkün olduğu kadar çok adam götürmeyi biliyor ve uyguluyor. Oya, Abdullah'ın, elinden gelse beraberindeki iki sivil polisi bile suçlu diye götürebileceğini, en sevdiği işin suçluları çoğaltmak olduğunu düşündü. Bir şey düşünmek için. Soğukkanlı olmak istiyor. Olayı iyice kavramak, doğru tavır almak istiyor. Böylesine anlamsızca düzenlenmiş bir yenilgiyi kabullenmek istemiyor. Aslında sadece oteline gidip uyumak, burda olmamış olmak istiyor, ama çok geç artık.

Hüseyin'e baktı. Belki en çok onu tanıdığı için. "Ne oluyor?" Hüseyin karşılık vermedi. Oya da karşılık beklemiyor. Ne olduğunun anlaşılması için erken. Ziynet parmağını kesti o sırada. Zekeriya'nın götürüldüğünü görünce anlamsız bir biçimde ekmek kesmeye başlamış ve parmağını kesmişti. Ziynet'in kanayan parmağı. Son olarak bunu hatırlıyor Oya. Akşamın başlangıcından.

Polis arabasının mavi ışığı mahalle çocuklarını koşturdu peşinden. Telsizle konuşuyor Abdullah:

"İstiklal Mahallesi'nde bir anarşist yuvası basıldı. Altı anarşist yakalandı!"

SORGU

Briç partisi iyice kızışmış. Akdeniz Sanayi Fabrikası Müdürü emekli Albay Muzaffer Bey'in salonunda göz gözü görmüyor sigara dumanından. Kristal avizenin pırıltısı, Muzaffer Bey'in refikası Nurten Hanım'ın kabul günü konuklarının nazarı değmişçesine donuklaşmış. Ta Beyrut'lardan kaçak getirilmiş olan bu değerli parçanın kristallerini, daha bu sabah, hizmetçisinin tepesinde dikilerek parlattırmıştı oysa. Neyse ki briç partisi erkek erkeğe oynandığından Nurten Hanım bu gönül karartıcı durumdan habersiz. Salondakilerinse avizeye falan aldırdıkları yok. Muzaffer Bey'le ortağı, kalp hastalıkları uzmanı Necmettin Bey kaybediyorlar. Muzaffer Bey'in suratı asık, aklını oyuna vereceğine boyuna konuşan ortağına bozuluyor.

"Evet efendim, para-psikoloji, iki ayrı yerde bulunan iki insanın beyin dalgaları yoluyla haberleşebildiklerini ortaya koymuştur."

Adana Emniyeti Birinci Şube Müdürü Zekâi Bey, Necmettin Bey'in gevezeliğinden memnun. Kendi şansını açan bu gevezeliğe yeni bir olta atıyor.

"Çok ilginç. *Reader's Digest* dergisinde ben de bu konuda bir şeyler okumuştum. Şikago'da yaşayan bir kadın, Kore'de savaşan oğluyla uykusunda konuştuğunu iddia ediyordu."

"Olabilir efendim. Ruhun ölmezliği tezi de..."

Muzaffer Bey hışmını topladığı gözlerle kapının yanında bekleyen garsona bakıyor. Ortağına bozulan Muzaffer Bey, hışmını yöneltecek birini bulur her zaman. Efendisinin bakışları garsonu uyarıyor. Kurulmuş gibi, cıvımış kanape artıklarıyla dolu tepsileri dışarı çıkarıyor. Buzlu viskilerle dolu yeni bir tepsiyle dönüyor az sonra.

Zekâi Bey keyifle uzanıyor viskilere. Bu akşam şansı açık. Konuyu yeniden tazeliyor.

"İnsan nelere müdrik değil mi, efendim?"

"Bilhassa beyaz insan. Çünkü beyaz insan türü, siyah insanlardan çok uzun zamanlar, belki milyonlarca yıl önce dünyaya çıkmış ve bu zaman aralığında çok yetenekli bir yapıya sahip olmuştur. Sarı ırkın meydana çıkışından sonra da siyah ırka sıra geldiğinde, bu ilkel yapılar, beyazların üstün yapıları karşısında, beyazları Tanrı olarak nitelendirmişlerdir."

"Yani zekâ, ruhun yeniden ve yeniden dünyaya gelmesiyle mi gelişiyor sizce?"

"Bu konuda hiçbir şüpheye mahal yok, beyefendi! Şöyle ki, deha, bedenden bedene gelişen ve belirli bir misyonla yüklü ölümsüz ruhun tekâmülünden başka bir şey değildir."

"Sizi telefondan arıyorlar, beyfendi."

Ne Zekâi, ne de Necmettin Bey garsonu duymamış gibi. Oyunun bir süre kesilmesinden fayda gören Muzaffer Bey garsona çıkıştı.

"Daha yüksek söylesene be, oğlum!"

Garson, Zekâi Bey'e bir adım yaklaştı.

"Sizi telefondan istiyorlar, efendim."

Zekâi Bey yarı dalgın, yarı isteksiz dönüyor garsona.

"Kim?"

Oysa kendisini nereden aramış olabileceklerini biliyor.

"Bilmiyorum, efendim?"

"Emniyetten mi?"

"Bir şey söylemediler, efendim. Söze söyleyecekler herhalde."

Zekâi Bey, "Kim olduğunu öğrenmeden beni ne rahatsız ediyorsun?" diye garsonu paylayacakken kendi coğrafyası içinde olmadığını hatırlıyor. Muzaffer Bey adamını azarlamadığına göre, yapacağı bir şey yok. İsteksizce kalkıyor ayağa.

Bütün emniyet Zekâi Bey'in haftada üç gece, hiç şaşmadan, belirli evlerde briç oynadığını bilir. Bu evlerin telefon numaralarını da. "Bir şey olursa beni arayın," diye bin tembih geçen Zekâi Bey çoğu kez arandığında onları atlatır. Sonra da, ertesi sabah, iş önemliyse herkese ana avrat söver. Bu yüzden memurları emniyetten aradıklarını söylemez olmuşlardı telefona çıkana. Akıllarınca beni sıkıştıracak deyyuslar! Yine atlatırdı ya, önemli bir telefon bekliyor bu gece. "Koza Oteli'nden arıyorlardır belki," diye geçirdi kafasından.

"Kimsiniz?"

"Ben Abdullah, müdürüm."

Memurları "müdürüm" derler Zekâi Bey'e. "Komutanım" der gibi.

Zekâi Bey sinirlendi.

"Ne diye rahatsız ediyorsunuz beni?"

"Gizli toplantı yapan anarşistleri yakaladık, müdürüm."

"Ne var bunda? Atın hücreye. Sıkıyönetim'e haber verin. İşinizi ben mi öğreteceğim? Sorguya başlayın... Ben yarın..."

"Sıkıyönetim haberli müdürüm. Albayım yanımdalar. Sizi bekliyorlar..."

Zekâi Bey hemen toparlandı.

"Ne söylemiyorsun be sersem! Albayım'a bir kahve yap!

Nereye aldın? Hay Allahın şaşkını! Odamı aç! Elektrik sobasını yak. Ben geliyorum hemen!"

"Başüstüne, müdürüm!"

Zekâi Bey gitmek zorunda olduğu için özür diliyor.

Herkes anlayış gösteriyor. Bir süredir Zekâi Bey'in daha önemli ve gerekli bir kişi olduğu biliniyor.

Muzaffer Bey kötü giden oyunun Zekâi Bey'in gidişiyle kesilmesinden memnun. Zekâi Bey'inse canı sıkkın. Tam kazanıyorken sırası mıydı şimdi? Hepsi, "Sıkıyönetim daha uzayacak mı dersiniz?" diye sormayı bilirler. Kim çekiyor bu işin ceremesini? Ben. İsmet Bey'in umurunda mı? Ona kalsa sıkıyönetim hiç bitmeyecek. İsmet Bey, Zekâi Bey'in oyun ortağı, ayrıca Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası'nın Adana müdürü. Tam kazanırken oyunun kesilmesine de aldırmadı. Aldırmaz elbet, adamın hayatı parayla oynamak. Zekâi Bey pardösüsünü doğru dürüst giymeden bindi resmi arabasına.

"Koza Oteli'nde dur!"

Kapıyı açmak için fırlayan şoför, Zekâi Bey'e yetişemiyor. Resepsiyona vardı bile.

"Abuzer Bey geldiler mi? Lübnanlı hani."

"Henüz otele inmediler, efendim."

"Gelir gelmez beni şu telefondan arasınlar... Bir dakika, iyisi mi şu kartı verin kendisine. Ben üstüne gerekenleri yazdım."

Zekâi Bey otele girdiği hızla çıkıyor dışarı. Resepsiyoncu arkasından koşuyor.

"Beyfendi, bir dakka..."

Durmuyor Zekâi Bey. Şöyle bir arkasına bakıp yürüyor. Arabasına bindikten sonra şoföre beklemesini işaret ediyor. Soluk soluğa yetişen resepsiyoncu bir paket uzatıyor arabanın içine.

"Sizin için bıraktılar, beyfendi."

Hiçbir soru sormuyor adama. Paketi alıyor sadece. Araba-

sı hareket ettikten sonra eliyle gelişigüzel selamlıyor resepsiyoncuyu.

İki karton Kent sigarası var pakette. Kent'lerden birinin jelatinini açıp bir sigara alıyor. Yakıyor. Çakmağını yeleğinin cebine yerleştirmeden önce hafifçe okşuyor. Elde tutuşu tat veren, nerdeyse yaprak yassılığında değişik bir çakmak bu. Neler yapmıyor ki bu gâvurlar?

Oda seçimindeki bazı hizmetleri karşılığı Turgut Bey göndermişti bu çakmağı. Sevindirmesini biliyorlar.

Araba emniyetin önünde durdu. Zekâi Bey çevik adımlarla daldı içeri. Albayı fazla bekletmediğini umarak. Koşar adımlarla koridoru geçti. Kendisine bir şey söylemeye çalışan Abdullah'ı yana iterek odasının kapısını açtı.

"Albayım, özür dilerim."

Sustu. Oda boş. Hızla geri döndü. Abdullah'la çarpışacaktı nerdeyse.

"Albay nerede?"

"Gittiler, efendim."

"Neee?"

"Önemli bir şey yokmuş. Daha doğrusu önce varmış, ama sonra yokmuş."

"O ne demek, sersem?"

"Bilmiyorum, müdürüm. Önce basın, dediler, sonra da üstünde durmadılar."

"Allah Allah. Peki tam olarak ne dedi albay?"

Abdullah başını kaşıyor. Ne söylerse söylesin, kabahat üstünde kalabilir.

"Sorgularını yapın. Bir şey çıkmayacak gibiyse salın!, dedi."

Zekâi Bey patlıyor.

"Dingo'nun ahırı mı burası? Kim kimi salıyor?"

Kendisini toparlıyor hemen. Hıncını Abdullah'tan çıkarmak var.

"Ben emir vermeden kim size ev basın dedi?"

"Müdürüm ihbar..."

"Kim yapmış ihbarı?"

"Bilmiyorum."

"Ulan, bilmediğin yere ne gidiyorsun?"

"Adresi Sıkıyönetim bildirdi, sizi aradık..."

Zekâi Bey, Muzaffer Beyler'e edilen daha önceki telefonu hatırlıyor.

"Geç! Peki, gittiniz de ne getirdiniz? Sıkıyönetim'in istediğini getirmemişsin anlaşılan."

"Bilmiyorum, müdürüm."

"Ulan, ne biliyorsun sen? Gece yarısı beni buraya çağırtmaktan başka?"

"Verilen adrese gittik müdürüm. Önce kapıyı dinledim..."

"Eeee?"

"Henüz tam dinleyemeden çocuklar falan gördü. Yani evi tam dinleyemeden basmak zorunda kaldık."

"Allah kahretsin seni emi? Ne diyorlardı?"

"Biri... Burjuva, diyordu müdürüm..."

"Kaz herif... Anarşistleri basmıştın hani? Telefonda öyle demedin mi?"

"Sıkıyönetim ihbarı söz konusu olduğundan... Yani emir mucibince... Durum önem kesbedebileceğinden..."

Kafası karışınca böyle laf paralar Abdullah.

Zekâi Bey kesti.

"Tamam. Başka ne dedi albay?"

"'Kadını biraz sıkıştırın,' dedi."

"Hangi kadını?"

Sonra Abdullah'ı savıyor başından. "Hadi, sen sorguya başla hele."

Kafasını toplamak istiyor önce. Yeni bir Kent yakmak istedi. Paketi arabada unutmuş. Zile basıyor.

"Bana arabamdaki sigara kartonlarını getir! Dur! Bir de acı kahve yap!"

Telefon çaldı. Açmadan eliyle savdı odacıyı.

"Alo! Amman! Amman! Abuzer Beyfendi, şükür sesinizi duyana... Estağfurullah! Aman estağfurullah. Ne olacak, bu kadarcık hizmet de bizden... Esirgemeyiz, beyfendi... Evet... Evet... Çok güzel... Yarın aldırırım. Yok kendim gelirim... Fiyatta anlaştık, efendim. İstediğinizden de mükemmel. Sabah onda... Gelirim, beyfendi... Oda numaranız? Otelden memnun musunuz? Tembih ettim, efendim... Üç memurum emrinizdeler... Allahaısmarladık, Abuzer Bey..."

Karşıdaki telefonun kapandığını anlayan Zekâi Bey kendininkini de kapattı. Keyfi yerine geldi. Ellerini ovuşturdu. Odacının masa üstüne bıraktığı kartondan açılmış paketi alıp sigarasını yaktı. Arkasına yaslandı.

Yazı masasının üstündeki "Kocatepe'ye tırmanan Atatürk" heykelciğine boş gözlerle baktı, baktı. Sonra, ansızın çatılan kaşlarla bastı zile.

"Abdullah gelsin!"

Odaya giren Abdullah, baskındaki suratını değiştirmiş, amirler karşısında takınılması gereken ezik ve güleç ifadeyi takınmış.

"Oğlum, nasıl polissin sen?"

"Müdürüm... Müsaadenizle..."

"Kes... Kadını getir! Dur! Kimmiş bu kadın?"

Oya'yı emniyete gelir gelmez ötekilerden ayırmışlar, karanlık bir hücreye atmışlardı. Abdullah kapıyı kapatmadan önce, "Seninle sonra görüşürüz," demişti Oya'nın artık alıştığı korkunç suratıyla.

Bu da işini bok gibi surat takınmak sanıyor, diye geçirmişti aklından.

Sonrasını, Abdullah'ın önceden ürkütüsünü vermek istediği "görüşmeyi" düşünmek istemiyor. Düşünmesen daha iyi, dedi yüksek sesle. Ama, yıllar içinde edindiği, her olayı

önceden ve sonradan deşme alışkanlığına yenileceğini biliyor. Bu alışkanlığın aslında, hele şu anda hiç yararlı olmadığını sezse de. Sadece durumu görmeli. Durumun içinde olmayı, onu aşmayı becermeli. Düşüncelerini bu sınırlar içinde tutabilmek. Düşünceyi bu anın, sadece bu anın güç verici yardımcısı kılmak.

Zonklayan beynini durdurmak için iki eliyle kafatasını bastırıp çevresini seçmeye çalışıyor. Kapatıldığı hücre karanlık. Bulunduğu yerin plaj kabinesine benzediğini düşünüyor. Sonra, saçma sapan bir alışkanlıkla pantolonunun görmediği tozlarını silkiyor eliyle. Korkuyor mu? Çok erken bu soru için. Şaşkın ve karmakarışık. Bir düğüm içi. Nasıl çözüleceğini bilmeyen, çözülmekten korkan bir düğüm.

Tahta ranza ya da sıra ya da bank, adı konmasının önemi olmayan bir şeyin, üstüne oturdu. Beli ağrıyor. Gocuğunu çıkarıp tahta sıranın üstüne serdi. Kıvrılarak gocuğunun üstüne yatmayı deniyor. Bacaklarını karnına çekip top oldu. Bir tespihböceği olabilse. Abdullah döndüğünde beni değil, tespihböceğini bulsa! Sonra Abdullah'ın korkunç bir suratla tespihböceğini ezdiğini gözünün önüne getirerek ürperiyor. Zamansız benzetmeler başladı işte.

Düşüncelerine bir kabuk yaratmak, bunun içine sığınmak istiyor. Sanki kabuklar kırılmaz, içindekileri tümüyle koruyan şeylermiş gibi yumruklarını sıktığını fark etti. Gevşet kendini, bırak, rahatla biraz. Yok, rahat olmayan ve rahatsızlığa mutlaka gebe bir durumda rahatlamaya kalkışmak doğru değil. Kazağının yakasını eliyle genişleterek yukarı çekti, kulaklarını örttü. Yumdu gözlerini.

"Sen işçi değil misin, ulan? Niçin aldın o orospuyu evine?"

Uzaklarda yankılanan bu soruyla uyanıyor uykusundan. Dalmışım. Az sonra duyduğu sorunun düş mü, gerçek mi olduğunu kestiremiyor. Soru yeniden yankılanıyor uzakta. Ardından boğuk bir çığlık.

Ürperdi. Dikilip ayağa kalktı çabucak. Ali'nin sesi bu. Bir ağlama, çığlık, ne olduğunu anlamak zor bu sesin. Bu sesin Ali'nin olduğunu nerden çıkarıyor? Kavrıyor birden. Az önceki soruyu soran Abdullah. Sözü geçen orospu ise kendisi. Evine alan da Ali.

Belinin ağrısı artıyor. Hastalanıyor mu? Hay Allah, hiçbir zaman bu konuda hazırlıklı olmayı beceremez. Her zaman tuzu kuru olmaya alışmış kadınlar bile bu işin zamanını bilip tedbir alırlar. Yanlarında gerekli şeyler taşırlar. Oysa Oya, vücudunu unutur genellikle. Bir buçuk yıl içinde onca iş geldi başıma, yine de eski, tasasız Oya'yım.

Ya bu gece hastalanırsam? Bu korku, olabilecek tatsızlıkların hepsinden fazla ürkütüveriyor Oya'yı. Ne de olsa şartlanmışız. Bir vücudu bile, nice gizleri olan, utandırıcı bir şey gibi taşıyan kişi, çoğunluğun kavrayamadığı, ayıpladığı, kötü gördüğü düşünceleri, inançları nasıl savunabilir? Ya hastalanırsam bu gece? Ya şimdi hastalanmışsam? Pantolonunu incelemeye çalıştı. Göremiyor hiçbir şey. Az sonra, Abdullah beni burdan çıkarıp aydınlık bir yere götürdüğünde rezil olacağım. Benden orospu diye söz eden Abdullah'ın karşısında. Durumumun utancıyla kendimi savunamayacağım.

Ansızın paniğe kapıldı. Aklını bu konuya takarak, bir şeyler yapmak, olabilecek rezilliğe karşı tedbir almak, tek düşüncesi. Belki kapının önünde nöbetçi falan vardır. İnsan hali, bir paket pamuk falan aldırırım belki. Kapıyı yumrukluyor. Nerdeyse gece yarısı olduğunu, bu saatte kimselerin, istese de, çarşıda bir şey bulamayacağını aklına bile getirmeden.

Kapıyı ne kadar yumrukladığını hatırlamıyor. Yalnız kapıyı yumrukladıkça, yumrukları acıdıkça, kolları yoruldukça, pis bakışlı bir Abdullah'ın karşısına kirli bir pantolonla çıkmak korkusu, bu düşüncenin verdiği utanç duygusu hafifliyor gitgide.

Durdu. Kendisini bekleyen nice çirkinlik arasında ni-

çin bunu düşündüğüne şaştı. Bir soluk aldı. Yeniden oturdu tahtanın üstüne. Belinin ağrısı ilgilendirmiyor onu artık.

İyi olmadı bu rahatlama. Ali'nin dayak yemekte olduğu düşüncesi, kaskatı gerçekliğiyle kararttı içini. Ellerine bakan, durmamacasına ellerine bakan Gülşah'ı görür gibi oluyor. "Kocan dayak yiyor Gülşah, beni ağırladığı için. Sen bütün gün sırt ağrılarına rağmen evi temizleyip konuklarına yemekler pişirdindi ya. Şimdi şiş ellerine bak. Kocan dayak yesin diye çalıştın bütün gün." Oya sesinden korktu. Gülşah'ı görmemek için gözlerini yumdu. Hem Ali'nin benim yüzümden dayak yediğini nereden çıkarıyorum? Ali bir işçi, Maraşlı bir yaban. Polise düştü mü, ne olursa olsun dayak yer. Burada benim fazla bir katkım olamaz. Belalarda bile kendimi merkez sanmak gülünç.

Orospu! Orospunun birisin sen Oya. Abdullah'ın Ali'yi, "O orospuyu niçin evine aldın," diye dövdüğünü duymamış gibi yapıyorsun çünkü. Orospu sözünü üstüne al, alma, sözü geçen orospu sensin. Abdullah'ın gözünde de orospudan başka bir şey olamazsın. Olsan bile, sana en kötü bakışlarla bakmayı görev bellemiş olan adam, senin hakkında elbet en kötü sözcükleri kullanacak.

Ali'ye dayak atılmasına sebep olan orospu benim, işte o kadar.

Bundan acı duyacak yerde, bana orospu gözüyle bakanların karşısında pantolonum aybaşı kiri olacak diye utanıyorum. Bu adamların karşısında utanılmaz. Utanmak başka, bambaşka bir şey olmalı senin için artık, kızım. Sana şimdilik orospu diyorlar. Sonra, daha neler olabilir. Sana yöneltilebilecek bütün aşağılamalar hiç değmemeli sana. Yeter ki sen kendini aşağılatma. Kendine karşı. Ayrıca, karşılarında utanman gereken öyle başka kişiler var ki. Gülşah örneğin, Ali örneğin.

Bundan öte düşünmek istemedi. Biraz önceki panik duygusu yerini aşırı bir suçluluk duygusuna bırakmak üzere

çünkü. Şu sırada, Ali'nin dayak yemesi sadece benimle ilgili bir şey değil. Hatta hiç benimle ilgili değil. Bunu kavrayabilmeli ve kendimi gereksiz suçlamalarla yormamalıyım. Yine yüksek sesle konuşuyor. Böylesi düşüncelerin beynine yerleşmesi, kişiliğinin bir parçası olup tavırlarına sinmesi için zamanı yok oysa.

Ansızın hücrenin kapısı açıldı. Kötü suratı göründü Abdullah'ın. Oya kendini, inşallah hasta olmamışımdır, diye dua ederken yakalıyor, işte zayıflık! Başka ne zaman dua ediyorum ki? Soruları unut. Yürü ve bekle!

Oya, Zekâi Bey'in tam karşısında, ayakta. Başını dik ve yukarıda tutmaya, gözlerini kırpmamaya çaba gösteriyor. Çok yorgun oysa, gözleri hücrenin karanlığından sonra aydınlıktan kamaşıyor. Onları kırpıştırmadan durmak oldukça zor. Gözlerinin yaşardığını sezen Oya sövüyor içinden. Karşısındakinin, göz yaşarmasını korkuya yormasına engel olmalı. Ama ne düşünmüştü? Bu adamların kendisi hakkında verecekleri yargıları önemsememesi gerektiğini düşünmemiş miydi? Artık tavırlarını asıl sorumlu olduğu şeylere, kimselere göre ayarlamayı öğrenmeli. Bu açıdan önemi var ayakta durmasının, sadece bu açıdan. Oysa, buraya geldiğinden beri, aklı fikri bu polis takımının kendisi için ne düşündüklerinde. Elinde değil, onun bunun yargısına önem vermeye alışmış bir kez.

Zekâi Bey bir süre Oya odada değilmiş gibi davrandı. Yan gözle inceliyor Oya'yı. Şimdi karşımda dimdik duruyor. Ama zaman onun değil, benim. Zamanı o kullanamaz, ben kullanırım... Zaman kimin elindeyse o kazanır. Onu istersem saatlerce bekletirim. Ayarlaması benim elimde. Bekletmek. Tek başına bu bile onu yormanın, tüketmenin ufak bir yolu. Böyle duramayacaksın kızım. Boşuna dik dik bakmaya çalışma.

Eşit şartlar altında değilsin. Baştan partiyi kaybetmiş durumdasın. Yenikliği ne kadar önce kabullensen o kadar iyi. Zekâi Bey'in aklı, bir an, yarıda bırakmak zorunda kaldığı briç partisine kaydı. Olayları, durumları bir kumarmış gibi görmekten tat alırdı. Şimdi, karşısındaki kadını da, sanki kumarda hasmıymış gibi gördü. Sonra, nasıl olsa kazanacağı bir oyunda, eşit şartlar altındaymışçasına davranmak. Oynamak, yanıltmak şunu. Ne zaman ve nasıl vurulacağına sadece benim karar verebileceğim darbeyi bekletmek. Şaşırtmak.

"Siz evlisiniz değil mi?"

"Evet."

"Çocuğunuz da var?"

"Evet."

"Güzel. Buyrun, oturun."

Oya bir süre, bu adamın sözüyle oturup oturmamayı düşünüyor. İliklerine kadar kendisine tiksinti veren bu adamın, sözde inceliğini geri çevirmeyi. Sonra, yine, bu adama karşı olan tavrından çok, dayanmayı, ağrımaya başlayan ayaklarını dinlendirmeyi şimdilik daha önemli bularak, oturuyor. Hatta bir an, arkasına yaslanmayı geçiriyor aklından. Fazlaca rahatlamayı kendi açısından kötü bularak vazgeçiyor bundan. Ne fazla rahat, ne fazla gergin olmaya, ortalamasını almaya, düşüncelerinin, vücudunun dayanıklılığının ortalamasını almaya çabalıyor. Zaman içinde kendisini en iyi böyle ayarlayacağını düşünüyor.

Zekâi Bey ansızın Oya'nın tepesine dikildi.

Oya, geriye yaslanmamış olduğuna seviniyor. Yoksa adama, yataktan yukarı bakar gibi bakacaktım, bu da aramızdaki dengeyi adamakıllı bozacaktı.

"Evli bir kadının, hem de çocuklu bir kadının, âlemin herifleriyle içmesini nasıl karşılarsınız, hanımefendi?"

Hanımefendi sözcüğü pis bir şamar gibi şaklıyor.

"İçki içmiyordum ben."

Oya kızarıyor. Hay Allah, içerim içmem. Bu adamın amacını bile bile kendimi savunmaya kalkmam, kendimi temize çıkarmaya çalışmam ne gülünç! Böyle konuşarak beni ezmek istediğini bile bile. Anlayışsız okul muavinine dert anlatmaya çabalayan çocuklar gibi dil dökü yorum. İçkinin bütün olan bitenle ilgisi ne? Üstelik bu akşam içmemiş oluşum sadece bir rastlantı, pekâlâ içmiş de olabilirdim. Bu neyi değiştirirdi? Kara bakışlı adamlar Ali'nin evini basmayacaklar mıydı o zaman? Başını yeniden kaldırıyor, dik dik bakıyor Zekâi Bey'e.

"İçiyormuşsunuz! Biz her şeyi biliriz."

"İçerim içmem. Sizi ilgilendirmez."

Zekâi Bey durakladı. Eşit şartlarla oynamak isteği azaldı. Hemen girişmek fena olmayacak. Tuttu kendini. Dur bakalım, nasıl olsa başın ezilecek. Şimdi soluğunu boşa tüket dur.

"Ne işiniz var onca erkek arasında?"

"Kadınlar da vardı."

Yine savunmaya giriştiğine kızıyor Oya. Kafamıza sinmiş bir burjuva namus anlayışıyla. Her yerde korumaya çalışıyoruz bu anlayışı, istemesek de. Yanakları yeniden kızarıyor Oya'nın. Alışıldık, bildik, anlamsız utanmalardan sıyrılmaya karar veriyor yeniden. Büyük bir solukla dışarı atıyor bunları. Güçlenen bir sesle bağırıveriyor.

"Ahlak zabıtası mısınız yoksa?"

Zekâi Bey onun bozulmasından öfkeli.

"Akşam akşam orospuluğa ha?"

"Polis misiniz, yoksa seksomanyak mı?"

Oya ayakta. Haykırıyor. Aynı anda yüzünde patlayan tokatla yıkılıyor koltuğuna.

Burnundan soluyor Zekâi Bey. Vay orospu, oyunumu bozdurmam ona. Şimdiden yoruldu. Budala, aslında oyunuma geldi bile. Masasına doğru yürüyüp bir Kent alıp yaktı. Paketi alıp Oya'ya yaklaştı.

"Bir sigara?"

Oya elinin sigara paketine bilinçsizce uzandığını fark ediyor dehşetle. Tokadın sersemliğinden. Yanmış gibi geri çekiyor elini. İçmemeliyim sigarasını.

"İç iç, iyi gelir."

"Gelmez."

"Korkma, zehirlemeyiz seni."

"Bundan siz korkun. Hayatımdan sorumlusunuz."

Zekâi Bey arkasını döndü. İçmezse içmesin kaltak. Parmaklarından tiryaki olduğu belli, sabaha kadar sigarasız kalınca pişman olur almadığına.

"Namuslu vatandaşlara karşı sorumluyuz biz. Vatan hainlerinden değil."

"Sorumlusunuz."

Susuyor Oya, yanağının acısıyla gözünden yaş aktığını seziyor. Neden konuşuyorum bu adamla? Bir de İnsan Hakları Beyannamesi'nden söz etsem tamam olacak.

"Durun daha. Kılınıza bile dokunmadık daha. Nasıl olsa hak hukuk, gak guk, diye kıvranmaya başlayacaksınız. Ama kızım, şunu kalın kafana yerleştir. Burada öyle kanunmuş, Anayasa'ymış, cartmış, curtmuş, geçmez!"

Oya istemeden akıttığı gözyaşına öfkeli, bağırıyor.

"Demek Anayasa yok. Bu durumda sizsiniz onu çiğneyen, yani hain."

"Sus ulan! Sıkıyönetim anayasaldır diyor bütün gün radyo, duymuyor musun? Sıkıyönetim Anayasa'nın kendisi, tek Anayasa, anladın mı? Biz sıkıyönetim görevi yapıyoruz, Anayasa görevi... Geceyi gündüze katarak..."

"Katmayın. Sizi kim zorluyor?"

Oya, diklenmenin doğru mu, yanlış mı olduğunu kestiremiyor. Sadece yoruluyor. Yorulmasının, şimdiden yorulmasının erken olduğunu düşünüyor.

"Sizin gibi sapıkları temizleyeceğiz anladın mı? Bu vatan

senin gibi orospulara kalmayacak. Biz varız çünkü, biz. Allah var! Türklük var! Bu memleketin has evlatları var! Çok şükür. Topunuzu tahtakurusu gibi ezeceğiz. Duman edeceğiz. Tertemiz edeceğiz bu vatanı. Cennet gibi, pirü pak..."

Zekâi Bey sönen sigarasını yeniden yaktı. Dumanı Oya'nın yüzüne üfledi. Yanakları kızarınca güzelleşti bu karı. Oya'nın yeniden terslenmesini çekti canı. O zaman saçlarından kavrayıp...

Oya susuyor. Zekâi Bey'de, bakışlarında kabaran şehveti seziyor. Ürküyor ansızın. Susmaya kararlı. Öfkesinin adamdaki tepkisini anlıyor. Ayrıca anlamsız konuşmak. Tartışmak saçma ve yararsız. Yok, bu adamı inandırması gerekmiyor. Gereğinden öte hiçbir şey söylememeli. Sadece, bu Allah'ın belası yerden bir an önce kurtulmanın yolunu düşünmeli. Bu kadar, sadece bu kadar, savaşa girmemeli. Savaş yenilgiyle bitecek nasıl olsa, şimdilik yenilginle. Oya gözlerini odada gezdiriyor. Zekâi Bey'in masasının üstündeki pirinçten Atatürk'e takılıp kalıyor gözleri.

"Bak bak, Atatürk'e bak! Bak da utan! Sizin gibi soysuzlar için mi kurtardı o vatanı ha? Söylesene. Siz vatanı satasınız diye mi kurtardı ha? Söyle?"

Oya susuyor.

"Sana söylüyorum, orospu!"

Oya'yı saçlarından yakalayıp başını duvara vuruyor.

"Orospulukla mücadele müdürlüğü mü burası?"

Yeniden patlıyor tokat.

"Ulan bir de alay ediyor! Cevap ver, cevap ver, yoksa?"

"Sorguma ilişkin konuda konuşurum ancak."

Oya sesinin sakin çıkışına seviniyor.

"Neyle suçlandırıldığımı bilmiyorum henüz."

"Vay kaltak vay! Bilmiyormuş. Biz bu numaraları yutar mıyız sanıyorsun? Bu başlangıç daha. Biz her şeyi biliriz anladın mı?"

"O zaman bana, özgürlüğümden alıkonmamın nedenini söyler misiniz?"

"Özgürlüğüymüş! Ulan sen kim, özrgürlük kim! Sen burda sürgünsün sürgün. Bize her adımının hesabını vermek zorundasın. Görüyorum bu kadarı aklını başına devşirmeye yetmemiş. Ama dur, biz seni adam etmesini biliriz. Kimleri adam etmedik biz, değil senin gibi orospu parçasını..."

"Bana yöneltilen suç, orospuluk mu?"

Oya beğeniyor sesini. Zekâi Bey'in yüzünün kızardıkça kızarmasına çocukça seviniyor. Benim yüzümü kızartmak istiyor oysa. Şimdiyse öfkesini tutamıyor Zekâi Bey.

"Burada ben soru sorarım anladın mı? Orospuluğun bana vız gelir vız! Çok şükür Türk kızları sizin gibi değil. Onların namuslarını sizlerin eline teslim etmeyeceğiz. Bütün o pezevenkleri temizleyeceğiz."

"Burda tutulmamın nedeni?"

Zekâi Bey kendisinden geçmişti artık.

"Nedeniymiş? Vatan elden gidiyor vatan! Bundan âlâ sebep mi olurmuş? Seni adam yerine koyup insanlığımdan karşıma oturttum, ama insanlıktan ne anlarsınız siz? Kabahat cibilliyetsizlere insan muamelesi yapanda. Sorgu sual demeden topunuzu kurşuna dizmeli!"

Zekâi Bey fazla ileri gittiğini anlayarak sesini yavaşlattı.

"Ne de olsa kadındır, anadır diye, efendi efendi sorgusunu yapalım dedik, şunun bunun eline teslim etmeyelim dedik... Teslim etseydim ne yapacaklarını biliyor musun?"

Sigarası boğazına kaçtı, öksürdü.

Ürperdi Oya. Ama korkmuyor henüz, korkması gerekip gerekmediğini bile bilmiyor. Onu üperten bozulan sinirleri. Zaman sinirlerine karşı çalışıyor. Ürpertisi sesine vurur da Zekâi Bey korktuğunu sanır, diye tane tane soruyor:

"Yani sorgumu yapacak kanuni merci belli değil mi?"

"Şuna bak. Kanun biziz anladın mı? Hem devletin ka-

nunlarını hiçe sayarlar, hem de utanmadan kanun sözü ederler."

"Sorgum kanunlar çerçevesinde alınmayacak demek?"

Bir an durakladı Zekâi Bey. Karıya bak, hâlâ soru soruyor. Burada kimin soru sorup kimin karşılık verdiğini öğrenir ya. Zile bastı. Öfkesini bastırdı. Oyunun şimdilik kesilmesi iyi olacaktı. Örfî İdare bunları tutuklamaya yollu görünmüyordu pek. Kapıda dikiliveren odacının yüzüne bir süre anlamsız anlamsız baktı.

"Abdullah'ı çağır bana."

Oya'yı onu hiç önemsemiyormuş gibi soğuk bakışlarla süzdü.

"Şimdi Abdullah Bey'e güzel güzel cevap verirsiniz."

Arkasına yaslandı.

"Sizinle uğraşacak zamanım yok benim."

Döner koltuğunda hızla dönüp Oya'ya sırtını çevirdi. Kadını aşağılamanın yolunu, ona önemsiz bir tutuklu gibi davranmakta bulmuştu. Ama sürdüremedi bu tavrını. Oya odadan çıkarken, Zekâi Bey'in, "Doğru dürüst ifade vermezse, gittiği yerde burayı çok arar," dediğini duydu.

Oya, beyninden bel kemiğine doğru bir buz parçasının kaydığını duyuyor. Demek bana da? Niçin bana da yapmasınlar? Ama benim için bunca uğraşmalarına değmez. Ortada doğru dürüst bir şey yok ki! Olsa olsa, anlamsız bir tutuklama istemi. Benden öğrenecekleri fazla bir şey olmadığını bilmezler mi? Niçin boşa harcasınlar güçlerini? Sorular, kaygan buz gibi soğuk bir iz bırakıyor beyninde. Elinde değil, Zekâi Bey'in tehdidini düşünmeden edemiyor. Ardından tutukevinde duydukları, gördükleri; unutulması çok zor anılar canlanıyor yeniden. O zamanlar yüklendiği başkalarının anılarıydı, şimdiyse söz konusu olan bunları yaşamak. Paylaşmakla, yüklendiğini sanmakla yaşamak arasın-

daki ayrımı bilmeyecek kadar budala değil. Yok, Zekâi Bey sadece korkutmak istedi beni ve... korkuttu işte, korkuttu. Budalaca, kötü, saçma sapan bir şey, bu geceki baskının işkenceyle noktalanması. Bunu düşünme, saçma bu. En fazla tutuklanmam olur. Belanın da az çok anlamı olmalı. Hiçbir şey yapmamışken, dikkatli ve titiz bir sürgünü, niçin? Bunca şamataya değer mi? Kılıflar ve kaçamaklar arasında bocalarken kızıveriyor kendine. Ne oluyorsun? Şimdiye kadar yapılanlar anlamlı mıydı ki? Sonra yine mantığa sığınma çabası. Ama onlar için bir anlamı vardı hep işkencenin. Örneğin kovaladıkları bir av vardı, bazen de arenalardakileri uyutmak, oyalamak için, aslanların pençesine Hıristiyanlar atılıyordu. Bu olaydan ne büyük bir şantaj, ne görkemli bir gösteri, ne de sindirici bir baskı unsuru çıkar. Bu olay, dönüşse dönüşse, "İstiklal Mahallesi'nde gizli toplantı yapanlar basıldı," haberine dönüşebilir. Korkudan ya da soğukkanlı olma çabasıyla olanakları sıralıyor.

Abdullah sessizce yürüyor yanında. Suratının, bakışlarının kötülüğü eskisi kadar ürkütmüyor. Bu ne yapabilir bana? Döver, söver en fazla. O bin türlü öyküsünü dinlediğim, bilimli, sistemli işkenceyi beceremez. Abdullah'tan dayak yemek, böylesi bir işkence yanında iyice neşe verici, gülünç geliyor Oya'ya. Ama, Zekâi Bey başka bir şey dedi, gönderilmekten söz etti. Oya, Adana'da da İstanbul'dakilere, Ankara'dakilere benzer şeyler, yerler olduğunu biliyor. O zamanlar tiksinti ve dehşetle dinlemiş olduğu şeyler burada da mümkün, elle tutulur, yakın şimdi. El ayak parmaklarına bağlanan elektrik telleri, nasıl olup da bir türlü patlamayan yüreğin çırpınışı, özlenen ölümden, haince, bilerek ırak tutuluş, kusmuk ve kan gölü ortasında kadınlıktan, insanlıktan çıkış, sonsuz bir yuvarlanış, aşağıya, daha aşağıya. Erkeklik organının yüklenebileceği en çirkin görevi yüklenen cop...

Abdullah'ın elindeki copu görüyor ansızın. Ali'yi bunun-

la mı dövdü? Tam o anda koridordaki bankın üstünde yığılmış yatan Ali çıkıyor karşısına. Bir gözü kapanmış, mosmor. Davul gibi şişmiş tabanları, inliyor. Duraklıyor, sonra yaklaşıyor Ali'ye.

"Özür dilerim."

Ali kapanmış gözüyle bomboş bakıyor. Yüzünü dönüp inlemesini sürdürüyor sonra.

Tanımadı bile. Yok tanıdı, bu eşekçe davranışım karşısında şaşırdı sadece. Neyin özürünü diliyorum? Özür dilemenin şu anda Ali için ne anlamı olabilir? Abdullah'ın sırıttığını seziyor. O bile anladı yaptığım budalalığı. Bizi buraya getiren de, Ali'yi döven de Abdullah, bense onun adına özür dilemiş oluyorum bir bakıma. "Geçmiş olsun," demek bile gülünç kaçardı. Kaldı ki özür dilemek.

Abdullah adına, polis ve Adana Emniyeti adına özür dilemedim ki, evine konuk gelerek başına bela açtığım için özür diledim. Yine kendimi belanın merkezi sanıyorum, gereğinden fazla duruyorum kendi üstümde. Evin basılma nedenini henüz bilmiyorum bile. Belki Mustafa, belki Hüseyin yüzünden, belki Zekeriya yüzünden hatta. Ya da Ekrem, evet Ekrem, bilinmez çıkarlar adına bir ihbarda bulunmuş olabilir. Belki de Ali?

Öyle ya, tanıyor muyum Ali'yi? Belki bazı işlere bulaşmışlığı vardır. Bu akşam, biz oradayken evinin basılması bir rastlantıdır. Yok canım, öyle olsa, Abdullah önce Mustafa ve Hüseyin'le beni götürmek istemezdi. Mustafa'yı ve Hüseyin'i götürmek istediği kesin. Onları tanıyor muyum sanki. Belki de tuzak bütün bunlar. Bu akşam Hüseyin'le Mustafa'nın durup dururken gelişleri. Kuşkular ve suçluluk duyguları. İşte benim gibilerin sevimsiz özeti. İki arada kalmış küçük burjuva!

Şimdi dövmeli Abdullah kendisini. İyi gelecek şimdi dayak, somut bir acı gerekli şimdi. Yoksa hep zırvalayacak, kendisiyle didişecek. Kavga günlerinde bizler ne zaman

olaylar içindeki kendimizle, kendi görüntümüzle uğraşmaktan vazgeçeceğiz?

Abdullah sırıtıyor. Oya'yı götüreceği yere doğru itelemiyor bile. Aşağılıyor beni, diye düşündü Oya. Hâlâ kendisiyle uğraşıyor. Hâlâ güzel ya da çirkin görünümüyle, varlığının anlamıyla ilgili. Allah kahretsin. Ali'nin yanından yürüyüp gidiyorlar.

"Sen bundan özür diliyorsun ya, o senin için neler demedi."

Oya duraklıyor.

"İnsanı köpek gibi döverseniz her şeyi der."

"O karının kim olduğunu bilseydim tekmeyle kovardım, dedi."

"Dememiştir. Halkımız misafirperverdir."

Cümlesini bitirmeden saçmaladığını sezip susuyor. Halkımız... Ali'den "halkımız" diye söz etmek. Şu anda, "halkımız" diye söze girişmek. Üstelik bu sözü kullanmaya ne hakkın var? Budalaca bir nedenden emniyete düşmüşsün, o kadar. Ne yapıyordun Ali'nin evinde? Halkımızı mı bilinçlendiriyordun? Yoktu öyle bir amacın falan, yeri de değildi. Halkımız senin gibi yalnızlıktan nereye gideceğini şaşırmış karıların sözüyle de bilinçlenecek değil elbet. Sadece, yalnız bir geceyi daha yüklenemediğin için, dünyalar kötüsü gözlem düşkünlüğünden bir de, öyle sürüklenip gittin o eve. Hüseyin gelip seni almasaydı, otelinde, yatağında olacaktın, sürgün de olsa kabuğunda, koruyucu çevrende. Bunda övünülecek de, yerilecek de hiçbir şey yok. Sonu buraya varmasa. Şimdi belanın içindesin, tutulacak tarafı olmayan bir belanın. Öncesiyle sonrasıyla bağlantı kurma, değmez. Seni önemsediler belki, seninle uğraşıyorlar belki, bu hiçbir şeyi, bu gecenin senin açından hiçliğini değiştiremez. Bu konuda herkesi kandırsan kendini kandıramazsın.

Abdullah'ın açtığı kapıdan başını dik tutarak giriyor içeri. İçerisi ne bir işkence odasına, ne de öyle dayak atılabilecek, falakaya falan yatırılabilecek bir yere benziyor. Yok, basbayağı, aydınlık, herhangi bir işyeri odası bu. Girişte ayaklı bir vestiyer. Çöp kutusu. Üç formika masa. Plastik deriden koltuklar. Hatta iki saksı. Yok, Abdullah bile, bu odada kolay kolay kimseyi dövemez. Bir de kocaman penceresi var odanın. Perdesi örtülü bile değil. Oya odanın orta yerinde duruyor. Abdullah, çekmeceleri karıştırıp bir bloknot çıkardı, yazı masalarından birinin üstüne bıraktı. Bir de tükenmez kalem.

"Otur da ifadeni yaz."

Çok doğal bir istekti bu, "Lütfen parayı kasaya yatırın," gibi. Beni şaşırtmak istiyorlar, diye düşündü Oya. Abdullah bile karanlık suratına, korkunç bıyıklarına uymayan tavırlar içinde.

"Ne yazacağım? Neyle suçlandırıldığımı bilmiyorum ki?"

"Bilirsin, bilirsin. Gizli toplantıdan işte."

"Ne toplantısı. Gizlisi falan yok, yemeğe gittik."

Oya bocalıyor yine, Abdullah'a gereksiz açıklamalarda bulunarak. Oda şaşırttı onu.

"Anarşistliğini falan hep yazacaksın kâğıda."

"Yazacak bir şey yok."

"Yazma, gideceğin yerde mis gibi yazarsın."

Korkutma sırası Abdullah'a geldi. Artık Oya, Zekâi Bey'le Abdullah'ın şişirmek istedikleri balonun patlak olduğunu seziyor. Yoksa, başka türlü olurdu her şey. Er geç patlayacak balon. Ellerinde bana karşı hiçbir şey yok, olamaz. Yine de, az çok korkuttular beni. Peki ya durum değişik olsaydı, ya çok şey bilselerdi hakkımda? Şimdi, olmayanı düşünmek gereksiz. Abdullah odadan çıkıyor. Copunu masalardan birinin üstünde unutarak. Belki de unutmadı, korkutmak için bıraktı. Ya yazarsın ya da, demeye getirecek. Öyle olsa, baş-

tan girişirdi. Hep yaptıkları gibi. İmza atabilecek gücün kalana dek. Hep öyle, ölmeyecek kadar. Şimdi yazacak fazla bir şeyim olmadığını biliyorlar. Beni tutuklamak istiyorlarsa? Abdullah'ın sesi geliyor dışardan.

"Pek bir şeyler duyamadım, efendim. Evi aradık. Bir şey bulamadık."

Sabah bırakacaklarına inanıyor artık. "Buraya getirmişken az burun sürtelim," diyorlar, o kadar. Niye sinirlendim ki? Az daha bir suç işleyecektim. Hiçbir deneyim yok. Ya bir örgüt üyesi falan olsaydım? Rezil olurdum, rezil. Bu ders olsun bana. Bu gece eninde sonunda bırakılacak biri gibi davranmalıydım; soğukkanlı, ilgisiz, seyirci.

Gözlerini karşı masadaki copa dikmiş olduğunu fark ediyor. Bir seyircinin davranışıyla bir eylemcinin davranışı değişiktir. Bir eylemci olsaydı, nasıl davranacaktı? Aynı böyle mi? Yok o zaman başka bir ben olacaktı, bir eylemciyle, bir seyirci başka başka kişilerdir. O zaman nasıl davranacaktı, şimdi bunu bilemez. Bana da bambaşka davranırlardı muhakkak. Koşullar değişecekti. Bu copun işlevi de. Böyle ürpertiyle bakmazdım copa, doğal karşılardım onu, başka şeyleri de. Hep silahların karşısında olduğunu düşünerek, hep çekilmiş bir silahmış gibi yaşamak, duymak. Başka, bambaşka bir durum olmalı bu. Ama bu cop! Cop bir silah değil aslında. Adi, bayağı bir araç. Kötü bir araç. Şıklıkla, şövalyelikle, kahramanlıkla bağdaşacak, hiçbir yönü olamayacak bir şey. Kurşunla vurulmak soylu, güzel bir şey olabilir, ama copla dövülmek? Bir eylemci için de aşağılatıcı bir yanı olmalı bunun.

Gözlerinin önünde bayağı tiksindirici biçimler alıyor cop. Kötü, hasta beyinlerin bu aracı, olabilecek en iğrenç erkeklik organına dönüştürdüklerini anımsıyor. Doğayı bile en çirkine dönüştürebilen kafalar! Onların erkeklik organı. Olabilecek en çirkin, en adi biçimde. Cop.

Gece yarısı ağlayarak uyanan Sema şimdi yine yanında; şimdi yine tutukevindeler. Hıçkırıklardan boğulacak Sema. Oya ona bir bardak su getiriyor.

"Biliyor musun, onca aşağılandım, onca acı çektim, yine de unutamadığım şey..."

"Bırak Sema... Unut..."

"Unutamam, unutmamalıyım."

"Açıl Sema, anlat boşalırsın belki..."

Onca acısını bir yana koyup copu anlatmıştı Sema.

"Unut, böyle bu. Aslında basit bir dövme aracı o. Kendi çirkinliklerini yüklemişler bu araca, ama çirkinlik copu tutan ellerde kaldı. Sana ulaşmadı. Aktarıcı hiçbir özelliği olamaz copun. Aslında basit, sadece polis için düşünülmüş bir araç."

Sema dinlemiyor Oya'yı. Sözlerinin boşluğunu, bilinmeyen, yaşanmayan şeyler hakkındaki nice düşünce gibi etkisiz olduğunu seziyor Oya. Sadece tuzu kuru bir aydın, kumbaraya düşüvermiş, kaza kurşunuyla az yaralanmış bir seyirci olduğunu. Sema ağlıyor. Uyuyamıyor. Utanç duyuyor. Ama asıl utanan Oya. Derin, aşılması zor bir utanç.

"Bak Oya... Aslında cinselliği doğal karşılarım ben. Yakın zamana dek bunu hiç büyütmedim, mesele de yapmadım. Gereği kadar önem verdim bu konuya. Aşırı kapalı, şartlanmış da değilim. Ama o üç herif, copu zorla makatıma sokmaya kalktıklarında, doğa da, cinsellik de korkunç şeyler olarak göründüler gözüme. Cinsellik insanın en bayağı yanıymış gibi. Cinsellik olmasa, beni döverler evet, elektrik verirler, tırnaklarımı sökerler... her ne ise... ölesiye acı çektirirler, acıdan delirtebilirler... Ama bunlar atlatılabilir, bunlardan sonra, şimdi duyduğum tiksinti duyulmaz asla. Böyle utanılmaz. Üç erkek, erkek demek belki yanlış, birlikte, birbirlerinden güç alarak bastırdılar copu. Delice bir acıydı, ama tiksinti, utanç daha fazlaydı. Kadın ve erkek ayrımı, bana oynanan oyunların en kötüsüydü. Kadın olmam en bü-

yük ihanet gibi geliyordu bana. Adamlar kendilerinden geçmişlerdi. Sanki benim kim olduğum, ne olduğum önemli değildi onlarca. Üçü de, yüzyılların en çirkin erkeklik organının sahibiydiler sadece, ona yüreklerinin en iğrenç işlevini yüklemişler, buna kaptırmışlardı kendilerini. Sonra istekleri olunca... bayıltmadan önce... bir alkış sesi duydum... Sonra biri... 'Coooooooop!' diye bağırdı. Aynı, hani maçlarda, çılgın kalabalığın, kendinden geçerek, 'Goooooool!' diye bağırışı gibi... aynen..."

Midesi bulanıyordu Oya'nın. O gece sabaha dek kustu. Bir daha ağlamadı Sema. Sonra, aylarca süren kanamanın nedenleri hakkında mahkeme karşısında bile soğukkanlılıkla konuştu.

Abdullah'ın masaya bilerek ya da bilmeyerek bıraktığı cop bütün çirkin anıları yüklenmiş sanki. Bakmamalı ona. Düşüncelerini ondan sıyırmalı. Belki böyle kötü anılarla boğuşması için bıraktılar onu. Bakmak istemiyor, hatırlamak istemediği için. Ama karşısında; bayağı ve tiksindirici.

"Askeriyede seni de copladılar mı abla?"

Ankara Merkez Cezaevi'ne yeni getirildiği sabah. Taş avluya çömelmiş. Başı omuzlarına gömülü. Bu yeni hapishaneye çabuk alışmak istiyor. Arabacıların, çingenelerin sunturlu küfürlerine tepki göstermemeye, yüz kızartıcı şakalara karşı umursamaz davranmaya çabalıyor. Hayatı hiç bilmeyen, olabilecekleri, mümkünü hiç tasarlamamış bir acemi çaylak gibi kalıyor yine de burada. Utanmayı ve şaşmayı henüz aşmamış olduğunu anlıyor. İsteği dışında kızaran yüzünü gömüyor omuzları arasına. Bir kahkaha yıkıyor içini. O an, ortada donsuz dolanan, yuvarlanan bebelerin pisliklerıyle bulanmış avlu taşları yıkanıveriyor sanki. Yeni demlenmiş bir bardak çay istiyor canı. Kalkıp çay pişirecek. Sivil hapishaneye alışmanın ilk adımı. Yeniden çınlıyor hayat dolu

kahkaha. Kolsuz basma entarisiyle Menekşe şıkır şıkır oynamaya başlıyor ansızın.

"Benden âlâ yar m'ola, yar m'ola."

İlk kez görüyor Menekşe'yi. Sonradan yakası açılmadık sövgülerin yerli yersiz kahkahalarla art arda patlayıvermesine, ölümcül kavgaların göbek oyununa dönüşüvermesine alışacak. Neşeyi ve öfkeyi hiçten yaratabilen bu kadınları sevecek. Ama en çok Menekşe'yi. Çünkü Menekşe sövgülerin ve düşmanlık çemberinin önemsizliğini kanıtlayıverdi Oya'ya. Daha ilk sabah. İlk demli çayı özleten Menekşe az sonra, cezaevi mutfağının usullerini daha kavramamış olan Oya'yı daha da rahatlatacak. Yeni demlediği çaya buyur ederek.

"Abla, çayımdan buyursaa!"

Menekşe'nin kilimine sığışıp oturmuşlardı. Sıcak, kan kırmızı çay, acıtıcı köşelerini asla sindirip unutamayacağını sandığı askeri tutukevinin anısını silip süpürüverdi. Sonra Menekşe, aynı kahkaha atarkenki, şıkır şıkır oynarkenki doğallığıyla soruveriyor:

"Askeriyede copladılar mı seni de, ha?"

Çay bardağı yakıverdi elini. Karşılık vermedi. Hiç üstelemedi Menekşe. Durdu, durdu, çayının ortasında, avluyu çevreleyen yüksek duvarların tepesinde dolanan jandarmalardan birine bağırıverdi:

"Güllik! Canını yediğimin gülliği... Copunu yediğimin gülliği, anam!"

Menekşe'nin copu böyle kabullenip sevivermesi, ona bayağı bir istek göstermesi Oya'yı şaşırtıyor, organlaşan cop kadar tiksindiriyor. Tersliyor Menekşe'yi.

"Cop yemedin anlaşılan. Copla neler yapıldığını biliyor musun?"

"Copu baa sor, baa. Onu benden kelli dadmışı vaa mı?" Çayını bırakmasıyla, jandarmaya baka baka, "Ondan âlâ yar m'ola, yar m'ola" diye oynuyor yeniden.

Oya kalkıp içeri gidiyor. Menekşe'yi sevmiyor ansızın. Unutuveriyor onu. Kendine yöneliyor yine. Yatağını sermek, bebelerin pisliğiyle tıkanmamış bir hela bulmak, kantine birkaç şey ısmarlamak, ocak, tencere, erzak falan için mutfakta bir yer ayarlamakla oyalanıyor. Yepyeni ve yabancı çevreden koparıyor dikkatini. Avluya koğuşlardan ikide bir yükselen küfürlü bağrışları duymuyor, burada geçecek günlerini bir yerleşme sorununa indirgiyor.

Akşamüstü yeniden çıkıyor avluya. Kurumamasını sağlayacak kadar bir toprak parçası bulmuş bir bitki gibi çömeliyor. Çığlıklar, bağrışlar, küfürler denizindeki adasından çevreye bakıyor yeniden. Tanımak için daha çok erken, ürkmeden bakmayı, seyretmeyi öğreniyor. Çeşitli biçimlerde edilmiş, ettiği "halk" sözcükleri geliveriyor aklına. Bu sözcüğün öğrenilesi daha nice şeyi kapsadığını kavrıyor. İşte hiç tanımadığım, bilmediğim kadınlar; halkımdan bazıları. Ama şimdi ona düşen, sadece tanımak gözlemek değil. Hayır hiç değil, bunlarla başetmek, anlaşmak, yaşamak zorunda. Al bakalım!

Gün boyunca daha kaçıyla tanıştı, hatırlamıyor. Anlamsız ve gereksiz tepkiler göstermeden günü bitirmeye harcadı bütün gücünü. Gün batınca, ekip başıyla gardiyan, tavuk gibi kışkışlayarak, artlarından dürtükleye dürtükleye, kümese sokar gibi içeri tıktılar hepsini: Sayım. Oya, sayım sırasında, arkasındaki mahkûmların, "Deniz Gezmiş'in dostuymuş," dediklerini duydu. Aldırmadı.

Dengini açıp yatağına sığınmaya hazırlanırken, Menekşe'nin çakır gözlerini seçti. Yanındaki yatakta kendine bakıyor Menekşe.

"Ablacım? Baa küsmün?"

"Yok."

"Saa Deniz Gezmiş'in dostu dediklerinden kelli, saa sorayım dedim."

"Nerden çıktı bu?"

"Sen siyasi olduğundan kelli."

"Ne olmuş siyasiysem?"

"Deniz Gezmiş de siyasi olduğundan kelli, dostuymuşsun deeyorlar."

"Siyasi olunca Deniz Gezmiş'in dostu mu olunur?"

"He ya, Deniz Gezmiş siyasilerin başı olduğundan kelli, karılar da hep dostuymuş deeyorlar."

"Askeriye'de bir sürü kadın siyasi var, hiçbiri de Deniz Gezmiş'in dostu değil. Ben de değilim."

"Senin kırığın yok mu şimdi?"

"Kırığım mı, ne demek o?"

"Kırık deeye dosta deeyorlar."

"Evliyim ben."

"Canım öyle diyel, herif bışka, dost bışka. Deniz Gezmiş fena mı gı? Aslan gibi, biyenmedin mi gı?"

Oya, anlatmanın zorluğunu kavrıyor.

"Ön avluya asıverdiler, biz hep ağladık."

İlgisi artıyor Oya'nın.

"Deniz Gezmiş için üzüldünüz demek?"

"Sünniler ona kızılbaş deeyorlar. Biz Aleviler hep ağlaşdıktı."

"Alevisin demek?"

"He ya hep Aleviyik, senin gibi."

"O da nereden çıktı?"

"Kotan Ana söyledi. Siyasiler hep Alevi gâvuru deeye."

"Kotan Ana Sünni mi?"

"Diyel, ama Alevilik'ini gizleeyo."

"Niçin?"

Oya, Menekşe'nin okumuş adamda bunca cahilliğe şaşarak baktığını görüyor. Bizler, insanların bazısı tutuklanıp işkence görürken bunları bilmezden gelenlere nasıl bakıyorsak, öyle.

"İdamda ağlaya ağlaya katılayazdım."

"Üzüldün demek."

"Hem üzüldüğümden, hem de korktuğumdan kelli. İdamlığık ya."

Soluk basma entarili, şen kahkahalı, çakır gözlü, günde en az beş kez şakır şakır oynayan bu çocuk kadının suratına bakakalıyor.

"İdamlıksın demek. Suçun ne ki?"

"Kırığımı doğradım ya."

...

"Kocam var ya, onlan birlik. Şimdi o da idamlık olduğundan kelli küsük."

"Niye, kırığın vardı diye mi?"

"Yok gı, iğneciye giderken görmüş."

"Ne varmış iğnecide?"

"Azgın karılar iğneciye gideyomuş diye bir laf va ya?"

Karmakarışık Oya'nın kafası. Sonra sonra kimbilir nice eksiklerle de olsa öğreniyor Menekşe'nin öyküsünü:

Menekşe, Sivas'ın köyünden. Bir sevgilisi var. Kocası işi duyuyor. Menekşe'yle sevgilisini öldürecek. Bunu öğrenen Menekşe kırığını, "Bana sarkıyor, ama ben yüz vermiyorum," diye fitliyor kocasına. Hayatını kurtarmak için.

"Biz Sivas'ın köyünden olduğumuzdan kelli, kırığım vaa ya, kocama deyivermişler. O da, ikisini de vuracam deeyo, kahvede. Ben de duyduğumdan kelli, bu Halil vaa ya, namısıma sataşeyo, didim."

"Halil kim?"

"Kırığım ya."

"Madem kırığın, niye sataşıyor dedin?"

Menekşe bunca kavrayışsızlık karşısında şaşıyor iyice.

"Kırığım ya, herif vuracak beni."

"Anladım, gönül başka can başka."

"Kocamla anlaştığımızdan kelli, ben Halil'i ev boş diye

kandırdım, geldi. Herif üstüme gelince, yetişin teceevüz vaaaa, diye çağırıveedim. Kocamla kayınım, hepisi basıverdiler evi, zati haberli ya. Baltaylan doğradılar Halil'i."

"Sen?"

"Ben de doğradım."

"Sevmiyor muydun Halil'i?"

Eliyle müstehcen bir hareket yapıyor Menekşe.

"S..i kopasıca."

"Hani kırığındı."

"Ossun sülalesini eşşek s..tiğinin herifi, kocamla birlik çuvala koyduğumuzla, lahana tarlasına gömdük."

Sinirden gülüyor Oya. Öylesine kaskatı, acı bir öykü ki bu. Sevdiği dostunu sevmediği kocasıyla birlik olarak öldüren, cesedini çuvala doldurup lahana tarlasına gömen, çocuk kadın Menekşe. Öyküyü bir yere oturtmaya çabalıyor.

"Sonra?"

"Şehere kaçtık. Beş gün gezip tozduk... Soona yakalandık."

"Halil'i düşünmedin mi gezerken? Ne de olsa, çok sevmesen de dostun olmuş."

"Kimi sevecem? Halil'i mi? Boş vee abla. Ölü sevilir miymiş? Günah."

Zulmü bilmeyen, çakır, çocuksu, insancıl gözlerle bakıyor Oya'ya.

"Peki, yakalanınca ne oldu?"

"Emniyette dört gün dört gece dayak yedim... Yerlerde sürüdüler, copladılar. Ağzımı açmadım. Benim herif polisin ayağını öpmüş, kanı içine akasıca, her şeyi söylemiş, sürüye sürüye getirdiler göreyim diye."

"Sen de söyledin mi?"

"Tövbe, polis kısmına sır verilir mi?"

"Ama deliller varmış nasıl olsa?"

Menekşe, delil sözünden hiçbir şey anlamıyor. Susmak düşüyor Oya'ya.

"Herif konuştu, ben sustum ya, beni bir de o pezevengin yanında dövdüler. Ondan kelli bir ay yürüyemedim, süründüm."

Bir an buğulanıyor gözleri, hemen ardından patlıyor kahkaha. Koğuşta uyuyanlar sövüyorlar.

"Sen baa bahsaa, copuna tükürdüm polisin."

"Peki öyleyse niye oynuyordun bu sabah, cop cop diye?"

"Güllik'in copuna oynuyodum ben. Güllik benim kırığım."

"Kim güllik?"

"Jandarma vaa ya, biz onlara güllik deeyoz."

"Hani iğneciydi kırığın?"

"Yoo abla, tövbeler ossun."

İğneci Ahmet'in önemini Oya da öğreniyor zamanla. Ahmet de mahkûm, cezaevi yönetiminde görev alan ayrıcalıklı mahkûmlardan; iğnecilik yapıyor ya da hastabakıcı. Ahmet'in bu görevi nasıl yaptığı belli değil. Belli olan, kadın mahkûmların ağzında bir iğneci lafının sürüp gidişi. Doktora çıkan kadınlar arasında sık sık iğneci Ahmet yüzünden kavga çıkıyor. Her biri, ötekinin Ahmet'le nerdeyse yatıp kalktığını iddia ediyor. Yakası açılmadık bütün küfürlerde adı geçiyor Ahmet'in. Ahmet'le ilgili, olmadık şehvet öyküleri dillerde. Azan kadınlar birbirlerine, "Gıı, iğneci Ahmet'e git de alafını assın... Gıı, iğnesiz kaldığın belli," diye imalarda bulunuyor. İğne sözcüğü her türlü şehvet düşünün simgesi olmuş çıkmış. Oya, öykülerin gerçekliğinden kuşkulu, cezaevi koşulları içinde anlatılanları mümkün görmüyor, yalnız Ahmet'in fırsat buldukça kadınları çimdiklediği, ellerine pusula tutuşturduğu muhakkak. Oya bunu, okuma bilmeyen kadınların koyunlarından gizlice çıkardıkları pusulaları okuttur-malarından biliyor. Kadınlar bunlara "destan" diyorlar. Ahmet'in fazla buluşlu olduğu söylenemez. Oya'nın okuduğu destanlar hep birbirine benziyor. Ahmet'in birkaç kişiye birden pusula verdiği belli olunca koğuşta kavga çıkıyor. Kıs-

kançlıktan saçlarını yolup yüzlerini dalıyorlar birbirlerinin. Sonra, az sonra, yine Ahmet üstüne alaylar, şakalar derken, göbek faslına geçiliveriyor avluda.

İşte Menekşe'nin iğneci öyküsü de böyle bir şey. Ne var ki iğneciyi Menekşe'den kıskanan kadınlardan biri, kocasına pusula iletmiş, "Karın iğnecinin kırığı," diye, olay bu.

Oya Merkez Cezaevi'ndeki ilk gecesini, kendine kapanmayarak, kendi olayları üstüne kafa yormak zorunda kalmadan atlattığına memnun. Uzatmak istiyor sohbeti. Çay pişiriyorlar keyifle. Mutfaktaki tıkırtılara bağıran Kotan Ana'ya aldırmadan. Menekşe, Oya'nın askeri hapishaneden yanında getirdiği Birinci sigarasından istiyor. Belli ki geleni gideni pek yok, belli ki onun bunun işini görerek geçiniyor hapishanede.

"Senin mutfak arkadaşın olayım mı, abla?"

Oya mutfak arkadaşlığının, erzağı olanla olmayan arasında kurulan çıkar ortaklıkları olduğunu sonradan öğrenecek. Bu öyle bir ortaklık ki, parası ve erzağı olmayan, yemeği paylaşma karşılığında her işi görüyor. Yemek pişirmekten ortağın çamaşırına kadar. Bunu henüz bilmeyen Oya, "Peki," diyor, "birlikte yiyelim." Sonra Menekşe'nin boşalan bardakları ille de kendisinin doldurmakta ısrar etmesini, hapse yeni düşmüş birine yardım sanıyor.

"Seni artık ben yıkarım, abla!"

Çocukluğunda bile anasının kendisini yıkamasından hoşlanmamış olan Oya irkiliyor.

"Ben kendim yıkanırım, teşekkürler."

"Çamaşırını da ben yurum."

"Yok canım, benim ellerim ne güne duruyor, kendim yıkarım."

"Bitlerini kırarın bundan kelli."

Oya iyice şaşkın.

"Çok mu bit var burda?"

Menekşe kahkahalarla gülüyor. Bit kırmanın, çingenelerin yaydığı, iki tırnak arasında saç çıtlatarak baş ovmak, bir anlamda zaman öldürmek olduğunu bilmemesine. Oysa sonra bu işlemi çok dinlendirici bulup alışmaktan korkacak. Çingene usulü baş masajı.

"Bit çok diyel abla, bak sana bit kırmayı göstereyim. Kucağıma koyver başını."

"Yok yok, istemez şimdi."

Bitlenmiş gibi başı kaşınıyor Oya'nın. Menekşe'nin yanında tiksintisini göstermekten utanıyor.

"Kocan iğneci için sana niçin küstü? Asıl kırığını öldürmüşken."

"Şu Döne var ya, o idareye giderkene gardiyana pusula vermiş, bunu Menekşe'nin kocasına ver deeye. Beni Ahmet'ten kıskanıyor g...üne sülalemin si.. giresice!" Artık sıkılıyor Oya. Bir an önce yatağına sığınmak, gece boyunca Merkez Cezaevi'ni unutmak istiyor. Ama Menekşe sürdürüyor anlatısını.

Yatak mülkiyeti üstünde dönüyor karı koca çekişmesi. Oya sividdeki kadınların yataklarına nice önem verdiklerini öğrendikten sonra şaşmayacak buna. Damından lağım damlayan, her yanı bebe pisliğine bulanmış hapishanede yataklar apayrı bir dünya. Temizliğine özen gösterdikleri tek yer. Yatakları bir anlamda evleri gibi. Yatakların ötesiyse, sokak. Sokağın temizliği ya da pisliği ilgilendirmiyor onları, dışarıyı benimsemeye alışık değiller. Evleri bildikleri yataklarına sahipler yalnız. Kapı önüne dizdikleri terliklerle sokağın pisliğini kutsal ev içlerine sokmayan ev kadınları gibi. Pencereden, kapıdan girebilecek her toz zerresine amansız bir savaş açan bu kadınlar, sokağı pisletmekte çocuklarından geri kalmazlar. Kapı tokmağını elini yıkamadan elledi diye çocuklarını sumsuklayan, ama onların yemiş kabuklarını sokağa atmalarını doğal karşılayan ev kadınları. Kadın mah-

puslar da onlar gibi tıpkı. Hapishanede ev içi belledikleri tek yer yatakları, ötesi avlu, mutfak, helalar, her yer sokak. Sokaksa başkalarınındır. Kimsenin değildir. Evdir, ev içidir temizliğin ve paklığın korunduğu tek çember. Dardır bu çember, çok dardır, darlığı oranında kıskançça korunmalıdır, dışardan ayrı, tek başına. Merkez Cezaevi'nin her sabah özenle dürülen, işlemeli örtülerle kirden pastan korunan yatakları. Yatak itibardır, zenginliktir, her şeydir. Zengin mahkûmların saten yorganları, gündüzleyin toplanan yatağı sardıkları ipek halıları vardır, varsa. Olmayanın yine de en değerli şeyidir yatağı, mahkûmların sınıflarının belli olduğu tek yer. Sonra hepsi, damından lağım suyu damlayan aynı mutfakta yemek pişirecekler, tedirgin olmayacaklardır bundan. Ama eşitlik değildir bu onların gözünde, yataklarının dışıdır, yabandır.

"Yatak dengimi göndermediğimden kelli, mahkemede konuşmuyoruz abla."

Ne fark eder, diye düşündü Oya, ikisini de belki idam, belki ömür boyu hapis, belki, o da şansları gülerse, yirmi dört yıl hapis beklerken, konuşup konuşmamanın ne önemi var? Oya yatmak istiyor, uyumak; lahanasız ve tarlasız düşler görmek. Yatağına girerken yine dikiliyor başında Menekşe. Bir pusula çıkarıyor koynundan.

"Abla, şu Ahmet'in destanını okuyuver bir."

Belki Menekşe korkuyor uyumaktan, belki lahana tarlası karabasan gibi giriyordur düşüne. Ama Menekşe'nin gözlerinde ne korku, ne bir şey, sadece merak var; iğneci Ahmet'in pusulasında yazılana yönelik. Oya, tavandan sarkan çıplak cezaevi ampulünün soluk ışığında, Ahmet'in destanını okumaya çabalıyor.

"Gezmedim yorulmadım
Boş yere kırılmadım

Sana benzer dünyada
Bir başka yâr bulamadım."

Menekşe memnun, Menekşe mutlu. Yastığının altından buruşuk bir pusula daha çıkarıyor, "Abla, bak bunu da verdiydi de sakladım." Oya onu da okuyor.

"Yazıyorum 23 Nisan
Aşkımız için olunmaz pişman
Vermesen mektubuma cevap
Aşk her şeyden üstündür inan."

Oya, Menekşe'ye, hani Ahmet değil jandarmaydı kırığın, diye sormaktan vazgeçiyor. Menekşe'nin güzelim gözlerinde pişmanlık aramaktan, ona mezar taşlarına dönüşmüş lahanalar ya da daha berbat görüntülerle dolu karabasanlar yakıştırmaktan da vazgeçiyor. Sonra düşünde, çırılçıplak bir Menekşe'nin sırtına oturmuş üç işkenceci, kocaman bir copu makatına bastırıyorlar. Oya haykırmak istiyor, az sonra Menekşe cezaevi duvarının üstünde dolaşan jandarmaya bakıp, "Copuna gurban olayım," diye oynuyor. Jandarma atlıyor duvardan, elinde copuyla... Hayır elindeki cop değil lahana. Ter içinde uyanıyor Oya.

Tam karşısındaki formika yazı masası, parçalanmış cesedin gömüldüğü lahana. Üstünde duran cop da Menekşe'nin, ne olduğunu anlamaksızın baltayla paramparça edilen kırığından artakalan erkeklik organı. İğneci Ahmet'in şırıngası bir fallusa dönüşüyor, formika masanın üstünde coplar, hayır iğrenç organlar yığılıyor, hepsi art arda ve birlikte. Sema'nın inançlarının ırzına geçmek istiyorlar. Oya haykırdı haykıracak.

Odanın kapısı açılıyor. Açılan oda değil, ahırdan bozma askeri tutukevinin demir kapısı. Kadın polis Zafer içeri giriyor. Bir eli arkasındaki tabancada, öteki elinde cop.

Boz yeşil giysisi, kara çorapları, her şeyiyle buraya yakışan tek kadın. Öteki kadınlar, yakışmayanlar, ranzaların önünde, sıraya dizilmiş bekliyorlar. Sıranın en ucunda Çiğdem. Bembeyaz sargılar ve alçılar içindeki sağ kolu havada. Çiğdem'in aklığı, Zafer'in kara çoraplarıyla art arda kayıyor Oya'nın gözleri önünde. Bir korku filmi gibi. İşkenceden sonra, yarı bilinçsiz, öldürülme korkusuyla kendisini pencereden atan Çiğdem. Hâlâ iyileşmemiş sayılır. Kolundaki alçıdan ve sargıdan da beyaz bir yüzle boş gözlerle ayakta duruyor. Zafer'in hançeresinden çıkan ve her çıkışında Oya'nın bir kadından nasıl çıkabildiğine şaştığı, "Hazırol!", "Rahat!" buyruklarına uyuyor. Buyruk değil, tokat, tekme, dayak, Sema'ya ve başkalarına saldıran cop aslında onun bu haykırışı.

"Hazırol!.. Rahat!.. Rahat dedim! Rahat dedim sana!"

Rahatlayamıyor Çiğdem. Mezara indirilirken açılıveren bir tabuttan görünen kefenin ürkütücü beyazlığındaki yüzüyle, ancak yoğun acılar geçirmişlerin edinebileceği boş bakışlarla. Boynuna asılı kolundaki alçı kurtlanmış. Gepgenç beyinlere, duygulara uygulanmış işkenceleri bu kurtlara dönüştürmüş sanki Çiğdem. Sessizce, yakınmadan alçılı kolunda gezdiriyor, hepimizin, herkesin gözlerine sergiliyor onları.

Suskun, kuşku ve sarsılma dönemini kendi yalnız yüreğiyle taşımaya kararlı Çigdem'e doğru uzatıyor kapkara copunu Zafer. Bir körpecik genç kız bedeninde alçılı kol dışında kırılmadan kalabilmiş bunca şeye doğru hınçla uzatıyor copunu.

"Rahat... Rahat diyorum!"

Çiğdem hiç bozmadan, Zafer'i hiç duymadan, görmeden duruyor, bütün evreni kendi güzel yüreği, güzel duyguları için, kırılmak istenmiş her şeyi için bir alçıya dönüştürmüş, sessizce onarılmayı bekliyor. Zafer, copu, eteğinin üstünde-

ki silahı, bunca insanın üstüne kapatabileceği demir kapının anahtarlarıyla, dışardaki dikenli tellerle, tomsonlu askerlerle bile yeterince kırıcı, yıkıcı olmayışın delirtici öfkesi içinde haykırıyor Çigdem'e; onu dövmek, paralamak, yok etmek istiyor. Sonra bütün bir koğuş, Zafer'in copuna doğru, copun üstüne üstüne yürüyor ağır ağır.

Oya yeniden bakıyor önündeki boş kâğıda. Sadece büyük harflerle "COP!" yazmış şimdiye kadar. Şaşmadı. Ak kâğıdın boşluğu, sonra polis, sonra cop! Kâğıdı yırttı. Ne yazabilir? Bir şey yazmalı mı? Suçsuzluğunu kanıtlamaya çabalamalı mı? Kim suçlu ki? Coplardan, dikenli tellerden, tomsonlardan, Zaferler'den başlayıp dalga dalga genişleyen bir suçluluk çemberi anlatılmayacaksa. Ama yine de savunmak gerekiyor, haksız, saçma bir baskını suçlamak, kişi haklarını korumak. Saçma! Hem Abdullah'ın, Zekâi Bey'in açısından bir yığın neden bulunabilir baskın için. Oya'ya yüklenebilecek bir yığın suç. Bu durumda neyi savunmalı, neyi inkâr etmeli? Düşündükçe karışıyor aklı. Oturup Zekâi Bey'i, onun muhtemel bağlantılarını açıklamayı düşünüyor, vazgeçiyor. Buna, kendi kendine provokasyon yapmak derler, karşı tarafa durduk yerde koz vermek. En iyisi kâğıdı bomboş bırakmak. Ama, niçin savunmayayım kendimi, niçin bu hakkımdan yararlanmayayım, niçin kurtuluş yollarını zorlamayayım?

"Bu gece, anlamadığım nedenlerden polis baskınına uğrayan evde, sadece bir konuktum. Baskın sırasında evde bulunan kişiler arasında sadece avukat Hüseyin Başgör'ü tanıyorum. Kendisi de yakın dostum değildir. Kendisiyle Adana Adliyesi'ndeki davam nedeniyle tanıştım. Adana'da kimseyi tanımadığım için bana bazı konularda yardımcı oldu. Bu akşam da beni akrabalarının evine yemeğe götürdü. Başkaca bir diyeceğim yoktur..."

Yazdıkça gülünçleşen cümleler. Budalalığı aşan bir anlamsızlık. Kâğıdı yırttı, ufak ufak parçalara bölüp bir süre avucunda tuttu, sonra üfledi onları. Beyaz kâğıt parçaları odada uçuştular, bir ikisi masadaki copun üstüne kondu. Siyah ve beyaz: Zafer ve Çiğdem.

Çiğdem'in yüzü bütün çirkinlikleri, haksızlıkları daha belirli, daha apaçık kılmak için basılmış bir afiş gibi. Dünyanın bütün duvarlarına yapıştırıyor bu afişi düşüncesinde. Duvarlar ve Çiğdem'in yüzü çoğaldıkça, çirkinlikler ufalıyor, hepsi Abdullah'ın yüzünün çirkinliği ve betliği gibi o yüzün bezdiriciliği oranında ufak, bir anda eziliverecek kara bir sineğe dönüşüyor. Kara, mikrop taşıyan bir lağım sineği, ama bir o kadar ufak, bir o kadar savaşılabilir, yok edilebilir. Bildiği bütün polis yüzleri Abdullah'ın yüzünde bütünleşiyor. Abdullah'ın yüzü başka bildik polis yüzlerine dönüşüyor.

Genel kadın Güllü'nün polis dostunun yüzüne.

Ekip başı Asuman Yemez, kalın, altın bilezikli kollarını beline dayıyor. "Orospular! Zinacılar! Asuman size kurban olsun, ulan bugün çayınız benden, siz bir daha benim gibi ..cık değeri bilen karıyı zor bulursunuz." Asuman Yemez, gazino sahibi, kaçak çalışan orospuların koruyucusu ve ekmek kapısı, Merkez Cezaevi'nde de adam kullanmanın yolunu bulmuş. Orospuluktan, zinadan içeri düşmüş ne kadar kadın kız varsa, hepsine meydancılık yaptırıyor. Onları biraz besleyerek, biraz kollayarak, çokça da kullanarak kurmuş dümenini. Hepsi Asuman Yemez'e muhtaç, hepsi yarın belki kapısına düşeriz düşüncesiyle arayı iyi tutmaya gönüllü. Asuman büyük kadın, hele onlar için. Kefeni yırtmış orospu, erkeklere hükmeden, şunca belalı garsonu titreten Asuman karşısında elbet kıldan ince boyunları. Ezilmiş, hiçe sayılmış, en ucuzundan işportaya düşmüş kadınlıkları Asuman Yemez'in ki-

şiliğinde başkaldırıyor sanki. Kendini bırakmaya kalkan dostunu Baraj yolunda vurmuş Asuman, hileyle çağırtıp. Adam ölmemiş, ama Askeriye'de arkası varmış, Sıkıyönetim'e ihbar etmiş Asuman'ı. Asuman, mor kadife şalvarını dalgalandıra dalgalandıra volta atıyor avluda, beline dayadığı kalın kollarındaki altın bilezikler şıngırdıyor.

"Bu dünyanın adaleti mi olurmuş kızlar? Bir ..cık verirsin işin hallolur. İşin içine sıkıyönetim girmeyeydi, beni buraya attıracak adamın sülalesine bindirirdim garsonlarımı!" Garsonlarından hep ordusundan söz eder gibi söz ediyor Asuman Yemez. Sivil hapishaneye düşecek kadar küçük, başarısız, kadrosuz orospular hayranlıkla izliyorlar onu. Kimi çayını koşturuyor, kimi sırtını ovuyor, kimi çamaşırlarını yıkıyor. Sadece genel kadın Güllü aldırmıyor Asuman'a. Asuman'a hiçbir işi düşmeyeceğini biliyor. Asuman'ın gücü umurunda bile değil. Genel ya da özel, bir orospunun kendisini takmamasına fena halde bozulan Asuman üstüne üstüne varıyor Güllü'nün.

"Kız Güllü, bu orospu milleti hepten nankör olur. Asuman Ablaları'nın kıymetini bilmezler de hayırsız heriflerin kenefine düşerler. Akılları ya şofördedir, ya garsonda, ya poliste. Orospu kısmına polisten yâr mı olurmuş? Otur. Otur. Daha yirmi yıl yat inşallah. Bak buraya yazıyorum, haftaya çıkacağım burdan. Ben değil kendim yatmak, gazinomdaki üç günlük kızları bile bir gün yatırtmam hapiste. Şu senin canı çıkasıca polisin gibi..."

Güllü fırlıyor ayağa, Asuman'ın boynunu sıkıyor.

"Tövbe de, Abdullah'ımın canına tövbe de!"

Güllü, polis dostu Abdullah'ı yaralamaktan yatıyor. Olsun, Asuman'a çıkarttırmaz dostunun canını. Çıkacaksa kendi çıkaracak; böyle, onurunu Asuman'ın şalvarına takmıyor. Genel kadın menel kadın, bildiği, koruduğu, uğruna hapisler yattığı nice şey var daha.

Asuman kızaran kalın boynunu Ulviye'ye ovduruyor:

"Karı meslekten olalı kızışmış ayol!" Küçük, çaresiz orospulardan, çaresiz zinacılardan kurulu meydancıları gülüyorlar birlikte.

"Ben senin Abdullah'ının şanlılarına el öptürmüş kadınım. İki kız gönderdim mi bütün amir kapıları şırakkadana açılır bana. Garsonlarım tabancalarının, sustalarının ruhsatı diye beni bellemişler, anam!" Güllü çekip gidiyor avludan. Karanlık koğuşta suskun oturuyor. Çiğdem gibi, sessiz. Ardından haykırıyor Asuman.

"Bu ..cık dünyasında bir polisin dostluğuna gençliğini yaktığınla kal! ..cığına sokacak cop mu bulamadın a akılsız?"

Cop her yerde. Zafer'in elinde, Asuman Yemez'in dilinde.

Cop... Polis.

Kadınlık ve pislikle ilgili her türlü kokunun artık görüntü kazanabilecek kadar yoğunlaştığı büyük koğuşun diplerinde, yatağına bağdaş kuran Güllü bir öne, bir arkaya sallanıyor mırıldanarak. "Ağıt yakıyor," diyor öteki kadınlar. Bu da bir biçim şair işte, diye düşünüyor Oya. Hem neden yalnızca genel kadın olsun Güllü? Hem genel kadın, hem şair olmasın? Güllü'nün belki de, belki değil mutlaka hep genel kadın olmadığını, ama belki de hep şair olduğunu düşünüyor. Hep genel kadın değildi Güllü elbet. Çiğdem'in hep kırık kollu olmadığı, Zafer'in hep copunu Çiğdem'e karşı sallamayacağı gibi. Ama şimdi Zafer, copunu Çiğdem'e karşı sallayarak bağırıyor. Şimdi bembeyaz Çiğdem'in yüzü. Sema'ysa ağlamıyor şimdi, utanmayı aştı. Mahkemede, "Adalet Mülkün Temelidir" cümlesine doğru kanlı külotunu sallayabilecek, "Bana işkence yapıldı," diye haykıracak, saklanılası bir kirli çamaşıra dönüştürülmek istenen utancı, fırlatacak bir bumerang gibi. Güllü'yse... Şimdi Güllü, polis dostunu vurmaktan hapse düşmüş genel kadın. Onun son-

rasını kestirmek kolay. Bir bumerang falan olmayacak o, affa kadar yatacak, sonra genel kadın olacak yine, başka bir polis dostu olacak belki, mutlaka parasını ve hakkını yiyecek ve Güllü'ye yeniden adam vurdurabilecek biri. Güllü'nün öncesini ve sonrasını ufak değişikliklerle bin kez yeniden kurabileceğini biliyor Oya. Güllü hikâyesini anlattığında yeni bir şey dinliyormuş gibi görünmeye çabalıyor, utanıyor Güllü'den, onu bunca sıradan ve olağan karşıladığı, Güllü'yü dural sandığı için.

Köylüymüş Güllü. Yok ne olacaktı memur kızı mı? Kocası Avusturya'ya işçi gitmiş. Kocasının ailesi Güllü'yü istemez olmuşlar. Kuması vardır Güllü'nün. Bütün bunlar öyle alışılmış ki. Aile kumayı tutar, Güllü'yü tutmaz. Güllü de bebesi Menderes'i yüklenip yollara düşer. Sonunda geneleve varan uzun, engebeli, ama aslında beklenen bir yola.

Adana Emniyeti'nin buram buram bürokrasi kokan odasında, copa bakıp Güllü'yü düşünmek. Güllü'nün öyküsüne yenilikler katmak istiyor, beceremiyor. Sadece Abdullah'ın, Güllü'nün polis dostu Abdullah'ın mezarını kuruyor. Mermerden, kocaman, cop biçimi bir mezar taşıyla. Yok, kendisini kandıracak kadar zorlamadıkça Güllü'nün öyküsüne yenilik katması zor. Alışılmışı aşan yine Güllü. Koğuşta, öne arkaya sallanarak yaktığı ağıtlarla...

Avusturya'da ana
Yârimi attın
Giyecek köy derler
Çok işsiz yattım.

Gün açmadı bu yıl felek kışladı
Evlendi yârim beni boşladı
Zalim kaynım kapımızı taşladı
Irak yollarımız yakın olur mu?

Avusturya dağları aşıp gitmedi
Giderken hiç emanet etmedi
Zalim kaynım bostan ne ekmedi.
Kayın da adama mühim mi olur
Yoğurdu harçlığımı tiftiği sattım.

Sıkı bağla iskarpinin bağını
Dolan da Avusturya dağını
Kardeşin gayreti bu kadar olur
Zalim kaynım hazan koydu bağımı.

Avusturya dağına uzak diyorlar,
Uzattım saçımı tuzak diyorlar,
Altı ay gidene yazık diyorlar,
Sene ile giden sılaya döndü.

Giyeceğin suyu ne pek kuşular
Ayığında sarı çizme ışılar,
Sen niye ağlıyon Menderes oğlum
Avusturya'da seni baban karşılar.

Aslında bu ağıt da yeni değil. Merkez Cezaevi'nde yakılmış sayısız ağıt biliyor Oya. Camekânlara, erkek cüzdanlarına uzanmaktan başka pek az şeyden anlayan manikürlü parmakların "hırsız, soysuz, cani, ahlaksız, çingene" diye gösterdikleri kadınların, kirli, sarı, donuk koğuş ışığında bakkal defterlerini gözyaşlarıyla ıslatarak bu ağıtları yazdıklarını gördü. O ağıtların hepsi, en az Güllü'nünki kadar sıradan. Gerçek acıların çoğu gibi.

"Sen niye ağlıyon Menderes oğlum, Avusturya'da seni baban karşılar." Gerçek, acılığı oranında sıradan bir öykü: Geniş, bereketli bir ovada. Çukurova gibi, bereketi sıradan acıları hiç değiştirmeyen bir ovada, kucağında Menderes'le yürüyen Güllü. Menderes'in ayakları çıplak, hayır ayaklarında yurdumun yedi bölgesinin bütün yoksul çocuk ayakla-

rındaki, lastik artıklarından yapılma atkılı pabuçlar. Burada, Adana Emniyeti'nin odasına kapatılmış beklerken dilediğim yolda yürütebilirim Güllü'yü. Burdan çıkabilirsem, ki çıkacağım muhakkaktır, dilediğim yolu seçebileceğim gibi. Güllü'nün dilediği yoldan gitmediğinin ve Cebeci Cezaevi'nden kurtulursa geneleve gideceğinin muhakkak oluşu gibi. Niçin düşünüyorum şimdi Güllü'yü? Hatta Çiğdem'i, Sema'yı? Oya, yanında sigara olmayışına bozuluyor. Bu düşüncelerin geçirmek zorunda olduğu kötü bir zamanın kabak çekirdekleri olmasını engelleyebilecek o zaman. Utanç verici bir biçimde, Güllü, Çiğdem, Sema anılarıyla değil, sigarayla oyalanacak. Ama yanında sigara yok. Odanın boyutları yeniden bir ovaya dönüşüyor. Ovanın orta yerinde Menderes Irmağı gibi kıvrılıyor düşünceleri. Bağrış çığrış pamuk toplayan, yüzleri dövmeli, Kürtçe, Arapça konuşan ırgat kadınlarını Çukurova'dan alıp buraya serpiyor. Bu kez o kadınları kendine seyrettirdiği bir filmin figüranları yapıyor. Her zaman el attığımız bir şey var. Her zaman haksızca kendi çıkarımıza alet ettiğimiz anılar, en kötüsü etli canlı insanlar var. Oya kendisini bu kadınlarla bağlantılı görmeye çabalıyor, varlığıyla onların çıkarı arasında gönül okşayıcı bir bağlantı kurmaya. Ama yok, ölümcül yazların tek ganimeti olan altın dişleriyle pamuk toplayan ırgat kadınlar Oya'ya gittikçe daha sıkıntı verici gelen emniyet odasında Oya için birer araç. Oya oldukça rahat olan plastik koltuğa kurulmuş, karşısındaki televizyonda, gözlemlerinden derlediği bir belgeseli seyrediyor sanki. Şurasını burasını makaslayarak, şurasını burasını aklınca daha çarpıcı, daha etkileyici kılarak. Ama Güllü'nün yürüyüşü sanatçı montajından geçmemiş, sıradan, hatta can sıkıcı bir hüzündür. Menderes Irmağı boyunca, sonra belki Tuna kıyılarınca. Sen niye ağlıyon Menderes oğlum, Avusturya'da seni baban karşılar. Yolun sonunda bir dağ var, aşılmaz bir dağ. Güllü'nün

tek başına asla aşamayacağı bir dağ. Güllü dağı aşamıyor. Kalıyor Menderes'iyle.

Oya ağlıyor. Ranzasında öne arkaya sallanarak ağıdını mırıldanan Güllü gibi. Kime ağlıyorum? Kendime mi? Güllü'ye mi? Merkez Cezaevi'nde Güllü'nün ağıdını dinlerken Oya'nın o cıvık ve yararsız, yufka yüreği dayanamamış, ağlayıvermişti. O zaman Güllü sormuştu. "Niye ağlıyon gı? Dostun Denizgili astılar diye mi?"

Oya, şaşkın, "Sana ağlıyorum," diyememişti elbet.

Şimdi de öyle, ağlıyor. Ağlama nedenlerini araştırmak istemiyor. Ağlarken daha önce onu ağlatan şeyleri hatırlayarak ağlıyor. Onlar için ve kendi için. Ama galiba en çok, şimdi kendisine çok güzel ve rahat gelen otel odasında olmadığı, rahat yatağında olacak yerde, burada belirsiz bir şafağı beklediği için ağlıyor.

Elinin üstüne damlayan gözyaşlarını inceliyor boncuk boncuk. Aynı çocukken yaptığı gibi, elini sağa sola hareket ettirerek damlaları kaydırıyor elinin üstünde. Belki de doğru değil Güllü'nün öyküsü. Bütün genel kadınlar gibi o da kendine bir geçmiş uydurmuş olamaz mı? Ama ne önemi var? Güllü şimdi genel kadın ya, Güllü'nün durmamacasına örüp sattığı boncuk oyaları gibi gerçek bu. Güllü kucağında bebesiyle kocaman bir ovada yürümemiş de olsa, kocasını ta Avusturya'larda aramamış da olsa, hiçbir şeyi değiştirmiyor bu, kendisini aldatan polis Abdullah'ı vurmaktan yatmasını da. Oya şimdilik durumunun, sıkıntısının değişebilirliğini kendisine kanıtlamak için değişmez karayazılardan medet umar gibi. İçindeki korkuyu, Güllü'nün sesiyle bastırıyor:

"Alamanya var ya, fabrikasında iş buldum. Kocayı kodunsa bul. Sonra bir erkek deliliği geldi bana. Bi gözel erkek görmeyeyim dayanamamak geldi. Orda fabrikanın ustabaşısına vuruldum. Adam bana yüz vermiyor, hep 'niht şöyn'

deyip duruyor. 'Du şvarz' yani 'sen kara' deyip duruyor. Bana göz karalığı gelmiş. Paydosta adamı kapı arasına sıkıştırdım. 'Kuss' dedim. 'Kuss' yani öpmek. Adam beni itti... Ben de onu yaraladım."

Yüreği hiçbir sustalının beceremeyeceği kadar yaralı olan Güllü erkeklerin ardını komaz. Artık saldırgan, artık yaralayandır. "Alamanya'da hapis yattım. Menderes'imi 'haym'a kodular. Bebeye iyi oldu. Az tosunladı. Bana sorsan hep hapiste kalacam. Bura bakma sen, ordaki hapishane diyel otel. Duş var, kino var. Ama tutmadılar, Menderes'i kucağıma kakıp haydaaa. Trene kodular. Biletimi Ankara'ya almışlar. İstanbul'da hiç dolanmadım. Ankara'da bildiğim bir kimsem yok. Habire dolandım. Tam bir hafta. Gençlik Parkı var ya, işte orda otururkene benim rahmetli dürzü var ya?"

"Abdullah mı?"

"Ha Abdullah, işte o yanaştı. Allah razı olsun, geneleve soktu beni. Menderes'imin de, benim de karnımız doydu. Abdullah hayını iki yılda tam beş bin liramı çıtır çıtır yedi. Yemesi içmesi caba. Ama helal olsun. Verdiğime bir gün gam yimem. O karıya gitmeyeydi..."

Ansızın delleniyor Güllü. Oya'yı ağzından öpmeye kalkıyor.

"Bi öp! Bi kuss."

Saldırıyor. Bir ay önce, mahkûm kadınlardan birini kıskançlıktan boğmaya kalkıştığını anlatıyor kadınlar. Oya korkuyla üst koğuşa kaçıyor. Merdivende Güllü. Tepeleme bebe pisliğine sıvanmış helaya gizleniyor. Korkuyor Güllü'den. Değil Güllü'ye yardımcı olmak, onu anlamaya, onun yakınlığını, varlığını taşımaya bile yetmiyor gücü. Güllü'yü değiştirmek, Güllü'yü yeniden yaratmak... Korkuyla helaya kaçan Oya, asıl o nasıl değişecek, nasıl yaratılacak yeniden? Zor, önemli ve sorulması gereken bir soru. Bir insanı değiştirmek tek bir insan işi değildir. Bu bir düzen, bir çevre, coğ-

rafya konusudur, diye cevaplıyor kendisini. Yine de güçsüzlük sığınılamayacak kadar kötü bir şey.

Midesi bulanıyor Oya'nın. Güllü'nün esmer üstü hafif bıyıklı dudakları yakınında. Bastırılması güç bir iğrenme duygusu, kendisi için ya da Güllü için diyelim, döktüğü gözyaşlarını kurutuveriyor.

Esen Park'ın orda, Abdullah denen polisi, kolunda yeni orospusuyla yakalayıp gözünü kırpmadan vuran Güllü, o an, bütün iğrençliklerin ötesinde, güzel. Oya kendisiyle ilgili böylesine güzel bir eski fotoğraf arıyor belleğinde, bulamıyor. Midesi bulanıyor sadece. Zekâi Bey'in şehvetle karışık öfkesini hatırlıyor. Bu gece hiçbir şey yemedim, ondan. Sigara, sigara istiyor canı. Zekâi Bey'in uzattığı Kent gözünün önünde. Alsa mıydım? Keşke bütün paketi alsaydım elinden. Hatta masanın üstünde duran kartonu. Gasp! Aslında Zekâi Bey'in uzattığı sigarayı almamış oluşu iyi. Zayıflıyor ama. Zaman düşmanı Oya'nın o kadar.

Kapı açılıverdi.

"Bir sigara bulabilir misiniz?

Şaşırdı Oya. İçeri girenin kim olduğuna bakmadan bu cümlenin ağzından çıkmış oluşuna. Abdullah'tı gelen. Güllü bütün Abdullahlar'ı vuramadı işte. Güllü'nünki de böyle pis suratlı mıydı ki? Artık sigara istemiyor. Abdullah ona vermeye kalksa da almayacak. Abdullah'ı çoğaltmak iyi oldu. Güllü'nün vurduğu öteki Abdullah'ı hatırlamak. Yüzleri, copları çoğaltmak, başkalarıyla paylaşmak, iyi oluyor, evet.

"Diyarbakırlı mısın sen?"

Şimdi şaşıran Abdullah. Aslında memleketinin sorulması çok doğal onun için. O da, tanıştığı herkese önce memleketini sorar. Dostluğun ilk adımı. Ama Oya'yla ne tanışmak, ne de dost olmak söz konusu. Oya gibilerin memleketi Abdul-

lah'ı hiç ilgilendirmez. Bambaşka memleketleri vardır onların, memleketsiz insanlardır bunlar, askerde, yanlarından geçen bölüğe, "Maraşlı var mı, Siverekli var mı? diye bağırmamışlardan. Niye sordu ki memleketimi?" Bir süre karşılık verip vermemeyi düşündü. Aklı daha çok karıştı.

Oya'ysa niçin sorduğunu biliyor. Abdullah'ı çoğaltmanın, suratının betliğini azaltmanın yolu. Sadece biraz rahatlamak, soluk almak, kendine kapanmamak istiyor. Sonra, sanki Abdullah, "Diyarbakırlıyım" demişçesine, yeni bir soru yöneltiyor.

"Tanır mısın Firdevs'i?"

Karşılığını beklemiyor. Abdullah da çıktı zaten. Elinde, Oya'nın bir şeyler karaladığı kâğıtlar.

Firdevs'in üzüm gibi kara gözleri. Kürt Firdevs, Merkez Cezaevi'nin iki yıllık meydancısı. Elinde süpürge, ayağında şalvar, vücudunun üst kısmı çıplak. Asırlardır emzirmişçesine pörsüttüğü memesine iki yaşındaki bebesini bastırmış, helaları temizleyecek. Kapıyı açıp Güllü'nün korkusundan sinmiş olan Oya'yı dışarı çıkarıyor.

Yirmi dört yıl gün almış Firdevs, esrardan; esrar kaçakçılığından. Firdevs onca yoksul, onca kimsesiz, onca çaresiz ki, esrar gibi büyük paralar dönen bir suçla onun arasında bağlantı kurmak zor oluyor. Asıl kaçakçılar nerde, hatta işten az pay alan Abdullahlar? Hiçbiri yok. Yirmi dört yıl gün giymiş olan Firdevs var. Şimdi dört yaşında oğlu Cevdet'le Diyarbakır yollarında yakalanmış. Yakalanma nedeni: İhbar. Şimdi memesine bastırdığı bebesi o zaman daha karnında. Şiş karnına sardığı kuşağından kilo kilo esrar çıkmış. Polisler esrardır diye, nerdeyse karnından bebesini bile çıkartacaklarmış. Çıkarsınlar, çıkacak bir canı, bir de bebesi varmış Firdevs'in besbelli. Ne görüşmecisi var, ne parası. İki çocuk, bir de can bakıyor meydancılık yaparak. Be-

besini boklu helalarda doğurduğu gibi, yirmi dört yıl günü de sineye çekmiş.

"Ben esrarı bilmirem. Ali'nin ve de Cevdet'imin başına, hiç çekmemişem. Benim adam, o adamlar bilir..."

"Hangi adamlar?"

"Bilmirem hankidir. Malin adamlaridir. Benim adam gözüpektir. Bunun içindir mali taşı demişlerdir. O taşirmiş. Ben bilmirem. Sonra bana, Firdevs ben agalarin gözünü begenmirem, bu mali sen taşi, sonra seni Suriye'ye kaçirirem, dedi...."

"Nedir, nasıldır sormadın mı?"

"İrkeğe sogri sormak dogri diyeldir... Benim Abdullah bir sogri içün beş tokat patlatir, öyle erkek adamdır ki..."

Başının belaya gireceğini sezinleyince belayı Firdevs'e yükleyen, kadını biri karnında biri de kucağındaki bebeleriyle yakalanınca, ortalıktan toz olan Abdullah'ın erkekliğine şaşıyor Oya. Belki de bunca erkekliğe bile el aman dedirten çaresizliğe. Firdevs her şeyi helal ediyor Abdullah'ına, önceleri yediği haksız dayaklar gibi, kendisini iki çocuğuyla beş parasız ve görüşmecisiz, yabanın cezaevlerinde koyup giden adama, bu iyice sömürülmüş, pörsümüş gövdeye yirmi dört yıl günü yükleyenlere kinlenmiyor.

Kimbilir belki Abdullah da, içi yana yana, can korkusuyla aşmıştı mayın tarlalarını. Kadınını, bebelerini kum torbası gibi atarak ayakta kalabilen Abdullah yabanda sürünüyordur şimdi. Ya esrarın gerçek sahipleri? Asıl kaçakçılar? Para babaları? Firdevs'in diliyle, "malin agalari?"

Onlar bütün pisliklerin ve çilelerin üstünde ulaşılmaz bir kerevete çıkmışlar, muratlarına ermişler. Oya, bu masalın kötülüğünü anlatmak istiyor Firdevs'e.

"Ben onları bilmirem, agalari tanimirem," deyip duruyor Firdevs.

Peki ya, kilo kilo esrarı, şiş karınla, kucağında bebesiy-

le taşımaktan korkmayan kadını yakalayanlar, onu bir şebekenin tek suçlusu olarak yirmi dört yıl günle cezalandıranlar da mı bilmiyor, tanımıyor, en azından kestiremiyorlar ötekileri? Hiçbir şey bilmiyor, görmüyor olmalılar. Herhangi bir köylü kadınından da yoksul, güvencesiz olan Firdevs'i, biraz tutkunluk, biraz dayak korkusu yüzünden, en çok da bebelerini beslemek için kuşağında gizlediği esrarla yollara düşen Firdevs'i, taşıdığı esrarın ne değerinden, ne de belasından haberi olmayan Firdevs'i, bir buçuk yaşındaki oğlu Cevdet ve karnındaki bebeyle birlikte yirmi dört yıla mahkûm edenler, herhalde görevlerini yaptıklarını düşünüyorlardı.

Sonra da onu unuttular. Oysa seyretmeliler, sabah beşte kalkıp helaları yıkayan Firdevs'i, anasının memesine umutsuzca yapışmış Ahmet'i, konuşmayı, her şeyi cezaevinde öğrenen, dünyayı, her kafası bozulandan bir şamar yediği avlu içi kadar sanan Cevdet'i görmeliler. Bütün cezaevi bebeleri gibi ısrarlı dilenme ve yalvarma gücü şaşırtıcı boyutlar kazanmış olan Cevdet, iki yıldır anasının bacaklarına dolanarak ağlıyor. "Bubaa, bubaa!" Helalardan sonra avluyu, taşlığı, tavanından lağım suyu damlayan mutfağı süpürüp yıkıyor Firdevs. Anasının şalvarından kopmayan Cevdet çöp tenekelerini devirip çöpler arasında yuvarlanarak oynuyor. Gardiyan ekmek dağıtıyor az sonra, iki bebesi için de ekmek koparmak isteyen Firdevs çingenelerle dövüşüyor, ağlıyor Cevdet, anasının ve öteki kadınların çığlıkları üstüne üstüne.

Oya bunları gördü de ne oldu? Kendisine dışardan beyaz ekmek geldiği için ekmek hakkını Firdevs'e verdi. Tahliye olunca çamaşır kazanını bırakmıştı Firdevs'e. Sonra çingeneler döveceklerdi Firdevs'i bu kazan yüzünden, dövüp elinden alacaklardı. Oya'nın Cevdet'e verdiği çörekleri de şamar gücüyle alıp kendi bebelerine verdikleri gibi.

Abdullah çıkarken yine almadı copunu. "Firdevs'i bilir misin?" diyecekti Abdullah'a, "Onu bırakıp giden adaşını bilir misin?"

Belki Firdevs'in kocası olan Abdullah bu, polis Abdullah. Firdevs'i hapishanede çürüten asıl esrar ağaları, Abdullah'ı başlarından atmak için, hatırlı dostlarını araya koyarak polis yaptılar onu belki. Şimdi Adana'da astığı astık, kestik, Firdevs'i, iki bebesini unutuyor. Oya uyukladığını sezdi. Ovuşturdu gözlerini. Gün boyu üç emniyetçiden fazlasını içine almayan odaya kimleri sokmadım ki. Asıl amacım bu geceyi sıradanlıktan çıkarmak. Şu anda emniyetlerde, karakollarda sabahlayan nice yurttaşımdan değişik kılmak kendimi. Ama karabasanlar az çok birbirine benzer. Herkes kendi düşünü daha korkulu kılmak istese de. Bütün oyalamalar boşa gidiyor. Cevdet'e verdiği çikolatalar, çörekler, anasına verdiği paralar, dönüp dolaşıp Oya'yı Firdevs'e karşı hep daha suçlu kıldığı gibi.

Ne Firdevs'i daha acılı, ne Abdullah'ı olduğundan daha kötü düşünmek bu suçluluğu değiştirmiyor. Abdullah, Adana Birinci Şube'de çalışan, bu gec evi basıp hepimizi buraya getiren biri. Komünizmi övme suçundan mahkûm Oya, aslında şişmanlamak korkusuyla yemediği çikolataları Cevdet'e veren, para karşılığında çamaşırını yıkayacak bir Firdevs bulduğu için sevinen, tahliye olduktan sonra çikolatasız ve babasız bir Cevdet'i ardında bırakıp unutan biri. Bu da suçluluk için yeterli, fazlasıyla.

Oya gözlerini kapadı. Oturduğu yerde uyumak istiyor. Bütün bu düşüncelerle zamanı yararına kullanabileceğini sanmak yanlıştı. Yalnız bu geceyi, az sonra vermek zorunda kalabileceği ifadeyi düşünmek daha iyi. Ya da sokakları, denizi, Akdeniz'i, palmiye ağaçlarını. O zaman özgürlük güç verici bir isteğe dönüşebilir.

Oya, Zafer'in isterik çığlıklarını, onun kara çorapları kar-

şısında ak bir zambak gibi duran Çiğdem'i, kanlı külotunu bütün bir toplumun suratına çarpan Sema'yı, kırığını lahana tarlasına gömen Menekşe'yi, genel kadın Güllü'yü, Firdevs'i, Cevdet'i düşünmek özgürlük isteğini azaltıyor. Düşündükçe, özgürlük de, suçsuzluk da üstünde rahatlıkla hak iddia edebileceği şeyler olmaktan çıkıyor.

Ona bu gece boyuna yöneltilebilecek bütün suçlamalardan çok daha ağır, boğuntu verici suçlar, Abdullah'ın suratından çok daha fazla karartıyor içini. Zekâi Bey'in küfürlerini kavak pamuğu kadar hafif gösteren bir baskı Oya'yı ezip, tüketiyor gücünü.

"Kendimi düşünmeliyim, şimdi sadece kendimi," dedi yüksek sesle. Odanın içinde büyük adımlarla gidip geldi. Beni buraya niçin getirdiler? Hiç. Saçma bir baskın. Bir suçum var mı? Yok. Sabaha ya da en geç haftasına serbest bırakılırım. Sürgünüm bitmek üzere. Son hafta çok dikkat ederim. Telefona bile çıkmam. Bir hafta dayanılır buna. Sonra, uçağa atladığım gibi Ankara. Sonra? Sonrasını şimdiden düşünmek gereksiz.

Durdu. Gitti, yerine oturdu yeniden. Şuraya doğru dürüst akıllıca bir şeyler yazayım. Durakladı. Abdullah'ın kâğıtlarla çıkmış olduğunu hatırladı. Hay Allah, ne budalalık! İfade vermekten bunca kaçmak da ne oluyor? Nasıl olsa zorunluyum buna. Burada deli saçması düşüncelerle bunaltılar geçireceğine otur, derli toplu bir ifade yaz, sıyrıl, evet sıyrıl! Kavga, titizlikle seçilmesi gereken bir şeydir, çok titizlik gerektiren. Aşk gibi. Her kavgaya açık olmak, kavga sözcüğünün güzelliğini, önemini kavramamaktır. Kavgasını seçebilmeli kişi. Şimdi burda ifade vermemeye kalkışmak kavga mı? Offff! Güzel cümleleri aşağılık durumlarla yan yana getirmeyi bırak. Güzellik gölgesizdir, sığınamazsın. Yine yürümeye başladı. Aklına hastalanma kuşkusu geldi. İnceledi pantolonunu. Bir şey yok. Ama bütün bu sinirlilik hasta-

lanma belirtisi, o kadar. Artakalan ifade kâğıtlarını katlayıp pantolonunun içine koydu.

Sigara dumanı dolmuştu oda. Zekâi Bey sigarasını Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası Müdürü İsmet Bey'in yılbaşında gönderdiği çelik tablaya bastırdı. Seviyordu bu tablayı. Yanındaki bir ufak kola basınca tabladaki küller alttaki torbaya boşalıyordu. Bir çakmak, bir sigara tablası, iyi bir dolmakalem günlerce oyalar, mutlu kılardı Zekâi Bey'i. Böyle şeylerle insanlardan çok ilgilenir, onlara bayağı bağlanırdı. Ama hep değişmeleri, yenilenmeleri gerekiyordu bu ufak şeylerin. Zekâi Bey'in mutluluğu için. Zekâi Bey'le ilgisi ve ilişkisi olanlar da bu mutluluğun sürüp gitmesine özen gösteriyorlardı. Tablanın kül döken kolunu bir daha bastırdı, işlemedi kol. İyice canı sıkıldı Zekâi Bey'in. Tablayı bozmuşlar. Önce zili çalıp odacıyı azarlayacaktı, sonra bu sabah daireye getirdiği küçük kızı Ayça'nın tablasıyla oynamış olduğunu hatırladı. Çatılan kaşları düzeldi. On yıllık evlilikten sonra doğan kızına düşkündü. Sevip bağlandığı ufak şeyleri bir onun bozmasına, kırmasına göz yumabilirdi. Kızının ufak, yumuk elleri gözünün önüne geldi, gülümsedi, tabla feda olsun canım. Kızına bir kutu renkli kalem getirmeye söz verdiğini hatırladı. Şimdi sabah uyandığında kalemleri yatağının yanında bulamayınca üzülecekti Ayça. Babasından istediği şeyleri uyanınca başucunda bulmaya alışıktı oysa. Bu iş de sabaha dek uzayacağa benzer. Sabah dükkânlar açılır açılmaz şoförü gönderip aldırırım. Eve gönderirim kızım uyanmadan. Ya karın uyanmamışsa? Uyanmaz. Sabah kalkmayı öğrenemedi miskin! Karısı aklına gelince yüzü karardı Zekâi Bey'in. Karataş ilçesinde toprakları var diye, evlendirmişti anası bu kadınla. Ama bunca zaman, yılda bir-iki teneke zeytinyağından başka bir şey görmedik Allah için. Buna karşılık bu ölü doğmuş kadının

ablak yüzüne, mora kaçan esmer tenine, durmadan bel ve bilmem ne ağrılarından sızlanan bet sesine her gün katlanmak zorundaydı. Karısı oflaya puflaya zar zor kalkardı sabahları. Yastığın üstünde kalan kara, kalın, yağlı saç telleri geldi gözünün önüne, midesi bulandı. Yine de haftada bir yatardı karısıyla. Öyle. İşinde, adamlarına zılgıt çekmeye karar verdiği günler, odasına daldığı gibi hışımla, gereğini düşünerek.

Hışımla kalktı koltuğundan. Odada bir-iki gezindi. Az önce Oya'nın oturduğu koltuğun önünde durakladı. Kan lekesi vardı koltukta. Bir an korktu. Yoksa bileğini falan gizliden. Yok canım turp gibi, domuz gibiydi. Hemen ne olduğunu kavrayıverdi. Sırıttı. Karnında bir kıpırtı duydu. Orospu! Oturmuş bir de karşımda... Alacaksın böylesini, tutacaksın saçlarından... İçinde kabaran şehveti güçlükle bastırdı. Koltuğuna yeniden oturmadan zili çaldı. İçeri giren hademeye koltuğu silmesini söyledi.

"Söyle Abdullah'a, öğretmeni getirsin."

Oya'yla öğretmen arasında bir ilişki olabileceğini düşündü aynı anda. Gözü önünde çiftleşen görüntüler öfkesini burnuna getirdi. Aldatılmıştı sanki. Aldatılmıştı evet. Gösterecekti bunlara. Orospuya ve onun dostuna. "Önlerine çıkanla yatar zaten bunlar," dedi yüksek sesle. Kendisine hayretle bakan odacıyı dışarı savdı. Telefonu çaldı.

"Evet... Evet, albayım."

Ayağa kalktı.

"Araştırıyoruz, albayım. Gerekirse sabaha kadar görev... Vazifemiz... Her türlü fedakârlığa... Yarın evrakla birlikte suçluları... Efendim... Gereği yok mu, albayım? Ama ... toplantı. Bence durum şüpheli, albayım. O kadınla öğretmen... Sonunda bir şey çıkmayacaksa... tabii... yine de... tahkikatın selameti bakımından. Tabii salıvermek her zaman elimizde... Ben müspet kanaat getirmiş değilim. Efendim? Emirle-

rinizi bekliyorum, albayım." Telefonu kapattı. Bir al derler, bir sal derler. Kanı tepesine çıkmıştı. Ne oluyoruz yahu? Çocuk oyuncağı mı bu? Boşuna mı bıraktık bu geceki oyunu? Şu orospuyu boşuna mı saldırttık üstümüze?

Kapı vuruldu. Zekâi Bey içeri gireni beklemiyormuşçasına pencereden dışarı bakmaya başladı.

Mustafa'nın yüzü sarı. Yüzünün sarılığını bilmiyor. Canlı canlı ve sağlam durmak, amacı bu. Bu işlere bulaşan çoğu devrimci gibi. Aşağılanma tuzağına düşmemek için. Yine de sarı yüzü. Altı kişinin tıkıldığı hücrede zincirleme içilen sigaralardan, havasızlıktan. Çoğu aydının en saçma alışkanlığıyla, mantıksızlığa mantık arama çabasından bir de. Şu âna dek buraya getirilişine bir anlam vermeye çalıştı durdu. Yeni tahliye olmuştu, daha ailesini bile göremeden. Üstelik hiçbir şey yapmamışken daha. "Hiçbir şey yapmadan" sözünün anlamsızlığını seziyor Mustafa. Sanki, böyle dönemlerde, önemli olan suçun niteliğiymiş gibi. Demek bizler de, giderek suçluluğumuza inandırılmışız. Bir şeyler yapmak suçmuş gibi. Yapmamak suçsuzlukmuş gibi. Kavgayı ne zaman suçluluk, bir şey yapmamayı ne zaman suçsuzluk ve alın aklığı sanır olduk? İçi sıkıldı. Zayıflıyor mu? Oysa yeniden ve yeniden içeri alınmaya, yeniden ezilip horlanmaya hazır olmalı. Bütün bunları, savaşın içinde ya da kıyısında bir rastlantı gibi karşılamalı. Şimdi tutuklanırsam, haksızlığa uğramış sayılmam. Esir düşmüş biri gibi, musluktan su içerken de olabilir bu.

Haksızlık? Karşısındaki adamın, Zekâi Bey'in, uzun kumar gecelerinin izlerini taşıyan yorgun, sararmış gözlerini, çirkin, mor torbacıklarla çevrili, rengi seçilemeyen gözlerini inceledi. Yaşlı, sahibine bile kıvanç veremeyen bir köpeğin gözleriydi bunlar. Bundan mı hak ya da haksızlık bekleyecek? Bir köpeğin haklılığı ya da haksızlığı söz konusu olabilir mi? Bunun karşısında haksızlığa uğradığını sanmak, hak kavramını köpeklerin eline vermek sayılır. Mustafa'nın yü-

zünün sarılığı geçti. Kan hücum etti yüzüne. Zekâi Bey kurbanındaki değişimi yılların deneyiyle sezdi hemen. Öfkeliydi. Öfke ise, kurbanına karşı takınmak istediği soğuk, tepeden bakma tavrı bozuyor. Koşulların eşitsizliğini bilen biri gibi, nefretinin tadını yudum yudum çıkarmak istiyor oysa. Öfke aşıyor bu isteği.

"Ahlaksız köpek. Hem de arkadaş karısıyla ha?"

Aynı anda patlıyor tokat. Beklenmedik ve saçma saldırı Mustafa'yı şaşalatıyor. Bir eliyle tokat yiyen yanağını tutuyor. Zekâi Bey kurbanını şaşırtmaktan memnun, koltuğuna oturuyor. Yakıyor sigarasını.

Mustafa handiyse yapılan suçlamaya karşı savunmaya girişecek. Yüzünü ovuşturmayı bırakıp topluyor kendini. Yumruğunu sıktı. Sustu. Zekâi Bey ne derse desin savunmaya girişmek onun ağına düşmek olacak. Yeniden düşünüyor bunu, yeniden karar veriyor.

Zekâi Bey, insanların ciğerini bilir geçinenlerden. Yan gözle inceliyor Mustafa'yı. Arkadaş karısına göz dikmiş olmaktan, akıllı olsun, budala olsun çoğu erkek kaçınır, biliyor bunu. Mustafa da, "kime", "ne zaman", "hayır", "asla" falan diye yoracak kendisini, yorgun düşecek. Tokadı beklenmedik anda indireceksin. Kurbanı işlemediği suçların savunmasıyla yoracaksın. Kafasını karıştıracaksın. Sonra, senden en büyük kötülüğü beklediği anda ise, ansızın ona iyi davranacaksın. Yılların deneyi bu.

"Bir sigara içer misiniz?"

Mustafa elini uzatacakken geri çekiyor. Sigara içmek bir uzlaşma. Düşmanın seçtiği uzlaşma anı. Mustafa bu oyuna gelmeye niyetli değil. Bu bir iyi, bir kötü davranma oyununu biliyor. Onun da deneyi var. İstanbul'da, on beş gün süren cehennem günlerinde, gelmişliği var bu oyuna.

Bir iyi, bir kötü sorgucu çıkarıyorlardı karşısına. Daha doğrusu üç kötüye karşılık bir iyi. Falaka, elektrik şok, dayak, sövgü derken ansızın iyi sorgucu geliyordu. O hiçbir şey istemiyordu. Mustafa'ya nerdeyse ağlayacak kadar üzgün gözlerle bakıyordu. Aslanım, diyordu. Su veriyordu. Bir dileğin var mı, diyordu. Haber iletmek istediğin birileri varsa çekinme, hiç olmazsa bu kadar iyiliğim geçsin, diyordu. Utanıyorum, diyordu. Bugün siz, yarın biz, diyordu. Mustafa bu vicdanı sızlayan dosta öylesine inanmıştı ki, onu avutmaya bile kalkışmıştı. "Üzülme bu kadar kardeşim, elinden bir şey gelemez" diye. Sonra, aynı odaya kapatıldığı bir arkadaşına, bu dosttan söz etmişti. Burda, bizleri tutanlar var, diyerek. Bir umuda sarılmaya ihtiyacı olanların abartmasıyla. Güvenilir biri, dışarıya haber göndermek istiyorsan yararlanabilirsin. Bu dostun kim olduğunu merak eden arkadaşı, yaptığı tarifi dinledikten sonra acı acı gülmüştü. "O mu bizden, o mu güvenilir? Yahu ben onu ileride öldürmeye ant içtim. Öyle namussuzca yapıyor işini. Nişanlımı gözümün önünde dövdü, soydu... O..." Susmuş, öfkeyle bakmıştı Mustafa'ya. Sanki bütün bu suçlara Mustafa da bulaşmışçasına. Aklı karışan Mustafa kalakalmıştı. İşkencenin ardından gelen o dinlenme günlerinde sundukları iyice yemeklere el bile sürmemişti. Akıl karıştıracak bir şey yoktu oysa. Arkadaşlarıyla bu konuya yeniden değindiklerinde, ona da başkasının iyi davrandığını öğrenmişti. Mustafa'nın her türlü kötülüğü yakıştırdığı biriydi arkadaşına iyi davranan. Böyleydi kural. İyi ve kötü davranma görevini sırayla yerine getiriyorlardı. Bir kurbana iyi davranan öteki kurbana kötü davranıyordu. Sorgunun gereği, iş ve görev bölümüne uygun olarak. Biraz da dinlenmek için belki. İyi davranmak da, kötü davranmak da sürgit yorucu oluyordu belki. Böyle düşündüler Mustafa'yla iyileştirme günlerindeki arkadaşı. Yapılan işin pisliğine yabancılaşmanın yolu bu olmalıydı. Soyutlanmak işkencecilikten. Bütün bun-

lar deney ve bilgi isteyen şeyler. Arkadaşının görüşüne göre, bu adamlar bu iş için yetiştirilmişlerdi. Bir işi kuralına uygun ve öğretildiği gibi yapmak o işin korkunçluğunu yapanın gözünde azaltır. Hatta yok eder, diye düşünüyor Mustafa. Zor olan amatörlüktür. Bilgisiz bir işkenceci, sadece öfkeyle, hınçla davranan ham işkenceci yorulur, hatta azap çeker, ruh hastası olur. Ama profesyonel, kuralına uygun davranan, değil yorulmak, azap çekmek, tam tersine becerisiyle övünür. İşidir bu, iyi bildiği işi. Her imzalanan ifadeyle, işini başarmışların kıvancını duyar.

Zekâi Bey'e baktı Mustafa. Bu adam onların yanında tam bir cahil. Bir polis eskisi, makamından güç alan bir kodaman; o kadar. O cehennem deneyini geçirmiş olmaktan ilk kez memnun oldu. Bu adam bana hiçbir şey yapamaz. Ne şaşırtabilir, ne de yorabilir beni. Şu sigara uzatma numarasının en ucuzundan bir sıcak-soğuk oyunu olduğunu çakmamı engelleyemez.

"İstemez!"

"İç iç! Bak oğlum, yeni de tahliye olmuşsun. Çocuğun var mı?"

...

"Olduğunu biliyoruz."

"Niçin soruyorsunuz öyleyse?"

"Siz insanlıktan anlamaz mısınız? Tabii insan olsanız, karınızı, çocuğunuzu düşünüp bu işlere kalkışmazdınız."

İrkildi Mustafa. Ne biliyor bu adam karısıyla çocuğu hakkında? Güler'e bir şey mi oldu yoksa? Yoksa son ay haber alamayışı?.. Yoksa Güler'i de? Niçin olmasın? Aşağı yukarı herkesin yakınlarını da tedirgin etmediler mi? Ansızın güldü. Zekâi Bey'in suratına suratına sırıttı. Yok canım, Güler'e bir şey olsaydı duyardım. O Anayasa ve insan haklarının hiçe sayıldığı yerde bile her şey sızıyordu içeri. Dışardan içeri, içer-

den dışarı alınıp verilmesine kimselerin engel olamadığı bir soluk, umutlu, umutsuz bütün haberleri çarpan yüreklere ulaştırıyordu. Güler'e bir şey olmuş olsaydı, duyardı. Rahatlıyor Mustafa. Hele Zekâi Bey'in Güler'e hiçbir şey yapamayacağı kesin. Adana kentine geçer onun hükmü. Ne Urfa'ya, ne İstanbul'a uzanır eli. Bana da, en çok tutuklanmamı sağlayacak bir ifade imzalatır. Sonra, zaman benimdir. Şimdi karşısına geldiğim gibi çıkıveririm. Zekâi Bey'e bakıyor aldırışsız.

"Şimdi sigara içmek istiyorum. Yalnız, kendi sigaramdan."

Zekâi Bey daha bir şey demeden arka cebinden Birinci paketini çıkarıyor, kibritle yakıyor. Dumanı ciğerlerine doldurup tükürür gibi üflüyor.

Yerinden fırlayıp Mustafa'yı dövmek istiyor Zekâi Bey. Dayağı başkalarına attırmayı yeğ tutar oysa. Yorucu, pis bir iştir dayak atmak. İntikam soğuk yenen bir yemektir, Zekâi Bey'e göre de.

"Birinci ha? Komünist sigarası?"

Mustafa, Zekâi Bey'in içtiği Kent'e şöyle bir göz atıyor. Bakışını yeterli bulup susuyor.

"Fukaralık edebiyatı yapan fukara sigarası içer görünecek elbet."

"Yoksulluk bir edebiyat değildir."

"İyi ki söyledin. Aman beyim aman! Siz ne anlarsınız halktan ha? Ne anlarsınız?

...

"Cevap versene? Öğretmen olacaksın bir de. Siz öğretmenler sade ukalalık bilirsiniz. Ulan halk sizden nefret ediyor be?"

"Olabilir."

"Ne demek, olabilir? Halk halk diyeceğinize halka sevdirsenize kendinizi?"

"O sizin işiniz. Halkın parasıyla... Görevinizin karşılığı halkın ekmeğinden kesiliyor."

"Senin maaşını kim veriyor peki? Baban mı? Kopun! Kopun şu halkın yakasından be! Kopuklar!"

Karşılık vermiyor Mustafa. Sigarasını yere atıp ayağıyla eziyor.

Kirlenen muşambaya ters ters bakıyor Zekâi Bey, Mustafa'nın tartışmaya pek niyetli olmayışı canını sıkıyor. İlerliyor gece. Tek başına konuşmak için yorgun hissediyor kendini. Uyanık kalmak için de didişmek istiyor. Asıl neşesini ve hızını kesen şeyse bu soruşturmadan bir sonuç çıkmayacağını çoktan kestirmiş oluşu. Sabaha bunları paşa paşa salıvermek zorunda kalmak kuşkusu. Hem gecenin içine sıçılsın, hem de bu dürzüler önem bile vermesinler bana. Yok, bir gün, bir gün, bir gece, bir gece de olsa ezilmeliler. Benim harcanan gecemden daha çok harcanmalılar. Burdan, hiçbir komünisti başı yukarda dışarı salmam, işte o kadar. Suçlu suçsuz.

Yeniden başlayacak tartışmaya. Sorgunun bitiminde karşısındaki iti iki-üç polise iyice dövdürecek. Verdiği karar rahatlatıyor Zekâi Bey'i.

"Nerelisin?"

"Maraşlı."

"İyi. Güneydoğuyu avcumun içi gibi bilirim. Köyü, köylüsüyle. Sizin fikirleriniz bu memlekete gitmez. Bu halk cahil. Bu halk sıkı tutulmadı mı ne vatan tanır, ne millet. Para için milli serveti huduttan kaçırıp koyunlarla birlikte mayın tarlasında telef olur. Biz bunlara vatanını, milletini, bütünlüğünü öğreteceğiz diye gecemizi gündüzümüzü, ömrümüzü harcadık. Sizin vatan millet düşmanlığı ekmenize göz mü yumalım şimdi? Anladın mı? Yumamayız!"

Yorgunluktan yanan gözlerini açık tutmaya çabalıyor Mustafa. Bir gün önce otobüste hiç yumamamıştı gözünü.

Bu adam nutuklarıyla uyutacak beni. Bu yarı uyanıklık işkence gibi. Öyle ki nerdeyse Zekâi Bey'in bağırıp çağırmasını, bir-iki tokat patlatmasını yeğleyecek. Kızmak iyi gelir şimdi bana. Yarın önemli. Güler önemli. Tutuklansa da, tutuklanmasa da, önemli yarın. Ayık kafayla varmalı yarına.

Susmuyor Zekâi Bey. Cümle sonlarını yaya yaya. Nağmeli nağmeli.

"Vatannnnn!"

Uzayıp duran sözcüklerin yarattığı titreşim Mustafa'ya ulaşıyor. Hafif hafif, beşikte gibi sallıyor beynini. Yarın. Yarın ve Güler. Yarın tutuklanmamalı. Yarın önemli işler var. Silkiniyor. Tutuklanıp tutuklanmaması şu âna bağlı olabilir. Aslında sorgunun tutuklanmayla fazla ilgisi olmadığını deneyleriyle biliyor. Tutuklanıp tutuklanmamak sorgudan önce belirlenmiş oluyor çoğu zaman. Sorgu sanık açısından önemli değil, sorgucu açısından önemli daha çok. Almak, bilmek istedikleri bir şey varsa, varlığı söz konusuysa ya da; malzemenin kotarılması için önemli sorgu. Burda bambaşka şeyler önem kazanıyor sanık için. Özgürlük ya da özgürlüğünü yitirmek sorunundan çok, daha değişik bir şey. İnsanlığını, insanca olmayan durumlarda korumaya çalışmak. İnancını... Kendine ve harekete... Korumak... Evet, en önemli şey korumaktı tutuklu için. Korumak ve korunmak. Sakınmak. Sonra, susmak. Susabilmek. Susmanın zorluğu. Şimdi bile gereksiz konuştuğunu seziyor. Susmak, başka şeyler için de önemli. Ele vermemek için. Açıklamamak için. Düşmanın işini kolaylaştırmamak için. Yol göstermemek, öğretmemek için. Düşmana deney kazandırmamak, eğitmemek için onu. Yoksa susmak, tutuklanıp tutuklanmamak açısından pek önem taşımıyordu. O zaman konuşmuştu Mustafa. Söyleyebileceğinden de fazlasını söylemişti. Söyleyebileceklerini ve söylettiklerini. Tutuklanması için gerekenden çok fazlasını.

Ölmeyi göze almak. Çok söylenmiş, bilinen bir cümle. Ölmeyi göze alanlar çıktı. Ama susmayı göze almak. Yeterince durulmadı bunun üstünde. Deneyi yoktu bu işin. Susmanın nasıl zor olabileceği bilinmiyordu. İnanç ve dürüstlük, yüreklilik, susmak için yeterli sanılıyordu. Susmamak diye bir şey olmaz sanılıyordu. Çok doğaldı susmak. Ama sonra, oralara götürülenlerin hepsi, çok acı bir biçimde öğrendiler ki, susmak, inanmakla, dürüst ve yürekli olmakla, yalnız bunlarla gerçekleşmiyor. Tutukevinde çok konuşuldu bunun üstünde sonra. Konuşuldu ama, yeterince değil.

Bir öğleden sonra, sessizlik saatinde, "Belki de en çok bunun üstünde durmalıyız," demişti Necdet. "En çok bu konuda susuyor, kendimizi kandırıyoruz. Konuşmuş olmanın nedenleri üstünde susulmamalı. Eskiden, bir devrimcinin konuşmamasının doğal sanılması gibi, şimdi de işkencede konuşmak doğalmış gibi davranıyoruz. İkisi de yanlış. Eski romantikliğimiz ne kadar yanlışsa, şimdiki nerdeyse kaderciliğimiz de o kadar yanlış. Bir devrimci nasıl ve niçin konuşmaz? Bu nasıl öğretilir? Nasıl mümkündür bu? Biz eskiden konuşabileceğimizi kabul etmediğimiz için çöktük. Şimdiyse, konuşma nedenleri üstünde durmadığımız için yeni çöküşlere yol hazırlıyoruz. Ölmeyi öğrendik. Şimdi işkenceyi öğrenmenin zamanı."

Bunlar çocukluk anıları gibi şimdi. Ölmeyi göze alan, her şeyi göze alır sandık. İşte bizim hatamız. İşkencenin zorluğu, öldürülmenin, bitmenin, sonun olmayışı. Öldürülmemek yani. Sorgunun ölümle bitmesini, delice istemişti. İlk fırsatta ölüme atılmışlar da oldu. Ben ölmeyi istemiş miydim? Hatırlamıyor. Galiba hem işkenceden, hem ölümden korktum.

Zekâi Bey, Mustafa'nın düşüncelerini okumuş gibi.

"Aslında şimdi seninle nefes tüketmem gereksiz. Seni ko-

nuşturmak kolay. Niçin toplandınız? Amacınız neydi? Bütün bunları bülbül gibi söyletiriz sana."

Mustafa, sorguya, şimdiki çerçevesi içinde katılmayı yararlı buluyor. İşin pek büyümeyeceğini seziyor. Zekâi Bey'in kendisini hemen karşısına alışından. Yoksa, işin sonunda alırdı, erimiş yağa döndürdükten sonra. Kedi-fare oyunu istiyor Zekâi Bey'in canı. Oynasın bakalım.

"Evet, başlasak. Niçin toplandınız?"

"Aile toplantısı."

"Aile toplantısı, demek. Pis emellerinize aile müessesesini bile alet etmekten utanmazsınız. O komünist karının ne işi var aile toplantısında?"

"Arkadaşımız."

"O kadar erkek başka karı bulamadınız mı? Oturak âlemi mi yapacaktınız yoksa, o orospuyla?"

"Orospu değil o!"

"Niye kızıyorsun? Sevgilin mi yoksa? Siz zaten birbirinizin karısıyla..."

"Arkadaş dedik. Sevgili falan değil."

"Sevgilin değil, orospu değil. Peki ne işi var onca herifin içinde?"

"Hüseyin kendisini yemeğe davet etti. Yalnız sıkılıyor diye."

"Hüseyin kim? Neyse, Hüseyin'in sevgilisi, yani."

"Arkadaş dedim."

Öfkesini gemleyemiyor Mustafa. Oya'ya her orospu denişinde, Güler'e sövülüyor gibi. Kendimiz her şeyi göze alsak, her şeye katlansak bile, karılarımızın, bacılarımızın aşağılanmasına katlanmaya nasıl alışacağız? Bu adamların, nice devrimcinin karısına, sevgilisine yaptıkları iğrençlikleri Güler'e de uygulayabileceklerini düşünmek bile çıldırtıcı. Beynine kan hücum ediyor. Yok babam, dayanamam buna. "Dayanamam!"

Yüksek sesle konuştuğunu duyup irkiliyor. Uykusuzluk, sıkıntı, beklemek, kafamda bir yığın dertle buraya getirilmek, sarstı beni. Susmayı öğrenmek zor.

Başını çeviriyor. Kapı tokmağına dikiyor gözlerini.

"Söyleyecek bir şey yok."

Bunu söylemek bile konuşmaktır. Gereksiz bir cümle. Konuşmayacağım demek, en azından söyleyeceğim bir şeyler var, ama susuyorum anlamına gelir. Yoruluyor.

"Söyleyecek bir şeyi yokmuş. Öyle bir bulursun ki. Ama gerek yok buna. Çünkü her şeyi biliyoruz biz. Niçin toplandığınızı falan. Toplantınızı dinlettik. Hepsi var, bantlarda!"

Mustafa, küçük Hasan'ın, "Kapıda adamlar var, babaaa!" sözünü hatırlıyor. Hiçbirimiz aldırmadıydık. Peki ya Ekrem? O Hasan'la birlikteydi. Onun da polisleri görmüş olması gerekir. Yoksa? Kapıda birileri olduğunu niye haber vermedi? Mutlaka bunların adamı Ekrem. Yanında gizli bant da vardı belki. Ekrem'e siyasi polisliği yakıştıramıyor bir türlü. Polis. Ürpertici bir yakıştırma. Polisin varlığı, suçtan, cezadan daha ürpertici bazen. Ekrem polis olsa ne yazar? Bütün konuşulanları banda almış olsa? Hiç. Hiçbir şey konuşulmadı ki. Ürpertici olan dinlenmek, bir polisleyken bundan habersiz olmak. Soyut, anlaşılmaz bir korkuya dönüştü polis korkusu. Tedirgin edici bir takıntı. Eskilere benzedik. Ekrem'in polisliği kuşkusunu kafasından kovdu. Sağlıksız düşünceler istemiyor. Sağlıksız ve yararsız.

"Hanginiz dedi burjuva lafını?"

"Ben dedim, ne olacak?"

Aslında Zekâi Bey'in sorusuna gülüp geçmek gerekirken, gereksiz yere kafa tutuyor. "Burjuva" sözünü Zekâi Bey suç sanıyorsa, onun cahilliğinden yararlanıp gösteriş yapmak daha gülünç.

"Ne olacağını görürsün. Gizli örgüt kurmak suçundan tutuklanacaksınız."

"Burjuva sözünün gizli örgüt kurmakla ilişkisini anlayamadım."

"Ulan cahil mi sandın beni? İşçileri toplayıp burjuva murjuva, diye nutuk atmanın manası ne peki? Ne olacak, işçileri burjuvalara kışkırtmak. İhtilal yaptırmak."

"Burjuva bir kavramdır. Yani bir şeyin adı. Bir sınıfın bilimsel..."

Susuyor Mustafa. Bir bilmişlik eksikti. O da tamam. Bu adamı eğitmek görevim mi benim? Sanki o eski Kumkapı dönemlerindeyim. O zamandan bu zamana hiçbir şey olmamış, üniversite zevzekliği atlatılmamış.

Zekâi Bey esnedi. Zile bastı. Bir kahve isteyecek. Sabahı getirmek gerek. Bu oyun, ustası olduğu briç gibi eğlendirmiyor Zekâi Bey'i artık. Oyalamıyor. İstediği kadar kaptıramıyor kendini oyuna. Şu kara suratlı öğretmen bozuntusuna istediği kadar kızamıyor. Kızmaya biraz da üşeniyor. Şimdi, Muzaffer Beyler'in salonunda, o koskoca, çuha kaplı masanın başında olsa, hiç sıkılmayacak, kaptırıp gidecek kendini. Her şeyi unutacak. Unutmak. Unutmak, Zekâi Bey'in, bir şeyin değer ölçüsünü anlatmak için kullandığı kavram. Bir şey, ona ne kadar çok şeyi unutturabiliyorsa o kadar iyidir. Neleri unutmak istediği üstünde hiç düşünmez Zekâi Bey. Ama, örneğin bir yere gitti mi, bir şey yaptı mı, unutmalı her şeyi. "Kadının sesini bir dinle, her şeyi unutursun. Bir manzarası var, insana her şeyi unutturuyor." Kısaca unutmak varılmaya değer tek amaç Zekâi Bey için. Kumara da bunun için tutkun. Unutturduğu için. Sabahlara dek unutmak. Oysa şimdi, şu tıfıl, kara herif hiçbir şeyi unutmuyor. Rahatsız, tedirgin ediyor. Öfkeye iyice kapılmasına, öfkeyle her şeyi unutmasına engel oluyor. Daha çok, daha çok öfkelenmeli. Yoksa öfkesizleri öfkelendirecek yeniden. Kendine düşen öfke görevini iyi yapamadığı için, öfke görevlerini dağı-

tanlar, iş başa düşünce öfkelenecekler. Çok fena olacak yine. Muzaffer Bey'in evinde, Turgut Sabuncu Beyfendi'den hakaret gördüğü günlerde olduğu gibi.

Akdeniz Sanayi'nin patronu ve Çukurova bereketinin başlıca sahiplerinden Turgut Sabuncu Beyfendi. Sayısız çıplağı giydirmek ve şunca kişiye ekmek yedirmekle övünen Turgut Beyfendi, Muzaffer Bey'in de patronu. Doğu Anadolu kışlalarında, oralardaki iklimi bile bastıran sertliğiyle tanınan Albay Muzaffer Bey emekli olunca erler üstünde ustalaştırıp geliştirdiği öfkesini işçilerde sürdürecek. Çünkü Turgut Bey'in kendileri kibardırlar, efendidirler, Robert Kolej'de, İngiltere'lerde tahsil görmüşlerdir. Kabalıktan, bağrış çağrıştan, kaba kuvvetten hoşlanmazlar. Bunca çıplağı giydirecek, şunca açı doyuracak güçleri olduğu gibi, öfkeyi, kaba kuvveti, baskıyı da, başkalarına yükleyeceklerdir elbet. İşte, ekmek, bereket ve öfke işbölümü ustası sayın Turgut Beyfendi bile tutamaz olmuştu kendini o sıralar. Şimdi o geceyi hatırlıyor Zekâi Bey. Muzaffer Bey'in evindeki briç partisinde, Turgut Beyfendi tarafından köpek gibi azarlandığı geceyi.

"Görevinizi yapmıyorsunuz, bilin bunu! Bilin bunu!"

Köpürdükçe köpürüyor Turgut Sabuncu Beyfendi. İpek mendiliyle ağzından fışkıran köpükleri silmek zorunda kalacak kadar. Üstüne ısmarlama bir giysi gibi oturmuş olan efendi görünüşüne boş verecek kadar. Öteki konukların bütün yatıştırıcı çabalarını umursamayarak. Grevin "maalesef kanuni" olduğunu söyleyerek Turgut Beyfendi'yi çileden çıkaran Zekâi Bey'e tarizde bulunmayı da unutmayarak.

Köpek gibi kovulmuştu ardından. Turgut Bey, Muzaffer Bey'in evini de kendi mülkiyet sınırlarının içinde gördüğünü kanıtlamıştı kendisini kovmakla. Genellikle yüksek sesle konuşulmasını hiç sevmeyen o efendi adamın, "Gelmiş karşıma kanun diye geveliyor. Sizi niçin besliyoruz ha? Kervan

yürüyecekse, sizin gibi itlere ne gerek var ha?" diye haykırışı hâlâ kulaklarında. Sonra, o memleket ufuklarının kararddığı günler geçtiğinde, öfkesini böylesine kusmuş olmaktan utanç duyan Turgut Beyfendi, gönlünü almıştı Zekâi Bey'in. Şoförüyle, iki şişe viski göndermişti yılbaşında.

Yine de uzun süre sindiremedi köpek gibi kovuluşunu. Durmadan hatırlıyordu. Büyük paraların döndüğü kumar gecelerinde unutuyordu bir tek. Şimdiyse Mustafa, o kovulma gecesini, yüzüne it diye haykırışını hatırlatıyor yeniden. Asla yinelenmemesi gereken anıları. Bu kanun meselesi kötü. Bunlar yine kanuna yaslanacaklarsa; buralardan ellerini kollarını sallayarak çıkıp gitmeye başlayacaklarsa... Yeniden haykırıyor Turgut Bey, ağzından sıçrayan köpükler suratına yağıyor Zekâi Bey'in. Yüzüne tükürülüyor gibi yine. "Kim kullanacak kanun sözünü, iyi belle bunu, kim kullanacak kanun sözünü? Kanuni haklarıymış! Bir tek kanun vardır; bizim bildiğimiz kanun vardır; düzenin kanunu vardır. Düzene karşı kanun mu olurmuş? Geçmiş karşıma, kanunun keskin kılıcını batırman gerekenleri kanun siperine almaya kalkışıyorsun! Ulan senin işin kanun kılıcını düşmana işleyene dek bilemek. Öyle her yana yontulan kanun olur mu? Kanun ya bizim, ya onların. Bizimse, emrediyorum, kanun uygulayıcısı olarak görevini yap. Yapmayacaksan, defol, onlara sığın, onların kanununu uygula sıkıysa." Karmakarışık sözcükler tükürükle yağıyor suratına yeniden.

Her zaman kanunlara yaslanan, kanunlarla rahat, güvenli yaşadığını sanan Zekâi Bey, kanunların artık kendisini bile korumadığını sezivermişti o gece. Korumak şöyle dursun, kumar masalarından bile kovdurup köpek gibi sokaklara atılmasını engellemez olmuşlardı. Yalnız, yapayalnız kaldığı, o soğuk, üşütücü geceyi unutmak istiyor. Dönmemişti evine. Emniyete ansızın baskın yaparak "kanun adamı" olduğuna inanmak istemişti yeniden. Nöbetçi polisleri tir tir tit-

reten bağrışları unutturamamıştı yine de rahat kanun yatağından bir köpek gibi kovulduğu ânı. Sonra, genellikle yapmadığı bir şey yapmış, kaçakçılıktan yakalanmış bir Arap uşağını dövmüştü. Yoksa Zekâi Bey böyle ufak işlerle uğraşmaz. Herkesin bir bildiği ve işi vardır. Arap uşağının sıska kaburgaları yumruklarını acıtırken Turgut Beyfendi'nin haykırışı yankılanıp durmuştu beyninde.

"Kanunu doğru dürüst öğren de öyle çık karşıma. Ben bu devlete her yıl avuç dolusu vergi ödüyorum. Bu devletin kanunu benim fabrikamı korumayacak da kimi koruyacak, çapulcuları mı?"

Aslında kanunların kimi kolladığını iyi bilir Zekâi Bey. İşi budur. Kanunun kimine bilenip kimine körleşiveren kılıcını tanır. Ama, yine de sihirbaz değildir, o sıralar Turgut Beyfendiler'in kendisinden beklediği hünerleri gösteremeyişi bundan. Yok haksızlık edilmişti o zamanlar Zekâi Bey'e, unutulmayası bir haksızlık. Bir memur en fazla ne yapabilir? Fazla, bir telefonla nezarethanenin kapısını ya içeri, ya dışarı doğru aralar. Bazı evrakı uyutup bazı evrakı hızlandırır. Turgut Beyfendi gibi dünya, medrese görmüş birinin o geceki davranışı anlaşılır gibi değil. Beğenmediği kanunu değiştirmek Zekâi Bey'e mi kalmış? Turgut Beyfendi gibilerin yüksek çevresi dururken. Ankara'da tanımadıkları bakan, yüksek zevat mı eksik? Onlara köpür, onlara düzelttir kanunları, memur Zekâi Bey'in elini kolunu bağlayan engelleri onlara kaldırt!

Bütün bunları Turgut Beyfendi'ye söyleyemediği için daha da öfkelenerek basmıştı dayağı Arap uşağına. Hacıbayram kahvelerinden birinde, iki karton kaçak sigarayla yakalanan baldırı çıplak Arap anlamıyordu Zekâi Bey'in laflarını.

"Ulan, hem de karakolun bir sokak ötesinde. Ulan, size kanunu belleteceğim."

Koskoca Zekâi Bey'in karakol komiseri gibi davranması

nöbetçi polisleri bile şaşırtmıştı. Karakolluk işti Arap uşağınınki. O gece, Zekâi Bey'in, kenar mahalle suçlarının üstüne dayak kanunuyla yürüyen bir karakol komiseri olmayı bin kez yeğlediğini bilemezlerdi.

Nice askerin ödünü patlatmış koskoca bir albayı fabrikasına müdür yapan Turgut Beyfendi'nin sendikayla başedecek gücü vardı ve bu gücünü kısa zamanda kanıtlamıştı. Zekâi Bey'e yaptığı haksızlığı bilmese, iki şişe viskiyle gönlünü almak ister miydi?

Zekâi Bey de Turgut Beyfendi'ye kin tutmanın, gücenik kalmanın heveslisi değildi. Gücün yetene gücenirsin. Kin tutacak, öfke besleyeceksen, Turgut Beyfendi'den başkalarını bulursun. Öfkeni çobansız bırakırsan, koltuğuna veda edersin. Yıllardır aynı görevde Zekâi Bey.

Şimdi o yıllardır çobansız komadığı öfkesini Mustafa'ya yöneltmek istiyor. Bu kara kuru öğretmen bozuntusunun hakkından gelmek. Becermeli bunu. Oysa yorgun şu sıra. Öfkesini çoğaltamıyor. Karşısındakine yüklenebilmesi için yeterince delil yok, kanun dayanağı yok. Bu durum Turgut Sabuncu Beyfendi'yi getiriyor aklına. Köpek gibi kovulmuş olmayı. Köpek gibi.

Mustafa'yı sabah salmak zorunda kalacaksa, bu Turgut Beyfendi yakında yeniden öfkelenecek demektir. Bu yakında yeniden köpek gibi...

Daha bir hafta öncesine kadar, buraya kim düşerse düşsün, böyle komünistlik meselesi, komünistlik kuşkusu oldu muydu, öyle sabaha bırakmak ne demek? En az kırk günü dolduruyordu. Şimdi ne olmuştu peki? Şimdiye kadar, "Kuşku duyduğunuzu tutuklayın," diyenler, şimdi telefonlarda, "Bir şey yoksa salıverin," demeye başladılar. Yoksa yoruldular mı? Hakları var mı yorulmaya?

Koltuğundan kalkıp pencereyi açıyor. Adana gecesinin ılıklığını içine çekiyor. Mustafa alabildiğine rahat görünüyor. Ala-

bildiğine canı sıkılıyor Zekâi Bey'in. Biz yorulalım, herifçioğlu karşımızda yayıladursun. O da biliyor elimin kolumun bağlı olduğunu. Hergele! Ama yağma yok. Ben bunun...

Bir huzursuzluk ki bu kadar olur. Neden böyle rahat bu öğretmen bozuntusu? Tutuklanmayacağına güven duyduğundan. Peki nerden çıkıyor bu güven? "Bir şey çıkmayacaksa bırakın," diye ağız değiştirmeleri neden? Ne değişti? Hayatı boyunca değişen rüzgârları, bu rüzgârların değiştirdikleri güçleri, ânı ânına izlemiş olan Zekâi Bey, sezgisini yitirmiş miydi? Eski becerikliliğini? Sezmeye kalmadan bir şey olmuş olmasın? Güçler tahterevallisinin yanlış ucunda oturakalmış olmasın? Öyle insafsız ve çabuk iner kalkar ki bu tahterevalli, ustası olmayanın vay haline! Kimse kimseyi uyarmaz. Böyle böyleyken şöyle şöyle olacak demez. Ama oyunun kurallarını bilir Zekâi Bey. Koştuğu bitiş noktasının yer değiştirmesini doğal karşılar. Önemli olan bitiş noktası değildir. Boyutları sık sık değişen bir futbol sahasında oyun çıkarmayı bilmektir. Gol yemeden.

Çok zor da sayılmaz bu. Değişmeyen nice şey var çünkü. Zekâi Bey'e güven, yaşama, koşturma, oynama gücü veren bir şeyler. Turgut Beyfendi'nin hep güçlü kalması gibi. Bu durumda Turgut Bey'in Zekâi Bey'i köpek gibi kovmuş olması içe sindirilebilir, üstünde durulmaması gereken bir olay sayılmalı.

"Uzatma. Hadi yaz şuraya ifadeni."

Bir bloknot bırakıyor Mustafa'nın önüne, bir de tükenmez. Artık Mustafa'nın yazacakları ya da yazmayacakları ilgilendirmiyor onu. Ne yapacağına karar vermek için daha uzun bir geceye ihtiyacı var.

Önündeki boş kâğıtlara dalıyor Mustafa. Yazmalı mı bir şeyler? Yazmaması gereken bir şey yok gibi. Yazabilir. Geceyi bitirebilir? Anlatmalı bu geceyi. Anlatacak, seziyor bu-

nu. İpin ucunda özgürlük varsa, durma çek kendine. Zekâi Bey'in uzattığı tükenmez kalemi evirip çeviriyor. "Made in USA" damgasına takılıyor. Ansızın çocukluğu. Ansızın "Türkiye Cumhuriyeti" damgalı kâğıt kalemleri olan okul arkadaşları. Fadime Öğretmen'in bir gün patlayışı ansızın. "Bir daha baban bunları sana verirse ihbar ederim," deyişi Bülent'e. Hiçbir zaman T.C. damgalı kâğıdı kalemi olmadı Mustafa'nın, okuldayken. Bir ayrıcalıktı bu. Ayrıcalıklı memur çocuklarını hatırlıyor ansızın. Başöğretmenden özel izin alıp öğretmenler kapısından okula girip çıkan Zeynep'i. "Öğretmenim öteki merdiven çok pis," demiş, "Ben ayakkabılarımı kirletmek istemiyorum," demiş, "İzin verirseniz öğretmenler kapısından girip çıkayım," demiş, başöğretmene. Başöğretmenin tanıdığı özel izni hatırlıyor.

USA damgalı kalemi bırakıp sehpaya, kendi kalemiyle yazıyor.

"Tahliye olduktan sonra, ailemin yanında, Urfa'ya gitmek amacıyla uğradığım Adana'da, memleketim ve yakın akrabam Ali..."

Sıkılıyor, utanıyor, bunları yazmaktan. Ne zamandan beri her şeyimizi savunmak zorunda kaldık ve alıştık buna? Haklılık, haksızlık giysisini giye çıkara karıştırır olduk. Zekâi Bey zile basıyor. Abdullah'ı istetiyor. İki büklüm, önünü ilikleyerek amirinin önünde kekeleyen Abdullah'ı nerdeyse tanımayacak Mustafa. Baskın sırasındaki yüzünü hatırlamaya çalışıyor, boşuna.

"Kim kimdiler baskında?"

"Şimdi, efendim..." Öksürüyor. "Müdürüm, evvelemirde sarışın kadın."

"Geç... Başka?"

"Ekrem Şahin var, müdürüm. Biz kapıyı dinlerken efendim çocukla gelen. O yüzden kapıyı fazla dinleyemedik, efendim. Sübut delili bu münasebetle efendim maalesef..."

Hızla Mustafa'ya göz atıyor Zekâi Bey. Abdullah'ın patavatsızlığına bozuluyor. Suçlunun yanında sübut delililinin olmadığı söylenir mi? Şimdi gel de bu adamı korkut. Bir gözü Mustafa'da, boğazını temizleyerek çıkışıyor Abdullah'a.

"Sübut meselesi mahkeme işi."

İşin uzayacağı, en azından dava açılacağı kuşkusunu düşürmek istiyor Mustafa'nın içine.

Amirinin öfkeli bakışları ezdikçe eziyor Abdullah'ı. Zekâi Bey, asıl ezmek istediği Mustafa'nın yerine bu beceriksiz sivil polisin ezilip büzülmesinden sıkkın.

"Başka?"

"Zekeriya Yaman var... Zararsız... Kendisini tanırım. Hatta polis olacaktı da... Milliyetçidir. Milli Mücadele'nin okuttuklarından."

Mustafa'nın kulağına Zekeriya ve polis sözcükleri çarpıveriyor. Kalem düşüyor yere. İrkilmemek elde değil. Zekeriya polis demek. Demek olayı tertipleyen...

Hemen toparlıyor kendini. Bu eski polis taktiğini yutmayacak. Zekeriya polis olsa yanımda söylemezler. Amaç beni şaşırtıp bocalatmak. Zekeriya daha bu akşam dönmüştü İskenderun'dan. Mustafa'nın da tahliye olup aynı akşam Adana'da olacağını nerden bilecekti? Mustafa, kendi düşüncelerine dalıp Abdullah'la Zekâi Bey'i iyi dinlememiş oluşuna sıkıldı. Yorgunluktandı bu. Her an uyanık olması, kulağı kirişte olması gerekirken. Bunlar adamın kafasına, onun bunun polis olduğu kuşkusunu sokarlar. Kafayı karıştırmak için. Kuşku insan kafasını en aydınlık olması gerektiği anda karıştırır çünkü. En güvenilen dostun polis olduğu kuşkusuna kapılınır. Sonunda inancına bile güveni kalmaz kişinin. Çözülmenin başlangıcı.

Yeniden uyanmıştı beyni. Zekâi'yle Abdullah'ın konuşmalarına ilgisiz görünerek elindeki bloknota bir şeyler karaladı.

"Peki ev sahibi?"

"Gizli toplantı yapılan evin sahibi olmakla... Tabii muamele gördü, efendim. Pek bir şey bilmiyor. Bilse, söyleyecek duruma getirilmiştir, müdürüm."

Kalem elinden kayıyor Mustafa'nın. Dipdiri şimdi. Ne uyku, ne yorgunluk, ne de kuşkular. Bir yangın başlıyor içinde. Su istiyor, bol bol su içmek.

Ali'ye olan borcu. Oğlunu da ben okuturum dayı. Sonra çemberi başka Aliler'i, onların oğullarını da içine alacak kadar genişletmek istemek. Büyütülen borç çemberi. Yaygınlaşan ödev. Ödevin sonuna atabildiğim nokta ne? Ali'nin dayak yemesi. Benim yüzümden. Şimdilik ona verebildiğim tek şey. Dili önce kuruyor, sonra şişiyor ağzının içinde. Buruşturuyor bir şeyler karaladığı kâğıdı. Yazılacak bir şey yok.

Artık bu geceyi bitirmek, atlatmak söz konusu değil. Bu şafak, ne özgürlük, ne kurtuluş getiriyor. Bu şafak nasıl olup da unuttuğu prangalarla karşılayacak onu.

"Pencereyi kapa."

Abdullah'a soracak başkaca bir şey bulamıyor Zekâi Bey. Bu kadar az soruyla sabahı nasıl edecek? Daha çok soru gerekli. Sağlıklı bir öfke için daha bol soruya gereksinme duyuyor. Öfkesiz olmuyor, öfkesiz çekilmeyen bir oyun bu. Turgut Beyfendi'yi bile çileden çıkartabilen öfke ortamı sürdürülmeli.

Ama yok, sönen, küllenen bir şeyler var. Öfkenin yerine başka bir şey bulmak.

"Hadi tamam. Bunu da götür yerine."

Mustafa'yı Abdullah'la gönderiyor. Bir kurcalamalı ortalığı.

Mustafa çıkarken elindeki kâğıtları masaya bırakıp bırakmamayı düşünüyor. Zekâi Bey'in ifadeyi istemeyişi şaşırtıcı. Kâğıtları "Made in USA" damgalı tükenmezin yanına bırakıp çıkıyor Abdullah'la. Zekâi Bey'in üstünde fazla durmayacak

artık. Onu fazla büyütmüş olduğunu düşünüyor. Sigarasını yakıyor Abdullah'a sormadan.

Abdullah sinirli. Abdullah tedirgin. Bu geceden memnun değil hiç. Amiri de kendisinden memnun değil çünkü. Hiçbir şeyi sezmese, bunu sezer Abdullah. Yan gözle süzüyor Mustafa'yı. Yılgınlığı artıyor. Bu Mustafa gibiler yıldırır Abdullah'ı. Öğretmen de ondan. Elinde değil. Öğretmenlere karşı yılgınlık duyar. Zar zor bitirdiği ilkokuldaki Metin Öğretmen'in dayakları yer etmiştir kafasında. Sonra, askerde yediği dayaklar gibi. Öğretmek ve dövmek kavramı bileşiktir, öyle bilir. Bir şey öğretmeye kalkanlardan çekinmeyi öğrenmiştir sonuç olarak. Mustafa'yı dövmek zorunda kalmadığı için rahat içi. Böyle bir durumda albayını dövmesi emredilen bir er gibi kalakalacağını biliyor. Ne olursa olsun albay albaydır. Bu uğursuz öğretmenin de belli olmaz, yeniden öğrencisi olur da, adam, kulağını kıvırıp kıvırıp kafasını karatahtaya vurur ha vurur, vurur ha vurur. Yeniden gözlüyor Mustafa'yı. Yok canım, tutuklanacak bu, işi bitik bunun. Komünist bir kerre. Komünistlik adamın üstünden her türlü rütbeyi söker atar. Rahatladı az. Yarı hınçlı, yarı alaylı konuştu.

"Daha yeni çıkmışsın... Bak şu talihe..."

...

"Bekliyordur ailen de şimdi."

"Bekler, alışıktır."

"Bir görüşseydiniz bari. Garip şimdi."

Mustafa yüreğinin yanmasına engel olamadığı için kızıyor. Sıkıyor dişlerini. Sol gözü seğirmeye başlıyor.

Abdullah Muş'taki tümeni, erlere dayak atmadan önce sol gözü seğiren asteğmeni hatırlayıp susuyor.

Nezarethaneye vardılar bile. Sürgüyü, kilidi açıyor. Daha önce yaptığı gibi itmiyor Mustafa'yı. "Gir hadi."

Duman basmış içeriyi. Göz gözü görmüyor. Tavandaki

kirli, kararmış ampul aydınlık yerine karanlık saçıyor sanki. Mustafa yeni gelenler olduğunu görüyor. Yere bağdaş oturmuş iki yeni karaltı. Seçemiyor yüzlerini. Aldırmıyor. Az sonra alışacak gözleri loşluğa, birbirlerini görmeye, tanımaya zamanları var nasıl olsa.

Ekrem, nezarethanenin tahta sırasına, ötekileri hiç düşünmeden boylu boyunca uzanmış. Zekeriya, sıranın ucuna ilişmiş, oturuyor. Abdullah'ı görür görmez ayağa fırlayıp hazırola geçiyor. Hüseyin, beş adımlık yerde sigara içerek volta atıyor. Mustafa'ya bakıyor, sorular birikmiş gözlerinde. Mustafa, Hüseyin'e de bakmıyor. Ali'yi arıyor gözleri. Ali yok. Kapının açılmasına aldırmadan, aralarında fısır fısır konuşan iki yabancının yanına, yere çömeliyor.

Abdullah, Ekrem'i sarsarak uyandırıyor. Sıçrayarak uyanan Ekrem karşısında Abdullah'ı görünce toparlanıyor.

"Ne var, ağbi?"

"Müdürüm senin gidebileceğini söyledi."

Bunu söylerken yan gözle Mustafa'ya bakıyor. "Suçsuzlar gidiyor bak" dercesine. Mustafa gözünde ufaldı yeniden. Mustafa'nın umurunda değil. Zekeriya'yı buluyor attığı taş.

"Ağbi, beni sordun mu, ağbi? Ben bu akşam İskenderun'dan geldim biliyorsun, ağbi. Bir şeyden habarım olmadığını diyivereydin. Ben bu Mustafa'yı falan tasvip etmem, ağbi. Benim hısmım değil, karımın hısmı. Anarşikliğini bildiğimden ağzımı bile açmadım yemekte. Ama eve varayım, karımın ağzını burnunu dağıtmazsam bu herifi eve kodular diye."

Açlıktan, sinirden, yorgunluktan ve biraz da Zekeriya'nın konuşmasından midesi bulanıyor Mustafa'nın. Yazamadığı ifadeyi şöyle yazacak şimdi isteseler: "Ben, Zekeriya ve Ekrem bir örgüt kurmaya karar verdik. Amacımız Adana işçilerini Marksist-Leninist yapmaktı." Nokta. Bu kadarı bu Zekeriya dürzüsüne yeter. Ama bunu bu beceriksiz polis-

ler bile yutmaz. Hem hak etmedikleri bir iltifat olur bu ikisine de.

En iyisi durmamak bunların üstünde. Yanlarına çömeldiği iki yabancıya kulak verdi. Kürtçe konuşuyorlardı. Sorguya çağrılmadan önce ağzından çıkarıp duvara yapıştırdığı sakızı buldu, çiğnemeye başladı.

"Abi, bi yol beni de anlataydın, abi..."

Abdullah'ın gözü Mustafa'da. Bu daracık yere tıkılmış adam korkutmuyor onu artık. Ama onu korkutamıyor da, bozulması bundan.

"Senin için konuştum. Anlayışlı adamdır Zekâi Bey, meraklanma sen. Amirin hasıdır. Suçsuzu gözünden anlar."

"Gözünü seveyim abi, bir daha konuş. İskenderun'da yeni işe girdim. Geç kalmak olmaz."

"Telaş istemez, bunların durumu belli olsun hele."

Yeniden göz atıyor Mustafa'ya. Aynı anda gözü takıldı Hüseyin'e. Yüreği taşlaşıverdi. Bundan söz etmeyi unutmuştu Zekâi Bey'e. Ne yapmalı şimdi? Zekâi Bey yapacağını yapar artık. Şimdi Zekâi Bey'e varıp, "Bir adam daha var," sözünü nasıl etmeli? Adam sorduğumda aklın nerdeydi, demez mi? Bu kez ya atar, ya sürer beni. Daha yakında, Zekâi Bey'in eline ayağına kapanıp zor affettirmişti kendini. Şimdi mümkün değil affetmez. Hem evi bas, hem de toparladığın adamları tamı tamına amirine bildirme. Çıbanlı suratı karardıkça kararıyor Abdullah'ın. Zekeriya'ya yükleniyor o hırsla. "Ne işin vardı bu komünistlerle peki? Hergele! Bak şimdi çaresine!"

Benzi kül olan Zekeriya'ya bakmıyor bile. Ceketini iliklleyen Ekrem'le çıkıp sürgülüyor nezarethanenin kapısını. Hiçbirine allahaısmarladık demeden gitti Ekrem. Kimsenin umurunda da değil. Bir Zekeriya, bu davranışın kendini suçlulara daha yaklaştırdığı duygusunda. Yığılıp kalıyor Ekrem'in boşalttığı tahta sıraya.

Çeneleri ağrıyor Mustafa'nın. Ağzının pasını alsın diye çiğnediği sakızı yeniden yapıştırıyor duvara. Sigara yakıyor yeniden. Hüseyin tam tepesinde durdu voltayı kesip. Mustafa başını kaldırıp bakmıyor. Bakmak istemiyor. Aklı Ali'de. Suçluluk duyuyor. Hüseyin de suçluluk duymalı. Akşam Aliler'e gitme işini çıkartan, işgüzarlık edip Mustafa geldi diye haber uçurtan kendisi. Ali, Mustafa'nın tahliyesini duyar da çağırmaz mı? Oysa bir süre, bir süre belki uzak durmalıydı Ali'den. Ama Hüseyin hiçbir şey düşünmesine fırsat bırakmamıştı. Onun bütün derdi, Adana'da sürgünde sandığı çenesini her fırsatta işletmek. Bütün öğleden sonra, yazıhanede zevzekliğe doymadı. Devrimcilik şuymuş, şu değilmiş. Şu yanlışmış, şunun olacağı belliymiş. Örgüt, teori, halk, daha bir yığın sözcük sıralayarak karanlık günlerdeki korkaklıklarını gizleyenler. Başarılı ya da başarısız, ama bir şey yapmış olanları hiç hakları olmadan eleştirenler. Bunları tanıyor Mustafa. Hüseyin'in de bunlardan farkı yok. Öğleden sonra yaptığı bundan başka ne? Aklınca akşam da sürdürecekti eleştirisini. Aliler'de gösterecekti kendini. Mustafa'nın yanlış yolda olduğunu kanıtlayarak örtecek aklı sıra korkaklığını.

Hırsla ardı ardına solukluyor sigarasını. Duman doluyor ciğerine. Boğulur gibi öksürüyor ardından.

Hüseyin hâlâ tepesinde. Öksürürken ağzından tükrükler saçıyor, Hüseyin'in üstündeki maksi pardösüsünün eteklerine. Nerden de bulmuş bu pardösüyü? Boş zamanlarında, Atatürk Bulvarı'ndaki pastanede oturarak, taşrada bunalan aydın avukat pozlarına giriyordur bununla. Ayas Koleji'nin pasta düşkünü kızlarına bıyık buruyordur çayını içerken. Onlardan birini alabilmek, en azından tavlayabilmek için can atıyordur. Kızmak istiyor Hüseyin'e. Haklı haksız, kızmak istiyor. Hüseyin'e kızmak kolay geliyor şimdi. Kafasını buna yormakta fayda görüyor. Ali'yi unutmakta.

Yalnız Ali'yi mi? Karısıyla kızını da düşünüyor artık. Kızını unutabilir. Onu tanımıyor aslında. Bir-iki kez parmaklıklar arasından gördü, o kadar. İçerdeyken, arada kızını düşünüp üzülürdü. Başka sıkıntılarına bulduğu bir addı belki yalnızca, kızını düşünmek.

"Ne sordular?"

"Ne sorulur?"

Tepeme dikilmiş, "Ne sordular?" diye kafa şişiriyor. Kendinden başka hiçbir şey umurunda değil. Başına geleceğin derdinde. Karın, kızım, bütün olanlar, olacaklar, devrimci hareket umurunda bile değil. Hüseyin'in korkmasını istiyor.

"Canım anlatsana. Bekliyoruz deminden beri."

"Yok anlatacak bir şey."

Çömeliyor Hüseyin. Mustafa'nın kulağına fısıldıyor.

"Bunlardan çekiniyorsan polis falan değiller. Bizden sayılırlar. Biriyle konuştum, maliyeciymiş. Silahtan gelmiş."

"Ne zamandan beri silahlıları kendinden sayıyorsun?"

Bağırıyor Mustafa. Sağ yanındaki Kürtçe fısıldaşma kesiliyor. Hüseyin tedirgin.

"Ne oluyorsun? Öyle değil.."

"Yaaa?"

"Öyle silah değil. Evinde arama yapmışlar. Bir tabanca bulunmuş."

"Tabanca silah değil mi?"

"Ne zora koşuyorsun? Hesap uzmanıymış. Buraları biliyorsun. Vergi, kayıt derken bir-iki kodamanın canını sıkmış. Onlar da solcudur, diye emniyete ihbar etmişler. Daha önce ölümle tehdit edildiğinden tabanca edinmiş. İşte bulunan tabanca bu."

"Tabanca ya. Kuyruğu kaptırmamak için silahlanmış işte."

"Çevirme şimdi. Savunmak zorunda kalmış kendini. Öyle değil mi, Veyis kardeşim?"

Hüseyin'in Veyis dediği aldırmıyor konuşmaya. Uzun, in-

ce yüzlü biri. Gülümsüyor. Yanındaki, kaba saba görünüşlüsü cevaplıyor Hüseyin'i:

"Silahi benimdür."

Mustafa ilgi duyuyor iki yabancıya. Aydın görünüşlüsü, deminden beri yanındakine Kürtçe bir şeyler anlatmak isteyen maliyeciymiş demek. Arkadaşının Hüseyin'e verdiği karşılık onu üzmüş gibi. Belli ki bu konuda çene yoruyor deminden beri. Başını sallayıp yeniden başlıyor konuşmaya, müzikli, inandırıcı bir sesle. Bir ninni gibi geliyor konuşması Mustafa'ya. Gözleri kapandı kapanacak.

Canı sıkılan Hüseyin yeniden başlıyor voltaya. Dayanamayıp başında dikiliyor yeniden.

"Sigara versene."

"Duman dayanılır gibi değil."

"Sen de içiyorsun."

"Yeni geldim ben. Ama haklısın, ben de içmeyeceğim."

Bitmemiş sigarasını söndürüyor ayağıyla. Hüseyin'e sigara vermiyor. Bu gece Hüseyin olmasın istiyor. Bu gecenin sonunda, Hüseyin'le birlikte, Hüseyin'le örgüt kurmak ya da gizli toplantı yapmak, ne olursa olsun, ortak bir suçtan tutuklanmak düşüncesi ağırına gidiyor.

Omuz silkiyor Hüseyin.

"Amma değiştin. Ne kızıp duruyorsun? Eski tüfekler gibi. Hapse düşüşünden bütün dünya sorumluymuş gibi. İnsan düşmanı kesilmişsin."

"Hadi ordan. Kime düşman olunacağını bilirim ben. Öğreniyorum en azından."

"Öyleyse ne bu öfke?"

Ayağa kalktı Mustafa. Sigara paketini uzattı Hüseyin'e.

"Boş ver. Yak bir sigara."

Niye yükleniyor ki Hüseyin'e. Devrimci olmasa da namuslu biri sayılmaz mı Hüseyin? Beğenmiyordu onu, evet, ama kendini beğeniyor muydu? Yaptıklarını yeterli buluyor

muydu? Ne anlamı var Hüseyin'in üstüne gitmenin? Faydasız üstelik. Daha adam, daha sağlam olmak. Geç de olsa. Asıl sorunum bu.

"Beni ne zaman çağıracaklar?"

"Bilmiyorum."

"Sana beni sordular mı?"

"Hayır."

"Biliyorum. En son çağıracaklar beni. Seni burda pek bilmezler ama, benim dosyam kabarık burda. Barodan bir arkadaş söyledi geçenlerde. Dikkat et, dedi. Benim yazıhaneyi de dinletiyorlarmış."

"Onun için mi bütün öğleden sonra sormadık soru bırakmadın?"

Susuyor Hüseyin. Bozuluyor Mustafa'ya.

Sorguyu anlatsa ne olacak sanki? Bana yüklenip duracağına. Sanki onu buraya biz getirdik. Provokatör müyüz biz? Kendine baksa ya? Onun yüzünden gelmedik mi buraya? Hapisten çıkıp doğru bize gelen kim? Burda gözaltında olduğumuzu bilmezmiş gibi. Hapisten yeni tahliye olan daha dikkatli olmalı. Çevreyi kollamalı. İzlendiğini bilmeli. Onu uyarmak bana düşmezdi ki. Adam çıkmış gelmiş. Gelme mi diyeceksin? Polis bir şey var sandı. Adana gibi bir yerde. Üstelik işçi evine gidince. Akraba olduğunu ne bilsinler? İnanırlar mı? Üstelik de Oya. Gözetim altında zaten, o da gelince, adamlar kuşkulanmakta haklı.

Buraya kapatıldığından beri ilk kez düşünüyor Oya'yı. Onu Aliler'e getirenin kendi olduğunu düşünüyor şimdi. Kadın, otelinde uyuyacaktı. Dışarıya falan çıkacağı yoktu. Ne demeye onu da getirdim? Kadının başı dertte zaten.

Pişmanlık yayılıyor içine. İlk kez suçluluk duyuyor. Derin derin çekiyor dumanı içine. Canını sıkan düşünceleri başından savmak istiyor, dumanı dağıtarak. Üzülmenin anlamı yok. Sonuç olarak onu zorla getirmedim. İyilik yapmak iste-

dim. Canı sıkılıyordur diye. Değişiklik olur, dedim. Gelmemek elindeydi. Karar vermek onun işi, sonuç olarak koskoca kadın. Doğruyu yanlışı kendi bilmeli.

Ayıp ettiğinin farkında Hüseyin. Ama Mustafa sorgudayken, Ali'nin çığlıkları yankılanırken kötü bir korku sarmıştı içini. Kendi boyutlarını genişletip duran bir korku. Sekiz yıl, on beş yıl mahpusluklara, yıkılmış, piç olmuş bir yaşama biçimlenip duran. Şimdi Mustafa'dan beklediği, bu korkuyu yola yordama sokmaya yardımcı olması. Sınırlarını çizmesi korkunun. Oysa ne yapıyor? İyice bulanıklaştırıyor kafasını. Korkuyla birlik oluyor.

"Benim hakkımda ne sordular?"

Mustafa öfkeli.

"Hiç."

"Nasıl hiç?"

"Hiç işte. Ne olsun istiyorsun?"

"Yahu söyle de biz de ona göre davranalım."

"Nasıl davranırsan davran."

"Korkak sen de!"

Mustafa gülüyor. Elinde değil. Gerginliği boşalıveriyor. Bir bu eksik bu gece. Hüseyin'in onu korkaklıkla suçlaması. Gülünç derecede aşağılık, aslında sadece gülünç bir durum bu. Hüseyin'in bunca korkması ve Mustafa'yı korkaklıkla suçlaması. Şaşacak bir şey yok bunda. Durumu büyütecek Hüseyin, sadece kendisini düşünüp herkesi suçlayacak. Yine de Hüseyin'e, Zekâi Bey'e de, Abdullah'a da bozulduğundan daha çok bozuluyor. Adam olmaz bu Hüseyin. İsterse kırk ton kitap okusun. Varabileceği en ileri nokta sol bir partiye oy atmaktır, gizlice. Sıkışırsa onu da vermez. Üstelik bu davranışına bilgiççe bahaneler bulur. Hüseyin'in, en kısa zamanda, ukala bir hain olacağına inanıyor şimdi Mustafa. Onu kollamaya karar veriyor. Başını çeviriyor Hüseyin'den. Ter akıyor alnından. Yoksa? Bu akşamki yemeği

düzenleyen kim? Hüseyin. Belki polis, belki polise çalışıyor. Adana gibi yerde, işçi akrabaları olan Hüseyin gibi biri. Üstelik az çok aydın, az çok Marksizm'den çakan. Ondan âlâsını mı bulacaklar. Ondan sonra gelsin parlak davalar, hatta milletvekilliği. Hatta, belki de daha fakültedeyken başladı bu işe. Hem her şeyin içinde, hem her şeyin dışında değil miydi hep? Herkesin seçimini yapıp tavrını ortaya koyduğu dönemlerde uzlaşmaz grupların oluştuğu dönemlerde, sadece sosyalist kalmayı beceren Hüseyin'in akrabalığı yeterli bir güvence mi? O zaman kim sosyalist değildi ki? Kimse kimseye sosyalist olup olmadığını sormuyordu bile. Çok daha güncel sorular vardı. Ama bizimki, hep geride, hep hesaplı, hep eveleme geveleme ustası.

O zamanlar boşuna dövmeye kalkmadılardı onu. Kimbilir, belki polisliği gitmişti kulaklarına. Kurtarmamalıydım.

Elinin tersiyle alnından akan teri sildi: Haksız olduğunu biliyor Mustafa. Bozgun asıl bende. Bu beklenmedik baskın, karımla ilgili sıkıntılı kuşkular hep beni şaşırtan. Yılgınlık herkese kuşku duymakla başlar. Hüseyin'e bakıyor şimdi, gülümsemeye çalışarak.

"Sormadılar seni. Daha doğrusu Birinci Şube Müdürü sormadı."

"Kim sordu?"

"Kimse. Beni sadece o sorguya çekti."

"Beni de çağırınca ne diyeyim?"

"Hiç. Söyleyecek bir şey yok."

"İşkenceye getirirlerse. İnsana her şeyi söyletiyorlarmış."

"Neyi ulan? En fazla, evet en fazla, 'Gizli toplantı yapıyorduk,' dedirtirler. Sonunda bu da fos çıkar. Of sıktın ama."

"Sen bilmiyorsun ama. Neler yapıyorlarmış."

Gerçekten kızmak mümkün değil Hüseyin'e. Ağzını, Mustafa'yı öfkelendirmek için açıyor sanki.

"Ne yapalım biz de itiraf ederiz."

"Deli misin? Örgüt kurmaktan sekiz yıl verirler."

"Ne yapalım, kardeşim? Toplamasaydın bunca adamı biraraya."

Korkuyor Hüseyin. Mustafa'nın alay ettiğini sezemeyecek kadar.

"Ben mi topladım? Aşkolsun. Ben sadece Ali'ye gidelim dedim. Daha doğrusu, o ille Mustafa'yı getir, dedi."

"Peki ya Oya?"

Susuyor Hüseyin. Suçüstü yakalanmış gibi.

"Senin, örgütün Adana yöneticisi olduğunu düşünüyorlar."

"Çıldırtma insanı. Hangi örgütün? Örgüt yok ki."

"Sen de söyledin ya, istediklerini söyletebilirler."

Sapsarı Hüseyin'in suratı. Zekeriya bankın üstünde horluyor. Gülmek istiyor Mustafa, Zekeriya'nın horultusu gibi ilkel kahkahalar atmak.

"Şu Zekeriya bile senden yürekli vallaha. Hiç olmazsa yatıp horluyor. Kafa ütülemiyor senin gibi."

Yok. Aslında Hüseyin'e yüklenmenin hiçbir anlamı yok şu an. Yeniden bir sigara uzatıyor ona. Ne korkutmak, ne alay etmek istiyor şimdi. Anlamsız ve kolay bir şey Hüseyin'le uğraşmak.

"Meraklanma, seni sormadı. Adın bile geçmedi. Sanırsam sorguya da çekmeyecekler seni."

"Nerden çıkarıyorsun?"

"Sorgu bitti."

"Beni çağırmadılar ama."

"Seni atladılar ya da unuttular, önemi de yok onlar için."

Kıpkırmızı oluyor Hüseyin. Bir rahatlamanın hemen ardından gelen azgınlıkla.

"Niçin unutsunlar beni? Onlar açısından en az üçüncü derecede önemli sayılırım."

"Ne önemi?"

"Baskında ele geçirdikleri arasında üçümüz önemliyiz."

"Yok canım?"

Mustafa'nın alayını seziyor Hüseyin. Öfkeli şimdi.

"Başta üçümüzü götüreceklerdi sadece. Ali'nin ukalalığı olmayaydı."

Artık ne bezginlik, ne umursamazlık, ne de alay etme isteği bıraktı bu sözler Mustafa'da. Öfke tek başına kapladı içini. Bir anda yakasına sarılıverdi Hüseyin'in.

"Ulan, bir de utanmadan ukalalık etti diyorsun Ali için."

Mustafa sorgudan döndüğünden beri aklı büsbütün karışan Hüseyin kekeliyor.

"Ne kızıyorsun... canım? Polise karşılık vermeseydi... yani ses etmeseydi, demek istiyorum... Götürecekleri yoktu ki onu. İstedikleri bizdik."

"Bizdik ha? Biz neyiz? Kimiz sersem? Sen nesin? Kimsin? Seni niçin istesinler? Sen ne işe yararsın? Cirmin yaksa yaksa nereyi yakar? Budala!"

"Orası belli olmaz."

Ne kadar korkarsa korksun, kendisine özel bir önem vermekten vazgeçemeyenlerdendi Hüseyin.

"Kalın kafan almıyor mu? Sorgu bitti diyorum. Ne yazık ki, senin gibi ukalalara değil, Ali gibilerine dayak atıyorlar daha çok."

"Ali dayak mı yedi?"

"Duymayan kalmadı, bir sen mi duymadın?"

"Ne bileyim? Herkes olabilir. Bıraksana yakamı."

Mustafa, Hüseyin'in yakasını saldı. Yeniden çömeldi yere. Suratını görmek istemiyor Hüseyin'in. Utanmadan karşıma geçmiş, bir de Ali'yi başına gelenlerden dolayı suçlamaya kalkıyor. Bu işin dalbudak salmasını, Hüseyin'in şöyle gerçek bir uygulamadan geçmesini isteyecek nerdeyse. Ama hayır, Hüseyin'in hak etmediği deneylerden geçmesi gereksiz. Şimdi işkenceyi bile yakıştırmıyor ona. Evet. İşkence herke-

sin olamaz, işkence bile. Herkes işkenceden geçemez. Bu bir fasıldır, ancak bazılarının geçebileceği bir fasıl. Öğrenmeyi ve aşmayı hak edenlerin. Genel ve dağınık bir bela değildir bu; önemli ve soylu bir acıdır. Niçin bunca seviyoruz ayrıcalıkları?

Gece uzadıkça sapıtıyorum, diye düşündü. En iyisi düşünmemek, en iyisi Hüseyin'in sorguya çağrılmaması. Bundan âlâ ceza can sağlığı. Çağrılırsa, artık, sonradan, sorguyu kimbilir nasıl saptırır, nasıl ballandıra ballandıra anlatır, şuna buna, bu boktan geceye bile önemli bir çile havası vermeye kalkışır.

Bir şeye, hele Hüseyin'e takmak gerekliymiş gibi yorup duruyor kendini. Kendi yaptığı neydi peki? Tahliye olur olmaz, saçma sapan nedenlerle Adana Emniyeti'ne düşmek ve Hüseyin'le uğraşmaktan başka. Ayrıntılarda boğulmaktan.

Ayrıntılarla uğraşmak çoğu kez bir sapmadır, demişti Doğan. Niye özeniyorsunuz burjuva entelektüelleri gibi düşünmeye? Biz bundan kurtulmak için bunca çaba gösterirken. Ayrıntılardan sıyırdım yakamı, derdi Doğan. Basit, sade olmaya çaba gösteriyordu. İstanbul'da fabrikatördü babası. Şiir yazarmış eskiden, edebiyatçıymış. Eski durumunu bilenler, yığınla şey anlatırlardı hakkında. Eskiden nasıl içtiğini, nasıl yoz bir yaşantısı olduğunu falan. Belki bu yüzden, en sık kullandığı sözcük, "insanı değiştirmek"ti. Hapiste Doğan'ı sevmeyen çoktu. Hapishane koşullarının sertleşmesinden hoşlandığı, keskinliğe özendiği söylenirdi. Ayrıca ortak paranın, meyve, süt gibi şeylere harcanmasına karşı çıkardı. Bir ara bu tavrını o kadar ileri götürmüştü ki, koğuşta tartışma çıkmış, Sivaslı Nuri üstüne yürümüştü Doğan'ın.

"Heveskâr sen de. Biz burda sefilleri oynamaya özenmiyoruz senin gibi. Acıyı, zoru, açlığı falan bebelikten biliriz. Burda talime gelmedik. İçeri düştüğümüze de bayılmıyoruz. Ne kadar az zararla sıyırtırsak o kadar iyi, anladın mı?"

Belki haksızdı Nuri. Doğan'ın burjuva alışkanlıklarını yenmek için gösterdiği çabayı anlamak gerekirdi. Ama Nuri de haklıydı, onun gıdasız kalma, zor koşullara alışma talimine, böyle bir gösterişe özenmesi beklenemezdi. Nuri için, "bilinçsiz" demişti Doğan. Büsbütün beynine sıçratmıştı kanını.

"Ulan, sen bizim orayı bilir misin? Bizim hapse düşmemiz için mahalle bakkalının iki sözü kâfidir. Bizim, senin gibiler gibi bilmem kaç cilt Marks, Lenin falan paralamamız gerekmez hapse düşmemiz için. Birinin az nasırına bas, biraz göze bat, yeter."

"Sana iftira etmişler, gerçekten senin niçin hapse düştüğünü anlamıyorum!" demişti Doğan, alayla... İşte o zaman, ranzasından fırlayan Nuri yapışmıştı Doğan'ın yakasına.

"Ulan, böyle siyasi koğuşu falan değil, hasından bir taşra hapishanesine düştün mü hiç? Orda herkes 'iftira'dan yatar. Ben de iftiradan düştüm, tamam mı? Tahliye olmak istiyorum. Çıkınca Sivas'a gideceğim. Beş nüfusa bakacağım. Burda açlık oynayıp ciğer delmeye, keskinlik edip cezamı uzatmaya da niyetim yok. Ortak paradan artanla süt alınacaksa, domates falan alınacaksa, iyidir, gerektir. Fazla gak guk istemez."

"Peki ya hareket?" demişti Doğan. "Artan paramız, fazla paramız varsa, onu dışarıya, harekete katmalıyız."

"Ulan, dünyada hapishanecilerin parasıyla yürüyen hareket duydun mu? Bu parayı zaten sizin babalarınız göndermiyor mu? Tepelerine dünyayı yıkmak istediğiniz babalarınız? Madem öyle enayiler, söyleyin onlara, dolambaçlı yoldan değil, doğrudan doğruya harekete yardım yapıversinler!"

Sonra da dinlememişti Doğan'ın karşılığını. "Bak arkadaş..." diye bir şeyler anlatmak isteyen Doğan'a sırtını dönmüş, polis radyosunu açarak Aliye Akkılıç'tan türküler dinlemişti.

Mustafa ikisine de tam hak vermemişti. İkisi de az doğruyla az yanlışı karıştırıyorlardı. Ortak bir şey yakalamıştı ikisinde de: Korku.

Doğan, aşmak istediği, karşı çıktığı dünyanın yakınlığından, kendisini yeniden ele geçirmesinden korkuyor, bu korkuyla, gerekli gereksiz saldırılara geçiyordu; bir damla içki bile içmemesi gereken bir alkolik gibi, o dünyanın alışkanlıklarından bucak bucak kaçıyor, belki de bunlara yeniden kaptırmaktan korkuyordu kendini. Sivriliği, keskinliği, sınıfıyla bağlarını bir daha onarılamayacak biçimde koparmak isteğindendi, bu bağların nasıl zor koptuğunu biliyordu, belki.

Nuri? Hayattan korkuyordu o. Kısaca hayatın zorluklarından, yeniden iş bulamamaktan, eline bakanları sefil etmekten korkuyordu. Zaten yanık bulduğu bir yaşamı, bir de, faydasız eylemler sonucu iyiden iyiye yakmaktan korkuyordu. Atak değildi, ataklık hep lüks olmuştu onun için. Özlemleri vardı, bastırılması güç özlemleri. Güzel bir kadın, iyi yemek, giyinmek gibi şeyler, öyle elinin tersiyle itiliverilecek nimetler değildi onun için.

"Ulan," diyordu, "ben bu Doğan'ın s..tir etmek istediklerini hep özledim, tamam mı? Ayıp değil bu. Biz görmedik, görmediğimiz için, daha doğrusu aslan payını hep başkalarında gördüğümüz için solcu olduk. O aslan payından vazgeçmeye niyetli diye alkış beklemesin benden. Vazgeçecekse vazgeçsin, ama benden vazgeçmemi beklemesin. Neden vazgeçeceğim ki be?"

Gök gürledi dışarda. Mustafa ürküverdi. Doğan'la, Nuri'nin korkularını düşünmek de ne oluyor şimdi? Korku üstüne düşünmek, Mustafa korkuyor. Pisi pisine yeniden tutuklanmaktan, karısını bile görmeden, bir kadınla, bunca

zaman sonra herhangi bir kadınla yatamadan, yeniden tutuklanmaktan. Bütün yorgunluğu çekilmez bir gerginliğe dönüşüyor. Yatmak istiyor, bir kadınla, kiminle olursa olsun. Bu açıdan, karısı hiç önemli değil şimdi. Aylarca özlediği, düşlerinde yücelttiği karısı. Düşünemiyor onu şimdi. Ansızın bütün benliğini saran istekle bütünleştiremiyor. Sarı, uzun boyunlu bir kadın düşünüyor, Oya gibi. Mustafa irkildi, hiç tanımadığı, bambaşka gözle bakması gereken Oya'yı istemek. Zekâi Bey'e hak vermek. Karısı esmerdi, boyu da kısaydı oldukça. Son zamanlarda, doğumdan sonra çenesi sarkmıştı hafiften. Görüşte dikkatini çekmişti. Şimdi beynini zorlasa da karısıyla yaşamış olduğu tat verici bir birleşmeyi hatırlamayacak. Belki de hiç olmadı böyle bir şey. Zaten ne kadar birlikte kaldılar ki? Bütün kafasını, duygusunu harekete verdiği aylar. Karısı? Çoğu kez aklı başka yerde, karısının sessizce katlandığı sevişmeler. O aylar boyunca konuşmadan yenmiş yemekler, gazete okurken içilmiş sabah çayları gibi.

Oya'yla nasıl olur? Nasıl olabilir? Göğsü kalın kazağının altında belirsizdi. Bacakları adalelidir. Sevişirken yorulmaz, hatta zorlar beni. Böylesinin karşısında utanmak, beceriksiz düşmek var. Oya'yı sevişirken, çıplak düşünmek zor aslında Mustafa için. Uzak, dokunması, bilmesi zor bir şey Oya'nın çıplaklığı. Boynunu hatırlıyor ama, biçimli kulaklarını. Şimdi bir kadın isteğiyle Oya'yı bağdaştırmak nice ürkütücü olursa olsun, hiçbir kadını istemediği kadar isteyiverdi Oya'yı. Utandı. Saçmayla başlayan gecenin sonu neye varacak böyle giderse? Kapandıkça geceyi zorlaştıran tespihböceğini açmalı beyninde. Çevresine bakındı.

Yanındakine durmadan bir şeyler anlatmaya çalışan yabancının oldukça temiz giyimli oluşu dikkatini çekti. Sanki Kürt deyince, omzuna fişeklik asılı biri olması gerekirmiş gibi. Mustafa'nın biraz uzağında, çömelmiş oturuyorlar. İyi

giyimlinin yuvarlak, kara gözleri var. Çok yumuşak bakışlı gözler. Bu gözlerin dışında, bir gram yağ bağlamamış vücudu, sinirli, gergin bir kişi havası veriyor ona. Yeniden gürlüyor gök. Ovaya sağanak boşanacak. Bütün ovayı kaplayan nem, tepedeki parmaklıklı nezarethane penceresinden doluyor içeri. Boğuluyor Mustafa. Soluksuz kalıyor.

"Gök gürültüsünden korktun mu, arkadaş?"

Yüzüm sapsarı demek. Demin yanındakiyle konuşuyordu, ne zaman döndü ki bana?

Daha dikkatli bakıyor yanındakinin yüzüne. Yuvarlak gözlerin kara değil, açık kahverengi olduğunu görüyor. Yumuşak, dost gözlerle hemen yakınlık kurmak, rahatlamak istiyor.

"Evet arkadaş, gök gürültüsünden, daha birçok şeyden korkarım."

Daha daha çok şeyler anlatmak istiyor birden. Oya'yı istediğini, karısını. Şöyle ya da böyle, karısıyla kızıyla ilk karşılaşmadan korktuğunu. Hatırlamak istediği yanlışları. Sonra yine Oya'yı, aslında aşk nedir bilmediğini, hatırlamaya değecek bir sevişmenin nasıl olması gerektiğini bilmediğini anlatmak istiyor. Bütün bunlara ilgi duymayacağını bile bile, sıkıp usandırma pahasına. Tutukluluğu süresince hep kendisini bir şeye hazırladığını, hatta hazır sandığını, oysa şimdi hiçbir şeye hazır olmadığını, daha doğrusu soyut bir hazır olmanın anlamsız kaldığını falan.

"Yiğidin akıllısı korku bilir."

Gülümsüyor şimdi. Mustafa'nın anlatmak isediklerini sabırla dinlemiş gibi.

"Veyis'ti adınız, yanılmıyorsam."

"O mu söyledi?"

Hüseyin'i gösteriyor biçimli başıyla. Alaysız, ama Hüseyin'i iyice çakmış gibi.

"Evet. Tabancadan geldiğinizi de."

"Duydum. Tabancayı bulduklarında korkmuştum ben de."

"Tabanca benimdir."

Yine atıldı Veyis'in yanındaki kaba, dağlı görünüşlü adam. Veyis ona çaresizlikle baktı.

"İşte bu yüzden korkuyorum ya."

Herkes biri için korkuyor, diye düşünüyor Mustafa. Ali için, karım için, asıl şafaktan sonraki Mustafa için korkuyorum.

"Korkmamızı gerektiren birileri oluyor hep."

Bu ciddi sözleri iyi giyimi gibi aykırı duruyor Veyis'te.

"Nedir kötü olan?"

Ansızın bu yabancıdan sıkılıyor Mustafa.

"Çirkinlik."

Susuyor Veyis, yanındakine yeniden anlatmaya başlıyor. Bunun hep aynı hikâye olduğundan emin Mustafa. Çirkinlik, bu anlamsız sözü söyleyip kendisini yeniden yalnız koyan bu adama bozuluyor. Tartışmak istiyor onunla.

"Çirkinlik mi? Tek başına hiç anlamı olmayan bir sözcük bu."

"Çirkinlik durumlardır. Bağlantılardır. Duran, doğurmayan, yeşermeyen bir şeydir. Setlerdir, engeller, barajlardır. Zorbalıktır, genişlemeyen çemberlerdir. Kendini böyle çemberlere kapatmadır." Çevresine bakındı. Başıyla Hüseyin'i gösterdi. "Arkadaşınız gibi. Kendi için korkuyor. Bir duyguyu daraltmaktır çirkinlik. Bir duygu yayıldıkça güzeldir oysa. Güzel şeyler dar yerlere sığmaz. İnsanların mutluluğu gibi. Nice çoğaltırsan özünü onca iyi. Onca az bulaşırsın kötüye, çirkine."

Mustafa şaşkın. Bu adamın ansızın böyle felsefe yapmasını beklemiyordu hiç. Daha dikkatle izliyor yüzünü. Kesin olarak güzel buluyor yüzünü. Elma kemikleri çıkık. Esmer teni şakaklarının üstünde gepgergin, ışıltılı. Elleri durmadan oynuyor. İnce, uzun, güzel hareketlere dönüşen eller. Bir hey-

kel yuğururmuş, bir heykele yuğrulurmuş gibi. Bu ellere iyi yakışır silah. Tabanca konusu geliverdi aklına.

"Silahı seviyorsunuz demek."

"Çirkinle baş eden her şey gibi."

"Peki öldürmek?"

"Sorun öldürmek değil, çirkine baş eğmemek. Önemli olan silahın kimin elinde olması. Çirkinliğin mi, güzelliğin mi?"

Adamın çirkinlik, güzellik sorununu böylesi çekiştirmesi yadırgatıyor Mustafa'yı. Yine de bu iki sözcük, Veyis'in ağzında düzlüğe çıkarıcı bir tılsım gibi şu an. Yorgunluk, tutunmak isteği, o kadar.

"Bir hesap uzmanı için fazla şairane sözler bunlar."

"Dağıtımla yaratılışı birbirine karıştıranlardan mısınız yoksa?"

Susuyor Mustafa. Saçma bir şey söylediğini biliyor. Yine de, mesleklerle kurulan bağlantılar vardır. Bazı adamlara yakıştırılan, oturan meslekler. Müfettişler, müşavirler, komisyoncular, tahsildarlar tarif edilebilir kişilerdir. Bunu söylemek istiyor, bırakmıyor Veyis.

"Öğretmen size neyi hatırlatır?"

İrkiliyor Mustafa. Veyis'in iri gözlerinin yuvarlağında tedirgin edici bir şey göremiyor.

"Öğretmen olduğumu biliyorsunuz demek?"

"Hayır bilmiyorum."

"Öğretmen neyi hatırlatır diye niçin sordunuz öyleyse?"

"Mesleklerle ilgili anıların değişebileceğini anlatmak için. Anılarla, tanımlamalarla doğruları bulmak mümkün değil. Öğretmensiniz demek. Öğretmen deyince, üstünde bitler yürüyen kara bir şalvar anımsıyorum ben."

"Tuncelili misiniz?"

"Evet, köyünden. Dağlıyız aslında."

Yanındaki iyi giyimli adamla bitli, kara şalvarı pek bağdaştıramıyor Mustafa.

"Ben de şalvar giyerdim, çocukluğumda."

"Olabilir. Diyeceğim o değil. Yıllarca aynı kara şalvarı giydim. Anam arada şalvarımı yıkayıp güneşe asardı. Yine de bitler yürürdü şalvarın üstünde. Yıkanmış şalvar üstünde daha belirginleşen bitler. Bakardım bitlere. Anama, bitler suda niye boğulmadı diye sormak ister, soramazdım."

"Niye?"

"Kürtçe konuşmamak için. Sade Kürtçe anlardı anam. Anamla Kürtçe konuşmaktan korkardım. Bu yüzden yıllarca konuşamadık doyasıya."

Bir şeyler sezer gibi oluyor Mustafa.

"Öğretmen mi?"

"Belki ilerici davrandığına, yararlı bir şey yaptığına inanıyordu. Aslında o zaman biz çocuklar da, çektiklerimize rağmen doğru davrandığına inanıyorduk onun. Bize Kürtçe konuşmayı yasaklamıştı."

"Belki bazı genelgelere uymak zorundaydı."

"Belki... Mutlaka. Ama hiç olmazsa ailelerimizin sade Kürtçe konuştuklarını hesaba katabilirdi. Benim anam gibi."

"Onlara Türkçe öğretebileceğinizi sandı herhalde."

"Devlete düşen işi, biz, bitli, kara şalvarları bile doldurmayan cılız gövdemizle mi başaracaktık?"

Sıkılıyor Mustafa. Eski bir öğretmenin ahmaklığını taşımak istemiyor.

"Casuslar dolmuştu öğrenciler arasında. Bunlar geceleri kapıları dinler, ertesi sabah evlerinde Kürtçe konuşanları öğretmene ihbar ederlerdi."

"Sonra?"

"Aslında kolaydı işleri. Hepimiz evde Kürtçe konuşmak zorunda kalıyorduk. Kızdıklarının adını verirlerdi ihbarcılar. Öğretmen de suçluyu falakaya yatırırdı."

Mustafa, Veyis'in buğulanan gözlerine bakamıyor. O göz-

lerde kin olmadığını, başka, taşınması daha zor şeyler olduğunu seziyor.

"Kinleniyor musun o öğretmene?"

"Sadece, anamla dilediğim gibi konuşamamış oluşum üzüyor beni."

"Konuşabilirdin yine de."

"Korktum. Dayaktan çok korkardım ben. Öğretmenden de. Allah gibiydi benim için. Anamı harcayıverdim."

Konuyu daha fazla kurcalamak gereksiz. Bir sigara yakıyor Mustafa. Soruyor yine de.

"Yaşıyor mu anan?"

"Öldüğünde kara şalvarı çıkarmamıştım henüz."

"Anlıyorum."

"Anlayamazsın. Bu korkaklığın bana nasıl soysuz geldiğini anlayamazsın."

"Niçin suçluyorsun kendini? Ne yapabilirdin? Bitlere bile yetmeyen gücünle."

"Gücü gücü yetene değil ama. Biliyor musun, anam vuruldu."

"Cinayet mi?"

"Cinayet, kaza, nasıl alırsan öyle."

"Kim vurdu?"

"Sorin boştir. Katile gücün yetmezdir."

Veyis'in kaba saba görünüşlü arkadaşıydı konuşan.

Susuyor Mustafa. Canı sıkılıyor. Bu gecenin sonunda, Zekâi Bey'in üstesinden gelemeyeceği bir suçluluk bekliyor onu. Sigarasını içmek istiyor sadece. Veyis'in arkadaşı susmuyor ama:

"Agamin nişanlısini jandarma kaçırdi. Agam peşlerine düşti. Dere yatagina kıstirdi jandarmayi."

"Sus be Teberdar, onu ilgilendirmez."

"Yok bilsin, bilsin. Canı cana kırdırmasin."

"Ben kimseyi..." Ne söyleyeceğini bilemiyor Mustafa.

"Gamımı bilmeden konuşir bu."

Veyis giriyor araya. Yeniden usul usul konuşuyor Teberdar'la. "Söyle ona" diyor Teberdar, "bundan böyle gamlarımız gam üstündedir." Mustafa istese nezarethaneyi dolduruveren hüznü eliyle tutabilecek. Öyle elle tutulur gibi bir hüzün şimdi. Teberdar ille bir şey anlatmak istiyor Mustafa'ya. Mustafa, Teberdar'ı istemeden öfkelendirmekten çekiniyor.

"Çekmiş vurmiş jandarmayi agam."

"İyi ya almış işte hıncını, namusunu temizlemiş."

Yanlış yaptığını seziyor. Bıçak gibi Teberdar'ın bakışı.

"Böylesinin kani bile yorarak akar," diye hırlıyor. Veyis giriyor araya.

"Kızdığı sen değilsin. Hınç dedin ya demin. Bu hınç konusu o kadar basit değil. Bu konuyu çözmüş değil."

"Ağabeyi jandarmayı vurmuş işte, namusu..."

"İş namus meselesi olmaktan çıktı. O gece, sabaha karşı köyümüzü askerler sardı. İlçeye, 'Köy ayaklandı, jandarmaya ateş etti, asker vurdu,' diye ihbar yapılmış... Söz anlatılacak zaman değil artık. Köy ağabeyimi vermedi. Kimin kimi vurduğu belli değil. Anam da o gece vuruldu. Bunun ağası da. O günden beri beraberiz. Beni ağasının mirası belledi, ana baba oldu bana. Düze inip ırgatlık yaptı, beni ortaya, liseye gönderdi. Üniversitede bursum vardı, yine de yemedi içmedi para gönderdi bana. Sonunda hesap uzmanı oldum, ona bakacaktım. O ise, hiçbir şey kabul etmez benden. Evime bir küfe erzak yüklenmeden gelmez. Ama yine de bir şey bekliyor benden. Hiç sözünü etmediği bir şey."

"Belki, dökülen kanların hesabını sormanı... Sorulur elbet."

Ansızın Veyis de yitiriyor soğukkanlılığını, fırlıyor çömeldiği yerden, çakmak çakmak gözleri.

"Ulan ne kolaycısınız be! Az önce anlattık, namus meselesi için atılan silah yüzünden bile kaç günahsızın kanının döküldüğünü... Anamın... Ezbere konuşmayın. Biz gamımızı,

analarımızın canını sırtımızda taşıyoruz. Onları, senin gibilerin, şu bir duvara yapıştırıp bir çiğnediğin sakız gibi ettiğiniz boş laflar için kırdıramayız."

Mustafa üzülüyor. Çok sıkıntılı bir gece bu. Gök gürleyip duruyor dışarda, bir boşansa yağmur, gecenin, öncenin yanlışlarını yıkasa. Bu Veyis'in de gözü korkmuş, yılmış diye düşünüyor.

"Yavaş gel, aslanım. Öyle demedik. Bizim, hepimizin, haksızlığa karşı olanların da davası bu."

"Her ot kendi kökü üstünde yeşerir," diyor Veyis.

Susuluyor. Mustafa paketini çıkarıp sigara dağıtıyor. Hüseyin'e bile gülümsüyor şimdi. Yeniden çömeliyor Veyis, sigarasını içiyor bir süre. "Böyle kardeş, biz kavgaya girmeden ölü hesabı yaparız." Yana eğiyor başını, gülümsüyor. "Öfkem sana değil. Ama çiğ çiğ konuşan öyle tuzu kurular var ki, öfkem onlara," diye mırıldanıyor.

"Çiğ kalmak büyük ayıptır."

Konuşan Teberdar. Mustafa onun böyle atasözü gibi sözler etmesini yadırgıyor.

Konuşmuyor kimse. Zekeriya'nın horultusu yükseliyor banktan. Hüseyin volta atıyor. Başı dönüyor Mustafa'nın. Hüseyin'e bağırmak, volta atıp başını döndürmemesini söylemek istiyor. Yeni üzüntülere, suçluluk duygularına açılmanın gereği yok. Dönüp, Veyis'e bakıyor. Yuvarlak, kahverengi gözlerle bir karşılık vermek istiyor.

"Teberdar'ın niçin suçu üstüne aldığını, tabancana sahip çıktığını anladım."

Susuluyor yeniden. Şafağı bekliyor herkes.

ŞAFAK

Adana'nın bereketi o güneş doğdu doğacak. Bankalar Caddesi'ndeki kuyumcuların kepenkleri inik. Kalın enseli, büyük arabalı, bozuk şiveli Adana eşrafının Çukurova bereketiyle şişmiş cüzdanları açacak bu kepenkleri. Büyük kapılı evlerine, en büyüğünden buzdolapları aldıran, hizmetçileri traktör gibi ezen esmer ve şişman karılarının kalın bilekleri altınlarla donanacak. Büyük kalçalı bar karılarına harcanmış paraların kefareti ödenecek. Sabaha var daha. Altın bileziklerin, kösteklerin, maaşallahların yığıldığı vitrinlerle kapı komşusu bankalar da kapalı. Kapalı kepenkler, bankalar ve işyerlerinin hemen yakınındaki Küçük Saat'in ordaysa şafaktan önce davrananlar var. Adana'nın dış mahallelerinden, çevre kasaba ve köylerinden akan karaltılar, Kuruköprü Meydanı'ndan Küçük Saat'e doğru süzülüyorlar. Orda, Küçük Saat'in çevresinde toplanıp bekliyorlar. Kendi şafaklarını; bir günlük ekmeği çıkaracakları herhangi bir işi bekliyorlar. Kaldırımlara, kapalı işyerlerinin merdivenlerine oturmuş, umutlarını şafağa bağlamışlar. Bir an önce ağarsa gün, bir an önce başlasa

emek avı. Adana bereketinden paylarına ya ırgatlık, ya amelelik ya da günübirlik bir iş düşse, öğle güneşi altında domates, biber, kırmızı turpla çiğneyebilseler pidelerini. Daha ne olsun? Adana şafağı beklemeye değer.

Gün ağardı ağaracak. Kasketli, fötr şapkalı emek avcıları da çıkacaklar piyasaya. Kaldırımlara yığılmış bu kalabalıkların arasından işe yarayanları, dişleriyle has altını yoklarcasına seçecekler. Artakalan döküntülerse kışkışlanacak kaldırımlardan, renkli ofset baskılı sabah gazeteleri serilecek yerlerine. Bu şafakta iş bulamamış kadınların nasırlı, tokyolu ayakları, kızı Arzu'yu ağlayarak öpen Salih Güney'in renkli fotoğrafı üstünden atlayacak uzaklaşırken.

Yüzleri dövmeli kadınlar dış mahallelere doğru kaybolacaklar. İşyerleri, bankalar, dükkânlar trafiği alacak yerlerini.

Hacıbayram Karakolu'nun bekçileri yorgun. Vukuat defteri dolu yine. Arap uşakları temizlenmedikçe böyle bu. Arka sokaklar boş daha. Kent uyanmadı. Bar kadınları otellerine yeni dönüyorlar. Kanarya sarısı peruklar kaymış, kapkara saç dipleri görünüyor. Takma kirpiklerin gölgesi gözaltı morluklarını koyulaştırıyor. Adana erkeklerini memnun etmek için sarışınlığa zorlanan kadınların teni daha da esmer şimdi. Yeşil, sarı bir esmerlik bu, kusmuk gibi. Beyrut yolcusu iş adamları Koza Oteli'nden çıkıp arabalarına bindiler. Geceyi ve viskiyi paylaştıkları kadınları görmezden gelerek. Şimdi önemsedikleri şey şafak; şafak doğmadan yol almak, erken davranıp yol almak önemli.

İnönü Caddesi'nde yükselen yeni yapılarda sabah oldu bile. Ameleler yataklarını toplayıp dün ördükleri tuğla duvarın dibine sürdüler. Çorba ateşte, az sonra ustabaşı gelecek, işbaşı yapılacak. Günün bereketi işe erken başlamada.

Adana'nın sevecen, ılık sonbahar güneşi Atatürk Bulvarı'ndaki on iki katlı apartmanların ardından doğuyor. Güneşi bekleyen yok burda, ev içlerini sıpsıkı kapanmış ke-

penklerle güneşten koruyanların yeşertecekleri bir şey yok. Güneş Çukurova'daki görevini bitirdi çoktan. Pamuk ırgatları tarlalara salındı. Kepenklerle sabahtan korunan yatak odalarında da şafağa koşturan beyler var. Az sonra Chevrolet İmpala arabalarına kurulup pamuklarının başına gidecekler. Bir tutkun gibi, uykularını terk ederek. Çünkü toprak tutkunluk ister. Mülklerine kıskanç bir düşkünlükle vurgunlar çünkü. Yemyeşil, portakal, mandalina ağaçlı bahçeler içindeki villaları bile umurlarında değil. Gönülleri dönüm dönüm topraklarda. Bitmek tükenmek bilmeyen, bire bin veren yavuklularında. Gözlerinden, sabah keyiflerinden, her şeylerinden sakınırlar onu. Hiç kimseyle, hiçbir şeyle paylaşmazlar. İyi ve yeterince sakınılarak, uğruna canlar feda edilerek sevilince apak milyonlar veren toprak, aşktır, sevdadır. Ve villanın beyi nice geç yatmış olursa olsun, sevdalısına koşacak şafakta, onun değerini bilemeyen, kaba, sevdasız, inançsız ve sevgisiz ırgatlardan sakınacak mülkünü. Kepenklerin ardındaysa ev kadınlarının, çocuk irisi oğulların uykuları bölünmeyecek. Kepenkler kapalı, güneş ev içlerine doğmuyor.

Dün gece boşalan yağmur Atatürk Parkı'nı çamur deryasına çevirdi. Park bekçisi çamura bata çıka Atatürk heykelinin dibine vardı. Ayakkabılarına sıvaşan çamuru kaidenin kenarlarına sildi; çevresini kolaçan edip çimenlere işedi. Gece boyunca park içinde attığı geometrik voltadan yorgun. Parkın palmiyeleri arasındaki karşılıklı patikalar boyunca sayısı belli adımlar atmaktan. Her palmiye arasında on adım. On adımda bir palmiyeden ötekine. Kafasında parkı ikiye bölüp tam ortasından bir terzi gibi çakıştırıyor. Ağaç ağaç üstüne, palmiye palmiye üstüne, patika patika üstüne biniyor, yarıya iniyor Hayati'nin adımları. Parkın ta ortasındaki Atatürk heykelinin dibine kıvrılıp kestiriyor arada. Gençliğinde gül, portakal, mandalina, incir ağaçlarıyla kapalı bahçe-

lerin bekçiliğini yapmıştı. Ama şimdi yaşlandı. Şimdi Ömer Sabancı'nın villasından sorumlu değil, parktan sorumlu, dibine kıvrılıp yattığı Atatürk heykelinden sorumlu. Bu da o kadar zor değil. Heykellere bekçilik etmek, villalara bekçilik etmekten kolay elbet. Hayati iyi korur heykellerini, gün ağarınca parka doluşan ayak takımının heykele tırmanmalarına izin vermez. Yalnız Atatürk heykelini değil, öteki heykelleri de. Mehmetçik'in heykelini; elinde buğday başaklarını tutan çıplak erkek heykelini de. Bu heykelin çıplaklığına, tövbe bozuluyor, ama koruyor yine de. Ne heykeli olduğuna akıl erdiremiyorsa da.

Karataş köylerinden Hayati, bu heykelin köylüyü temsil ettiğini bunca yıldır çıkaramadı. Şafakla dağılıyor Hayati'nin uykusu. Sağdaki patikaya sapıyor. Palmiyelere, sonbahar çiçeklerine can sıkıntısıyla bakıyor. Ağacı, çiçekleri pek sevmez Hayati. Şu parkı tümüyle betonlasalar memnun olacak. Bir yıldız çiçeği de olsa, canlılara bekçilik etmenin zorluğunu bilir. Hem sevse ne olacak? Yatak sever o, temiz çarşaflı, yorganı yeni kaplanmış. Gıcır gıcır naylon örtü serilmiş sofraları, sofralara getirilen bol kırmızı biberli çorbaları. Sımsıcak, mis gibi yağ kokan çorba. Ağzı sulandı Hayati'nin. Az sonra, gündüz bekçisi gelince, itfaiyecilerin karşısındaki çorbacıya gidip çorba içecek. Bol bol kırmızı biber ekecek dumanın üstüne.

Seyhan Irmağı'nın suları geceki yağmurla daha da bulanıklaşmış. Köprünün ordaki Sığır Pazar'ına kurulmuş bayram yerinde hayat çoktan başladı. Çingene çadırları laf atıyorlar birbirlerine. Bayram yerinde akrobatlık, artizlik, her bir hüner gösteren çingeneler hayvanlarına bakıyorlar. Yılanlarına, maymunlarına, sopayla dürtüp halkı güldürdükleri kirpilerine. Hayvan her şey, hayvan hayat, hayvan geçim.

Şeker Karabacak, Seyhan Irmağı'ndan dönüyor çadırına. Az önce yıkanıverdi orda. Ramiz kıyıda daha. Şeker'e kalsa yıkanmayacak, erkeğinden geleni içinde tutmaya bayılır. Ama ne var ki, şafakla ayağa dikilenlere göre değil bu iş. Alacakaranlıkta oraya buraya koştururken, bacaklarından akıp adamı rezil eder ki, öteki çingene karılarını sövdürtür bir temiz. Ama bir kez hiç yıkanmayacak, ahdetti. O zaman kör kör kalkmayacak da. Şimdiyse kirpileri doyurmanın zamanı. Sonra da yılanı. Gün başlar başlamaz, "Vahşi hayvanlarla boğuşan kız" olacak. Memelerinin arasına yılan sokup göbek atacak. Maymunlara bakmak Ramiz'in işi. Ramiz saçlarını nehrin suyuyla ıslatmış. İpek gibi parlıyor sabah güneşinde. Çingene karıları Ramiz'e göz süzüp söz atıyorlar: "Nehirde soğutmayaydın kendini, a Ramiz." Ramiz'i hep birlikte paylaşmaya hazırlar. Paylaşmayı çocukluktan öğrenir çingeneler.

Fadime Kocakarı biber kızartıyor. Yıllardır hiç çözülmemiş örgüleri tavanın içine sarkmış. Kızarttığı biberleri tavanın yanlarına aldı, domates doğradı tavaya. Şeker, Ramiz'le Eyüp burunlarına tüten biber kızartmasına banmak için ekmeği bölüştüler. Fadime tavayı ortalarına sürdü. Ekmeği, iki parmakları arasında maşa gibi kullanıp biberleri, domatesleri atıştırmaya koyuldular, hapur hapur.

Gün yükseldi, yükselecek. Seyirlik çadırlarının tabelaları okunuyor artık. "Bir Afrikalı siyahi kendisine saldıran yılana şöyle müdafaada bulundu. Yılan onu boğmak üzereydi, o yılanı öldürdü." Bu cümlelerin yanında, kafa büyüklüğündeki dişlerini yılanın bağrına saplamış zenci-arap-fellah karması bir yaratık resmedilmiş. Seyir başlayınca Şeker bu tabelanın altında göbek atacak, iki memesinin arasına bir yılanı sokup çıkaracak. Eyüp ağzının iki yanında domates salçası aka aka atlıkarıncanın oraya kaçtı. Fadime Kocakarı'nın küfürleri ardında. Atlıkarıncanın işleticisi gelmeden öteki çingene

çocuklarıyla bir olup çalıştırıyorlar atlıkarıncayı. Bir yolunu buldular, her işin bir yolunu buldukları gibi. Gerçi hepsi parasıyla atlıkarıncaya binebilecek kadar kazanıyor. Ama hem işini uydurup bedava binmenin tadı başka. Hem de günle başlayan ekmek kavgasında böyle şeylere ayıracak zamanları yok. Sopayla uzun kirpileri dürtmek, cambaz çadırında perende atmak, alev yutmak, köpek yarıştırmak, tepsiyle para toplamak hep onları bekliyor.

"Hisseli Şen Tiyatrosu" çadırının kapısı açıldı. Şerife çıktı salına salına. Gür siyah saçları örgülü, sımsıkı bağladığı al poşusunun altından kâkülleri kıvrım kıvrım. Ayağında mor pantolon. Pantolonu besili baldırlarında gerilmiş. Yan dikişleri patlamış yer yer. Şerife keyifsiz, boğazı ağrıyor. Ama az sonra, hele bir seyir başlasın, keyifsizliğinden eser kalmaz. Mikrofonun önünde hem alkış tutup hem, "Oldu mu?" diye bağırarak seyircileri coşturacak, göbek atan öteki karıları halkla bir olup soyunduracak.

"Aç! Aç! Aç gız aç!" Sol elini yumruk yapıp sağ avucunun içinden, elini şaklatarak müstehcen hareketler yapacak. Uluyacak seyirciler. "Seninki buna girsin mi? Girsin!" Silme erkek dolu olacak çadır. Ter ve ucuz şehvet kokusu buram buram tüterken, kocası Rüsul tepsiyle para toplayacak karısının deliye döndürdüğü erkeklerden.

Şerife ağzını yaya yaya çiğnediği çikleti patlattı. Rüsul ortalarda yok yine. Fadime Kocakarı'nın kızarttığı biberlerin kokusu iştahını kabarttı. Şekerlerle içecek çayını. Kendi çok koymadı. Rüsul yok, Rüsul, Ülkiye'nin yanında çünkü. Vassın ossun. Az sonra, Ülkiye kalça kıvırırken hem, "Oldu mu?" diye bağıracak, hem Ülkiye'nin baldırlarındaki çürükleri görecek. Rüsul baldıra çimdik atmadan edemez. Fadime'yle Şeker'in aralarına çömeldi Şerife, ekmeği tavaya banmasıyla unuttu derdini. Kimse Rüsul'u sormadı. Kimse meraklanmıyor. Ne Eyüp'e, ne Rüsul'a. Çingen çingenin kaybo-

la kaybola yaşamasına alışık. Bir yerde durakalıp acısından ölen, adres edinip karakola düşen çingen derttir asıl.

Fadime'nin biber kızartması datlı mı datlı. Kimse onun gibi patlıcan kızartamaz. Ağızlarını şapırdata şapırdata yutuyorlar kızartmayı, kimse konuşmuyor. Kızartma datlı olmasına datlı ya, ağızlarının tadı pek yok bu sabah. İşler kötü. Adana'da örfi idare var. Zabıta tayfası azdı mı azdı. Yok ruhsatmış, yok nüfusmuş, yok asker kaçağıymış, yok esrarmış diye zamanlı zamansız basıyor çadırları. Örfi idareyle korkutup haraç alıyor bazıları. Jandarmadan korkmasalar, gece yarısı Sığır Pazarı'ndaki çadırlarını söküp kaçıverecekler, belediyeye borçlarını ödemeden. Ama bu zamanda jandarma tüydürmez adamı. Aç nefeslere işgüzarlık sinmiş ki bir. Dayanası yok durumun, kalması yok, gitmesi yok. Çingene hayatı öldü demektir bu. Fadime tavanın içini bir gazete parçasıyla sıvayıp kaldırdı. Öte-Geçe'nin işsiz güçsüzleri pazar yerini doldurmaya başladı bile. Çoğu parasız, çoğu bedavacı. Çadır deliklerine parmaklarını geçirip içerisini gözleyen hergelelerle başa çıkmak da ayrı bir iş.

Oklu kirpilere, bitli maymunlara, Şeker'in koynuna sokup çıkarttığı yılana seve seve para verenler sayılı. Çoğu ağızlarını bir karış açıp çadırların önünde içeri seyirci çekmek için göbek atan çingene kızlarını seyrediyor bedavadan. Karısı, çoluğu çocuğuyla Çukurova ırgatlığından kazandığı paracıklara kıyan şalvarlı takımı alık oluyor, Çingene karıları en çok onları avlamaya bakıyorlar. En çok parayı Şerife Yozan'la Ülkiyegiller'in "Hisseli Şen Tiyatrosu" getiriyor. Seyyar satıcılar, erler, esnaf, polis tayfası Şerife'nin yakası açılmadık küfürlerini, Ülkiye'nin çürük baldırlarını seyir için paralarına kıyıyorlar.

"Ossun mu, anam, ossun mu? Kossun mu, anam, kossun mu?" Yaylı göbek Şerife hem el çırpıp hem göbek atıyor. Kalın sesi çıldırtıyor herif takımını. Rüsul'un tepsisini boş çe-

virmiyor kimse. Ama onların da tadı yok. Rüsul'un başı belada. Esrar bir yandan, silah kaçakçılığından mimlenmek bir yandan. Ele geçti mi tamam, mahpusluk bütün kazançlarını silip süpürecek.

Eyüp atlıkarıncayı döndürdükleri demiri sakladı. Fadime Kocakarı'nın ensesinde patlayan tokadından kaçtı çadıra. Ucu demirli sopayı eline alıp kirpileri bir-iki dürttü. Çadırları gözleyen bedavacıları bu sopayla kovalayacak bugün. Avantacı kovalamak Eyüp'ün en sevdiği iş. Bu işi herkeslerden iyi yapar. Avantacı kovalarken pulis sanır kendini. "Ben var ya, büyüyecem, boyalı bir karı alacam, pulis olacam, ceplerim para dolacak, bütün çingeneleri tutup karakola atacam."

Şafak söktü artık. Rüsul yakalanacak bu sabah. "Hisseli Şen Tiyatrosu"nun kapısına mühür vurulacak. Şerife Yozan'la Ülkiye, pullu sahne giysilerini terkilerine yükleyip Adana'dan gidecekler. Rüsul'un adı edilmeyecek. Rüsul çıkana dek birlikte aynı kızartma tavasına ekmek doğrayacaklar. Belki de yakında, yeni bir "Hisseli Şen Tiyatrosu"nda, yeni bir Rüsul'un tepsisini parayla dolduracaklar.

Gece sağanakla yağan yağmur iyice yıkamış kenti. Gök yeniden boşanacak gibi. Köprü başındaki kocaman kapının koca yazıları ıslak ıslak ışıldayacak: Bossa. Adana'nın her köşe bucağında, her meydanında, her boş duvarında, parklarda, stadyumda, Bossa. Yağmuru Çukurova gibi emecek bu yazılar, bereketle çoğalacaklar. Bir Fruko kamyonu geçiyor köprüden. Öte-Geçe'de işçiler çoktan işbaşı yaptılar. Gün ağarmış, ağarmamış; değişmez bir işbaşı demektir şafak. Fabrika düdüğüdür, sanayi çarşısının gürültüsüyle açılan kepenkleri, dövülen demirin sesi, ayıklanan pamuğun toktoklarıdır. Sessiz ve yumuşak pamuk yığınları. Tonlarca pamuk, çırçır fabrikaları. Tarlaların, bitimsiz Çukurova'nın sessizliği yok burda. Düdük ve makine uğultusu, yorgun ayak sesleri. Pamu-

ğun dönüştüğü sesler. Apak, yumuşacık pamukla bağdaşmayan sert, katı, acımasız bir iş günü. Sümükleri, gözyaşları kirli yüzlerinden yol yol akan çocuklar, aynı taras taras saçlarla, aynı kel kafalar, aynı yamalı şalvarlar, aynı lastik pabuçlarla açık lağımın taşlarında sekecekler.

149., 131., 141. Sokak'taki, çamurla sıvanmış tahta parçalarından oluşan evlerin günü ilerledi. Tavuklar, horozlar, donsuz, çükleri ortada bebelerle kadınlar ev içlerinde. Çırçır fabrikalarında çalışan talihliler işsizlerin hasetleri sırtlarında, çamur birikintilerinden atlaya atlaya sokaklarda. Bir jet uçağı havada. Bakkal köşesindeki tozlanmış hurmalardan kalkan sinekler köşe başındaki açık helaya pike yapıyorlar. Bakkal, Filiz Akın posterinin önüne koydu tahta iskemlesini. Lastik, düğme, tarak, kolonya alıcıları doldurdular dükkânı.

Emsal değişmez okul önlüğünü giydi. Kapı önüne oturup ağlıyor. Öğretmenin istediği elişiyi bakkaldan alacaktı, para vermedi anası. Bakır yüzüklü parmağıyla kafasını sumsukluyor anası. Emsal'in defteri uçtu elinden. Tavuklar gezindi açılmış defter sayfası üstünde, çamurlu izler bırakarak. Emsal'in hıçkırıkları yükseliyor.

"Kıran giresice, defolcan mı okula?"

Az sonra Emsal, okula gitmeyenlerin hasedi ardında, gidecek okula. Elişi getirmediği için okulda öğretmen de sumsuklayacak kafasını.

Ceyhanlılar'ın Halil, kasketi yana eğik, ceketi omzunda, çıktı evinden. Anası kapı önünde çömelmiş tahtayla döve döve çamaşır yıkıyor. Bacağını anasının üstünden aşırdı Halil, yeni boyanmış pabuçlarının kirlenmemesine özen göstererek. Anasının yüzüne bile bakmadı. Anası sabah sabah evden çıkan oğlunun işe gitmediğini biliyor... Sabahın köründe kimbilir yine o karıya? Gözü sidiğiyle akasıca... Ne işler

çeviriyor kimbilir? Genelevde dostu var Halil'in. Sabahları uykusundan uyandıranın gözünü patlatan Halil birkaç gündür erkenci. Mumu nerde söndürürse söndürsün de mahpus damına düşmesin. O zaman kursağı patlayasıcayı beslemek iyice anasına düşecek.

Çamur birikintilerinden seke seke pantolonuna hiç çamur sıçratmamayı beceren Halil, toprak meydana vardı. Göçebe çadırlarının oraya. Rüsul'u bekliyor. Esrar satacak Rüsul'a.

Akdeniz Sanayi Fabrikası Müdürü emekli Albay Muzaffer Bey'in evindeki briç partisi şafağa dek sürmüştü. Muzaffer Bey konuklar gider gitmez balkon kapısını açtı. Katılaşmış sigara dumanları balkon kapısından giren havayla hareketlendiler. Muzaffer Beyler'in apartmanı Atatürk Bulvarı'ndaki Arı Sineması'nın tam üstünde. Balkona çıkıp bir sigara yaktı. Birkaç nefes çektikten sonra yüzünü buruşturdu Muzaffer Bey. Bu Kent sigarasına alışamadı gitti. Askerlik yıllarında edindiği tutumluluğu olmasa Turgut Beyfendi'nin armağan ettiği Kent kartonlarına elini bile sürmeyecek. Mis gibi Harman sigarası dururken bu karı sigarası. Neyse. Yağmur bulutları iyice dağıldılar. Adana kentinin düzlüğünü kesen hurma ağaçlarının ordan doğuyor güneş. Koca bir deniz gibi kent. Kıpır kıpır dalgalarla sayısız canlı besleyen Akdeniz işte bura, Çukurova, diye geçirdi aklından. Muzaffer Bey yorgun, ama yatmayı düşünmüyor. Ustabaşıyla didiştiği uykularla arası bozuk zaten. Sendika dırdırıyla kırpık kırpık kesilen uykular. Çalışma adabı yok bu memlekette. Kimse emeğinin hakkıyla yetinmeye niyetli değil. Avantadan, kolaydan kazanmak istiyor hepsi. İşçiler işlerini benimsemiyorlar. Bu fabrika ne iş yapar, memlekete ne gibi hizmetlerde bulunur, yurt kalkınmasında ne gibi bir önemi haizdir? Hiç umurlarında değil. Var mı yok mu, tazminat, ücret, sigorta, emeklilik, şu, bu... Ama

kendisine ekmek veren fabrika yansa, kül olsa örneğin, ne olacak, bunca adamı kim doyuracak düşünmez. Kalın kafaları bir gün düşünmez bunu, fabrika sanki devr-i daim. Asıl sigorta bu fabrika, fabrika olmayınca sigortayı gör sen. Tabanı yarık Arap karılarını, sümüklü bebelerini doyursun bakalım. Dinleri imanları para. Atatürk bir uyansa... uyansa da emanetlerini bir görse. Asıl kabahat bunları köylerden şehire akıtan namussuzlarda. Şu Menderes bir kez değil, üç kez asılmayı hak etti. Eskiden böyle miydi? Bu köylü köyünde, geleneği göreneğiyle, efendi efendi otururdu... Misafirperver, tokgözlü... Ya şimdi? Hayatında makineyi daha yeni gören "ücretim" diye başlıyor açgözlüğe. Bu makine ne? Bunu kim icat etti? Ta Avrupalar'dan kim getirtti? Hangi uyanık vatandaşlar? Bu güzelim kumaşların dokunması hangi beyinlerde biçimlendi? Memleketin yüzünü ağartan bu kumaşlar bu kaliteye nasıl geldiler? Kolay mı bu desenleri bulmak, yaratmak? Elbisesinin prens dö gal kumaşını sıvazladı. Pantolonunun kumaşını iki parmağı arasında buruşturdu, bıraktı. Bakın buruşuyor mu hergeleler? Siz sade ücret düşünün. Pis midelerinizi doldurmayı, o götü boklu karılarınızı art arda doğurtmayı bilin. Bu kumaş nasıl böyle oluyor, bir an bile düşünmeyin. Zaten nasıl düşünürsünüz ki? Patron bunun için kaç yıl İngiltere'de tekstil mühendisliği okudu. Boru mu? O kadar para, o kadar toprak. Pekâlâ canı isterse İsviçre'lerde, Paris'lerde ilik gibi kadınlarla yerdi o paraları. Yer de bitiremezdi. Ama ne yaptı? Kolej tahsili yeter demeyip İngiltere'de tekstil öğreneceğim diye dirsek çürüttü.

Kahvesini getirir az sonra karısı. Briç oyunlarına katılmaz. Muzaffer Bey kumara yıllar süren Doğu hizmetinde alıştı. Kışla hayatı nedir bilir mi bunlar? Askerlik yanında işçilik krallık. Kışlada geceler boyu kumar oynarlardı arkadaşlarıyla. Kurt ulumalarının köpek ulumalarından ayırt edilmediği Doğu geceleri.

Elinde kahve tepsisiyle karısı. Yıllardır, yıllardır olduğu gibi. Sevgisiz ama alışık köpekler gibi. Uykulu gözleriyle bir günaydın bile demeden, ama hiç unutmadan kocasının sabah kahvesini. Muzaffer Bey için önemli olan da sadece kahve. O her gün şaşmayan şeyler ister; istediği şaşmamasıdır her gün önemsenen ayrıntıların. Kahve tepsisini balkon kenarına bırakıp içeri giren karısıyla konuşmadılar. Sözler değişebilir şeylerdir, değişmez şeyler safına girmezler, yoktur önemleri Muzaffer Bey'in gözünde. Bu gün boyunca ne yapacak karısı? Hiç ilgilendirmiyor Muzaffer Bey'i. Karısını, sabah kahvesi gelmeden önce düşünür. Kahveyi getirip getirmeyeceğini, görevini şaşırıp şaşırmayacağını saptamak için. Ondan sonrası, Muzaffer Bey'in kontrol alanına girmiyor. Önemsediği şeyleri hiç bıkmadan, usanmadan kontrol eder Muzaffer Bey. Uyulmasını istediği ayrıntılarda en ufak sapmaya göz yummaz, soluk aldırmaz bu konuda. Tam tamına yapılmalıdır, tam tamına nasıl yapılıyorsa şimdiye kadar yapılan. Bu nedenle iyi bir asker sayar kendini. Sarıkışla'da erlerin nöbeti tam tamına nizamlara uygun tutulmalıydı. Ne olursa olsun tam tamına. Don, kurt, uykuda kalıp nöbeti devralmayan bir nefer hesap edilemez, hesap edilmemeli. Ne olursa olsun nöbet nizamlara göre sürdürülür. Kaç nefer dondu Sarıkışla'da? Önemli değil. Önemli olan nizamlardır. Donma konusu kontrol alanına girmiyor Muzaffer Bey'in.

Muzaffer Bey'in Akdeniz Sanayi Fabrikası Müdürü oluşu rastlantı değildir. Bu memlekette her işin başına asker getireceksin, bak nasıl yürür işler. Herkes görevini, sırasını, rütbesini, haddini bilir. Astın üste itirazı yoktur ve olamaz askerlikte. Ast-üst ilişkileri şaşmaz bir tıkırtıyla işler, burdadır her şeyin anahtarı. İşte fabrikada, tıpkı askerdeki gibi bir ast-üst düzeni kurmak istiyor Muzaffer Bey. İşçi ustabaşına, mühendise... herkes bir üstüne tam bir itaat için-

de olmalı. Ama, yok, işçiler bile en alt rütbede olduklarını bilmedikçe, elbet yürümez işler. Ne demek grev? Askerlikte grev mi olurmuş? Yok çalışma şartları, yok şu, yok bu. Biz askerlikte ne görevlerde bulunduk. Hiç itiraz ettik mi, vatan vazifesi, dedik yaptık. Bütün mesele, bu işçilere vatan millet, birlik ve beraberlik şuurunun yerleştirilmemiş oluşu. Bunların kafası bölücü. Oysa bu vatan hepimizin, bu millet bir bütün. Sen işçiysen, bu topografyadaki yerini bileceksin, orada, vatanın sana verdiği görevi yapacaksın. Ama bunlar eninde sonunda cahil köylüler, ne var ki askerdekiler de aynı köylüler değil miydi? Niçin böyle davranmıyordu onlar? Çünkü onlar gerekli eğitimden geçiyorlardı. Bunlar geçmiyor.

Muzaffer Bey boşalan fincanı tepsiye bıraktı. Ayağa kalktı, gerdi bacaklarını. Balkondan çepeçevre Adana düzlüğüne baktı. Bir an bembeyaz gördü Adana ovasını. Bembeyaz karla kaplı. Kıtada, eğitimdeymiş gibi bağırdı yüksek sesle:

"Bekleyeceksiniz. Her an Rus gelecekmiş gibi bekleyeceksiniz! Her an gelebilir Rus!"

Ve bekliyordu erler. Hiçbiri itiraz etmiyordu. Kar, soğuk demeden. Biliyorlardı tehlikeyi. Anlatılmıştı onlara tehlike. Ne zaman, nasıl bir tehlike diye sormalarına gerek yoktu. Bekleyeceksiniz! Bitti. Başka nasıl kurtulur vatan?

Fabrikada çalışmaya gelince, sanki fabrika vatanın bir parçası değilmiş gibi. Yok bayram mesaisi, yok fazla mesai. Bir kere iş ahlakı çalışma saatiyle ölçülür mü? Sen işini tam bir şuurla yap önce. Elbet bu vatan seni düşünür. Aç komaz. Biz Türkler fakirin hakkını yemeyiz. Yeter ki ekmek kapısına nankörlük edilmesin.

Seyhan Nehri parlıyor uzakta. Fabrika nehre yakın. Aklı bir çift göz şimdi. İşçilerin sabah vardiyasına dikili. İşçiler bilmeli, hissetmeli bunu. Muzaffer Bey az sonra fabrikaya gidecek. Bazı günler işçilerden bile önce davranır. Kapı-

da durup işbaşı yapan işçilerin yüzüne bakar tek tek. Yılmaz ve yorulmaz. Onu gören işçiler yürümelerini şaşırırlar. Ödleri kopar Muzaffer Bey'den. Kışladaki neferler gibi. Muzaffer Bey bir gün işçinin birini makinenin başında sigara içerken yakalayınca adam yutuvermişti sigarayı. Öleyazdı. Muzaffer Bey'in briç gecelerinin sayılı öykülerinden biridir bu. Dün gece Zekâi Bey'e de anlattı. Siz siviller asayiş konusunda âcizsiniz... Gözünün yaşına bakmayacaksın. En sevdiği cümle Muzaffer Bey'in. Bir vazife tam yapılmadı mı, suçluyu aramayacaksın, suçlu yirmi kişiden biriyse yirmi kişinin topunu cezalandıracaksın. Fabrikada bunu birkaç kez uyguladı ama sendika karıştı araya. Bir işçi yüzünden bir vardiyanın toptan yevmiyesini kestiğinde, grev yaptılar. Patron da sivil olduğundan taviz verdi. Ne oldu? Anladılar mı adamın iyi niyetini? Hiç gevşemeye gelmez. Elini kaptırsan bacağını isterler. Baştan kestirip atmalı. Basit ve cahil insanlar korkudan anlar. Başka şeyden anlamaz. Zekâi Bey de gevşek. Kanun yetersizmiş. Laf, askerlikte ne kanunlar var. Erlerin biri çıkıp da kanun diye başlayabilir mi? Bütün mesele baş. Baş kuvvetli olacak, aman vermeyecek. Atatürk gibi. Az mı adam astı? Bu millet bundan anlar.

Bu kafayla Zekâi Bey işçilerle hiç başa çıkamaz. İşçilerin ne kanunları var. Grev hakkından sigortaya. Ama iş onların yüreğine yılgınlık salabilmekte. Adamın yüreği her gün ekmeğim diye titremeli. Ekmek korkusunun kanunu, hakkı hukuku falan unutturur. Dört elle sarılır işine. İnsan idare etmenin tek yolu insanı süründürmeyi bilmektir. Adamın hayatı senin elinde olacak ki itaat etsin. Orduda ast, üstünün gereğinde kendisini vurabileceğine inandırılır. Bir kurşun, tamam. Vazife şehidi. Vazifede, vazife şuuruyla asayişin tesisi...

Muzaffer Bey bu görüşlerinin karşılığını almıştır. Emekli aylığı bir yana, fabrikadan yirmi bin lira aylığı vardır. Bu

katı alırken de kolaylık görmüş, bir yıllık maaşı peşin ödenmiştir. Hesabını bilen bir adamdır Muzaffer Bey. On bin dönümlük bir portakallık alacaktır yakında.

İçeri girdi balkondan. Ustabaşı Zübeyir'in getirdiği evlatlık tablaları boşaltıp ortalığı topluyor. Evden çıkarken kimseye allahaısmarladık demedi. Bir yere girip çıkarken selamlamaz kimseyi, izin almak sayar bunu. Gittiğimi sezmemeli kimse, her an başlarındaymışım, tepelerindeymişim gibi olmalı.

Asansör iyi çalışmıyor. Kat yönetimi bozuk. Gevşek adamlar hepsi. Mallarının bile tepesine dikilmeyen adamlar. Fabrikanın özel arabası kapıda. Şoför dışarı fırladı. Muzaffer Bey arabaya binene kadar hazırol duruyor. Araba Atatürk Bulvarı'ndan kaydı. Hâlâ ıslak asfalt. Nerdeyse sel götürmüş dün gece. Atatürk Bulvarı uykuda daha. İnönü Caddesi'ni geçtiler. Köprüyü geçip Öte-Geçe'ye, fabrikaya varacaklar az sonra. Öte-Geçe'de işbaşı yapıldı çoktan. Muzaffer Bey başlarına geliyor. Yüreklere yılgınlık salmaya.

Muzaffer Bey Öte-Geçe'ye vardı. Öte-Geçeliler, işçiler, ırgatlar, Arap uşakları, çingeneler, göçebeler, Atatürk Bulvarı sakinlerinin "üst", kendilerininse "ast" olduklarını bir an akıllarından çıkarmamalılar. Emekli Albay Muzaffer Bey kontrole geliyor.

Emniyet koridorundaki tahta sıraya sağ kolundan kelepçelenmiş yatan Ali baygın. Üstüne yatırıldığı tahta sıra helaların hemen yanında. Buram buram sidik kokusunu duymuyor Ali, hiçbir şeyi duymuyor. Baygınlıkla uyku arası bir beşikte sallanıyor. Sallanmaktan memnun değil. Yorgun, acılı başını kocaman beyaz, pamuk gibi ak bir buluta dayamak istiyor. Oysa iyice ağırlaşan başı bir ileri bir geri sallanıyor. Sallandıkça taşınmaz ağırlıklar kazanıyor. Kocaman, kocamanlaştıkça dayanılmaz ağrılarla zonklayan başı bir kopsa.

Ya da o ak bulut gerçekleşse. Ali'ye gereken yastık düşlerde bile yok. Hiçbir yastık bu baş için yeterince büyük, yeterince yumuşak, dinlendirici değil. Başını ak buluttan yastığa bir dayasa, bereketli yağmurlar benzeri bir uykuya dalacak. Uyku içinde uykuyu özlüyor Ali. Sonra, düş tam gösterecekken büyüsünü, yakınlaşıveren koskoca buluta başını dayayacakken, yanıltıcı bir yumuşaklık, yanıltıcı bir yastık oluyor bulut, dayanılması olmayan bir boşluk. Başı, artık ertelenemeyecek, bastırılamayacak uykuya dalamadan sınırsız boşlukta düşüyor. Bir de boşluğun yükü biniyor başına. Bir dinleniş uykusunda dağılma olanağı bulamayan sızıları inlemelere dönüşüyor.

Ali'nin kafası banktan aşağı sarkmış. Uyumuyor aslında. Dayağın acılarını geçiştirmek isteyen vücut durgunluğu. Ama başının sarkması durgunluğu bölüyor, yeni acılar katıyor ona. Sonunda boynunun ağrısı aşıyor durgunluğu, yeniden canlanıyor acıları.

Sol gözünü açmak istiyor, açamıyor. Sezai'nin yumruğunu hatırlıyor. Köpoğlu diye bağırıyor biri. Düşmanlık kaldırmayacak bir yakınlıkta Sezai'nin suratı. Boynundan yakalamış sarsıyor Ali'yi. "Söyle ulan, o komünistleri niye topladın evine?" Yakın yakın, kötü kötü gözleri Sezai'nin. Sağ gözünü durmadan kırpıyor. Ali gecenin beklenmedik gelişimiyle şaşkın, bu göz kırpışını bir dostluk gösterisi sanıyor. Boynunu sıkan Sezai'nin, çevredekilerden gizli, "Bu işi yapmak zorundayım, ahbap," demeye getirdiğini. O an gözleriyle gülümsemeye niyetleniyor Sezai'ye. İşte şimdi sol gözünü kapatan yumruğu da o sırada yiyor. Bir görev ya da gösteriş yumruğu falan değil bu. Sezai'nin atıp atabileceği en kötü yumruk. Heves ve nefret dolu. Sonra kopuyor her şey. Kendi çığlığını duyuyor sadece uzakta. Şimdiyse bitkin. Ağrıyan bir tek boynu. Başını kaldırıp tahta sıraya dayıyor. Tahta sıra düşündeki buluttan rahat geliyor Ali'ye. Sol gözünde hiçbir ağ-

rı yok. Açılmaması için hiçbir neden yok gibi. Ali vücut acılarına tanıştır. Böylesi acıların duygusuzluğa dönüştüklerini bilir. Dün gece çığlık attıran eziyetler artık bitkinliğe dönüşmüş, oysa boynu ağrıyor. Bu da baygınlık uykusunda başının aşağı sarkmış oluşundan. Doğrulmak istiyor. Sağ kolundan banka zincirlenmiş olduğunu fark edince korkuyor. Tutuklu olmak. Suçlu olmak, suçlanmak. Bu düşünceler, her türlü geçici sancıdan çok daha önemli korkular. İşsiz kalmak, fabrikadan atılmak, emeklilik hakkını tümden yitirmek, hayat suyunu akıtan değirmeni döndürememek; yumrukla kapanan bir sol göz bunların yanında nedir ki?

Ali, aç kalmak, dilenmek, ele güne muhtaç olmak ve üşümekle kabaca tanımlayabileceği cehennemi çok yakında duyuyor. Korkmayı çok eskilerde öğrendiği cehennemi. Korku boyun ağrısını gideriveriyor. Şimdi serbestsin dense, hiç dayak yememiş, hiç eziyet görmemiş gibi olacak sanki. Ayaklarını kımıldatıyor. Çişi geliyor. Basit ihtiyaçlar iyi bir çaredir korkuya. Çevresine bakıyor. Derdini anlatabilecek birini arıyor. Öksürüyor dolu dolu.

"Ne var, hemşerim?"

Ali şaştı kaldı. Bu "hemşerim" diye hatır soran adam dün anasını belleyen Abdullah değil mi? Fabrika müdürü Muzaffer Bey'in mazeretsiz işbaşı yapmayan işçileri hoş görmesi gibi beklenmedik bir tavır.

"Sağlık olsun, hemşerim. Bir su dökmek istiyordum da?"

"Ayıbettin. Hemşerilik görevimiz."

Hemşerinin hemşeriye ne biçim görev yaptığını dün gece yeniden yaşayan Ali, o yıllarla oluşan, mayasına sinmiş olan yumuşamaya engel olamadı.

"Estağfurullah hemşerim, bir su döksem sevabına..."

Abdullah kendi iyiliğine kendi de inanmış bir suratla yanaşıyor Ali'ye, cebinden çıkardığı maymuncukla açıyor zincirin kilidini.

"Az kolunu bacağını oynat, hemşerim. Acele etme. Şimdi tuvalete gideriz."

"Sağol."

"Hemşerilik kan bağı sayılır benim gözümde."

"Sen de Maraşlı'ydın değil mi?"

"Bak çok darıldım kardaş. Boşuna mı hemşerilik lafı ediyoruz deminden beri?"

Sorguda ana avrat söven Abdullah değil bu. Nerdeyse inanacak Ali.

"Neresindensin Maraş'ın?"

"İçinden."

Bu karşılık biraz kafa karıştırıcı. Bir Maraşlı düşkündür coğrafyaya. "İçinden" soyut ve genel bir karşılık. Durmuyor Ali bunun üstünde. Az önce çok yakınlaşan cehennem ya da sıkışmış olmak sadece, Abdullah'ın hemşeriliğini benimsetiyor Ali'ye.

Ayağa kalktı. Yere basmasıyla bir çığlık boşandı ağzından. Basamıyordu. Falaka, yeniden yakın, somut bir gerçeklik kazandı. Abdullah'ın hemşeriliğinden çok daha somut. Helaya sürüdüğü ayakları yanında Abdullah'ın hemşeriliği pis bir alaydı, şimdi. Abdullah tedirgin.

"Dur, yardım edeyim, hemşerim."

Abdullah niçin yaklaşıyor Ali'ye? Aslında belirli bir hesabı yok. Ali az sonra salıverilecek, biliyor bunu. Ona iyi ya da kötü davranmasının önemi yok artık. Şimdi Maraşlılık önem kazanıyor Abdullah'ın gözünde. Kendisini boşlukta hissettiği, dayanıksız bulduğu şu anda. Dün gece baskın yaptığı evin bir Maraşlı'ya ait oluşu kötü bir rastlantı. Çiçeksiz, sevgisiz, çıplak ve çirkinlik dolu yaşamında hemşerilik sığınılabilecek çok az şeyden biri. Tutunulabilecek, övünç ve sevinç kaynağı olabilecek her şeye dört elle sarılması gerekli Abdullah'ın. Maraşlılık'a da. Genellikle yapar da bunu. Emniyete düşen hemşerilerine ayrıcalık tanır. Cumhuriyet bayramla-

rında, malul gaziler geçerken gözleri yaşarır gururdan. Çok malul gazi çıkarmıştır Maraş. Maraş'ın adı Kahramanmaraş'a değiştirilince artmıştı gururu. "Kahramanmaraşlı Abdullah" iyi bir tarifti bu. Maraş'a dolayısıyla kendisine de takılan bu kahraman sıfatını benimsemişti. Allah kahramanlığımızı, vatana millete bunca emeğimizin hakkını verenlerin tuttuğunu altın etsin.

Koluna girmek istedi Ali'nin. Az önceki gevşekliği atmıştı Ali. Abdullah'ı itmese de koluna girmesini istemiyordu. "Bırak kendim yürüyeyim, kardeş. Falaka yemiş tabana basmak iyidir, dün gece sırtıma binip tuzlu suda yürüttünüzdü ya."

Utanmış, sıkılmış gibi yapıyor Abdullah. Şimdi gevşeyen o. Sanki dün gece Ali'yi dövenlerden biri değil, Ali, Abdullah'ı tanıyor, hatırlıyor artık. Dün gecenin rol dağıtımında Abdullah'la düşmanlığın esas olduğunu, hemşeriliğin bu rol dağıtımında hiç hesaba katılmadığını hatırlıyor.

Oysa Abdullah cıvıdıkça cıvıyor. Yaranma derdinde bu sabah. Bir şeye tutunmanın bildiği tek yolu yaranmak.

"Hadi Maraşlı, Kahramanmaraşlı olduğunu göster, hadi aslanım."

Duruyor Ali. Dalga mı geçiyor bu hergele benimle?

"Ha siktir, len!"

Ali ağzından çıkana şaşmadı bile. Tabanlarının acısıyla emniyette olduğunu, tutuklanma, cehennem korkusunu, Abdullah'ın polisliğini unutmuş, Maraş'ın içinden olduğunu söyleyen bir soysuza sövmüştü sadece. Ama yaptığının farkına varınca hiç sıkılmadı, rahatladı bile. Sözde hemşeri Abdullah'ı bankın üstünde şaşkın bırakıp helaya yöneldi. Basabiliyordu tabanlarına pekâlâ.

Abdullah aptal aptal oturakalmıştı bankta. Bütün gecenin uykusuzluğu bir yandan, şafakla içine düşen huzursuzluk, boşluk öte yandan. Yalnız ve çaresizlik duyduğu zamanlar uyurdu hemen. Şimdi üstüne gecenin uykusuzlu-

ğu da binince Ali'nin boşalttığı sıraya yatıp uyumayı geçirdi aklından. Daha bu düşünceyi aklından geçirmesiyle böyle bir suçtan yakalanmış gibi korktu. Zekâi Bey gelip onu, bu sırada uyuklarken yakalasa? Üstelik Ali'yi de kelepçesini çözüp yalnız başına helaya saldı. Şu an kendi garipliğine, ezikliğine, iyiliğine inanıyordu. Bir garibe, bir hemşeriye iyilik ettik, fena mı oldu? İnsanlık her bir şeyin üstünde ve önünde.

Gece Abdullah, Ali'ye vururken, ağzı balık gibi açılıyordu Ali'nin. Aynı balık gibi. Abdulllah o sıra balıklarını düşünmüş, meraklanmıştı. Akvaryum delisiydi Abdullah. Adana'ya geleli sarmıştı bu merak onu. Emniyette Hüsrev diye bir Arap uşağı vardı, bekâr. Balık beslerdi. İşte bu Hüsrev hastalandığında akvaryumlarını Abdullah'a emanet etmişti. Sonra hastaneden sağ çıkmayınca Abdullah'a kaldı balıklar. Şimdi Abdullah balıklarına delice düşkündür. Eve gitmedi mi, balıklara bir şey olacak diye ödü kopar. Evdekilere bu konuda hiç güveni yoktur. Herkesi bezdirir balıklara titizlenmesiyle. Şimdi Ali'ye attığı dayakla birlikte balıklarını hatırlayınca canı daha da sıkıldı. Suları değişecekti bugün. Ya ölürse balıklar, ya ölürse, of. Yeniden öfkelendi Ali'ye. Vurduysam milliyetçilikten vurdum. Yakışır mı onun gibi Maraşlı'ya evini kominstlere açmak. Maraşlılık'a, Maraş'ın kahramanlığına ihanet işte.

Az önceki pısırıklığı geçer gibi oldu. Biz Maraş'ın kurtuluş günlerinde sokaklarda bir kurban kanı akıtırız ki, artık bu kadarı görülmemiş, sel gibi kurban kanı akar. Bunca paraya, hayvana kıyışımız miliyetçilikten. Şimdi evine kominstleri doldurmak Maraş ruhuna sığar mı? Var mı Maraşlı gibi? Daha Mustafa Kemal bile yokken düşmanı, gâvuru kovmuşuz biz. Gâvur ayağı bastırmamışız Maraş'a. Bu kominstlik gâvurluktan bin kötüyken, Ruslukken; Rus zaten gâvurun en kötüsü.

Aslanbey ahfadıyız biz. Aslanbey ahfadı olmak, dile kolay. Kurtuluş bayramlarında sokaklardan yağmur seli gibi kan akıtmak. Coşuyor Abdullah. Maraş'ın hükümet meydanı gözlerinin önünde. Kurtuluş günlerinde içine Atatürk büstü bindirilen askeri cip bu meydanda durur.

Abdullah yorganını polisliğe sermeden önce Maraş Belediyesi'nde ameleydi. Bir bayramda, meydanın asfaltının düzeltilmesinde çalışıyordu. Öğlen sıcağında. Zift için kaynatılan katran genzini yakıyordu. Zift kazanına düşmüş gibiydi o gün. Atatürk büstünü gezdiren cip yeni dökülmüş ziftin üstünden geçivermiş, soğumak bilmeyen siyah, yıvışık parçalardan biri gözüne kaçmıştı Abdullah'ın. Allahım, o gün tövbe etmişti ameleliğe. Atatürk büstüne de sıçramıştı zift. Şimdi o günü düşününce zift bulaşığı Atatürk büstleri varıveriyorlar üstüne. Gözü çıkacak gibi yanıyor yeniden.

Ali'ye yeniden düşman. Hemşerilik falan sıfır Ali'de. Evine iti, koministi doldurmuş hergeleyi Maraşlı'dır diye korumaya kalktık bir de. Nerdeyse ekmeğimizden olma uğruna. Atsınlar beni polislikten de bu hergele yüzünden yeniden zift mi dökeyim? Bu namussuz hayatında amelelik bilir mi? Abdullah, Ali'nin de işçi olduğunu unutuverdi. Ali, sanki işi hep tıkırında gitmiş biriydi. Maraş sıcağında zift dökmemiş biri. Pişmandı şimdi Ali'nin kelepçelerini çözdüğüne. Ali'nin az sonra serbest bırakılacağını, kelepçesinin nasıl olsa çözüleceğini de unutmuş, yüreği beş para etmeyecek bir Ali için Zekâi Bey'in hışmını göze aldığına inanıyordu. Bu Zekâi Bey hoşnut olmadığı adamın ekmeğiyle gözünü kırpmadan oynar. Memurluğun garantisi var derler, nah var. Zekâi Bey bir istesin, artık evine esrar mı koydurtur? Ne yapar? Vicdanına kalmış. Polisler bunu bilirler, böyle dehşet hikâyeleri anlatılır durur aralarında. Polislerin tümünde hukuka güvensizlik yer etmiştir. Devletin hukuku istediği gibi çiğneyebileceğine, hakkı koruyan hiçbir kanun olmadığına inanırlar. Ko-

damanın biri bir çulsuzun hayatını söndürmek isteyecek de bunu engelleyecek kanunlar olacak; yoktu böyle şey. Abdullah, Maraş milletvekillerinden birinin şoförü olan akrabasının sağladığı pistonla bulduğu bu ekmek kapısının kolayca yüzüne kapanabileceği kuşkusunu nasıl atsın?

Ali heladan dönüyor. Duvara tutuna tutuna yürüyor. Abdullah kılını bile kıpırdatmıyor. Hemşerim diye yaltaklanarak yardıma girişmeye niyeti yok. Ali aldırmıyor bu değişikliğe. Bir dayak bir nasihatle geçen gecede polislerin sağı solu olmadığı yargısına varmış. Ağır ağır çöktü banka. Yeniden kelepçelenmesi için Abdullah'a uzattı bileklerini.

Ali'nin kelepçelerini akşamki kötü suratını takınarak kitleyen Abdullah asıl görevini hatırladı birden. Tuh, yorgunluktan bende akıl mı kalmış? Zekâi Bey beni bunu serbest bırakmam için gönderdiydi buraya. Aklı karışmıştı iyice. Az önce, kelepçesini çözdü diye Zekâi Bey'in hışmından korkarken, şimdi yeniden kelepçelediği için Zekâi Bey'in hışmına uğrayacak. Abdullah iyice huzursuzlaştı. Aklı karışır elbet. Gece adamın anasını belletirler, sabaha aynı adama suçsuzmuş gibi davranalım isterler. Emniyetçilikte kafasının bir türlü almadığı şeylerden biri de bu. Sık sık da karşılaşıyor bu durumla. Şimdi, üstelik de kendine "ha siktir" çeken Ali'yi kendi eliyle nasıl serbest bırakır? Bir temiz dövmek gerekir Ali'yi şimdi ki... Zekâi Bey bırak dediği adamı dövdüğünü görünce ne yapar? Az önce, Ali'nin kelepçelerini çözerken Maraşlılık damarı tutmuştu, insanlık, kahramanlık havasına kaptırmıştı, Ali'nin zaten serbest bırakılacağını aklına getirmeden. Oysa şimdi elinde olsa on kelepçe takacak Ali'nin bileğine, zindan zindan süründürecek, açık kalan gözünü de kapatacak. Biz gece gündüz demeden çalışalım, akşam çorbamızı içecek yerde bu itleri kıstıralım, ama beylerin paşa gönlü bu kez komünist istemezmiş. Zekâi Bey de gevşedi iyice. Askerler bunlara güvenmemekte haklı. İkide bir askerlere adamımız yok

diye yakınırlar. Zekâi Bey kaç kez Abdullah'ın yanında, ne biçim adamlarla çalışmak zorunda olduğumuzu bilseniz, diye yakınmıştı albaya. Öfkesi kabardı iyice. Şu Ali'yi Allah yarattı demeden bir döverdi ki şimdi.

Ali suskun oturmuş bekliyor. Artık başına gelebilecek her şeye hazır. Yılgınlığı üstünden atmış.

"Uzat kollarını!"

Herhalde iyice kitleyecek diye düşünüyor Ali, serbest bırakılmak aklından geçmiyor. Uzatıyor bileklerini.

Abdullah, Ali'yle arasında dağlar, ovalar, denizler, her türlü hemşeriliğin söz konusu olamayacağı uzaklıklar koyarak çözdü kelepçeleri.

"Hadi, hemen siktir ol buradan. Bir daha buraya düştüğünü görürsem, alimallah öbür gözünü de patlatırım."

Şimdi şaşıyor Ali. Abdullah'ın kafadan kontak olduğunu düşünüyor. Kımıldamıyor yerinden. Abdullah'a inanmıyor.

"Sağır mısın, ulan? Sana defol dedik? Serbestsin."

"Kim dedi serbest olduğumu?"

"Ben. Herife bak kim diyormuş?"

"Amirin söylesin gideyim."

Ali, Abdullah'ın nasırına bastı tastamam.

"Seni buraya amirim mi getirdi? Kominist yuvasını amirim mi bastı yoksa ben mi? Erkeksen dün gece de amirin söylesin geleyim deseydin ya."

Ali karşılık vermiyor. Ama kıpırtdatmıyor kılını. Öyle, kelepçelenmiş gibi oturuyor bankta.

Artık Abdullah çok zor tutuyor kendini. Zekâi Bey'in hışmını çok yakınında duymasa girişecek dayağa. Ama Zekâi Bey düşüncesi öfkesini yılgınlığa dönüştürüveriyor. Nerdeyse çağırıp, "Hâlâ o herifi salmadın mı?" diye azarlayacak.

"Kalk, ulan!"

Sessizce kalkıyor Ali.

"Nereye gidiyoruz?"

"Seni götürecek yeri ben biliyorum ya, sen yine Maraş'a dua et. Müdürüme gidiyoruz."

Ali ve Abdullah yeni bilenmiş bir düşmanlık sabahında Zekâi Bey'in odasına yöneldiler.

Zekâi Bey avuçlarını açıp kapatarak kan dolaşımına hız vermeye çalışıyor. Kumar oynadığı geceler dışında sabahlamayı sevmez. Hele bu geceki gibi boşa sabahlamayı. Kızgın her şeye. Hem baskın yaptırıp hem sanıkları salıverdirten Sıkıyönetim'e, kof çıkacağı belli olan baskını ciddiye alıp buraya geldiği için kendine, özellikle Abdullah'a kızıyor. O kafasız, yeteneksiz herif bir-iki delil yakalamayı becereydi tutuklardık bunları. Ama o sade beni briç masasından kaldırmayı bilir.

Emniyet teşkilatında bu Abdullah gibi onun bunun yerleştirdiği cahil adamlar oldukça biz gecemizi gündüzümüze katmışız ne fayda. Kumandana kaç kez belirttim. Ama onlar da bizi beğenmemeyi bilirler. Madem öyle, baskını kendileri yapsalardı. Niye yaptıklarını kendileri de bilmiyorlar besbelli. Zekâi Bey evin hangi nedenle basılmış olduğunu kavrayamamıştı bir türlü. Akla yakın gelen tek neden, sıkıyönetim sürgünü olan Oya'ya gözdağı vermek, sıkyönetimden yeni tahliye olmuş Mustafa'nın bundan sonrası için gözünü korkutmak. Ama Zekâi Bey'e kalsa bu da akıl kârı değil. Doğru dürüst istihbarat yapılmadan baskın yapılır mı? Biz Birinci Şube'de boşuna mı saç ağarttık? Madem kadını yeniden kıstırmak istiyorsun, yanaştır yanına bir ajan, konuştur karıyı, güvenini kazan, sonra hazırla tertibini. Delili, tutuklanma maddesi bile önceden hazır olmalı bir tertibin. Böyle yangından mal kaçırır gibi acele iş mi olur? Emniyetçilik sabır ister, kurnazlık, kalleşlik, oyunculuk ister, hesap ister. Zekâi Bey askerlerin yapı olarak bu yeteneklere sahip olamayacaklarına inanıyor. Paldır küldür evi bastınız, ne oldu, sadece karı-

nın gözünü açtınız. Bundan sonra hiç iz bırakmaz. Ya öğretmen? Daha yeni tahliye olmuş, gittiği yer de akraba evi, bundan âlâ temize çıkma durumu mu olur? Bekle az, adam evine yurduna yerleşsin, sağı solu kolaçan etsin, yeni ilişkiler kursun. Bundan sonra zor düşer zokaya.

Düşündükçe bozuluyor Zekâi Bey. Delil yoksa bırakınmış. Böyle baskının delili mi olur? Kimbilir neler döndü yine. Delil bulunmaz yaratılır. İsteseler yine bulurlardı ya delil. Casus metotları ne güne duruyor? İşkenceye "casus metotları" der Zekâi Bey. Casus metodu güvenilir metottur. Arada casus yakalarsın, casusa casusluğunu itiraf ettirirsin. İtiraf! Bizim memlekette her suça bir suçlu bulunur. İtiraf sayesinde. Asayiş de bu değil mi?

Bu kez itirafa gerek görülmedi. Niye ki? Bunlar da şaşırdı, birbirlerine düştü. Kimbilir ne bityeniği var işin içinde. Düşündükçe huzursuzlanıyor. Kırk yıllık işini kavrayamaz oldu. Kırk yıllık, denenmemiş yemekleri yeni ve uyduruk tarifelerle yapmaya zorlanan ev kadınları gibi. Biraz sonra evine gidecek, uyumadan önce kızıyla oynayacak biraz.

Kapı vuruldu. Abdullah ardından Ali'yle girdi. Tam bunları aklından çıkarmaya kararlıyken.

"Ulan, bunun burda işi ne daha? Sana gönder gitsin demedim mi?"

"Benim sözüme inanmadı, müdürüm."

"Yıkıl! Sözüne inandırmayan polis mi olurmuş? Polis dediğinin iki dudağı arasından çıkan söz kanun gücünde olmalı. Hadi defolun... Gözüm görmesin!"

Tam çıkarlarken Abdullah'ı geri çağırdı.

"Bugünden tezi yok naklini iste. Çalışamayacağım seninle."

Abdullah yıkıldı. Kalakaldı. Karmakarışık bir suratla vardı Ali'nin yanına. Nerde dün akşam ev basan karanlık surat? Ezik, ağlamaklı şimdi. Baskının tek tutuklusu o sanki.

Ali'nin Emniyet'ten çıktığını gözüyle görmek için onun-

la kapıya kadar gitti. Koridorda şaşkın şaşkın gidip gelirken Zekâi Bey yeniden çağırttı Abdullah'ı.

"Ne yapıyorsun?"

"Bekliyorum, müdürüm!"

"Ne bekliyorsun, ulan sersem? Dün akşam ev basarken bekledin mi? Kadın ne oldu?"

Titriyor Abdullah. Bunları buraya getirtip başına bela eden dün geceki baskına beddualar okuyor içinden.

"Şimdi kadını gönderecektim, müdürüm."

"Dur! Beş paralık aklınla işi daha fazla karıştırma. Kim gönder dedi kadını? Beklesin biraz. Öğretmen de. Biri daha vardı?.."

"Zekeriya..."

"Tamam gitsin o da... Ne durmuş yüzüme bakıyorsun öyle, hadi gitsene?"

"Müdürüm. Biri. Biri daha vardı. O ne olacak?"

"Ne? Ulan, sen adamı deli edersin! Kim? O da nerden çıktı?"

"Avukat."

"Avukat mı? Ne avukatı? Bunlar tutuklanmadı ki daha."

"Öyle değil müdürüm. Öyle avukat değil."

"Ya ne biçim avukat?"

"Müdürüm... O da baskında getirildi. Öğretmenin kuzeni..."

"Ulan tekmil akrabayı taallukatı getirmişsin buraya... Peki niçin dün akşam sorguya getirmedin."

"Siz istemediniz, müdürüm."

"Neyse... O da beklesin."

"Tutuklanacaklar mı?"

Birileri tutuklanmalı. Yoksa bu şafak Abdullah'a daha kötü koyacak. Dünyaların tek mazlumu sanacak kendini.

"Ne tutuklanması? İşi yüzüne gözüne bulaştırdığın yetmezmiş gibi... Şimdi cip var mı boşta?"

"Baktırırım, müdürüm."

"Ne demek baktırırım? Bul bir cip... Bindir üçünü... Yanlarına da bir polis sıkıştır... Doğru Sıkıyönetim'e..."

Abdullah'ın suratındaki şaşkınlık nerdeyse güldürecek Zekâi Bey'i. Eğer bu da polis olacaksa...

"Gözleri korksun... Kapıda biraz beklet... Sen içeri gir. Sonra geri döndüğünde hiçbir şey söyleme. Sorarlarsa da ses etme..."

"Sonra yine buraya mı getireyim, müdürüm?"

"Ulan salak? Otel mi burası? Köprünün orda salarsın."

"Cipe binerken soru sorarlarsa ne yapayım?"

"Sıkıyönetim'e de, yeter."

Emniyet'in dış kapısına zar zor vardı Ali. Tabanlarının sızısı dayanılmazlaştı yeniden. Taksiye binecek parası yok yanında. Ne yapacağını bilmeden durakladı bir süre. Tam o sırada Emniyet'in önünde duran tutuklu arabasına Teberdar'la, Veyis'i bindirdiklerini gördü. Dayağa götürülmeden önce hücrede konuşmuştu Veyis'le. Bir-iki cümle. "Bırakır sizi," demişti Veyis, "meraklanma." Sonra Ali'yi dayağa götürürlerken, suçlu gibi, ona umut verdiği için pişman bakmıştı ardından. Tutuklanmışlar demek. "Sizi bırakırlar, meraklanma?", "Peki ya sen, kardaş?", "Tutuklarlar."

"Arı kovanına çomak soktuk biz..."

Bu kadar. Ne arı kovanı, ne de çomak hakkında konuşmamıştı Veyis'le. Bilmiyor. Şimdi de Veyis'le Teberdar'ın mutlaka tutuklanmalarının ve baskında bir kendisinin dayak yemesinin nedenini. Ama düşünecek. Tutuklu arabası, Veyis'le Teberdar'ın aldırışsız yüzleri, arabaya binerken Veyis'in Ali'ye dostça bakışı güçlendirdi Ali'yi. Tabanları daha az sızlıyor. Yine de eve kadar yürümeyi yemiyor gözü. Parkın önünden geçti. Karnı aç. Bir çorba olsa. Zonkluyor beyni. Kapanmış gözünün çevresinden beynine doğru dayanılmazlaşan düşün-

celer ve sancılarla. Çarşının içinden geçiyor. Kaldırıma sergilenmiş terlikler, pabuçlar dolaşıyor ayaklarına. Bunları aşması, dengesini yitirmemesi için bir ip cambazının ustalığı gerekiyor ona. Şimdi tabanları hiç mi hiç ağrımıyor. Bütün derdi kafasıyla yine. Uyuyabilmek, dinlenebilmek için kocaman, ak bulut gibi yumuşak bir yastık özleyen kafasıyla. Şimdi, tek bir cümle, bütün öteki cümleleri bastırıyor beyninde. "Fabrikaya gitmeli." Ama hasta raporu gerek. Bir mazeret gerek Muzaffer Bey'e. Mazeretsiz geç kalmak olmaz. "Fabrikaya gitmeli." "Rapor." "Hastaneye gitmeli." "Rapor." "Fabrika." "Muzaffer Bey." Sözcükler çoğalıyor. Kaldırımda sergilenen eşyaları aşmak için ip cambazı olmak yeterli değil artık. "Oturmak." İyi bir sözcük bu. Kahveye ilerliyor ağır ağır.

Nezarethanenin sürgüsünü açan Abdullah'ın yüzü aynı geceki gibi. Karanlık ve kötü. İyi bir polisin suçlulara karşı takınması gereken surat nasıl olmalıysa öyle. Bu suratla tehlikeye giren ekmeğini kurtarmayı umuyor Abdullah.

Abdullah içeri girince hemen ayağa fırlayan Zekeriya hazırol duruyor. Abdullah bakmıyor ona. Zekeriya'yla uğraşmak ekmeğini kurtarmaz. Mustafa'nın tepesine dikiliyor.

"Kalksana, ulan!"

Ağır ağır başını kaldıran Mustafa aldırışsız gözlerle bakıyor Abdullah'a. Abdullah'a polisliğinin tehlikede olduğunu kanıtlamak ister gibi. Hiçbir etki yaratmamak, bu sabah Abdullah için bundan kötü bir şey olamaz. Deli olacak. Doruk noktasına ulaşan aşağılık duygusu biçim değiştiriyor, öfkesi ansızın çıkış yolu bulmuş, sıkışmış hava gibi patlayıveriyor. Bir tekme savuruyor Mustafa'ya. Mustafa bir an yerde, bir an polisliğine yeniden güven duyuyor Abdullah, bir an sonra toparlanıyor Mustafa. Aynı, bir önceki aldırışsız durumunda oturuyor.

"Hazırola geçsene, ulan!"

Mustafa başını kaldırıp bakıyor Abdullah'a. Gözlerinde acımaya benzer bir şey yakalıyor Abdullah. Bu hergele Zekâi Bey'in beni süreceğini biliyor. Sürecekler, atacaklar beni. Belki bu hergele bile attırır beni. Forsu vardır bunların. Öğretmenliğe kimbilir kimin torpiliyle kondu? Torpili olmayan kim ne olmuş ki bu olsun? Abdullah'ın beyni devri gittikçe hızlanan bir topaç. Albayın bunları tutuklatmamasından belli. Bir bityeniği var bu işte. Zekâi Bey'in huzursuzluğundan belli. Bir bityeniği var bu işte.

Az önce nerdeyse ayakları altında çiğneyeceği Mustafa'ya nasıl davranacağını bilemiyor.

"Seni şurda benzetmeyi bilirdim ya, Sıkıyönetim gelir hakkından."

"Sıkıyönetim'e mi gitcez, abi?"

Zekeriya sormuyor, ağlıyor nerdeyse.

İşte salıvermeyi geciktirdiği biri daha. Zekâi Bey ense kökünde, Abdullah'ın bitmek tükenmek bilmez beceriksizliğini izliyor. Dövülmüş bir köpek gibi tutuklularına yaltaklanacak nerdeyse.

"Yok oğlum, serbestsin sen, hadi, hadi evine, oğlum!"

Nedense sorsun istiyor Mustafa, "Biz serbest değil miyiz?" diye sorsun. Ama sormuyor aldırışsız, ilgisiz, Abdullah'a acıma-iğrenme karışımı bir bakışla bakıyor. Dövülmüş köpek hırlıyor yeniden.

"Hadi davranın, Sıkıyönetim'e götüreceğim sizi!"

Hüseyin sigarasını söndürdü. Mustafa kalktı. Hazırlar. Abdullah'a yöneltecekleri hiçbir soru yok.

Abdullah kuduracak. Yüreği, elleri, kafası boşlukta. Bu Mustafa'nın da Hüseyin'in de bir arkaları olduğu muhakkak. Bunlardan bir an önce kurtulmalı. Bunlara gözdağı vermek benim gibi garibanlara mı kaldı? Zekâi Bey bu işi mahsus bana verdi. Başımı yesinler diye. Tutuklanmayacak adamı Sıkıyönetim'e götürüp getirmek ne oluyor?

"Abi, serbest miyim, abi?"

Bu duruyor hâlâ? Hepsi birleşmişler bana karşı. Şaşkınlık, öfke, korku çoğalıyor çoğalıyor içinde, Zekeriya'nın suratında patlayan br tokatla boşalıyor.

"Sittirip gitcen mi sen!"

"Kurbanın olayım, abi... Abi, bokunu yiyim, abi..."

Üstüne gidildikçe aşağılıklaşan, zorbalığı geçerli kılanlardandı Zekeriya.

"Sana defol dedik."

Serbest bırakıldığını yeni kavrıyor Zekeriya.

"Öpiym, abi."

Şapur şupur öpüyor Abdullah'ın elini. Abdullah az toparlandı. Yitirdiği güvenini kazanması için çok Zekeriyalar gerekli ona.

"Hadi hadi. Buraya düştüğünü görmeyeyim bir daha."

"Abi, biliyorsun ben..."

"Bilmez miyim? Kaç yıllık polisiz biz, oğlum."

Aklı yine Mustafa'da.

Mustafa'yla Hüseyin kapının yanında, ayakta. Sıkıyönetim'e götürülmeyi bekliyorlar.

Zekeriya, kimsenin kendisini tutmaya niyeti olmadığını anladıktan sonra, rastlaştığı bütün polisleri saygıyla selamlayarak çıkıyor Emniyet'ten. Bir süre süklüm püklüm yürüyor. Emniyetten uzaklaştıkça dikleşiyor sırtı. Burnu havada şimdi. Kızgın... Birilerine... En çok da karısına. Akşam ona bir gözdağı vermeyi düşünüyor. Atatürk Bulvarı'na varıncaya kadar bu gözdağının biçimi üstünde düşünüyor. Şimdi karısı abla evinde ağlaşıyordur. Ama eve gitmeyecek. Telaşlansın dursun. Enistemin ekmeğini yiyoruz diye diklenebiliyor mu bundan sonra bakalım? Enistenin ne mal olduğu ortaya çıktı. Yarından tezi yok benle İskenderun'a. Enişteyi, ablayı defterden siliyor mu, silmiyor mu? Silmezse kendi düşünsün. Zekeriya'nın hayınlarla ilişkisi olamaz. Kebap-

çının karşısındaki "Milli Mücadele Derneği"ne girdi. Ne zamandır uğramıyordu buraya. Mahmut Bey'i aradı. Az sonra gelecekmiş. Koridordaki tahta iskemlelerden birinde oturup Mahmut Abi'sini beklemeye koyuldu. Ailesindeki komünistleri nasıl yakalattığını anlatacak Mahmut Abi'sine, gelince İskenderun'daki iş için de elini öpecek. İskenderun'da da evelallah gözlerinin yaşlarına bakmayacam, gördüğüm yerde yakalatacam komünistleri!

Abdullah kapının yanında öyle dikili duran Mustafa'yla Hüseyin'i iteliyor.

"Sallanmasanıza hadin...."

Mustafa ağzını açıp bir şey söyleyecek gibi olup vazgeçiyor. Abdullah'ın dün gece yine de bayağı etkili olmuş olmasına şaşıyor. Şimdi gülünç bir ufak adam sadece.

Abdullah artık Mustafa'ya boş vermeye kararlı. Cip Emniyet'in önünde hazır. Abdullah arkaya dört kişiyi nasıl sıkıştıracağını düşünüyor. Hüseyin, Mustafa, sarı karı, bir de polis. Kendisi şoförün yanına oturacak. Karıyı sıkıştırır artık deyyuslar. Hüseyin'le Mustafa'yı bileklerinden kelepçeliyor birbirlerine. Cipe binerken zorluk çekiyorlar. Mustafa gözleriyle Oya'yı arıyor. Meraklanıyor. Kızı ne yaptılar ki? Abdullah da aynı anda hatırlıyor Oya'yı. Koşarak dönüyor Emniyet binasına, polisi başlarına dikip.

Hüseyin az önce Abdullah'ın yanında takındığı ve Mustafa'ya, "Adam oluyor bu," dedirten soğukkanlı tavrını terk edecek gibi. Durmadan ayaklarını oynatıyor.

"Tutuklarlar mı dersin?"

"Niçin tutuklamasınlar?"

"Canım, ortada bir şey yok ki?"

"Olması mı gerekir?"

"Benim sorgumu bile yapmadılar."

"Gerek görmemişlerdir."

"Dünden beri konuşulmaz oldu senle."

"Ne konuşayım istiyorsun? Suçsuz olduğumuzdan tutuklamazlar mı diyeyim? Sanki hep suçlular tutuklanıyormuş gibi."

"Onu demek istemedim. Ama bizim durumumuz kör kör parmağım gözüne..."

"Eh faşizm sonunda senin gibi körlerin de gözünü açar. Başka türlü gerçeği göremezsiniz sizler, işinize gelmez. İlle başınıza bir şey gelmeli. O zamana kadar başına bir şey gelen herkesi, nerdeyse başına gelenden sorumlu tutmaya pek hazırsınızdır."

"Aman iyi ki içeri girdin. Bir eski tüfek tavrı sinmiş ki üstüne..."

"İyi ya, sen de tutuklanırsan daha iyi anlaşacağız demektir."

Susuyor Hüseyin. Mustafa'ya öfkelenemeyecek kadar tedirgin. Düşünmeli. Ama düşünmeye başlayınca yazıhanenin üç aylık kira borcuyla zar zor tezgâhladığı paralı bir davayı kaçırmak kuşkusundan öteye geçemiyor. Metin yeni bir ortak arar artık kendisine. Biz de bundan sonra zor ortak buluruz... Yazıhaneye falan paydos etmek gerekecek. Ya 141'den tutuklarlarsa? Sekiz yıl hapsin sıkıntısı yanmış yağ gibi yaktı hassas yemek borusunu. Geğirdi. Azıyordu ülseri.

Mustafa, Abdullah'ı yanında Oya'yla görünce rahatladı. Rahatlamasına kendi de şaştı. Şunun şurasında Sıkıyönetim'e tutuklanmaya götürülüyoruz, kız serbest bırakılmamış diye üzüleceğime. Oya'nın bilekleri önden kelepçeli. Yüzü sabah güneşinde iyice solgun. Boyu daha uzun göründü şimdi Mustafa'ya. Kumral saçlarını arkadan bağlamış. Gece nasıldı saçları? Nasıl olacak? Böyle olmalı. Sanki Emniyet'te saç tuvaleti değiştirebilirmiş gibi. Lacivert pantolonu buruşmuş. Oya'yı dün gece bayağı istemiş olduğunu hatırladı, utandı. Yine de onunla bir şeyi paylaşmak hoşuna gi-

diyor şimdi. Mutluluk saçma sapan durumlarda mümkün. Şimdi kafasında ne karısı, ne de kızı. Kimsesi yok sanki. Oya'yla birlikte başlayan bu saçma bela, bu anlamsız serüven nerdeyse sevindirici oluyor. Özgürlük buymuş gibi. Tutuklanmaya değil, gönül macerasına gidiliyormuş gibi. Mustafa saçmaladığının farkında. Ama hafif, kuş gibi içi. Uzun bir kafes yaşamından sonra ormana salınmış bir kuş gibi. Ne ağırlık, ne karamsarlık! Özlüyormuşum demek böyle bir şeyi. Neyi? Sevi, hafiflik, aşk, saçmalık. Ne bileyim işte, gündelik şeyleri. Böyle bu.

Oya, Mustafa'yla Hüseyin'i başıyla selamlıyor. Göz göze gelinmiyor. Abdullah bir an düşünüp onu cipte öne, şoförün yanına oturtuyor. Kendi de arkaya, polisin yanına sıkışıyor. Hemen yola koyuluyor cip.

Önde oturan Oya dalgın. Boş gözlerle bakıyor çevreye. Yol boyunca dikilmiş palmiyelere takılıyor gözleri. Palmiye ağaçlarını çok sever. Belki bir süre bu ağaçları, hiçbir ağacı görmeyecek. Burulmadan düşünüyor bunu. Daha özenli, dikkatli bakmaya çaba gösteriyor palmiyelere. Adana, buraya geldiğinden beri ilk kez güzel görünüyor gözüne. Öğrenilesi bir şey doğayı sevmek. Hayatın kendisine bu fırsatı verdiğini düşünüyor. Küçük acılarla mutlulaşan, zenginleşen, bilinçlenen bir hayat bizimki aslında. Köprüden geçiyor cip. Köprünün dibindeki düzlükte, yorganları, tencereleri, tavaları, bebeleri, bohçalarıyla bekleşenleri şöylece bir görüyor. Çukurova pamuğunu toplayıp ücretlerini alan ırgatlar gece gündüz bekleşiyorlar köprünün çevresinde. Kamyon, araba ne bulurlarsa köylerine dönecekler. Oya ilk kez görüyor onları. Bir manzaranın parçası gibi.

Arkaya dönüp Hüseyin'e bakıyor. Ona bir şeyler soracak. Ama Hüseyin, Oya'dan kaçırıyor gözlerini. Niye takınıyor ki bu tavrı? Benimle ilişkisi olmadığını göstermek için mi? Pe-

ki ama kime? Abdullah'a, şoföre ya da şu polise mi? Sanki tutuklayıp tutuklamamak için bunlara soracaklar. "Ben bu kadını tanımıyorum. İsterseniz bizi buraya getiren şoföre, polise, Abdullah'a sorun mu diyecek Sıkıyönetim'de?" Gülesi geliyor Oya'nın. Gülünç gözükse de böylesi durumların olduğu muhakkak. Kore'de komünistlere karşı savaştığını söyleyip mahkemeden medet umanlar olduğu gibi. Pırıl pırıl nice tavrın arasına sıkışmış gülünç noktalar. Hüseyin'in katılmasıyla bir çizgiye bütünlenemeyecek noktalar.

Seyhan Nehri sabah güneşiyle pırıl pırıl. Hüseyin'e belki de haksızlık ediyor. Henüz vermedi Hüseyin sınavını. Hiçbirimiz vermedik. Ama yine de, şu kısacık paylaşma ânını da önemsemek gerek. Bir bakış, gülümseyiş, paylaşma çok şeydir şu an. Oya, bunun Hüseyin'le olmayacağını seziyor. Hüseyin'i tanıdığına pişman. Sabahla yıkanan içinde geceden artakalan karanlık kıpırdanıyor yine. Hüseyin'in dostluğuna güvenmenin hata olduğunu düşünüyor. Çeneye geldi mi bunlardan hızlısı yoktur. Sıkıya gelince işi tanımazdan gelmeye kadar vardırırlar. Oysa sorumluluk duymalı bana karşı. Başımın dertte olduğunu, izlendiğimi bile bile geceyi düzenleyen o değil mi? Yok, Hüseyin'i suçlamanın rahatlatıcı bir yönü olmamalı. Ben de onu suçlayarak, başıma iş açtığını düşünerek başka bir kaçış içindeyim.

Bir uçak geçiyor tepelerinden. Hüzün bir uçak uçuşuyla kesiyor düşüncelerini. Haftaya bitecekti sürgün. Ankara'ya dönecektim. Uçakla belki. Gözleri yaşlı. Ağlıyor mu? Yorgun mu yalnızca? Neyse. Belki Hüseyin de buna yakın düşüncelerle basan hüznünü belli etmemek için bakmadı bana. Toparlanmalı. Hüseyin'le falan uğraşmayı bırakmalı. Ama sinirleri boşandı boşanacak. Nerde cıvıtıcı düşünce varsa geliyor aklına.

Çarşamba ziyaretçileri. Beş-on dakikalık görüşler. Hayvan kafesine benzeyen parmaklıklardan karşı parmaklığın ardın-

daki yakına bağırarak konuşmaya çabalayış. Parmaklıkları, iki yanındaki üniformaları, silahları yok saymaya, aşmaya çalışan sevgi. Görüş gününün ardından daha ağırlaşan kapı demirleri. Sevgili görüşçülerin peşine takılıp giden yürekler, düşünceler. İçleri, yürekleri özgürlüğe kavuşmuş, vücutları, sadece onları hapsedebilen kapı demirleri.

Şimdi bütün bunları yeniden mi? Niçin olmasın? Niceleri bunları yaşamakta ve sürdürmekte olduğuna göre. Ama yine de isyan ediyor için için. Yani böyle aptalca... Bırak kızım. Ortada akıllılık aptallık konusu yok. Zulüm var. Akıllı ve ne yaptığını bilen zulüm. O kadar. Yapılmışı, yapılabileceği engellemeyi amaçlayan zulüm var. Zulmün budala kurbanlara ihtiyacı vardır her zaman. Günlerine boşuna mı vahşetle başlarlardı eski krallar? Aslanlarının önüne boşuna mı atarlardı köleleri? Kurbanlarla beslenen bir sürekliliktir zulüm. Edebiyat yapıyorum yine. İçine edebiyat karışınca bayağı dertler şıklık kazanır sanıyorum. Akıl yok bunlarda. İstesem kapıyı açıp atıveririm kendimi. Ama nereye? Ah bizler? Gide gide teslim olmaya, polis karakoluna gitmeyi biliriz. Ne kaçmayı, ne kovalamayı beceremeden... Benim yerime Gülay olsaydı şimdi. Hiç durmaz kaçardı bu cipten. Kaçacak, gidecek bir yer bulur, yaratırdı. Sonunda yakalanmak, vurulmak pahasına da olsa. Kurallarına tam uyulmadan oynanan her oyun gibi, benim durumum da gülünç ve tatsız. Bir ucundan çamura bulaşmış aile çocuğu gibi. Çamurlu havada hem top oyna, hem de cicilerin kirlenmesin. Yok kızım. Aile kızları gibi uslu uslu evinde oturaydın o zaman.

Bir fabrikanın önünden geçiyorlar. Fabrikanın önünde duran tıknaz bir adamın işçilere bağırdığı duyuluyor. "Sıraya girsenize!" Muzaffer Bey bu. Oya Muzaffer Bey'i tanımıyor. Gülüyor adamın işgüzarlığına. Adamın en azından fabrika yöneticilerinden biri olduğu belli. İşçilerin fabrikaya gi-

rerken sıraya girmelerini istemesi yine de anlamsız. Sıraya girmenin ya da girmemenin fabrikadaki randımanla hiçbir ilgisi olamaz. Asker kafalı biri, diyor Oya. Tutukevindeki binbaşıyı hatırlıyor. Binbaşının da sıraya özel bir tutkunluğu vardı. Her teftişte sıra konusu üstünde dururdu.

"Kıdemli, söyle bakalım, hangi sıraya göre karavanadan yemek alıyorsunuz?"

Siyasi tutukluları yönetmenin başlıca anahtarı sıra meselesiymiş gibi. Siyasi tutuklular koğuşun ortasındaki uzun yemek masasında değişmez bir sıraya göre otururlarsa komünistleri daha az komünist, anarşistleri daha düzen taraflısı yapacakmış gibi.

"Kıdemli, söyle bakayım, yatak sırası nasıl?"

Bu sorulara geçiştirici karşılıklar alan binbaşı tatmin olurdu.

"Yoklama sırasına göre yiyoruz."

"Boy sırasına göre yatıyoruz."

Binbaşı asayişi sağlamış bir tavırla kabullenirdi bu karşılıkları.

"Kıdemli, hamam sırası nasıl?"

"Yatak sırasına göre altışar altışar..."

Oysa ne hamam yanardı doğru dürüst, ne de hamam sırası vardı. Yine de hamama tomsonlu iki er arasında gidilirken rasgele bir sıraya girilir, binbaşı da, temizlik meselesinin özü olan sıra durumundan mennun, bakardı. Binbaşı hamam seferlerini denetlemekten üşenmezdi hiç. Hamama giden kızların biraz uzağından yönetirdi hamam harekâtını.

"Hamama marş!"

Hamam bölüğünün iki yanındaki tomsonlu erlere bağırırdı.

"Silahlar vücut hizasına..."

Ellerinde naylon torbalar, keseler, havlular, ayaklarında tokyolarla hamama giden tutuklu kızlara doğru tomsonla-

rını doğrultarak yürüyen erlerin ne düşündüklerini merak ederdi Oya.

İşte bu hamam seferlerinde kaçıyordu Gülay az daha. Sırayı teftiş eden binbaşı tüfeğini kendi gösterdiği biçimde tutamayan ere öfkelenmiş, onu tartaklıyordu. Öteki erse binbaşının kendisine bakmayacağı düşüncesiyle kolunu dinlendirmek için silahını indirivermişti. İşte tam o anda bir yay gibi fırladı Gülay.

Ne binbaşı, ne de dalga geçen er fark etmişlerdi durumu. Ama az sonra geri getirdiler Gülay'ı. Kapıdan ellerini kollarını sallaya sallaya çıkıyormuş tam. Rastladıkları rahat rahat çıkış kapısına giden kadını birinin yakını sanmış olacaklar. Ama tam çıkarken albayın cipi giriyormuş içeri. Gülay'ı hemen tanımış albay. Ağır ağır cipin yanından geçen Gülay'ı kolundan yakalayıvermiş.

"Cipte albayın olduğunu bileydim koşardım."

"Vururlardı arkandan."

"Olsun. Vuramazlardı belki. Onlar tüfeğe davranana kadar..."

Serüvene inanmak, serüvenine inanmak. Gülay böyle tanımlanabilir. Başka kim, o kadar silahlı nöbetçinin dolaştığı bahçede kaçmaya kalkışır? Albaya rastlamasaydı, kaçabilecek miydi gerçekten?

Gülay'ı iki asker zor zaptederek koğuşa geri getirdiklerinde, eleştirilmişti. "Deli bu kadın!"

"Belki, ama kaçıyordu az daha."

"Kaçamaz. Kaçmak gerekince, kaçmak mümkün olunca kaçılır, böyle rasgele değil."

"Maceracılık bu."

"Kaçanlar hep vuruldular, öldürüldüler..."

"Vurulmayabilir... Kurtuluş saati gelir belki..." demişti Oya.

"Sen ondan farklı değilsin," demişti Feza.

"Hayalcisiniz. Birinin elinde dinamit, ötekinin kalem, so-

nuç aynı. Saatler ayarlı ve kurallı makinelerdir... Akşam zamanı şafağı vuran saat sadece yanlıştır. Sen aslında yanlış çalışan saate inanmak istesen de batan günle doğan günün sırasını tersine çeviremezsin."

"Hata yapıldı evet..."

"Yapıldı, yapıldı ki burdayız."

"Demek aşağı yukarı hepimizin saati bozuk."

"Çünkü aslında şafak vakti değil..." demişti Feza...

Muzaffer Bey'in tıknaz görünümü arkada kaldı çoktan. Nöbetçi kulübelerinin orda durdular. Abdullah dışarı fırladı. Sıkıyönetim'in girişinde kayboldu.

Mustafa gözlerini Oya'nın ensesinden ayıramıyor. Arkaya topladığı saçlarını sıkan bağdan taşmış ufak, sarı saç kıvrımlarını seyrediyor. Bu enseyi öpmek istiyor şimdi. Yakında yeniden yitireceği özgürlüğü buna kullanmak. Oya'ya bir şeyler söylemek. Ne diyecek? "Size bu gecede ansızın tutuldum," mu? Kadın gülemez bile böyle bir saçmalığa. Ayrıca bayağı bir yalan olur bu. Tutulmadım ki ben. İstedim. Öyle. Birikmiş, adlandırılmamış özlemlerim somutlaşır gibi oldu. Beceremiyor böylesi düşünceleri tanımlamayı. Deneyi yok.

Oya'yla karşılaşır mı bir daha? Tutuklanırsak mahkemede. Seviniyor Mustafa. Mahkemede selamlaşır, gülümseriz. Saçma bir tutukluluğu paylaşmak. Söylenmemiş, söylenmemesi çok daha iyi cümlelerden iyi bir şey. Arkasına yaslandı. Mutlu gibi.

"Hadi inin!"

Ne zaman dönüvermişti Abdullah? Yılgın, yıkılmış, ufalmış bir suratla karşılarında. Şimdi bunlara serbestsiniz, diyecek. Ufaklığını, hiçliğini noktalayacak bu cümle. Hepsine, herkese düşman Abdullah. Herkesin her şeyle birlik olarak kendisini aldattığını düşünüyor. Zekâi Bey, bu kara öğret-

men, bu avukat, bu erkek kılıklı karı hep birlik olmuşlar onu ezmek, hiçe saymak için. Onu yakacaklar, bin bir zorlukla elde ettiği sivil polislikten atacaklar. Maraş sıcağında tonlarla zifte bulayıp silindirle geçecekler üstünden.

"İnsenize!"

Çoktan inmişler oysa. Şoför şaşkın şaşkın sırıtıyor. Şoför de onlarla birlik.

Mustafa, Oya, Hüseyin sessiz bekliyorlar. Abdullah'ın suratına bakmıyorlar bile, onun kuşkularını sezmiyorlar. Sıkıyönetim'in kendilerini teslim almasını beklediğini düşünüyorlar. Oya'nın aklı geride.

"Oteldeki eşyalarımı nasıl aldırtacağım? Bir şey yapılır, bir çaresi bulunur elbet. Tutuklandığım duyulur nasıl olsa. Onlar da eşyalarımı emanete kaldırırlar, biri gelip teslim alana dek. Ya otel hesabım? Şimdi otele haber veremeyince işlerse hesabım?" Oya, tutuklanırsa neler kaybedebileceğini düşünmüyor da artakalan bir-iki ufak tefeğin, otel borcunun falan hesabını yapıyor. İleriyi düşünmekten korkmak, kaçmak biraz bu.

Mustafa bakmadan edemiyor Oya'ya. Şimdi karısını, kızını düşünmeli. Artık öğretmenliğe tam paydos. O zaman ne olacak? Onu düşünmeli. Sorumlulukları. Burda yabancı bir kadının ense saçlarına dalacak yerde. Karısına bir mektup yazmalı. Şimdiden tasarlamalı bu mektubu. Ama nereye yazmalı? Karısının Urfa'da olup olmadığını öğrenemedi ki. Hüseyin'den rica etse, o öğrense. Hüseyin'in de olayın içinde olduğunu unutuyor. Hep Oya'yla ikisi arasında paylaşılan bir belaymış gibi düşünmek istiyor olanı. Öğretmenler Derneği maaş verir mi karıma? Bana kim bakacak içerde? Ucuz boncuk kolyeler gibi dağıldı mı yaşantım, kavgam, kavgamız? Başı ağrıyor. Kara gözleri yaşarıyor sancıdan.

Kara, kapkara bir hüzünle bakan gözler kalacak sonra Oya'nın aklında.

Hüseyin'se duygularla, geçmiş gelecek hesaplarıyla uğraşmıyor. Ne olduğunu, ne olmakta olduğunu kestirmeye çalışıyor. Abdullah'ı, Mustafa'yı, Oya'yı gözlüyor. Onların tavırlarından bir sonuç çıkarmak için. Oya da, Mustafa da sapsarı. Bunun uykusuzluk ve yorgunluk mu, yoksa korku belirtisi mi olduğunu kestiremiyor. Korkmamaları daha iyi, tutuklanmayacaklarını çıkaracak Hüseyin bundan, umutlanacak. Korkmadıkları sonucuna varıyor. Yine de korkmadıkları için kızıyor onlara. Korkmamak bir marifet sanki. Aptallık! Bu Mustafa zaten sorumsuz biri. Karısını, kızını bir kez sormadı bütün gece. Aklı Oya'da. Devrimcilik numarasıyla onu tavlayacak. Devrimcilik! Başka bir numara da kalmadı ya ona. Bundan sonra ne yapabilir? Öğretmenlik bitti. İşçilik mi yapacak? O daha zor. Adana fabrikaları devletten beter. Böyle mimlenmişleri hiçbir fabrika almaz. Ne yapacak? Karıyı, çoluğu çocuğu perişan edip ona buna yük olacak. Üstelik, kimseleri beğenmeyip başarı kazanmış kim varsa kötüleyecek, aşağılayacak. Bu geceki zehir zemberekliği sadece bir başlangıç. Abdullah'ın Sıkıyönetim'den eli boş döndüğü duygusu güçleniyor Hüseyin'de. Bu işten bir şey çıkmayacağını kavramaya başlıyor. Burdan da paçayı kurtardık mı, her işimi yoluna koymayı bilirim ben. Mustafa da bunu biliyor, bana bozulması bundan. Sosyalistlikse biz de sosyalistiz. Ama kendisini kurtarmayan kimi kurtaracak? İşte Adana'ya gelmesiyle Ali'nin, hepimizin başına bela açtı sadece.

Şu Birlik Partisi işini kurcalamalı. Yazıhaneye yararlı olacak. Adana düzlüğünün tüm Aleviler'ini yazıhane kuyruğunda görmeye başladı. Bu işin sonunda milletvekilliği bile var. Neden olmasın? Bak o zaman nasıl çalışırım? Kavgayı Mustafa o zaman görsün.

"Serbestsiniz!"

Bu kendisine çok zor gelen cümleyi söyleyip rahatlayan

Abdullah kelepçeleri çözdü, karşılık beklemeden bindi cipe. Her şey bir anda bitti.

Üçü, bir süre, ağaçlı yolun başında kalakaldılar. Sonra, yan yana, ama apayrı kişiler gibi yürüdüler.

Oya'nın bacakları dizkapaklarından kırılı kırılıveriyor. Serbest kaldığını öğrenmek ipleri gevşemiş bir kuklaya döndürdü onu. Rahatladı mı? Rahatlamış görünmekten utanıyor nedense. İlk uçakla Ankara'ya dönerim. Sürgünüm haftaya bitiyor. Sonra? Denize giderim. Herhangi bir deniz kıyısına. Alanya'dan Ege'nin en güzel kıvrımlarına kadar nice manzara bir film şeridi gibi gözleri önünden akıyor. Mavi. Genişlik. Deniz. Kayalar. Orman. Peki kocası? Peki ev? Peki çocuğu? Peki daha bir yığın sorumluluk? Aslında şimdi ne mavi, ne özgürlük, ne orman var. Yakınlaşan sorumluluklar var. Dönünce yepyeni bir yaşama başlamak. Boşanmak. Boşanmak bir başlangıçmış gibi. Çocuğum peki, ona sağlamak zorunda olduğum düzen? Hiçbir şey yeniden başlamıyor benim için. Darmadağın olmuş bir ev içini yeniden düzenlemek. Beni bekleyen bu.

Bunları düşünmek, başlamak ya da sürdürmek için daha çok erken. Sadece, aralarından güneşi sızdıran ağaçlı yolda yürümeyi deniyor, çevresine bakarak. Hüseyin kaldırıma çıkmış. Onu o kadar kızdırıcı bulmuyor şimdi. Palavracı, güvenilmez biri, evet. Ama benim çoğu dostum başka türlü mü? Üstelik bunun onlar kadar şansı da olmamış. Ne iyi okullar, ne yabancı dil, ne güzel kızlar, ne güzel sanatlar. Nice özlem birikmiştir içinde. Özentili bir taşralı, zar zor edindiği avukatlık mesleği tek umudu. Tek umuduna sarılmak istiyor. Ben neye sarılacağım? Bir düzene mi? Özü kaçmak olan bir değişime mi?

Mustafa'nın başı yerde. Mustafa'yı dün geceki kadar ilginç bulmuyor. Ne gelebilir Mustafa'dan? Az çok biliyor bunu.

Batmamak için bir cankurtaran arıyor o da. Kurtuluş bambaşka, çok daha yüce bir şey. Bunun için ikimiz de fazlaca can derdindeyiz. Can derdindeyiz evet. Şu ya da bu biçimde. Serbest bırakılmak yeterince rahatlatıcı değil.

Nasıl kahveye girmiş olduğunu hatırlamıyor Ali. İskemlesini sarsıyor biri.

"Burası otel değil, ahbap."

Toparlanmaya çabalıyor. Kahvecinin pek dost sayılmayacak bakışları yine de iyi geliyor ona. Abdullah'ın suratı olmasın da kimin olursa olsun.

"Acı bir kahve yap bana."

Şimdi acıma var garsonun yüzünde. Ali'nin kapanmış, şişmiş sol gözünü yeni görüyor.

"Abi, paralamışlar seni!"

"Boş ver," anlamında sallıyor elini Ali. Kahveci de durmuyor üstünde. Adam dövmek, adam dövülmesi, kavga, vurmak, vurulmak böyle olayları doğal karşılamaya alışık.

Ali, bir kahve içimi süresince gününü düzenlemeye çalışıyor. Şimdi eve gitse, yatağa yığılıp kalacak. Evinin, karısının koruyucu çevresi son direncini alıp götürecek. Rahatı görünce vücudu, hastalanacak belki. Oysa fabrikaya gitmeli. Muzaffer Bey rapor ister. Rapor nasıl alınır? Hastaneye girip ne diyecek? Emniyet'te dövüldüğünü mü? Hastanelerin içini dışını biliyor. Bunların hepsi birlik. Emniyet'e niçin düştün diye sorarlar, araştırırlar. Komünistlikten dayak yemiş lafı Muzaffer Bey'in kulağına uçuverir. Hiç dinlemez atar Muzaffer Bey mimli adamı.

Doğru fabrikaya gitse, böyle nasıl çalışacak, üstelik yine anlaşılacak durumu. Aslında bütün bunlar boş. Mahalleli haberi çoktan yaymıştır. Ali'yi götürdüler, evi basıldı, gizli toplantı yapıyormuş diye. Gitmemek daha kötü. Bu kez işten atmak için, işe gitmediğini bahane ederler. En iyisi gitmek. Suç ben-

den gider. Gidip serbest bırakıldığımı, suçsuzluğumu kanıtlarım. Ama biliyor ki dövülmüş, tek gözü kapanmış, falakaya çekilmiş bir adam suçludur onların gözünde. Biliyor bunu.

"Ben burda ayrılıyorum. Hadi, hoşça kalın."

Oya ses etmiyor. Mustafa ise şaşmıyor Hüseyin'in ayrılıvermesine. Değil akrabalığa, hiçbir şeye sığmayacak bir davranış bu, hele Maraşlılık'a. Yine de durmuyor bunun üstünde. Hüseyin'in ayrılmasından mennun. Hüseyin de istenmediği için onları bıraktığı havasında. İlerde duran bir dolmuşa koşuveriyor.

Oya sıkkın. Mustafa'yla yalnız kalmaktan memnun değil. Zekâi Bey'in pis bakışlarını hatırlıyor. Sigaradan kararmış dişleri arasından tükürük saçarak 'orospu' deyişini. Bu gecenin şafağında, Mustafa'yla yalnız kalıvermek. Zekâi Bey'in sövgülerini doğruluyor sanki. Bu adamla arasında bir şey olmadığını kanıtlaması gerekiyormuş gibi.

"Yürüyecek misiniz?"

"Bilmem, belki."

Mustafa, Oya'nın kafasından geçenleri seziyor. Haklı buluyor onu. Oya konusunda düşünmüş olduklarından utanıyor. Oya da bunları sezmişse, şimdi tedirgin olmakta haklı. Böyle ayrılmak kötü olacak.

"Ben otobüs durağına gideceğim."

...

"Evet... Urfa'ya gideceğim. Karımla kızım..."

Oya'nın gönlüne su serpmek için karısından kızından söz ettiğini düşününce artıyor sıkıntısı.

"Karınız var demek."

Alay mı ediyor, diye bakıyor Oya'nın yüzüne. Yüzünün gerginliği azalmış.

Demek karısından söz açmak yararlı oldu.

"Çıktığınızdan haberi var mı?"

"Bilmiyorum. Haber vermedim."

"Sevinir şimdi."

Mustafa, Oya'yı rahatlatmak için açtığı konuya kaptırıyor kendini. Gerçekten sevinir mi karım? Belki kin duyuyor bana. Çocuğu alıp İstanbul'a gitmişse? Karımın beni artık sevmediğini nerden çıkarıyorum? Yoksa asıl istemeyen ben miyim? Aslında karısıyla çocuğunun Urfa'da kendini beklediğinden emin. Urfa'da ya da İstanbul'da, ama mutlaka beklediğinden.

"Urfa'da olup olmadığından emin değilim."

Niye açılıyor Oya'ya?

"Ordadır."

Mustafa'nın sorununa eğilmek iyi geliyor Oya'ya.

"Size ne bunlardan?"

"Evet, bana ne?"

Hem kendisine, hem Mustafa'ya kızıyor. Bir an önce ayrılmaları iyi olacak. Mustafa düşüncesini sezmiş gibi, duruveriyor sokağın ortasında.

"Özür dilerim. Saçmaladım. Aslında yorgunuz, yorgunluk. Yani... zor şimdi."

"Evet, zor şimdi."

Üstünde anlaşabilecekleri tek sözcük bu.

Şimdi Mustafa için Urfa'ya gitmek zor. Karısını bulmak ve bulamamak korkusu zor. Yarını, hatta bugünü düşünmek, hayatının sonrasını tasarlamak zor. Yeniden öğretmenlik yapmak, öğretmenlik yapamamak zor. Daha doğru, daha iyi yapmalı artık her şeyi ve en zoru da bu. Çektikleri, çekilenler boşa çekilmemiş olmalı, boş acılara, budalalıklara indirgenmemeli. Bunun gerçekten böyle olması, yeni ve güçlü başlangıçlar zor. Zora katlanmak, doğrusu zoru sevmek, benimsemek gerekiyor. Yeniden tutuklanmaktan niçin korkmamış olduğunu anlıyor. Bütün bu zorların içinde en kolayıydı tutuklanmak. Seçmeyi ve davranmayı erteleyen, elinde olmayan bir sorumsuzluk.

Gözler yine hüzünlü. Gözleri kahverengiymiş diyor Oya. Ne olursa olsun, bu gözler yaralarını deşiyor. El sıkışıp ayrılıyorlar. Başka laf etmemeyi akıllıca bularak. Aslında yolları bir. Mustafa adımlarını açarak uzaklaşıyor. Önüne bakıyor artık. Midesinde feci bir eziklikle. Sığır Pazarı'nın girişindeki seyyar köftecilerden buram buram dağılan kokuya yaklaşıyor.

"Büyük ekmeğin içine... İki porsiyon dolduruver. Bolca da biber. Soğan. Turp."

Köfteci işini bilen ellerle taze ekmeği yanlamasına yardı. İnce ince kıyılmış soğan, maydanoz, turp doldurdu içine. Köfteleri koyduktan sonra kırmızı biber ekiyor bol bol. Sabırsızlanıyor Mustafa. Çok aç şu an. Ekmeği alır almaz büyük bir iştahla ısırıyor. Doydukça kafasının, duygularının daha sağlıklı olacağı inancında. Sanki kafasını, duygularını, her şeyi karmaşıklaştıran açlık. Oya'yı unutmuş gibi. Şimdi, kel kafalı oğlan çocuklarının koşuşarak tozuttukları bayram yerinde her şey son derece basit görünüyor Mustafa'ya.

Köprüden karşıya geçer geçmez, terminalde ilk bulacağı otobüsle Urfa'ya gidecek. Karısı evde değilse, bir bilen vardır nerede olduğunu. İstanbul'a gitmişse ev sahibi bilir ya da komşular. Belki de, niçin belki olsun, Güler evdedir. Gazetede tahliye haberini okumuş bekliyor. Yıkanmıştır. Bebeği de mis gibi yatırmıştır yatağına. Mustafa gelince biberli, domatesli pilav yapacak güveçte. Bol salata, peynir ve rakı. Konuşulmayacak fazla. Hiç gidilmemiş gibi. Güler'in kafasına tomsonların dayandığı şafaktan söz etmemek en iyisi.

Gelecek şafakları konuşuruz. Her şeyin düzeleceğini anlatırım ona. Bir özel okulda öğretmenlik bulabilirim...

Adımları hızlanıyor. Düşünceleri de. Bir ileri, bir geri sıçrayarak. Yeniden ağırlaşıyor adımları. Tahliye olduğu gün arkadaşlarını hatırlıyor. Sözleri, bakışları, ayrılık cümlelerini. Marş söylemişlerdi birlikte. Biri, "Unutma bizi," de-

mişti. Hangisi? Hepsi, şöyle ya da böyle, bunu söylemişlerdi, bakışları, davranışlarıyla. "Biz" sözcüğünün üstüne basa basa.

Nöbet değişimlerinde, sayımlarda kışlanın taş duvarlarında yankılanan, binlerle, onbinlerle çarpılan postal seslerini unutma. Mahkeme dönüşlerini, tahliyesi reddedilenlerin içlerine gömüverdikleri umutları, işkenceden gelenlerin bir de kendi kendilerine sürdürdükleri işkenceyi, ezilmiş, horlanmış kişiliklerin toparlanmak, eskisinden sağlam olmak için çektikleri sessiz doğum sancılarını, uzun gecelerdeki sohbetleri, bir bardak çaya, kahveye duyulan sevinci, mektup dağıtımında çarpan yürekleri, mektupsuzların dış dünyaya duydukları kırgınlığı, alışmamak, unutmamak, sinmemek, tükenmemek çabalarını, dostlarla paylaşılan acıları unutma. Her şeyi yeniden düşünmek, sevmek, inancını bilemek duygusunun verdiği mutluluğu, temiz, yararlı, bekletilmiş kini unutma... Bütün bunları, daha nice şeyleri unutacak mısın? Bir soru ve bir umut. Bir inanç ve kuşku. Hepsi vardı davranışlarında.

Koğuş arkadaşları bayram yerinin ucuz boyalarla bayağı bir orospu suratına benzemiş çadırlarından fırlayıp diziliyor karşısında. Tahliye günündeki gibi.

Şimdilik sınavını başarılı vermiş sayılmazsın Mustafa.

Mustafa köfteli ekmeğini bitiremedi. Yorgun. Dostlar aslında böyle aceleci ve kavrayışsız değiller. Beklerler. Yeni sınavları. Sınav çok.

Gece boyunca gözü uyku tutmayan Ziynet, Zekeriya'sının tutuklanmayıp ortalıkta dolaştığını mahalle çocuklarından duyunca rahatladı. Geçenlerde bakkaldan aldığı mika aynaya baka baka yüzünü inceledi. Kaşlarını aldı. Boyanmadı. Zekeriya boyanmasına kızıyor. Saçlarının biçimini dört kez değiştirdi. Gülşah'a yardım etmedi ev iş-

lerinde. Oysa Gülşah, Ziynet'ten Zekeriya'nın koyverildiğini duyunca, önce Ali'yi bekledi, ondan ses çıkmayınca da kötü şeyler geldi aklına. Bizleri ele geçirdiler mi yorarlar. Babasından ya da dayısından aklında yarım yamalak kalan bir cümle, şimdi düşünüyor üstünde. Ali'yi tutukladıkları düşüncesi alışık olduğu bel, baş ağrıları gibi yerleşiyor. Ziynet'in tek kişilik bencil sevincine bile bozulmayacak kadar dertleniyor. Ama Gülşah'ın, üzüntüsünü yaymak, sürdürmek lüksü, alışkanlığı yok. Hemen işe veriyor kendini. Yaygıları kapının önüne çıkardı, taşları arapsabunuyla bir güzel yıkadı. Kaç gündür biriktirdiği çamaşırları kaynattı. Ali'nin uzun iç donuyla kalın pamuktan fanilasını da. Belki gerekir düşüncesiyle, durumlarda gereğini yapmaya alışmış, sızlanmayan kadınlar gibi. Sakız gibi oldu çamaşırlar. Üç su yıkadı, kaynattı, duruladı iyice. Sıkarken kollarının ağrısını bile sezmedi. Gaz tüpünün üstünde çamaşır kaynattığı gaz tenekesini gık demeden tam üç kez indirdi yere. Üç kalıp yeşil sabunu rendeleyip yine üç kez doldurduğu tenekeyi gaz tüpünün üstüne koydu, bel ağrısını boşlayıp.

Süslenebileceği kadar süslenen Ziynet, Zekeriya'nın hâlâ görünmemesi üstüne işkillendi, mahalle kopillerinin ağzını bir kez daha aradı. Onlardan Zekeriya'nın Atatürk bulvarındaki "Milli Mücadele Derneği" önünde görülmüş olduğunu öğrendi. Bozuldu. Dün gecenin, gecelerinin rezil olması yetmiyormuş gibi, şimdi de bana geleceğine abilerine koşmuş yine. Koşsun. Koşsun da hayırlarını görsün! Nankör. Ali Abi'min bunca hayrını görmüşken. İnsan eve gelir de yengesine bir haber iletir. Gülşah'ın acısını, üzüntüsünü yeni fark ediyordu Ziynet. Ablasına yardıma niyetlendi, ama Gülşah çamaşırı, temizliği bitirmişti bile.

Ziynet bir süre suratını asarak divanın üstünde oturdu. Sonra kararını vererek kalktı yerinden. Komşuları Meral'e

gidecekti. Bu haftaki foto-romanı okuyacaktı. Zekeriya dönerse kendisini evde bulamasın, bozulsun oh! "Kader Ağlarını Örüyor"un sonunu çok merak ediyor hem.

Akdeniz Sanayi'nin kapıcısı Rüstem, "Kurtdereli Mehmet Pehlivan" tefrikasını okuyordu Ali fabrikaya girerken. Önce tanımadı Ali'yi, bir yabancının olur olmaz fabrikaya dalıvermesine bozuldu.

"Nereye, hemşerim?"

Ali durup yüzüne baktı Rüstem'in. O zaman tanıdı. Ali'nin evinin basıldığını, Ali'nin anarşist olduğunu duymayan kalmamıştı fabrikada. Ali'nin perişan durumuna bakıp, polislerle dövüşüp kaçtı herhal, diye geçirdi kafasından. Polisten kaçmış adamın fabrikada ne işi olacağını düşünecek kadar kurcalamadı beynini. Aslında bunca mantıksızlaşmasının nedeni, bir gecede anarşistlik gibi bir beladan soyunulabileceğine aklının yatmayışı. Ses etmedi Ali'ye. Anarşisti niye üstüne saldırtsın? Uzaklaşır uzaklaşmaz sarıldı telefona. Müdür sekreterini bağlattı.

"Aloğ... Müdür beğ... Müdür beğ..."

"Kimsin sen?"

"Müdür beğe diyiverecem."

Telefondaki kadın sesi sertleşti.

"Kimsin dedik?"

"Ben, kapıcı."

"Ne kapıcısı?"

"Kapıcı Rüstem. Dış kapıda."

"İyi, dur orda."

"Öyle diyeldir. Müdür beğle konuşmak gerektir."

"Müdür bey meşgul."

"Yok öyle diyel, yani benim için diyel, Ali'yçün."

"Ali mi? Kimmiş o? Derdi varsa kendi gelsin."

"Gelmez çünkü kaçmaktadır."

"Ne kaçması? Sabah sabah kaçarsa kaçsın. Kaçarsa işinden olur."

"Öyle diyeldir, kaçmaktadır polisten."

"Aaaaa! Delirdin mi sen? Karakol mu burası?"

"Müdür beğ bilir, sen onu bi ver hele."

Telefon kapandı. Şimdi Rüstem, Ali'yi fabrikanın içine saldığına bin pişman. Anarşisti içeri saldıktan sonra kapıcılığın hükmü kalır mı? Muzaffer Bey ne yapar adamı? Aklı başından gidiverdi. Koştu fabrikaya. Koridorda sağa sola koştururken sert bir ses zınk diye durdurdu onu.

"Ne arıyorsun burda?"

Tam Muzaffer Bey'i deli edecek bir durum. Nöbet yerini terk etmiş bir eri yakalamak gibi bir şey. Şimdi girişecek sille tokat. Allah yarattı demeyecek. Bu konularda gelişmiş sezisiyle tir tir titriyor Rüstem. Ali mali yok aklında. Muzaffer Bey bıraksa hemen dönecek yerine.

"Bu ne biçim duruş?"

Oysa hazırol duruyor Rüstem.

"Bu ne biçim kılık? Ceketin nerde?"

Ceketi kapıcı kulübesindeki iskemlesinde asılı kalmıştı Ali'nin peşinden fabrikaya koştuğunda. Bütün bunlar yok. Ne Ali, ne ceketi, ne anarşistlik, ne kapıcılık, hiçbiri yok. Muzaffer Bey var, bir de askerlikteki üstlerinin Rüstem'in iliklerine işlettikleri korku.

"Dilini mi yuttun? Ulan, koskoca fabrika böyle mi beklenir? Ulan, düşman girse, fabrikayı yaksa yıksa ruhun duymayacak."

Yakma yıkılma sözleri Ali'yi hatırlatıverdi, anarşisti. Muzaffer Bey düşmanı saldığını bir bilse?

"Kaç kişinin ekmeğini beklediğini biliyor musun, ulan it? Yıkıl! Başka ekmek kapısı bul kendine."

Rüstem her şeye razı. Tek Muzaffer Bey'den kurtulsa. Tam o sırada ustabaşıyla gözüktü Ali.

Muzaffer Bey, Ali'ye, onun kapanmış gözüne, yanında duran ustabaşının suratına bir süre baktı.

"Ne olmuş buna?"

"Dün gece Emniyet'teymiş."

"Ne işi varmış Emniyet'te?"

"İhbar olmuş. Alıp götürdüler."

"Sen sus, sana sormadım."

Ustabaşı kısaca özetliyor durumu.

"Evinde gizli toplantı yapıyormuş. Mahallesinden biri bu sabah haber verdi."

Muzaffer Bey gözlerini dikiyor Ali'ye. Karşısındakinin giysilerini, etini, derisini, kemiklerini, iç organlarını, her şeyini didik didik etmesini bilen bir bakışla. O en sevdiği düzen koruyucusu kimliğiyle. Karşısındaki başı belaya girmiş bir işçi değil, düzen bozucu bir kışkırtıcı şimdi. Ali sıkılıyor. Geceden beri dozu artan haksızlıklar ezikliğini aldı götürdü. Muzaffer Bey'in bakışları korkutamıyor artık onu. Sıkıyor, rahatsız ediyor sadece. Bu durum uzarsa öfkesini tutamayacak, korkuyor bundan. Pire için yorgan yakmamayı çocukluğunda öğrenmiş, sabrı bilen kişiliği tedirgin.

"Ulan, ne toplantısı yapıyordun sen?"

Muzaffer, Abdullahlaşıveriyor Ali'nin gözünde. İş, emeklilik düşüncesi siliniveriyor. Kalleş Abdullah şimdi de dikilmiş karşısına.

"Alnım ak. Serbest bırakıldım."

"Alnı akmış. Namuslu vatandaşın suratını böyle Çarşamba pazarına çevirirler mi?"

Ali'nin başı dönüyor. Nerdeyse yıkılacak. Ayakta durabiliyorsa bu Muzaffer Bey'in haksızlığına duyduğu öfkenin verdiği güçten. Şimdi yere düşse Muzaffer Bey hepten suçlu sayacak Ali'yi. Dayak yemiş olmasını suç delili saydığına göre. Ama yüzü ilgisiz. Yüzü yarı uykuda. Daha da işkilleniyor Muzaffer Bey.

"Kimleri topladın evinde?"

Sanki Ali'nin evi, Muzaffer Bey'in müdürlük yaptığı fabrikanın bir parçası. Sanki Muzaffer Bey, Ali'nin evinin de müdürü. Fabrikanın herhangi bir işçisinden çok Muzaffer Bey'in özel bir eşyası olan Ali onun mülkiyet hakkına tecavüz etti sanki.

"Akrabalarım gelmişti Maraş'tan."

"Maraşlısın ha?"

Muzaffer Bey'in sorusu anlamsız bir suçlamayı uzattıkça uzatıyor: Niçin Maraşlısın? Maraşlısın de niçin fabrikadasın? Niçin Maraşlı akrabaların var? Akrabaların niçin evine geliyor? gibisine...

Öyle ki, Ali'nin, "Maraşlıyım, evet," karşılığı bir başkaldırma gibi şimdi.

"Maraşlıymış. Maraş'tan buraya Adana'yı karıştırmak için mi geldin?"

"Yirmi yıldır Adana'da çalışıyorum."

Ali bu karşılığıyla Muzaffer Bey'in Adana'nın eskisi olmadığını mı demeye getiriyor?

"Bu fabrikada senden çok emeğim var" mı demeye getiriyor?

"Demek yirmi yıl kendini gizledin. Ama benim gözümden kaçmaz. Benim fabrikamda gizlenemezsin."

İş çığırından çıktı iyice. Ne olacaksa bir an önce olsun istiyor Ali. Bu deli herif kovacaksa kovsun. Bir an önce eve gitmeli. Divana yatmalı. Gülşah'a bir nane limon kaynattırmalı. Sonrası hiç önemli değilmiş gibi. Başı yeniden, dayanılmaz ağrılarla zonkluyor. Açık kalan tek gözünü de yumuyor.

"Kaçırma gözlerini... Yüzüme bak. Benden bir şey kaçıramazsın."

Muzaffer Bey nedense az önceki kadar öfkeli değil. Ustabaşına dönüyor.

"Yolla bunu evine. Söyle muhasebeye, üç günlük yevmi-

yesini de kessinler. Biri bugün işbaşı yapmadığı için, iki yevmiye de ders olsun diye. Toparlanıp gelmezse yarın, kendi bilir."

Ali'yi, Rüstem'i, ustabaşını koridorda bırakıp hızla yürüdü Muzaffer Bey. Önemli bir işi var şimdi. Yemekhaneye baskın yapacak. Mühendislerle teknisyenlere çıkan yemek hakkında bir ihbar var. Et çalınıyormuş. Karavana denetleme ustalığına güvenerek yollandı yemekhaneye. Etin çalınıp çalınmadığını tencereden anlayamaz, ama önemli değil bu. Önemli olan aşçıya gözdağı vermek. Suçsuzluğunu kanıtlamak onun işi. Zor olan aşçının işi. Yoksa Muzaffer Bey'in gözünde hırsız sayılacak.

Ali durduğu yerde suratına bakakalan Rüstem'e aldırmadan çıktı gitti fabrikadan. Nehir kıyısına yürüdü ağır ağır. Kıyıdaki banklardan birine yığılır gibi oturdu. Gittikçe yorulan sağ gözünü dinlendiriyor suyun akışında. Canı suyla birlik akıyor sanki. Yandaki bankta iki okul kaçağı ellerindeki transistörlü radyoyu ardına kadar açmışlar. Reklam müziği ve şakrak bir kadın sesi:

"Akdeniz Sanayiii!"

Oğlanlar dinlemiyorlar. Yeniyetme oğlanların gürültücülüğüyle anlatıp duruyorlar, birbirlerini dinlemeden. "Ulan enayi, daha gitmedin demek İskenderun'a. Bi karılar var... Vallahi değirmen gibi. Bir sömürüşte tüketiyorlar insanı..."

Ali, sanayi ve enayi sözcükleri beyninde yakılana yankılana kalkıyor banktan. Haksız kesilen yevmiye üstünde duracak. Üç günlük de olsa, hakkını alacak. Mutlaka.

Mustafa kolaylıkla yer buldu Urfa otobüsünde. Otobüs kalkarken Ali geldi aklına. Ali'nin evine gidip Gülşah Yenge'nin gönlüne su serpmek gerekirdi. Belki Ali de evindedir şimdi. Ona da veda etmeliydi. Ali'yi öyle hırpalanmış görün-

ce kimbilir nasıl dövünmüş, bana beddualar etmiştir Gülşah Yenge? Ama yok, etmeyeceklerini biliyor. Gülşah Yenge'nin Mustafa'ya daha kaç kez seve seve bumbar pişirmeye gönlü olduğunu da. Acıyor içi. Adana'ya uzun bir süre gelmemeyi düşünüyor otobüs kalkarken. İç ezikliğini aşmalı önce. Adana utandırdı, ezdi Mustafa'yı. Adana Ali'ye ödeyemediği, faizi arttıkça artan borç.

Köprüden geçerken bayram yerine takıldı Oya'nın gözleri. Dönme dolaplardan birine binip bir çocuk özgürlüğüne kaptırmak kendini. Evin ve ana babanın baskısı dışında sınırsız bir özgürlük olduğunu sanan çocukluk günleri. Bahçelerde, kırlarda, parklarda, dönme dolaplarda çocuk yüreğini pır pır eden özgürlüğün nice zor, koparılası bir şey olduğunu bilmediği zamanlardaki gibi. Aslan ağzından alınması gereken nice şeyi hiç tanımadığı zamanlardaki. Olmaz ama, şimdi tanıyor ve biliyor. Şimdi ancak oyalanmak ve kaytarmak mümkün. Ötesi kavga ve savaş. Varsan.

Sığır Pazarı'nın önündeki seyyar satıcılar, aç karınları hatırlatarak çocukların kısa vadeli özgürlük düşlerini bölüyorlar. Cebindeki birkaç kuruşu, dönme dolap özgürlüğüyle köfteli ekmek isteği arasında paylaşamayan, bocalayan çocuklar. Çocuklarını seçime zorlayan büyükler. "Bir simit daha yersen dönme dolaba binemezsin ha!"

Seyyar köftecinin önünde bekleyen Mustafa'yı görüyor. Görmemiş gibi yapıyor. Bitsin artık. Bu başı sonu belli olmayan Mustafa sorusu. Dün geceki yağmurla daha da temizleşen sabah havasına toplamalı duygularını. İçine çekiyor havayı. Sabahları sever. Her türlü başlangıcı. Ama artık başlangıcın tek başına iyi ve güzel olmadığını biliyor. Bağlantıları iyi kurulmamış, seçilmemiş, bilinçsiz başlangıçların. Şimdi, bir anlamda bir başlangıç noktasında olduğu halde sevinememesi bundan. Adımları, güne yeni başla-

yan sağlıklı adımlar değil. Günbatımında, batan güneşle günün ağırlığından kurtulmayı uman yorgun birinin adımları. Burada günlerim sayılı. Sonra, karakola son imzayı attım mı, doğru Ankara. Sonra? Evet, neydi sonra? Burda bitirdiği sürgünü, tutuklulukla geçen zamanı hangi yeniye, başlangıca katacak? Eski Oya'yı, önceyi yinelemek istemediğine göre. Yineleyemez de, mümkün değil bu. Son yıllar, bir turnusol kâğıdı gibi nice budalalığı, çürüklüğü, yozluğu açığa çıkardı. Bunlardan ayıklandığını sanıyor, en azından niyetli buna. Eski Oya'nın varlığına anlam veren şeylerin, eski önemlilerin hiçbir anlamı kalmadı. Bütün alışkanlıklardan soyunmak, sanıldığınca kolay mı bu? "Alışkanlıklar yalnız adamın dostudur." Yalnız olmadın mı, sıyrılabilirsin alışkanlıklarından. Önemli olan bu yalnız olmamak konusu. Yalnız olmamak; elbette bir koca, çocuklar, aile ya da gelip giden dostlar yetmez buna. Yoksa yeni alışkanlıklarla başlayacak. Son yılların denemelerinden önceki alışkanlıklarını unuttu. Daha doğrusu koparıp attı bazı şeyleri, olayların zoru kadar kendi isteği, seçimi de yol açtı buna. Ama, sağlam bir yere bağlandı mı bu arada? Şimdi, Adana sabahında iyice kuşkulu bundan.

Tutukluyken kolaydı kopmak, kendini yeni bağlantılar içinde saymak. birlikteydiler. Tüketilmeye, ezilmeye çalışılan başkalarıyla paylaştığı ortak haksızlık karşısında. Birlikte katlanılması gereken zorluklar, birlikte savunulması gereken, direnilmesi gereken şeyler vardı. Onur gibi, kavga gibi, doğru gibi sahip çıkılması güzel şeyler vardı. Ayağı yere bastırıcı, sağlamlık veren şeyler. Böylesi paylaşmalardan bir anlamda soyutlandığı bu sürgün günlerinde de onu ayakta tutan, günlerine bir anlam veren bir yığın ayrıntı vardı. Biraz onurlu bir kişiyi kırbaçlayan baskılar. Her gün Hacıbayram Karakolu'na atılan imza gibi, otel kapısını bekleyen sözde kestaneciler gibi, karşıki inşaattan gün boyu odasına bakan

sivil polis bakışları gibi, seçilmemiş, zorunlu yalnızlığı gibi. Buradaki günlerinden bir anlamda sorumlu değildi. Değiştirme zamanı değildi bu, sadece kendi kendini kemiren zaman içinde kemirilenin kendi olmamasına çaba göstermekti. Tek başına bunu başarmak, güçlülük ve sağlamlık duygusu verebiliyordu kişiye, az da olsa. Kendisine uygulanan zorbalık çemberi içine kendi çizdiği bir yaşama çemberi sıkıştırarak kendi cenderesini uygulamak. Her gün belirli bir saatte kalkmak, jimnastik yapmak, birkaç gazeteyi incelemek. Okuma saatleri, çalışma saatleri koyup uymak bunlara, her gün Adana kenti içinde volta atmak. Büyük bir hapishaneydi Adana kenti Oya için, havalandırma saatlerini kendi seçebileceği bir hapishane. Bu zorunlu dönemi kolaylaştırmak için edindiği, kendisini bağımlı kıldığı gündelik alışkanlıklar. Alışkanlıkların, bağımlılıkların insanı rahatlatıcı yönünü bilen birinin başvurduğu çareler.

Şimdi bitiyor artık. Başkalarının onu zorladığı yaşama düzeni. Daha doğrusu zorbalığı yenmek için kendisine uyguladığı küçük baskılar. Şimdi yakınlaşan sözde özgürlük günlerinde kendi baskılarını yenilemesi gerekecek. Kendisine direnme, örgütlenme, kişiliğini koruma olanağı veren tutukluluk ve sürgün gibi durumlar kalkıyor. Kolayca soyutlaşabilen özgürlük ve insanca yaşama kavramlarını bir yerinden yakalamalı. Yoksa tavırsız, savaşsız, şaşkın bir yeni Oya olmak öyle kolay ki. Üstelik kavgayı, direnmeyi sürdürdüğünü sanarak. Çünkü artık karşı çıkılacak şeyler, durumlar eskisi kadar somut, elle tutulur olmayacak. Doğruyla yanlışın ayırt edilmesinin zorlaşacağı gibi. Sapmak, sürdürmek yakın, çok yakın. Eski Oya'yı, onun alışkanlıklarını unuttu, bıraktı mı gerçekten? Yoksa buna zorlandığı için öyle mi sandı? Artık zorlanmayınca ne olacak? Şimdi, özgürlüğe yeni bir adım attığı bu sabahta, sevincini azaltan bu korku. Bundan sonraki Oya'dan korku.

Ankara'da, evindeki Oya'dan. Suyun akmadığı sabahlarda sadece suya öfkelenmek. Bir araba beygiri sabrıyla dönen ev çarkı. Akraba, dost ilişkileri, gazete sayfaları ve televizyon ekranı arasında şartlanmak. Kitapların daha çok tozlarıyla savaşmak. Hiç çıkmayan tencere karaları, "toplandıkça dağılan ev içleri." Çekirdekli çıkan patlıcanlar ve mutlaka başarılı pişmesi gereken yemekler. Tutmayan mayonez. Sandığa kaldırılıp çıkarılan yazlıklar ve kışlıklar. Sivil polislerle yer değişen güveler. Sözde huzur ve sözde huzursuzluk. Bütün bunlar o kadar yakın ki. Başka şeyler başka bir çember, ama nasıl? Bu herhangi bir çarşamba günü karar verilebilecek rasgele bir şey değil. Bundan sonra atacağı her adımda, her tanışıklıkta, alınıp verilen her selamda, gündelik alışkanlıklarda, seçilen yaşama tarzında, her şeyde "bilme" gerekiyor. Bir bağ, bir birliktelik, ait olmak gerekiyor. Nereye ait peki Oya? Namuslu, çıkarcı olmamaya çalışan bir aydın olmaktan öte. Bunun fiyatını ödemiş olmaktan öte. Korktuğu gibi olmamaya çalışmak yeterli değil. Bundan sonrası için hiç, ama hiç yeterli değil. Gittikçe yükselen Adana güneşi bu düşüncelerle aydınlatıyor beynini. Kafası aydınlaştıkça ağırlaşıyor adımları. Özgürlük düşündürücü şu an.

Daha çok fırsatlar çıkar önüme. Nice sınavlar bekliyor beni. O zaman belirlenir her şey. Şimdi erken, havada her şey. Niçin havada peki? Ya bundan sonraki sınavlarda kalırsam bir güzel? Hatta sınav şansım bile olmazsa? Doğru ya, sınav bile bir şanstır benim gibi biri için. Yavaş yavaş sınav dışı bir yaşamda bulursam kendimi? Bir şey var, açık ve seçik bir yanlış. Oya'yı bundan sonrası için böyle kuşkular içinde bırakan. Her şeyin kendine bağlı olduğunu sanması. Kendine tanıdığı özgürlük. Burda yanlış, korkutucu olan.

Aslında kendi dışında oluşan nedenler yüzünden içine düştüğü koşullar ortadan kalkınca da onu zorlayan, kavga

ve direnme gücünü kamçılayan bir şeyler olmalı. Bağımlılıklar, onu savaşa, direnmeye zorunlu kılan daha somut şeyler. Biliyor bunu, bu sorumluluk ve bağımlılık halkasına nasıl ve ne biçimde takılacağını kestiremiyor ama. Kafam artık karışık değil sanıyordum, ama asıl şimdi karışıkmış.

Kendisini bayram yerinin içinde buldu, "Hisseli Şen Tiyatrosu"nun karşısında. Çadırın önünde göbek atan çingene kızlarına baktı bir süre. Oyalanmak için. Oyalanmak için bir şeye bakmak kötü bir alışkanlık. Seyiri bırakmalı artık. Bayram yerinden çıktı. Köprüden nehre baktı bu kez. Hiç mavi nehir görmediğini düşündü. Su tek başına mavi değil, renksiz bir şey. Az su oldukça anlamsız. Akışı dışında bakılası hiçbir şeyi yok nehrin. Oysa suyu hep mavi düşünürdü tutukluyken. Doğada en çok maviyi, denizi özler. Sevinmek, içini yıkamak. Su ancak deniz gibi, çoğalınca mavidir, deniz kadar geniş ve bitimsiz olunca. Şu ırmak boyunca denize varmak, bir yol, bir başlangıç. Denizi yeniden özlüyor şimdi. Küçük sıkıntıları, dar düşünceleri anlamsızlaştıran büyük maviyi. Doğada tanımlanmış özgürlüğü.

Sürgün bitince Ankara'ya dönmem. İskenderun'a giderim. Yok batıya, Akdeniz'in en mavi, toprağın en kırmızı, güneşin en parlak olduğu yerlere. Orda başlarım. Seçilmiş bir doğa parçasında. Her günümü yeniden düşünmek, yeniden kurmak, her günü yaşamak için bir şeyler yapmak zorunda kalarak.

Katıla katıla gülmek istiyor. Tıpkı seyrederken şaştığım Yeni Dalga Fransız filmlerindeki gibi, saçmalıyorum. O filmlerde kadın erkeğe kızıverince bir uçağa atlayıp başka kıtaya uçar. Kadınla erkek bir eşyadan, bir trenden ya da sadece bir biblodan sıkılıverip Afrika'ya gidiverirler. Herkes işinde gücündeyken kumlarda koşuşturur, gündelik ve bayağı ilişkilerden soyutlana soyutlana cafcaflı laflar ederler.

Hiç durulmaz bunların parayı nerden kazandıkları, ha deyince uçak biletini nasıl ödeyebildikleri, boktan bir şeye sıkılıp yeniden nasıl başlayabildikleri, böyle renkli ve böyle soylu bir gündelik hayat için gerekli parayı hangi işte kazandıkları ya da paranın onlara kimden miras kaldığı, bunca boş zamanı nasıl buldukları ve perdeye aktarılan incelik ve güzellik için ne gibi bir çirkin fiyat ödedikleri üstünde.

Oya da şimdi böyle şık doğa parçalarında şık başlangıçlar kurarak onlara benzemeye çalışıyor. Benzeyemez, olanakları yok çünkü.

Seyyar tatlıcıyı seyretti bir süre. Tatlıcının tekerlekli vitrini içinde tulumba, burma tatlıları üst üste. Ense kökünde laf attı biri.

"Tatlı ye de tatlı tatlı si..l."

Olduğu yerde sıçrıyor Oya, hemen arkasına sokulmuş bir adama çarpıyor. Özür diliyor eski alışkanlığıyla.

"Affedersiniz!"

Özür dilediği adamın kendine laf atan olduğunu geç kavrayıp kızarıyor. Hızla uzaklaşıyor ordan. Yolda laf atılınca şaşırıyor hâlâ. Tek başına gideceği yerde ne yapacak? Nedir tek başına coğrafya değiştirmek? Beklenmedik, istenmedik saldırılardan korkan, yalnız bir yabancı kadın neyle geçinecek oralarda? Ankara'dakine benzer bir iş arayacak. Öğretmenlik gibi, çevirmenlik gibi. Başka deneylere girişeyim derken karşısına çıkan ilk bıyıklar ürkütecek, vazgeçirtecek onu. Ankara'dakilere benzeyen, sadece daha taşralı, daha özentili ilişkiler kuracak.

Varoluş koşullarını, seni sen kılan nice şeyi değiştirebiliyor musun? Sorun tek kişilik bir ihtilal yapmak değil. Peki Ankara'ya tıpış tıpış gidip neyi bekleyecek? Başkalarının onu değiştirmesini mi? Karmakarışık kafası. Başı dönüyor. Bir tatlı alsaydı tatlıcıdan, kanındaki şekeri biraz çoğaltır, az daha dengeli düşünürdü belki. Ama tatlıcıya döne-

mez, az önceki adamla karşılaşmaktan korkuyor. İrili ufaklı korkularla kamburlaşan sırtını taşıyarak sözde özgürlüğüne yürüdü...

"Turist! Hişt turist!"

Duruyor köprünün üstünde. Kendisine bağrılıyor. Hem kendisine, hem değil. Yani hem yüzüne karşı ama anlamayacağı sanısıyla. Daha da kızarıyor yüzü. Bakışlarıyla yakalıyor kendisine "turist" diye bağıran veledi. Oysa sabah sabah iç çatışmalarla kendisini tanımlamaya çabalarken, adını koyuvermişti işte bu velet. Turist! On, on bir yaşlarında var yok. Ayaklarında kara lastikler. Pantolonla şalvar karışımı kara bir giysiyi belinden bir iple bağlamış. Gözleri hem ürkek, hem alaylı. Bu turistin söz anlayıvermesinden, kendisine yaklaşmasından şaşkın. Korksa kaçsa mı, yoksa şu turiste yakından baksa mı?

"Adın ne?"

Ne kötü soru? Adını bileceğim de ne olacak? Hep bunu sorarız üstten baktığımız insanlara. Doğal, biz bize tanışıklıklarda "adın ne?" diye sorana rastlamadım. Tanıştırılırız zaten. Daha doğrusu aslında tanışırız birbirimizle.

"Cevdet."

"Buralı mısın?"

Hayır anlamında başını sallıyor Cevdet.

"Ha şurdayım."

Eliyle köprünün altını gösteriyor. Oya, Sıkıyönetim'e götürülürken şöyle bir gördüğü kalabalığa bakıyor. Denkler, tencereler yığını arasındaki kadınlara, bebelere, adamlara.

"Ne bekliyorsunuz burda?"

"Kamyon gelene bekliyok."

"Nereye gideceksiniz kamyonla?"

"Siverege."

"Ne zamandır bekliyorsunuz?"

"Haftası oldu. Karataş pamığından döneli."

Irgatlar yevmiyelerini almışlar köylerine, yurtlarına dönmek için "vesait" bekliyorlar kısaca. Fazlaca soruşturma gerektirmeyen bir durum. Elinde mikrofonla, kamerayla, kalem kâğıtla böyle durumları tespit edenler gibi, bir gerçeğe parmak bastı Oya! Elinde mikrofonla halka inmek. Dayarsın mikrofonu adamın gırtlağına, sorarsın: "Ne bekliyorsunuz burda? Karnınız tok mu? Öğlen ne yediniz? Akşam ne yediniz? İşsiz misiniz? İşçi misiniz? Paranız yetiyor mu? Niçin yetmiyor?" Nedense dayak yemeden sorabilirler sorularını. Oya gibi. Şimdi elinde bir mikrofon olsa ve kamuoyunu oluşturmakla görevli kılsa kendisini, daha neler neler tespit edecek. "Şu aşağıda, nehir kıyısında günlerdir bekleyen aileler pamuk ırgatlarıdır. Günde şu kadar yevmiyeyle Çukurova'nın bereketli tarlalarında pamuk toplamışlar ve şimdi yevmiyelerini almışlardır. Pamuk mevsiminde toparlayabildikleri ücretin ortalaması şu kadardır. Yılın kalan zamanını bu parayla geçireceklerdir." Sonra mikrofonu yeniden daya çocuğun gırtlağına.

"Bu sabah ne yedin?"

"Çay içtik."

"Öğlen ne yedin?"

"Çay içtik."

"Akşam ne yedin?"

"Çay içtik."

"Başka bir şey yemedin mi?"

"Ekmek yedim."

Böylelikle gittiği yabancı memleket hakkında yeterince bilgi toplayan Oya, öteki turistlere de mikrofonu, kamerası ve kalemi sayesinde rehber olmuş olurdu. Ne güzel. On derste Almanca ve yirmi derste İnglizce öğreten kitaplarla yarışarak.

Oya köprüyü geçti bile. Polis düdükleri ve bir koşuşturma. Seyyar satıcılar kaçışıyor, belediye zabıtası iş başında. Ayna, prezervatif, bakır bilezik, çengelliiğne, lastik, makas, törpü, nazar boncuğu, asma kilit, anahtarlıklar satan bir işportacı akıl almaz bir çeviklikle kaçıyor Oya'ya çarparak. Anahtarlıklardan biri düşüyor yere. Bir göz var anahtarlık üstünde! Göz kırpan bir göz. Bir göz aldatmacası bu aslında. Değişik yönlerden bakınca göz kırpıyormuş etkisi bırakan bir resim bu. Oya'nın özgürlüğü gibi. Hapislik bitti. Sürgün bitiyor. Emniyet'ten serbest bırakıldı. Ama özgür değil, olamaz. Merkez Cezaevi'ndeki Kürt Firdevs'in, anasıyla birlikte hapsedilmiş Cevdet'i gibi; Siverek kamyonunu bekleyen Cevdet gibi tutuklanmalı. Onlarla birlikte tahliye olmadıkça, tutuklu. Yoksa, şu aldatıcı göz kırpışına kanıp tahliye ederse kendisini, bir süre sonra yeniden tutuklanacak, Cevdet'in biri ya da bütün Cevdetler tarafından.

Sevgi Soysal, hayatında yol açtığı derin sarsıntılara rağmen sadece bir seyircisi olduğunu söylediği 12 Mart'ta sanık sandalyesine oturtulmuş bir tanıktı. Şafak, bu tanıklığın, gerçekçi olduğu kadar şiirsel bir hikâyesidir. Baskınlara, sorgu ve işkenceye karşı insanın sesini duyurduğu için bir kuşağa Sevgi Soysal'ı sevdiren bu roman, hem bir döneme tanıklık eden hem de bireysel tepkileri tüm karmaşıklığıyla yansıtan bir edebiyat başyapıtı olarak hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Sevgi Soysal'ın ilk kitabı *Tutkulu Perçem*, 1962 yılında yayımlandı. Teyzesi Rosel'in kişiliğinden yola çıkarak yazdığı *Tante Rosa* (1968), farklı üslûbuyla edebiyat çevrelerini şaşırttı. Kadın-erkek ilişkilerini ve evlilik temasını işlediği ilk romanı *Yürümek*'le (1970) TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü'nü kazandı. Hapishanede yazdığı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* adlı romanıyla 1974 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. Adana'da sürgünde bulunan bir kadının başından geçen olaylar etrafında 12 Mart'ı eleştirdiği romanı *Şafak*, 1975'te yayımlandı. *Politika* gazetesinde tefrika edilen cezaevi anıları *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* başlığıyla kitaplaştırıldı (1976). Hastalık izlenimlerini ve 12 Mart sonrası değişimi anlatan öykülerini topladığı *Barış Adlı Çocuk* 1976'da yayımlandı. Son romanı *Hoşgeldin Ölüm*'ü tamamlayamadan, 22 Kasım 1976'da öldü. *Yeni Ortam* ve *Politika* gazetelerine yazdığı yazılar, *Bakmak* (1977) adlı kitapta toplandı.

Tutkulu Perçem'den *Hoşgeldin Ölüm*'e uzanan yazarlık çizgisinde kişisel tedirginlikler, yerini, siyasal ve toplumsal olanın, en çok da kadın olmanın, sorgulayıcı bir gözle mercek altına alınışına bırakır. Soysal, o dönemde genelde katı bir anlayışla algılanan birey-toplum çatışmalarını, "canlı" insan ilişkileri örneğinde yaşar kılar. "Düzenin", sadece rejim düzleminde değil, gündelik hayat düzlemindeki tahrîpkârlığını ve "anlamsızlığını", ince bir alaycılıkla resmeder. Bu canlılık ve candanlıktır, hayat çizgisiyle yazarlığı birbirine paralel gelişen Sevgi Soysal'ın eserlerini kalıcı kılan.

İLETİŞİM 904
SEVGİ SOYSAL BÜTÜN ESERLERİ 4

- 18.50

9 789750 501364